

**BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF HEALTH
INSTITUTE FOR PUBLIC HEALTH**

**Studija o stanju zdravlja
odrasloga stanovništva u
Federaciji Bosne i Hercegovine
2012**

**STUDIJA O STANJU ZDRAVLJA
ODRASLOGA STANOVNIŠTVA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE
2012.**

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
ZDRAVSTVA**

**ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE**

Sarajevo/Mostar, 2014. godina

IZDAVAČI:

FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA
SARAJEVO 71000, Maršala Tita 9

Za izdavača:

Prof dr sci Rusmir Mesihović, ministar

ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO 71000, Maršala Tita 9
MOSTAR 88101, Vukovarska 46

Za izdavača:

Prim dr Željko Ler, direktor

Lektor: Enes Mušović
Maja Kojović

DTP : Tanja Mičić

Tiraž: 100

Štampa: Grafika "Šaran"- Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

314.144:616-084-053.8(497.6 FBiH)"2012"(049.5)

STUDIJA o stanju zdravlja odrasloga stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine
2012. / [autori Aida Ramić-Čatak ... [et al.]. - Sarajevo : Federalno ministarstvo zdravstva ;
Mostar : Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine, 2014. - 146 str. : graf. prikazi ;
30 cm

Tekst na bos. jeziku.

ISBN 978-9958-813-12-2 (Federalno ministarstvo
zdravstva)
1. Ramić-Čatak, Aida
COBISS.BH-ID 21123078

Istraživanje o zdravlju stanovništva u Federaciji BiH 2012. proveli su Federalno ministarstvo zdravstva i
Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine u okviru Projekta „Jačanje zdravstvenoga
sektora“ finansiranog sredstvima IDA kredita Svjetske banke.

Autori izvještaja

Doc. dr Aida Ramić – Čatak, ZZJZ FBiH
Mr. sci. med. Enida Imamović, ZZJZ FBiH
Mr. sci. med. Irena Jokić, ZZJZ FBiH
Prim. dr Alma Gusinac – Škopo, ZZJZ FBiH

Istraživački tim

Prim. dr Željko Ler, ZZJZ FBiH
Doc. dr Aida Ramić – Čatak, ZZJZ FBiH
Mr. sci. med. Enida Imamović, ZZJZ FBiH
Mr. sci. med. Irena Jokić, ZZJZ FBiH
Prim. dr Alma Gusinac – Škopo, ZZJZ FBiH
Prim. dr Vildana Doder, FMZ
Doc. dr Aida Pilav, FMZ

Lokalni konsultant za pripremu uzorka
Amina Arijana Muhić

Lokalni konsultant za bazu podataka, unos i obradu podataka
Dženis Midžić

Internacionalni konsultant
Dr sci. Sanja Matović – Miljanović

PREDGOVOR

Pred vama je "Studija o stanju zdravlja odrasloga stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) 2012." koju su, u saradnji, proveli Federalno ministarstvo zdravstva i Zavod za javno zdravstvo FBiH u okviru Projekta „Jačanje zdravstvenoga sektora“ finansiranog sredstvima IDA kredita Svjetske banke.

Ovo opsežno populaciono istraživanje provedeno je na reprezentativnom uzorku odraslog stanovništva u FBiH i ujedno predstavlja studiju praćenja osnovnih determinanti zdravlja, prevalencije faktora rizika u nastanku hroničnih oboljenja, dostupnosti zdravstvene zaštite kao i korištenja zdravstvene službe i zadovoljstva stanovnika zdravstvenom zaštitom, obzirom da je osnovna studija provedena 2002. godine. Koristeći gotovo istu metodologiju koja počiva na međunarodnim preporukama, Studija o stanju zdravlja stanovništva u FBiH u 2012. godini nudi dobre osnove za evaluiranje efekata zdravstvene reforme i sistema zdravstvene zaštite, evaluiranje zaštite zdravlja kao i promocije zdravlja u prethodnom desetogodišnjem periodu. Dobiveni podaci u komparaciji sa prethodnom baznom studijom iz 2002. godine omogućavaju evaluaciju usvojenih politika i provedenih programa, identifikaciju prioriternih zdravstvenih problema i problema u zdravstvenom sektoru. Studija, istovremeno, omogućava praćenje zdravstvene kondicije stanovništva i trendove prevalencije faktora rizika, te proučavanje realnih zdravstvenih potreba u cilju definisanja neposrednih operativnih ciljeva u daljnjem unapređenju zdravstvenog sistema. Analizom uviđamo da su pred nama još uvijek brojni izazovi koje nosi savremeno društvo i socio-ekonomska tranzicija u Federaciji Bosne i Hercegovine, što ima značajne implikacije na stanje zdravlje stanovništva.

Opredjeljenje Federalnoga ministarstva zdravstva je daljnje istrajavanje na povećanju dostupnosti zdravstvene zaštite stanovnicima, posebno primarne zdravstvene zaštite i preventivnih zdravstvenih usluga, na povećanju opšte informisanosti o faktorima rizika i stepena odgovornosti za vlastito zdravlje kod stanovnika, što bi kontinuirano poboljšavalo ishode u zdravlju.

Osnovni cilj je unapređenje zdravlja što dugoročno uključuje aktivnosti usmjerene ka jačanju vještina i sposobnosti pojedinaca i promjeni socijalnih, ekonomskih i okolinskih uslova kojima se teži ukloniti njihov (potencijalno negativan) učinak na zdravlje pojedinaca i društva i pružanje efikasne i kvalitetne zdravstvene zaštite za duži život i bolji kvalitet života ljudi.

MINISTAR

Prof. dr. sci. Rusmir Mesihović

RIJEČ DIREKTORA ZZJZ FBIH

Izveštaj o Istraživanju zdravstvenog stanja odrasloga stanovništva u Federaciji BiH u 2012. godini koje je pred Vama, predstavlja rezultat timskog rada i dobre koordinacije većeg broja učesnika iz različitih ustanova u zdravstvenom sektoru Federacije BiH.

Kao i Istraživanje riziko faktora nezaraznih bolesti koje je u Federaciji BiH obavljeno 2002. godine, realizacija i ovog istraživanja je povjerena Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH, čiji su djelatnici svojim znanjima i iskustvom stečenim u rukovođenju brojnim istraživanjima tokom prethodnih godina, opravdali ukazano povjerenje i uspješno ga finalizirali.

Za provođenje istraživanja ispred Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH formiran je uži istraživački tim sastavljen od kompetentnih i iskusnih profesionalaca, čiji je naglašen timski rad rezultirao završetkom ovog složenog i zahtjevnog posla u predviđenom roku, što zaslužuje sve pohvale.

Zahvaljujemo se i ostalim učesnicima istraživanja u svojstvu anketara, mjerača, kontrolora i supervizora, kao i osobama koje su radile na unosu i obradi podataka. Svojim predanim i posvećenim radom su omogućili uspješnu realizaciju terenskog rada u domaćinstvima, kao i sakupljanje relevantnih pokazatelja za procjenu zdravstvenog stanja stanovništva.

Također, želimo se zahvaliti svim domaćinstvima i pojedincima koji su bili dio uzorka istraživanja, bez čijeg razumjevanja, strpljenja i ljubaznosti ne bi bilo moguće realizirati ovaj zahtjevni projekat.

Posebnu zahvalnost dugujemo dr Sanji Matović-Miljanović u svojstvu vanjskog konsultanta, na dobroj suradnji i konstruktivnim sugestijama tokom rada.

Na kraju, zahvaljujemo se Federalnom ministarstvu zdravstva na čelu sa ministrom prof. dr Rusmirom Mesihovićem na ukazanom povjerenju i podršci tokom realizacije ovog istraživanja, čiji rezultati predstavljaju validnu osnovu za donošenje odluka i strateških smjernica na putu kontinuiranog unaprijeđenja zdravlja stanovništva Federacije BiH.

DIREKTOR

Prim. dr Željko Ler

SKRAĆENICE

EHIS	European Health Interview Survey
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FMZ	Federalno ministarstvo zdravstva
HSEP	Projekat jačanja zdravstvenog sektora
SZO	Svjetska zdravstvena organizacija
SB/WB	Svjetska banka/World Bank
ZZJZ FBiH	Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
RIJEČ DIREKTORA ZZJZ FBiH	7
SKRAĆENICE	9
Odabrani indikatori za stanovništvo starosti 18 i više godina u FBiH, 2012. godina	13
1 UVOD	17
2 CILJEVI ISTRAŽIVANJA	18
3 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	19
3.1 UZORAK	19
3.1.1 Ciljna populacija	19
3.1.2 Okvir za izbor uzorka	19
3.1.3 Stratifikacija	19
3.1.4 Indikatori	20
3.2 INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA	21
3.2.1 Upitnici i obrazac za objektivni nalaz i mjerenja	21
3.2.2 Oprema	21
3.3 ETIČKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA	22
3.4 UČESNICI U ISTRAŽIVANJU	22
3.4.1 Timovi za rad na terenu	22
3.4.2 Pretestiranje instrumenata istraživanja	22
3.5 EDUKACIJA ZA RAD NA TERENU	23
3.6 GLAVNO ISTRAŽIVANJE	23
3.7 KONTROLA KVALITETA PODATAKA	24
3.8 UNOS I OBRADA PODATAKA	24
3.8.1 Unos podataka	24
3.8.2 Obrada podataka	25
3.8.3 Statistička analiza	25
3.9 UPRAVLJANJE ISTRAŽIVANJEM I KONTROLA KVALITETA	26
3.9.1 Organizaciona struktura	26
3.9.2 Informiranje javnosti o istraživanju	26
3.9.3 Kontrola kvaliteta istraživanja	26
4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA	28
4.1 REZULTATI ISTRAŽIVANJA KOJI SE ODOSE NA DOMAĆINSTVA	28
4.1.1 Demografske i socio-ekonomske karakteristike domaćinstava	28
4.1.2 Prihodi i troškovi domaćinstava	31
4.1.3 Uvjeti stanovanja	33
4.2 REZULTATI ISTRAŽIVANJA KOJI SE ODOSE NA ODRASLO STANOVNIŠTVO STAROSTI 18 I VIŠE GODINA	35
4.2.1 Zdravstveno stanje	36

4.2.2 Rizici po zdravlje.....	48
4.2.3 Korištenje zdravstvene zaštite	66
4.2.4 Rezultati objektivnih nalaza.....	95
4.2.5 Komparacija odabranih pokazatelja u FBiH za 2002. i 2012. godinu.....	104
5 ZAKLJUČCI	109
5.1 DEMOGRAFSKE I SOCIO-EKONOMSKE KARAKTERISTIKE	109
5.2 ZDRAVSTVENO STANJE	109
5.3 ISHRANA	111
5.4 FIZIČKA AKTIVNOST.....	111
5.5 BOLESTI OVISNOSTI	111
5.6 KORIŠTENJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE	112
5.7 VRIJEDNOSTI INDEKSA TJELESNE MASE (ITM)	113
6 PREPORUKE.....	114
7 UČESNICI U ISTRAŽIVANJU.....	115
8 PRILOZI	119
PRILOG I UPITNIK ZA DOMAĆINSTVO.....	119
PRILOG II UPITNIK ZA OSOBE STAROSTI 18 I VIŠE GODINA	119
PRILOG III OBRAZAC ZA OBJEKTIVNI NALAZ I MJERENJA	119
LISTA GRAFIKONA.....	143
LISTA TABELA	146

Odabrani indikatori za stanovništvo starosti 18 i više godina u FBiH, 2012. godina

HRONIČNA OBOLJENJA		
Naziv indikatora		
Procenat ispitanika koji su svoje zdravlje procijenili kao dobro i vrlo dobro	Ukupno	72,9%
	Žene	72,2%
	Muškarci	73,6%
Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni svojim sadašnjim životom	Ukupno	76,3%
	Žene	77,7%
	Muškarci	75,0%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao infarkt miokarda (ikada)	Ukupno	2,5%
	Žene	1,4%
	Muškarci	3,7%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao moždani udar (ikada)	Ukupno	2,8%
	Žene	2,4%
	Muškarci	3,2%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao hipertenziju (tokom posljednjih 12 mjeseci)	Ukupno	21,3%
	Žene	22,5%
	Muškarci	20,1%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao šećernu bolest (ikada)	Ukupno	9,6%
	Žene	9,5%
	Muškarci	9,8%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao povišenu masnoću u krvi (ikada)	Ukupno	12,8%
	Žene	13,8%
	Muškarci	11,8%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao depresiju (ikada)	Ukupno	4,4%
	Žene	5,6%
	Muškarci	3,3%
Procenat ispitanika koji trenutno uzimaju antihipertenzivnu terapiju	Ukupno	21,4%
	Žene	23,2%
	Muškarci	19,7%
Procenat ispitanika sa hroničnim bolestima kojima je tokom posljednjih 12 mjeseci izmjeren krvni pritisak	Ukupno	83,9%
Procenat ispitanika sa hroničnim bolestima kojima je tokom posljednjih 12 mjeseci izmjeren šećer u krvi	Ukupno	71,9%
Procenat ispitanika koji imaju sve zube	Ukupno	17,3%
	Žene	17,1%
	Muškarci	17,5%
Prosječan broj zuba koji nedostaju (mean)	Ukupno	12,3
	Žene	12,9
	Muškarci	11,8

ISHRANA		
Naziv indikatora		
Procenat ispitanika koji imaju sva tri glavna obroka svaki dan	Ukupno	54,5%
	Žene	51,2%
	Muškarci	57,7%
Procenat ispitanika koji dosoljavaju hranu prije probanja	Ukupno	7,2%
	Žene	5,5%
	Muškarci	8,9%
Procenat ispitanika koji najmanje jednom dnevno jedu voće	Ukupno	35,5%
	Žene	38,0%
	Muškarci	33,1%
Procenat ispitanika koji najmanje jednom dnevno jedu povrće	Ukupno	27,9%
	Žene	29,3%
	Muškarci	26,4%
FIZIČKA AKTIVNOST		
Procenat ispitanika koji su fizički aktivni bar 30 minuta, tako da se zadišu i oznoje najmanje 2-3 puta sedmično	Ukupno	24,6%
	Žene	20,3%
	Muškarci	28,7%
Ograničenost u obavljanju svakodnevni aktivnosti		
Procenat ispitanika koji su tokom posljednjih 12 mjeseci ograničeni u obavljanju uobičajnih aktivnosti	Ukupno	8,5%
	Žene	8,3%
	Muškarci	8,7%
BOLESTI OVISNOSTI		
Procenat svakodnevni pušača	Ukupno	44,1%
	Žene	31,6%
	Muškarci	56,3%
Procenat svakodnevni pušača koji bi željeli prestati pušiti	Ukupno	41,7%
	Žene	46,6%
	Muškarci	35,8%
Procenat ispitanika izloženih pasivnom pušenju 5 ili više sati dnevno	U kući	19,2%
	Na radnom mjestu	4,3%
	Na javnom mjestu	4,8%
	Ukupno	28,8%
Procenat ispitanika koji su u posljednjih 12 mjeseci konzumirali bilo koja alkoholna pića	Žene	11,0%
	Muškarci	46,1%
	Ukupno	11,4%
Procenat ispitanika koji svakodnevno konzumiraju bilo koja alkoholna pića	Ukupno	11,4%
Procenat ispitanika koji su konzumirali 70 i više gr alkohola u proteklih 7 dana (teži alkoholičari)	Ukupno	7,1%

MENTALNO ZDRAVLJE		
Naziv indikatora		
Procenat ispitanika koji su bili napeti ili pod stresom tokom posljednjih mjesec dana	Ukupno	44,8%
	Žene	46,7%
	Muškarci	42,9%
Procenat ispitanika koji su imali emocionalne probleme tokom posljednjih mjesec dana	Ukupno	28,4%
	Žene	33,0%
	Muškarci	23,9%
IZLOŽENOST NASILJU		
Procenat ispitanika koji su bili izloženi bilo kojem vidu fizičkog nasilja tokom posljednjih mjesec dana	Ukupno	1,2%
	Žene	1,2%
	Muškarci	1,2%
Procenat ispitanika koji su bili izloženi bilo kojem vidu psihičkog nasilja tokom posljednjih mjesec dana	Ukupno	2,1%
	Žene	2,2%
	Muškarci	2,1%
KORIŠTENJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE		
Procenat ispitanika koji su posjetili doktora medicine u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	55,2%
	Žene	60,4%
	Muškarci	50,1%
Najčešći razlog za posjetu i doktoru medicine u FBiH: Bolest	Ukupno	36,8%
Procenat ispitanika koji su posjetili doktora stomatologije u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	25,0%
	Žene	26,7%
	Muškarci	23,3%
PREVENTIVNE USLUGE		
Procenat ispitanica starosti 50-69 godina koje su radile skrining na rak dojke (mamografija) u posljednjih 3 godine	Ukupno	20,3%
Procenat ispitanica starosti 20-50 godina koje su radile bris grlića materice (Papanicolau test) u posljednjih 3 godine	Ukupno	59,9%
Procenat ispitanika koji su radili skrining na rak debelog crijeva u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	1,0%
Procenat ispitanika starosti 65 i više godina koji su vakcinisani protiv gripe u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	38,0%

VRIJEDNOSTI MJERENJA I OBJEKTIVNIH NALAZA		
Naziv indikatora		
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM <25	Ukupno	41,3%
	Žene	47,2%
	Muškarci	35,7%
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM 25-29	Ukupno	37,5%
	Žene	29,6%
	Muškarci	45,2%
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM >30	Ukupno	21,2%
	Žene	23,3%
	Muškarci	19,1%
Procenat ispitanika sa vrijednostima triglicerida (= ili >1,7 mmol/l)	Ukupno	21,2%
	Žene	19,8%
	Muškarci	22,5%
Procenat ispitanika sa vrijednostima holesterola (= ili >5 mmol/l)	Ukupno	44,4%
	Žene	45,3%
	Muškarci	43,5%
Procenat ispitanika sa vrijednostima šećera (= ili >6,1 mmol/l)	Ukupno	21,7%
	Žene	22,1%
	Muškarci	21,3%
Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom (sistolni pritisak >140, dijastolni >90 mmHg) i/ili koji uzimaju antihipertenzivnu terapiju)	Ukupno	42,1%
	Žene	38,9%
	Muškarci	45,3%

1 UVOD

Kako su se posljednjih decenija u Federaciji BiH bilježile značajne demografske, socio-ekonomske i kulturološke promjene koje utiču na zdravlje stanovništva, u cilju poduzimanja odgovarajućih aktivnosti i mjera za njegovo očuvanje i unapređenje, od izuzetnog značaja je dobijanje ažuriranih pokazatelja o prisustvu faktora rizika i vodećim zdravstvenim problemima među stanovništvom.

Kako bi se postojeće političke i strateške odrednice unutar zdravstvenog sistema unaprijedile ili donijele nove strategije i programi zdravstvene zaštite s ciljem unapređenja zdravstvenog stanja stanovništva, neophodno je praćenje trendova faktora rizika po zdravlje, obolijevanja, korištenja zdravstvene zaštite i drugih pokazatelja, za što je potrebno ponavljati istraživanja u određenim vremenskim intervalima. Posljednje populaciono istraživanje vezano za ocjenu faktora rizika i zdravstvenog stanja kod odraslog stanovništva u Federaciji BiH proveo je Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH 2002. godine.

S tim u vezi, istraživanje zdravstvenog stanja stanovništva, korištenja zdravstvenih usluga i zdravstvenih potreba provedeno 2012. god. ima za cilj definiranje prioriteta za donošenje novih strategija i programa zdravstvene zaštite, kreiranje preventivno-promotivnih programa u zdravstvenom i drugim sektorima, te u konačnici očuvanje i unapređenje zdravlja stanovništva.

Poseban značaj ovog istraživanja je što predstavlja podršku jačanju institucionalnih kapaciteta Federalnog ministarstva zdravstva i Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH za planiranje i implementaciju populacionog istraživanja, obradu, analizu, komparaciju i interpretaciju podataka u skladu sa državnim i internacionalnim odabranim indikatorima, kao i podršku za formulaciju sektorske politike i usmjeravanje prioriteta u reformskim procesima u zdravstvenom sektoru.

Prema ugovoru potpisanom sa Federalnim ministarstvom zdravstva, Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH je angažiran kao konsultantska ustanova za provođenje "Follow up istraživanja zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine" (FBiH). Tehnička podrška je dio Projekta za unapređenje zdravstvenog sektora (HSEP) koji finansira Svjetska Banka (SB).

2 CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Opći ciljevi istraživanja su:

- Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva Federacije BiH, sa identifikacijom vodećih faktora rizika, zdravstvenih potreba i korišćenja zdravstvene zaštite u populaciji odraslog stanovništva (18 i više godina)
  - Praćenje odabranih pokazatelja u pogledu zdravstvenog stanja, vodećih faktora rizika, zdravstvenih potreba i korišćenja zdravstvene zaštite u populaciji odraslog stanovništva (18 i više godina) između dva istraživanja (2002. vs. 2012.)
  - Sakupljanje podataka u skladu sa međunarodno preporučenim indikatorima (EUHIS) kao osnove za nastavak periodičnih istraživanja u narednom periodu i komparaciju sa EU

Realizacijom follow up istraživanja zdravstvenog stanja u populaciji odraslog stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine su sakupljeni značajni pokazatelji koji će poslužiti:

- Nadležnim organima vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine u cilju utvrđivanja zdravstvene politike i definisanju mjera usmjerenih na unapređenje zdravstvenog sektora i stanja javnoga zdravlja
- Definiranju mjera usmjerenih na unapređenje političkih i strateških odrednica reforme unutar zdravstvenog sektora
- Definiranju mjera unapređenja zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvene zaštite
- Definiranju smjernica i prioriteta za kreiranje preventivno-promotivnih programa u zdravstvenom i sektorima srodnim zdravstvu.

3 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno kao studija presjeka na području svih deset kantona Federacije BiH tokom 2012. godine.

3.1 Uzorak

3.1.1 Ciljna populacija

Ciljna populacija je populacija Federacije BiH starosti 18 i više godina, prisutna u zemlji najmanje godinu dana. U ovu populaciju nisu uključena kolektivna domaćinstva, kao što su studentski domovi, domovi za djecu, domovi za stare, iznemogle, penzionere, zatvori, manastiri i slično.

3.1.2 Okvir za izbor uzorka

Okvir za izbor uzorka je Master uzorak popisnih krugova i domaćinstava iz 2009. godine, koji je uspostavio i ažurirao Federalni zavod za statistiku.

Jedinice posmatranja su domaćinstva i pojedinci stariji od 18 godina, te je uzorak napravljen tako da istraživanje bude reprezentativno kako na nivou pojedinaca starijih od 18 godina, tako i na nivou domaćinstava.

3.1.3 Stratifikacija

Primijenjen je stratifikovani dvoetajni sistematski uzorak, pri čemu su primarne jedinice uzorkovanja (jedinice prve etape) popisni krugovi, a sekundarne jedinice uzorkovanja (jedinice druge etape) su domaćinstva.

Primarne jedinice uzorkovanja su izabrane Lahirijevim metodom uzorkovanja, što znači da vjerovatnoće izbora nisu jednake, već da su proporcionalne veličini primarnih jedinica, pri čemu je veličina primarne jedinice predstavljena brojem sekundarnih jedinica uzorkovanja, odnosno domaćinstava, unutar primarne jedinice.

Lahirijev metod omogućava izbor iste jedinice više puta, što znači da se tako dobija manja disperznost primarnih jedinica a samim tim i sekundarnih jedinica uzorkovanja, odnosno da je u nekim primarnim jedinicama uzorkovanja izabrano više jedinica nego u drugima.

Ukupan broj nepraznih različitih primarnih jedinica uzorkovanja u Master uzorku je 801, te je zbog toga u prvoj etapi određeno da primarni broj selektovanih jedinica bude 801.

Sekundarne jedinice uzorkovanja su izabrane sistematskim metodom, što znači da su vjerovatnoće izbora jednake.

Stratifikacija jedinica je urađena prema tipu naselja (urbano/ruralno).

Alokacija domaćinstava je urađena proporcionalno veličinama tipova naselja, vodeći računa da budu zastupljeni svi kantoni.

Prema Master uzorku prosječan broj članova domaćinstava u FBiH je 3,16 (odnosno 2,88 za urbana i 3,36 za ruralna područja). Zbog toga je inicijalno određeno da se uzorkuje 1.600 domaćinstava. Računajući stopu neodziva od 25%, pripremljena je rezervna lista od 400 domaćinstava, proporcionalno veličinama tipa naselja.

Tip naselja	Broj domaćinstava	Broj rezervnih domaćinstava
Urbano	643	161
Ruralno	957	239
Ukupno	1600	400

Tabela 1 - Uzorak za Istraživanje zdravstvenog stanja stanovništva u FBiH prema tipu naselja

Kanton	Tip naselja		Ukupan broj domaćinstava
	Urbano	Ruralno	
Unsko-sanski kanton	86	116	202
Posavski kanton	2	26	28
Tuzlanski kanton	109	229	338
Zeničko-dobojski kanton	84	147	231
Bosansko-podrinjski kanton	7	9	16
Srednjobosanski kanton	75	186	261
Hercegovačko-neretvanski kanton	34	97	131
Zapadnohercegovački kanton	22	59	81
Kanton Sarajevo	210	44	254
Kanton 10	14	44	58
Ukupno	643	957	1600

Tabela 2 - Uzorak za Istraživanje zdravstvenog stanja stanovništva u FBiH po kantonima

3.1.4 Indikatori

Za tumačenje tih rezultata korišteni su indikatori SZO, liste indikatora djelovanja (dobiveni u okviru projekta Unapređenje sistema monitoringa i evaluacije u zdravstvenom sektoru 2010. godine i važni za Federaciju BiH), te indikatori iz EHIS istraživanja (European Health Interview Survey).

Deskriptivnom statističkom analizom je ispitana učestalost svake posmatrane varijable u odnosu na mjesto stanovanja (urbano/ruralno), nivo obrazovanja, spol i starosne podgrupe.

Kako se dio istraživanja odnosio na komparaciju u odnosu na istraživanje provedeno 2002. godine (za populaciju starosti 25-64 godine), odabrani pokazatelji za ispitanike starosti 24-65 godina su komparirani sa rezultatima istraživanja urađenog 2002. godine.

3.2 Instrumenti istraživanja

3.2.1 Upitnici i obrazac za objektivni nalaz i mjerenja

Kao instrumenti istraživanja su korišteni posebno kreirani upitnici bazirani na međunarodnoj metodologiji (WHO Health Survey, EU Health Intervju Surveys and Health Examination Survey itd.) koja se koristi u sličnim istraživanjima, prilagođeni situaciji u Federaciji BiH. U cilju komparacije sa pokazateljima u istraživanju riziko faktora rađenom 2002. godine, korišten je set pitanja iz preporučenih internacionalnih protokola (CINDI, MONICA itd.) koji, pored podataka o izloženosti faktorima rizika, uključuju i mjerenja (krvni pritisak, visina, težina, vrijednosti šećera u krvi - ŠUK, vrijednosti holesterola i triglicerida u krvi).

S obzirom da je jedan od ciljeva istraživanja i dobijanje međunarodno preporučenih indikatora, u istraživačke instrumente koji su se koristili u follow up istraživanju zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH uključena su i pitanja za provođenje EHIS istraživanja (European Health Interview Survey), koje je relevantno u zemljama EU.

U istraživanju su korišteni sljedeći istraživački instrumenti:

- Upitnik za domaćinstvo - sadrži osnovne informacije o domaćinstvu i njegovim karakteristikama, te svim članovima domaćinstva starosti 18 i više godina. (Prilog 1)
- Upitnik za odrasle osobe starosti 18 i više godina - sadrži setove pitanja koji se odnose na demografske i socio-ekonomske karakteristike, zdravstveno stanje, način života i faktore rizika, korištenje zdravstvene zaštite i zadovoljstvo korisnika zdravstvenom zaštitom, a popunjava se sa svakim članom domaćinstva starosti 18 i više godina (Prilog 2)
- Obrazac za objektivni nalaz i mjerenja - sadrži rezultate antropometrijskih i biohemijskih pretraga svakog člana domaćinstva starosti 18 i više godina. (Prilog 3)

Obrazac za objektivni nalaz i mjerenja se odnosio na mjerenje tjelesne visine, težine, obima struka, krvnog pritiska i biohemijske analize uzoraka kapilarne krvi (nivo šećera, holesterola i triglicerida).

S ciljem standardizacije postupaka za prikupljanje podataka, za svaki od istraživačkih instrumenta pripremljeno je odgovarajuće metodološko upustvo.

3.2.2 Oprema

Za obavljanje antropometrijskih i biohemijskih mjerenja, kao i za mjerenje krvnog pritiska tokom istraživanja je korištena odgovarajuća oprema. (Prilog 4)

3.3 Etički aspekti istraživanja

Istraživanje je provedeno u skladu sa Helsinškom deklaracijom kojom su definisani etički principi u biomedicinskim istraživanjima na ljudima, što između ostalog, predviđa zaštitu privatnosti i zaštitu ličnih podataka.

Svi učesnici su bili upoznati sa svrhom istraživanja, te im je objašnjeno da će se i podaci koristiti isključivo u svrhu istraživanja.

Anketiranje i obavljanje antropometrijskih i biohemijskih pretraga je urađeno samo sa ispitanicima koji su prethodno dali svoj pristanak u pisanoj formi.

Za provođenje istraživanja dobijena je saglasnost etičkog komiteta Ljekarske/liječničke komore.

3.4 Učesnici u istraživanju

Kao ključne osobe od interesa za uspješnu realizaciju istraživanja je određen uži istraživački tim i širi tim kojeg su činili uposlenici Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, te je angažovan vanjski konsultant. Prema dobrom iskustvu i saradnji iz ranijih istraživanja, na području svih kantona imenovani su timovi za rad na terenu.

3.4.1 Timovi za rad na terenu

Radni tim za svaki kanton su činili supervizor, anketar i mjerač. Kao kriteriji za određivanje radnih timova na nivou kantona iz reda anketara i mjerača definirani su prvenstveno zdravstveni radnici (medicinske sestre/tehničari) zaposleni u zavodima za javno zdravstvo u Federaciji BiH i/ili domovima zdravlja sa iskustvom u provedbi sličnih istraživanja, vještinama za rad na terenu, te poznavanje područja na kome se istraživanje obavlja. Za supervizora, koji su ključni za koordinaciju rada na terenu, uglavnom su imenovani specijalisti iz oblasti javnog zdravstva iz kantonalnih zavoda za javno zdravstvo sa kojima je Zavod uspješno sarađivao u prethodnim istraživanjima. Broj anketara i mjerača za pojedine kantone je varirao ovisno o veličini uzorka. Nakon definiranja uzorka, angažirano je 56 učesnika za rad na terenu, 8 supervizora, 24 anketara i 24 mjerača. Na federalnom nivou, praćenje terenskog rada su vršili članovi istraživačkog tima, dok su logičku kontrolu podataka obavljali imenovani kontrolori iz ZZJZ FBiH.

3.4.2 Pretestiranje instrumenata istraživanja

Prije organizacije radionice za edukaciju učesnika u istraživanju, urađeno je pretestiranje istraživačke dokumentacije sa ciljem uvida u razumljivost pitanja, procjenu vremena potrebnog za popunjavanje upitnika, te potrebe za eventualnim korekcijama.

Pretestiranje istraživačke dokumentacije su obavili radnici Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH- članovi proširenog istraživačkog tima projekta. Pretestiranje je obavljeno u Sarajevu i Mostaru u 15

domaćinstava, sa 50 ispitanika oba spola, starosti 18 i više godina, u skladu sa istraživačkom metodologijom. Nakon obavljenog pretestiranja, održan je sastanak sa kontrolorima i supervizorima na kojem su prezentirana iskustva i dogovorene korekcije prije štampanja kompletne istraživačke dokumentacije i održavanja edukativne radionice.

3.5 Edukacija za rad na terenu

U skladu sa Protokolom istraživanja a po odabiru učesnika za terenski rad, u cilju primjene jedinstvene istraživačke metodologije, obavljena je obuka svih učesnika u istraživanju u periodu od 12.-14.11.2012. godine u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH i to:

- Edukacija supervizora i kontrolora - za sve osobe koje su imenovane kao supervizori i kontrolori održana je trodnevna edukacija u sklopu radionice organizirane od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH u navedenom periodu. Tokom edukacije supervizori i kontrolori su upoznati sa ciljevima i metodologijom istraživanja, sadržajem upitnika i tehnikom anketiranja, dokumentacijom koja se koristi u istraživanju, konceptom organizacije rada na terenu, kao i metodologijom antropometrijskih i biohemijskih pretraga.

- Edukacija anketara i mjerača - za sve osobe nominovane za rad na terenu obavljena je trodnevna edukacija organizirana od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH. Tokom edukacije anketari su upoznati sa sadržajem upitnika i ostale istraživačke dokumentacije te načinom popunjavanja, a mjerači su obučeni za korištenje opreme za pravilno mjerenje krvnog tlaka, visine, težine i obima struka, kao i mjerenja holesterola, triglicerida i šećera iz kapilarne krvi. Tokom edukacije svi anketari i mjerači su obavili i praktični dio anketiranja i mjerenja.

Prema Planu istraživanja, trećeg dana radionice svi su radni timovi imali praktičnu vježbu na, za tu priliku, posebno pripremljenom uzorku. Svakom timu je dodijeljeno po pet domaćinstava koji nisu ušli u uzorak za istraživanje. Ovom prilikom je testirana metodologija istraživanja i istraživačkih instrumenata s naglaskom na način ulaska u domaćinstvo i dobijanja saglasnosti za učešće u istraživanju, kao i korištenje opreme za mjerenja i biohemijske analize.

3.6 Glavno istraživanje

Rad na terenu je započeo 15.11.2012. godine, odmah nakon obavljene obuke radnih timova i pretestiranja svih metoda i procedura. U istraživanju je učestvovalo 24 anketara, 24 mjerača i 8 supervizora.

Prilikom ulaska u domaćinstvo timovi su ostavljali pismo sa informacijama o istraživanju i molbom za uključivanje odgovarajućih ispitanika. U domaćinstvima se prvo radilo anketiranje i antropometrijska mjerenja, te dogovarao drugi dolazak u jutarnjim satima zbog uzimanja uzoraka kapilarne krvi za

biohemijske analize. Tokom prve posjete su data uputstva za pridržavanje potrebnog načina ishrane kako bi se biohemijska mjerenja pravilno uradila.

Tokom rada na terenu, došlo je do kašnjenja u samom početku u odnosu na plan zbog nedostatka većeg broja traka za krvne pretrage koje su dostavljene krajem novembra, te zamjene jednog broja vaga i tlakomjera.

Tokom rada dva mjerača su odustala, pa se pristupilo dodatnoj obuci i organizaciji preostalih obaveza tima, dok je jedan broj domaćinstava iz glavnog uzorka morao biti zamjenjen rezervnim domaćinstvima.

Osim ovoga, zbog potrebe da se krvne pretrage rade u ranim jutarnjim satima, bilo je potrebno nešto više vremena za terenski rad.

Vremenski uslovi tokom decembra 2012. godine onemogućili su pristup ruralnim područjima, posebno u Unsko-sanskom, Zeničko-dobojskom i Srednjobosanskom kantonu, a rad je, u skladu sa Protokolom istraživanja a po dogovoru sa kantonalnim supervizorima obustavljen u periodu oko praznika (Božić, Nova godina). Potreba da se krvne pretrage rade u ranim jutranjim satima je uzrokovala nešto duže trajanje terenskog rada. Rad na terenu je trajao 2,5 mjeseca.

3.7 Kontrola kvaliteta podataka

Prema Protokolu istraživanja angažovano je pet kontrolora koji su bili zaduženi da kontinuirano vrše logičku kontrolu dostavljenih upitnika sa terena.

Prije nego što su pristigli prvi kompletirani upitnici u Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, održana je jednodnevna obuka kontrolora na kojoj je dogovoren jedinstven pristup u kontroli upitnika i prateće dokumentacije.

Kako je istraživanje odmicalo, minimalizirao se broj grešaka u evidenciji i popunjavanju upitnika te ostale istraživačke dokumentacije sa terena, što je olakšalo rad unosačima podataka.

3.8 Unos i obrada podataka

3.8.1 Unos podataka

Nakon dobijanja popunjenih upitnika i obrazaca te finalne kontrole u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH, urađen je unos podataka u prethodno posebno kreiranu bazu.

Baza je urađena u programu Epi Info iz kojeg su se podaci eksportovali u SPSS program (Statistical Package for Social Science- Statistički paket za društvene nauke).

Unos podataka je obavilo pet unosača, a jedna osoba je bila zadužena za nadzor i koordinaciju unosa. Svi učesnici su prethodno prošli edukaciju.

Unos podataka je rađen lokalno, tj. svaki kompjuter je imao svoju zasebnu bazu podataka za svaki od tri instrumenta istraživanja. Spajanje sve tri baze u jedinstvenu bazu je omogućeno zahvaljujući posebno osmišljenoj šifri svakog od tri instrumenta istraživanja.

Unos podataka je završen početkom aprila 2013. godine.

3.8.2 Obrada podataka

Obrada podataka je uključila sljedeće:

- Eksportovanje podataka u SPSS, povezivanje baza podataka u jednu bazu kao i čišćenje podataka
- Ponderiranje podataka
- Pripremu tabela i analiza podataka

Poslije čišćenja baze urađena je kontrola unosa i kvaliteta podataka, te ponderiranje. Baza podataka ponderirana je prema podacima o procjeni broja stanovnika kojima raspolaže Federalni zavod za statistiku i to prema: broju stanovnika po kantonima, starosnoj strukturi i spolu, kao i tipu naselja.

Baza upitnika za domaćinstvo ponderirana je prema procjeni broja domaćinstava u svakom od 10 kantona Federacije BiH.

Na kraju, urađena je priprema tabela za analizu i podaci su prikazani u odnosu na ispitivana obilježja prema tipu naselja (urbano/ruralno), stepenu obrazovanja (bez obrazovanja, osnovno, srednje i visoko), prema spolu (muški i ženski), kao i prema dobnim kategorijama (18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64 i 65 i više).

3.8.3 Statistička analiza

Po završenom unosu, pristupilo se obradi i statističkoj analizi podataka. Za potrebe ovog istraživanja korištena je deskriptivna i inferencijalna statistika i podaci su prikazani prema geografskim i demografskim obilježjima za koje su izračunate frekvencije, procenti, aritmetičke sredine, kao i standardne devijacije.

Prilikom rada na testovima značajnosti, za kategorijalne varijable urađen je H-kvadrat test, pri čemu je granična (α) vrijednost za utvrđivanje značajnosti testa postavljena na nivo od 0.05 (ukoliko je vjerovatnoća javljanja utvrđene razlike između izmjerenih frekvencija manja od 5% test je proglašavan značajnim).

Posebno su tabelirani, analizirani i prikazani podaci za ispitanike starosti 18 i više godine, a posebno komparativni pokazatelji za 2002. i 2012. godinu zbog potrebe praćenja trendova, a koji se odnose na ispitanike starosti 25-64 godine.

Zbog veoma malih procenata opcija „bez odgovora“ koji se po svim pitanjima bio ispod pet procenata, isti su se isključili pri prikazu rezultata, tj. nisu prikazani u rezultatima završnih tabela.

3.9 Upravljanje istraživanjem i kontrola kvaliteta

3.9.1 Organizaciona struktura

Nosilac istraživanja je Federalno ministarstvo zdravstva, a implementator i koordinator je Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH. Ostale ustanove koje su učestvovala u istraživanju su kantonalni zavodi za javno zdravstvo i domovi zdravlja, gdje je to bilo potrebno.

U Zavodu je formiran uži i širi istraživački tim na čelu sa direktorom Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH kao rukovodiocem istraživanja. Uži istraživački tim je u svim fazama realizacije projekta surađivao sa vanjskim konsultantom.

Pored navedenih, u istraživanju su također učestvovali vanjski stručnjak za izradu uzorka i stručnjak za izradu baze i statističku analizu.

Za svaki kanton je formiran radni tim na čelu sa supervizorom. (Prilog 5: Učesnici u istraživanju).

3.9.2 Informiranje javnosti o istraživanju

Sa ciljem podrške uspješnoj realizaciji Istraživanja zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH a prije početka rada na terenu, javnost je informisana o istraživanju putem tematskih priloga u elektronskim i print medijima.

Osim toga, za svako domaćinstvo obuhvaćeno uzorkom pripremljeno je pismo sa osnovnim informacijama o istraživanju, značaju učešća stanovnika starih 18 i više godina, te osiguranju principa anonimnosti i povjerljivosti sakupljenih podataka, koje je ostavljeno pri prvom kontaktu.

Također, o provođenju istraživanja su obavještena i sva kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova.

3.9.3 Kontrola kvaliteta istraživanja

Praćenje i kontrola istraživanja je vršena tokom svih faza. Supervizori i kontrolori su bili zaduženi da koriguju uočene propuste na samom početku rada, kako kontrolu uzorkovanja (odabir domaćinstava), tako i kontrolu rada na terenu (popunjavanje upitnika i pratećih evidencija). Obaveza tima je bila da izvrši najmanje dvije odvojene posjete u pokušaju da urade anketu u domaćinstvu, te najmanje dvije odvojene posjete pri pokušaju da se uradi anketiranje ispitanika odgovarajuće starosti i mjerenja.

Anketari su bili zaduženi da prekontrolišu svaki upitnik po završetku anketiranja a prije napuštanja domaćinstva, kako bi se osiguralo da su sva pitanja postavljena te da je rukopis anketara moguće pročitati.

Sa ciljem obezbjeđenja kvalitetnih podataka i primjene jedinstvene istraživačke metodologije pripremljena su metodološka uputstva za popunjavanje upitnika i obavljanje antropometrijskih i biohemisjskih mjerenja, obavljena je edukacija osoba odgovornih za rad na terenu, te su definirane procedure kontrole provođenja anketiranja, procedure verifikacije prikupljenih podataka, kao i procedura kontrole unošenja i obrade podataka. Svi učesnici su dobili pisana uputstva, čime je obezbjeđena standardizacija rada na terenu.

Prije početka istraživanja izvršeno je pretestiranje svih istraživačkih instrumenata, metoda i procedura. Rezultati iz pretestiranjem su poslužili za korekciju istraživačkih instrumenata i standardizaciju postupaka u prikupljanju podataka.

Praktičnim radom posljednjeg dana radionice, svi timovi su sa članovima istraživačkog tima Zavoda, obavili praktične vježbe na posebno pripremljenom uzorku.

Tokom terenskog rada prvi nivo kontrole su obavljali kantonalni supervizori svojim prisustvom na samom početku istraživanja, te pregledom popunjenih upitnika i obrazaca.

Drugi nivo kontrole su tokom terenskog rada obavljali drugi članovi istraživačkog tima Zavoda, u prvom redu kontrolori određeni za svaki kanton.

Sljedeći nivo kontrole su obavljale osobe za unos podataka.

4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Od 1752 domaćinstva koliko je činio uzorak u FBiH, istraživanje je provedeno u 1402 domaćinstva, što predstavlja stopu odgovora od 80,0%. U urbanim područjima je stopa odgovora iznosila 77,5%, a u ruralnim 81,8%. Zabilježene su razlike u stopi odgovora po kantonima, pri čemu je najveća stopa bila u Unsko-sanskom (88,9%), a najniža u Kantonu 10 (60,6%).

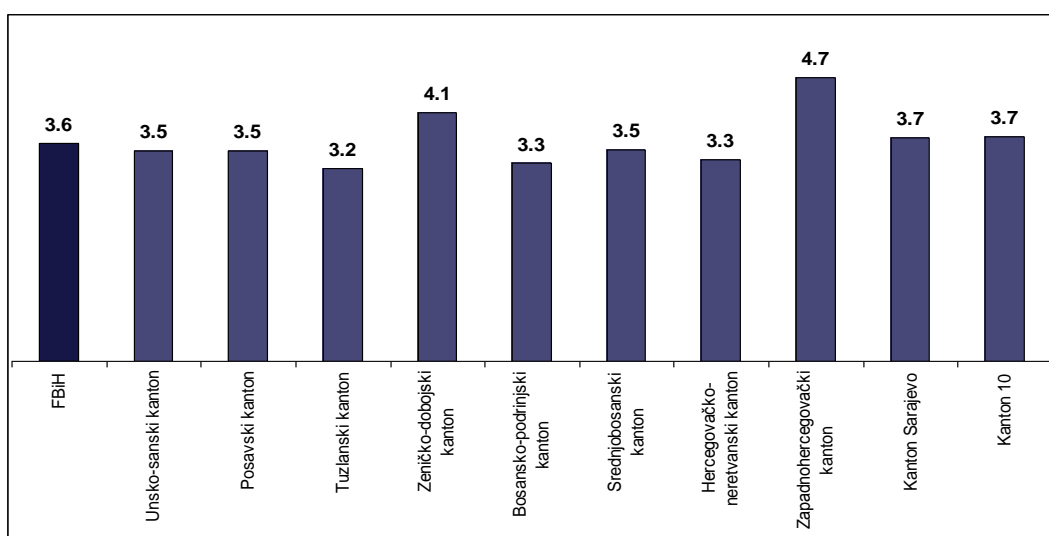
4.1 Rezultati istraživanja koji se odnose na domaćinstva

4.1.1 Demografske i socio-ekonomske karakteristike domaćinstava

Najviši procenat domaćinstava u Federaciji Bosne i Hercegovine je bio sa dva člana (21,5%), domaćinstava sa četiri člana je bilo 20,2%, a najniži procenat je jednočlanih domaćinstava (11,4%).

U urbanim sredinama najveći broj čine dvočlana domaćinstava, dok su u ruralnim područjima FBiH najučestalija domaćinstava sa četiri člana.

Prosječan broj članova u domaćinstvima u FBiH iznosi 3,6. U urbanim područjima iznosi 3,3; dok je u ruralnom području prosjek domaćinstva 3,8 članova. Najveći prosječan broj članova domaćinstva je u Zapadno-hercegovačkom kantonu (4,7), a najmanji u Tuzlanskom kantonu (3,2).

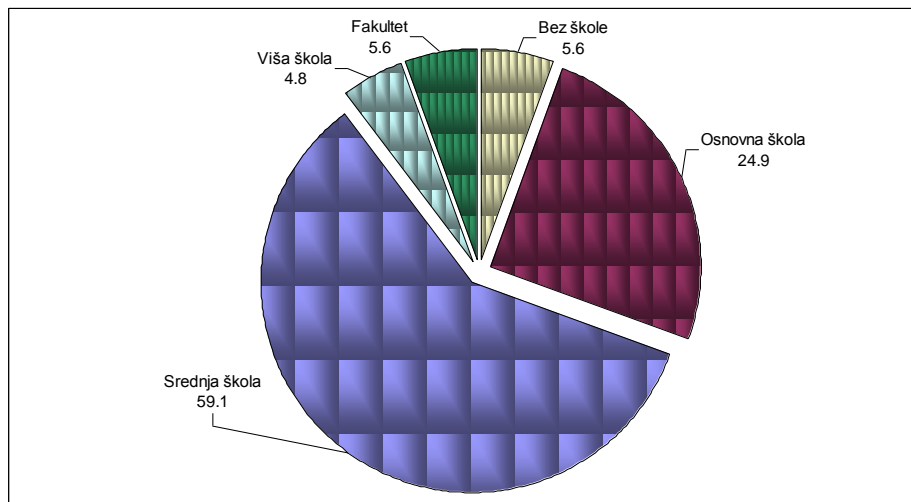
Grafikon 1 - Prosječan broj članova u domaćinstvima FBiH

4.1.1.1 Obrazovanje

Najveći procenat ispitanika u FBiH je sa završenim srednjim obrazovanjem (59,1%), iza čega slijede ispitanici sa osnovnim obrazovanjem (24,9%). Zastupljenost ispitanika sa visokim obrazovanjem i onih bez škole je jednaka i iznosi po 5,6%.

Najveći procenat ispitanika i u urbanim područjima (64,1%) i u ruralnim sredinama (55,6%) je sa srednjom školom. Procenat osoba sa završenom osnovnom školom u ruralnim sredinama (31,4%) je dva

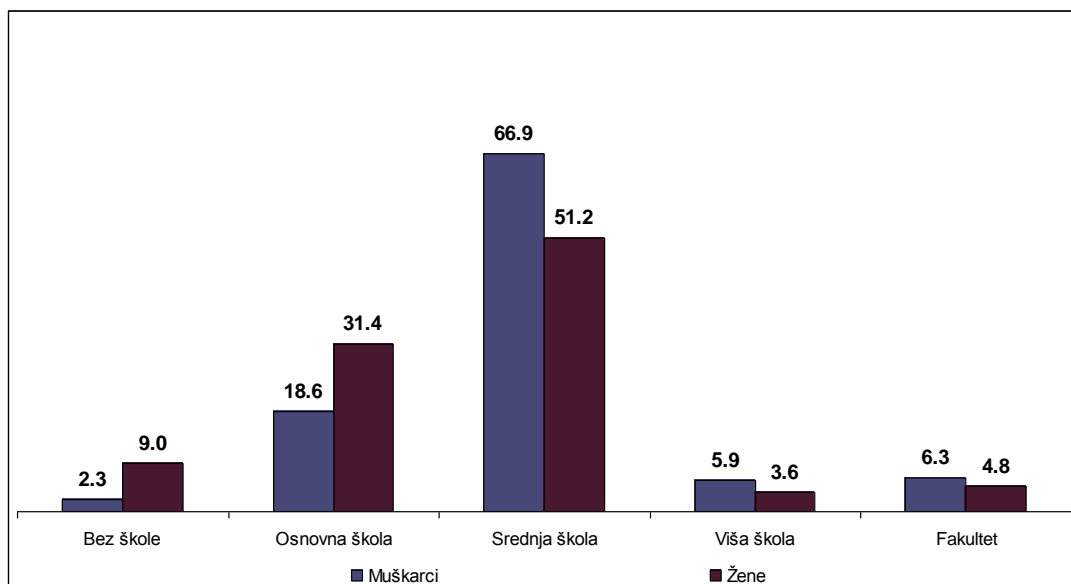
puta veći nego u urbanim sredinama (15,2%). U urbanim područjima je procenat ispitanika sa završenim fakultetom značajno viši (10,8%) nego u ruralnim sredinama (2,0%), dok je procenat ispitanika bez škole značajno veći u ruralnim sredinama (7,4%) nego u urbanim područjima (2,8%).

Grafikon 2 - Ispitanici prema obrazovanju u FBiH, %

Posmatrano prema spolu, bez završene škole se bilježi veće procentualno učešće žena (9,0%) u odnosu na muškarce (2,3%). Samo završenu osnovnu školu ima značajno više žena (31,4%) nego muškaraca (18,6%), dok srednju školu ima više muškaraca (66,9%) nego žena (51,2%).

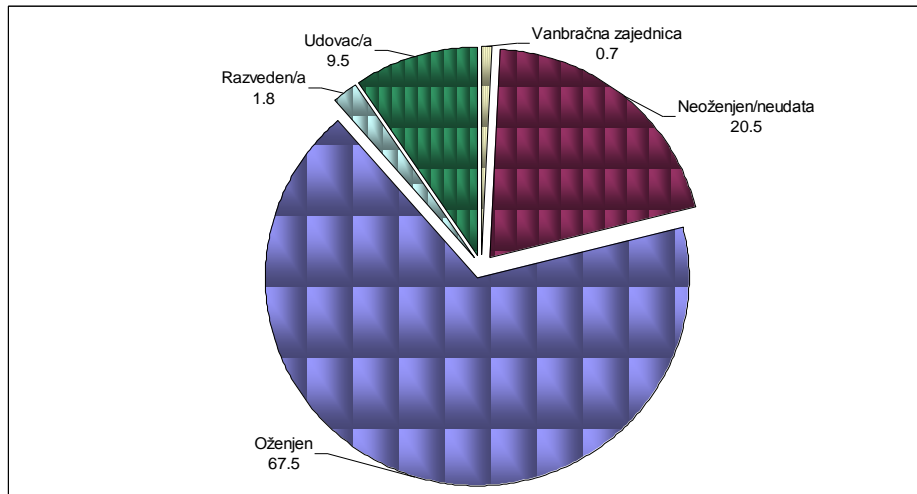
Završen fakultet ima više muškaraca (6,3%) nego žena (4,8%).

Grafikon 3 - Ispitanici prema obrazovanju i spolu u FBiH, %

4.1.1.2 Bračni status

U Federaciji Bosne i Hercegovine je 67,5% ispitanika u braku, od čega više u ruralnim (71,9%) nego u urbanim (61,0%) sredinama. U Federaciji BiH petina osoba nije u braku (20,5%), iza čega slijede kategorije: udovac/udovica (9,5%), razvedeni (1,8%), te osobe koje žive u vanbračnoj zajednici (0,7%).

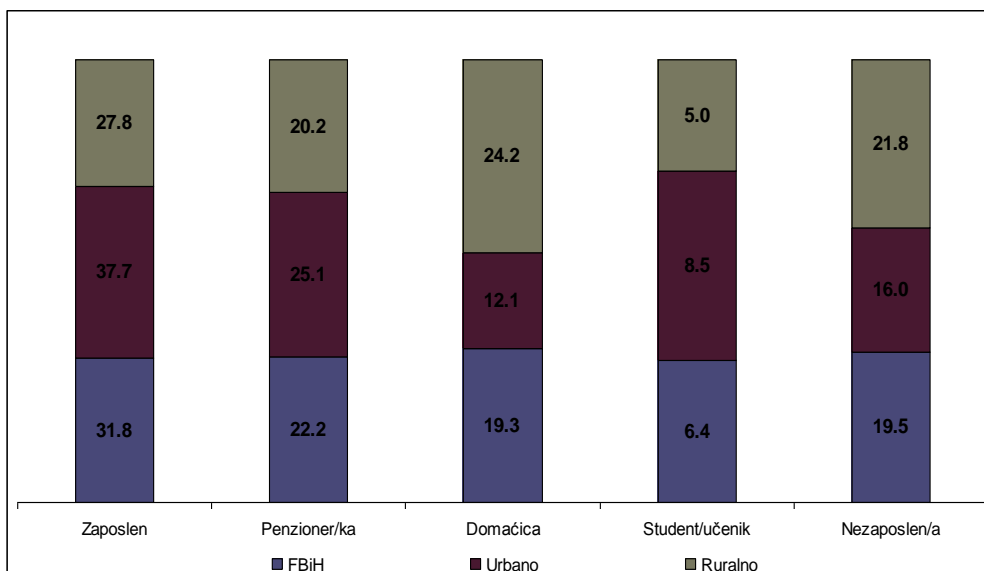
Grafikon 4 - Ispitanici prema bračnom statusu u FBiH, %

Prema spolnoj strukturi 69,8% muškaraca i 65,2% žena u FBiH je u braku. U statusu neoženjenih je 24,0% muškaraca i 17,0% žena.

4.1.1.3 Radni status

Procenat zaposlenih u FBiH je 31,8%, pri čemu više u urbanim sredinama (37,7%) u odnosu na ruralna područja (27,8%), dok je procenat nezaposlenih ispitanika u FBiH (19,5%) veći u ruralnim područjima (21,8%) nego u urbanim sredinama (16,0%). U FBiH je zaposleno značajno više muškaraca (41,3%) nego žena (22,0%).

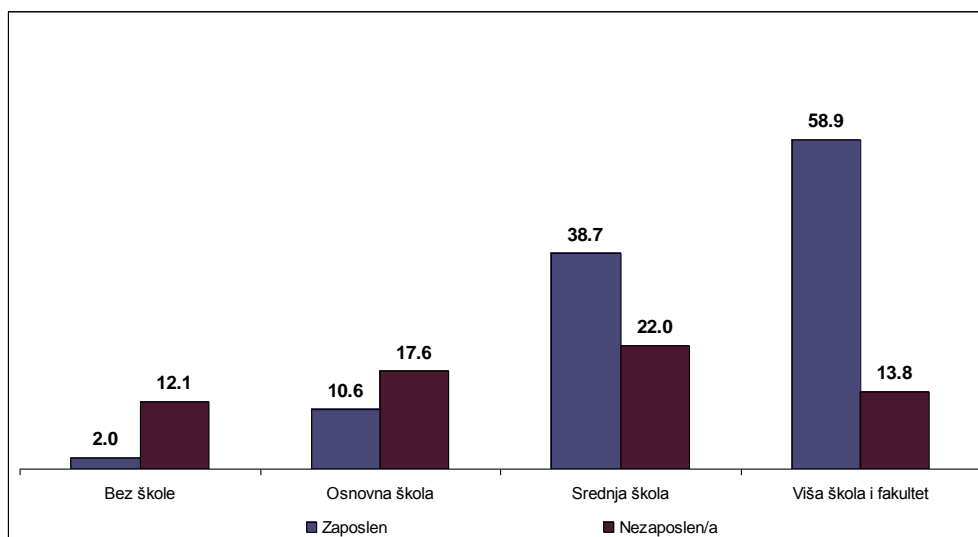
Preko petina ispitanika u FBiH su penzioneri (22,2%), od čega nešto više u urbanim (25,1%) u odnosu na ruralne sredine (20,2%).

Grafikon 5 - Ispitanici prema radnom statusu u FBiH, %

U Federaciji BiH domaćice su zastupljene sa 19,3%, sa dvostruko većim procentom u ruralnim sredinama (24,2%) u odnosu na urbana područja (12,1%). Studenti i učenici čine 6,4% ispitanika u FBiH, pri čemu su više zastupljeni u urbanim sredinama (8,5%) nego u ruralnim područjima (5,0%).

Među zaposlenim ispitanicima je najveći procenat onih sa visokim obrazovanjem (58,9%). Zaposlenost opada sa smanjenjem stepena obrazovanja i najniža je kod ispitanika bez završene škole (2,0%).

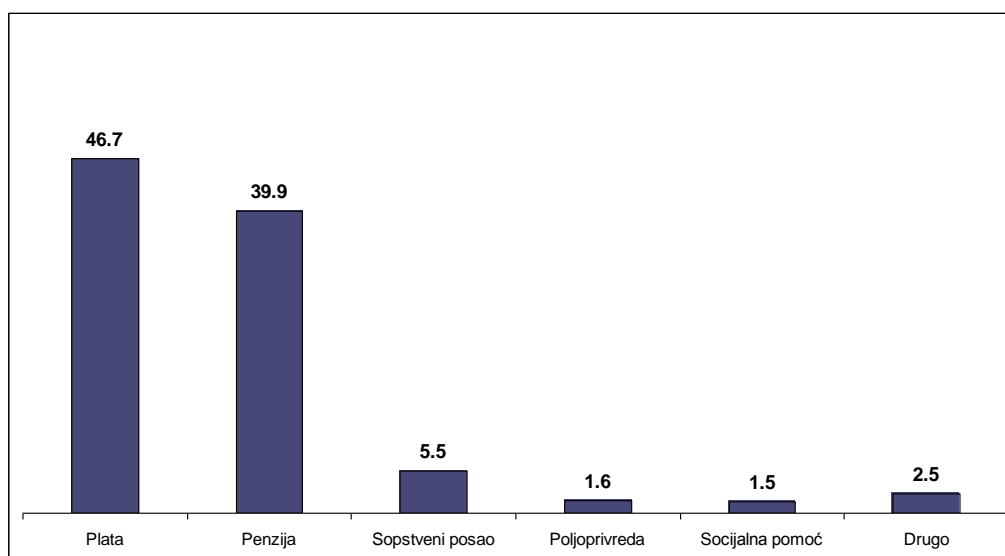
Grafikon 6 - Zaposlenost prema stepenu obrazovanju u FBiH, %

4.1.2 Prihodi i troškovi domaćinstava

Domaćinstva u FBiH u prosjeku imaju 1,7 izvora prihoda, pri čemu je broj prihoda po domaćinstvu nešto veći u urbanim (1,8) nego u ruralnim područjima (1,6).

U FBiH je 3,4% domaćinstava bez ijednog izvora prihoda, više u ruralnim (4,2%) nego u urbanim sredinama (2,2%).

Najčešći izvor prihoda domaćinstva u FBiH je plata (46,7%), zatim slijedi penzija (39,9%), sopstveni posao (5,5%), dok je poljoprivreda kao glavni izvor primanja zastupljena u znatno manjem procentu (1,6%). Socijalna pomoć je glavni izvor prihoda za 1,5% domaćinstava.

Grafikon 7 - Najčešći izvori prihoda u domaćinstvima FBiH, %

4.1.2.1 Ukupni mjesečni prihodi domaćinstva

Najveći procenat domaćinstava u FBiH ima ukupne mjesečne prihode od 501-1000KM (31,2%). Preko četvrtine domaćinstava navodi mjesečne prihode od 1001-2500KM (27,1%), pri čemu više u urbanim područjima (32,9%) nego u ruralnim sredinama (23,1%).

Ukupne mjesečne prihode ispod 250KM ima 5,4% domaćinstava u FBiH, više u ruralnim (6,8%) nego u urbanim područjima (3,4%).

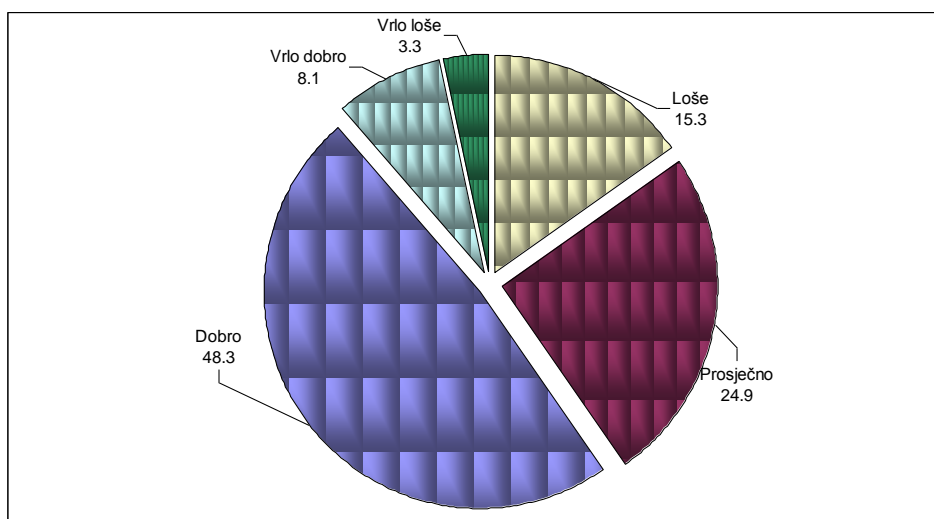
Najveći broj ili preko polovine domaćinstava u FBiH (56,8%) je tokom prethodnog mjeseca za hranu izdvajalo između 30-50% od ukupnih izdataka.

Ispod petine domaćinstava (17,9%) je tokom prethodnog mjeseca za hranu izdvajalo između 51-70% ukupnih izdataka.

U Federaciji BiH najčešći način obezbjeđivanja hrane za domaćinstvo je kupovina (98,5%), podjednako u urbanim i ruralnim sredinama. Sopstvenom proizvodnjom hranu obezbjeđuje preko polovine domaćinstava u FBiH (57,3%), više u ruralnim (75,5%) nego u urbanim sredinama (30,3%).

Najveći procenat domaćinstva u FBiH smatra da su prihodi u toku prethodnog mjeseca bili dovoljni za troškove ishrane (92,9%). Značajan broj domaćinstava smatra da su prihodi bili dovoljni za ličnu higijenu (90,5%), higijenu domaćinstva (88,1%) i režijske troškove (84,7%). U manjem procentu su domaćinstva smatrala da su prihodi dovoljni za troškove zdravstvene zaštite (72,1%), odjeću i obuću (69,6%), te za izlaske (25,9%) i rekreaciju (17,9%).

Preko polovine domaćinstava (56,2%) su svoje materijalno stanje procijenili kao vrlo dobro i dobro, četvrtina domaćinstava procjenjuje svoje materijalno stanje kao prosječno (24,9%), a skoro petina domaćinstava se o svom materijalnom stanju izjasnilo kao loše vrlo loše (18,5%). Po ovom pitanju nema značajnih razlika između urbanih i ruralnih sredina.

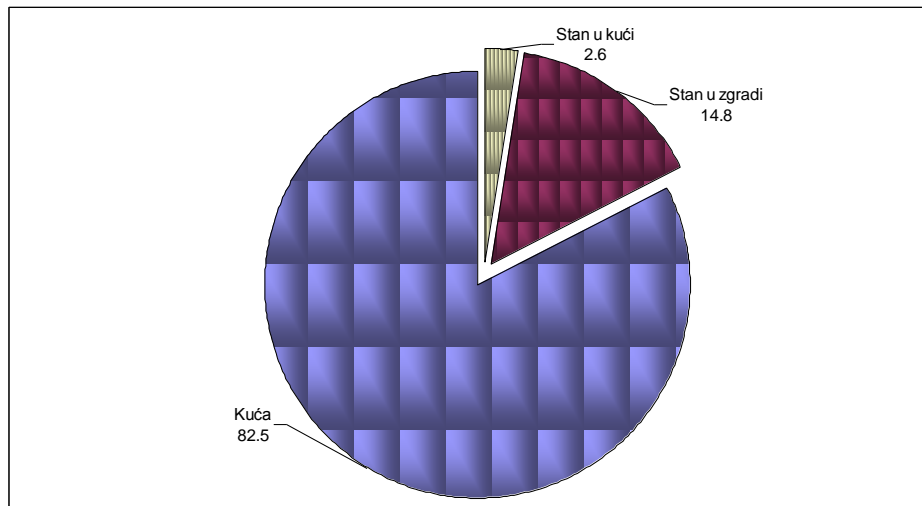

Grafikon 8 - Procjena materijalnog stanja domaćinstva u FBiH, %

4.1.3 Uvjeti stanovanja

Preko četiri petine ispitanika u Federaciji BiH živi u kući (82,5%), dok manji procenat ispitanika žive u stanu u zgradi (14,8%) i u stanu u kući (2,6%). Veći procenat stanovništva koji živi u kući je u ruralnim područjima (97,4%) u odnosu na urbane sredine (59,8%), dok je procenat ispitanika koji žive u stanu značajno veći u urbanim područjima (35,2%) u odnosu na ruralna područja (1,1%).

Domaćinstva u FBiH u prosjeku koriste 2,5 sobe za spavanje, slično u urbanim (2,3) i ruralnim područjima (2,6).

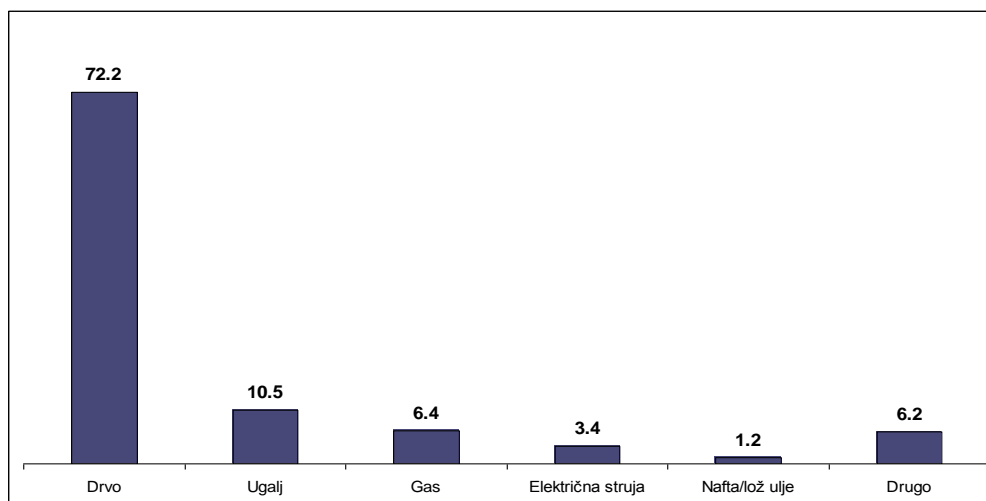

Grafikon 9 - Vrsta stambenih objekata u FBiH, %

4.1.3.1 Izvor energije za grijanje domaćinstva

Gotovo tri četvrtine domaćinstava u FBiH (72,2%) kao izvor energije za grijanje koristi drvo. Kao osnovni izvor energije za zagrijavanje drvo se učestalije koristi u ruralnim (83,7%) nego u urbanim sredinama (55,1%).

Ugalj se kao izvor energije za grijanje koristi u 10,5% domaćinstava, iza čega slijedi gas (6,4%) i električna energija (3,4%), dok se nafta/lož ulje/mazut koriste u svega 1,2% domaćinstava.

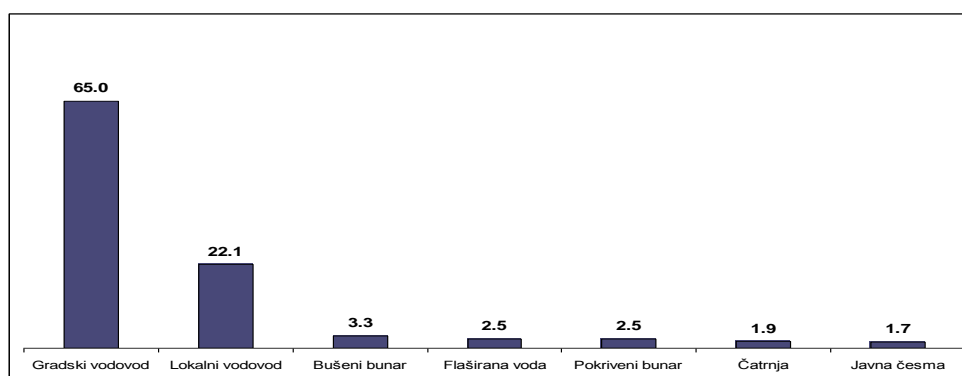

Grafikon 10 - Najčešći izvor energije za grijanje u domaćinstvima u FBiH, %

4.1.3.2 Snabdijevanje vodom za piće i uklanjanje otpadnih materija

Na području Federacije Bosne i Hercegovine priključak za vodu ima 97,1% domaćinstava, slično u urbanim (98,9%) i ruralnim (96,0%) područjima.

Kao glavni način snabdijevanja vodom za piće, 65% domaćinstava u Federaciji Bosne i Hercegovine navodi da je to gradski vodovod, pri čemu se vodom za piće iz gradskog vodovoda značajno više snabdijevaju domaćinstava u urbanim sredinama (94,2%) u odnosu na ruralne sredine (45,4%). Lokalni vodovodi su glavni način snabdijevanja vodom za piće za preko petinu domaćinstava (22,1%) u FBiH, dok se ostali načini snabdijevanja vodom za piće koriste rjeđe.

Grafikon 11 - Glavni način snabdijevanja vodom za piće u domaćinstvima u FBiH, %

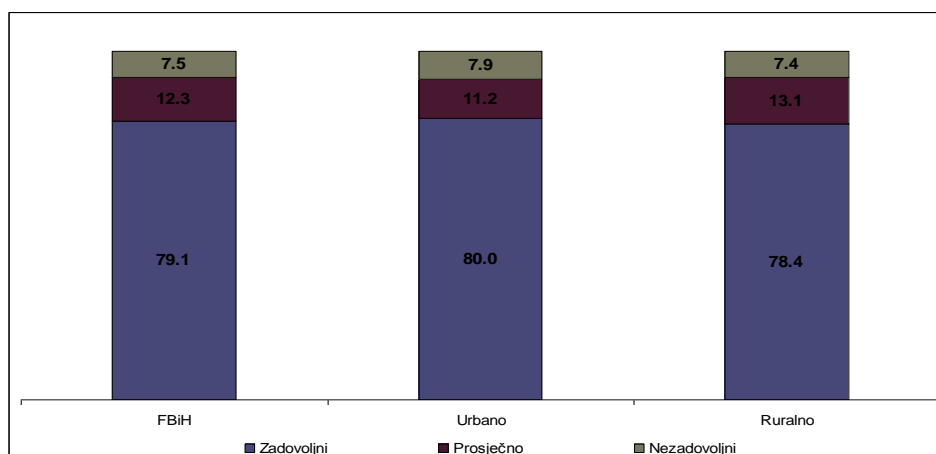
Preko trećine domaćinstava u FBiH (33,5%) ima prekide u snabdijevanju vodom.

Okolo dvije trećine domaćinstava u FBiH (64,9%) ima priključak na kanalizacionu mrežu, pri čemu značajno više u urbanim (92,7%) nego u ruralnim sredinama (46,3%).

Čvrsti otpad u FBiH na higijenski način odlaže 88,7% domaćinstava, više u urbanim (98,5%) u odnosu na ruralne sredine (82,1%).

4.1.3.3 Zadovoljstvo uvjetima stanovanja

Preko tri četvrtine ispitanika u domaćinstvima FBiH (79,1%) je veoma zadovoljno i zadovoljno uslovima stanovanja, dok se 7,5% izjasnilo kao veoma nezadovoljno i nezadovoljno.

Grafikon 12 - Zadovoljstvo uvjetima stanovanja u FBiH, %

4.2 Rezultati istraživanja koji se odnose na odraslo stanovništvo starosti 18 i više godina

U istraživanju je učestvovalo 3843 ispitanika u Federaciji BiH, sa stopom odaziva od visokih 96,9%, pri čemu je stopa odaziva bila nešto veća u ruralnim sredinama (97,2%) u odnosu na urbana područja (96,5%).

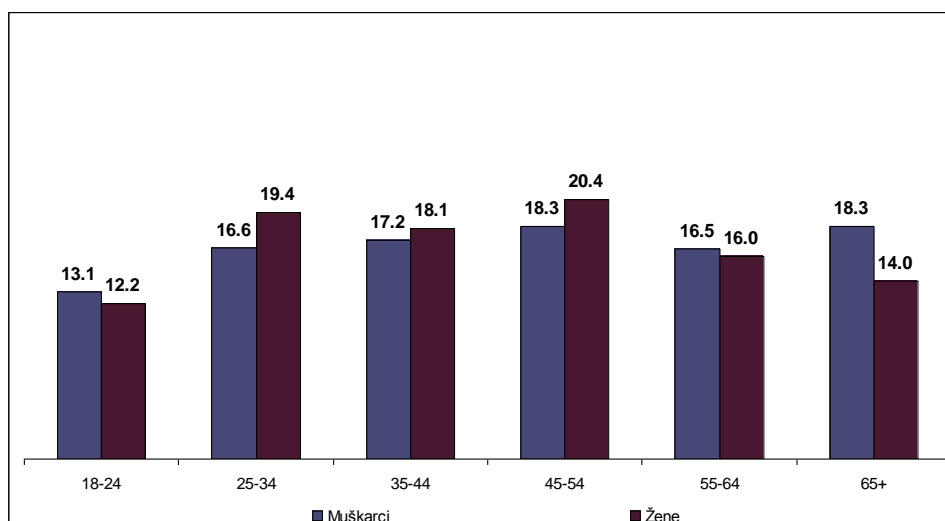
Najveća stopa odaziva je bila u Posavskom kantonu (100,0%) a najmanja u Bosansko-podrinjskom kantonu (88,3%).

	Uzorak	Stopa odaziva	
		N	%
FBiH	3965	3843	96.9
Urbano	1602	1546	96.5
Ruralno	2363	2297	97.2
Unsko-sanski kanton	481	476	99.0
Posavski kanton	66	66	100.0
Tuzlanski kanton	864	825	95.5
Zeničko-dobojski kanton	640	636	99.4
Bosansko-podrinjski kanton	51	45	88.3
Srednjobosanski kanton	421	414	98.3
Hercegovačko-neretvanski kanton	367	359	97.8
Zapadnohercegovački kanton	130	130	100.0
Kanton Sarajevo	828	778	94.0
Kanton 10	117	114	97.4

Tabela 3 - Stopa odaziva ispitanika u FBiH

U istraživanju je učestvovalo gotovo podjednak procenat muškaraca (50,4%) i žena (49,6%) sa najvećim učešćem ispitanika starosti 45-54 godine (19,3 %) a najmanjim 18-24 godine (12,7 %).

Najviše žena je bilo u starosnoj skupini 45-54 godine (20,4%) a muškaraca među ispitanicima starosti 65 i više godina (18,3%).

Grafikon 13 - Ispitanici prema spolu i dobnim skupinama u FBiH, %

Analiza rezultata istraživanja je urađena u skladu sa odabranim indikatorima koji su prikazani za područje Federacije BiH, tip naselja, spolnu i starosnu strukturu i nivo obrazovanja. Zbog velikog broja podataka dobijenih istraživanjem, rezultati su prikazani u odnosu na one varijable koje ukazuju na značajne sličnosti ili razlike u odnosu na postavljene ciljeve istraživanja.

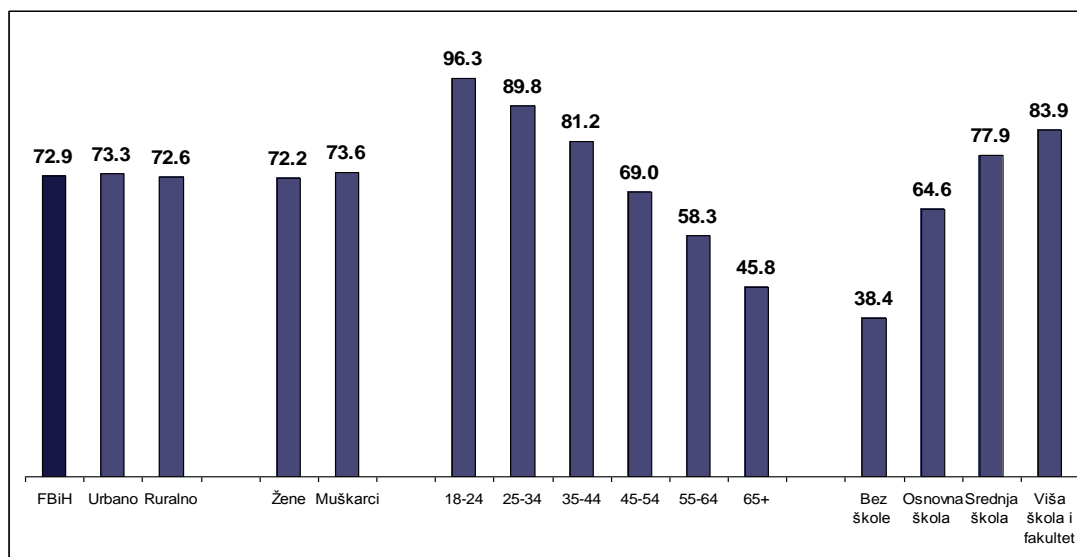
4.2.1 Zdravstveno stanje

4.2.1.1 Samoprocjena zdravlja

Svoje zdravlje je kao veoma dobro i dobro procijenilo gotovo tri četvrtine (72,9%) ispitanika u FBiH (CI: 71,47-74,28) što se nije značajnije razlikovalo između urbanih (73,3%) i ruralnih sredina (72,6%). Također, nije bilo značajnih razlika u samoprocjeni zdravlja prema spolu, pri čemu je 73,6% muškaraca (CI: 71,61-75,53) i 72,2% žena (CI: 70,14-74,17) svoje zdravlje procijenilo kao veoma dobro i dobro.

Ispitanici starosti 18-24 godine su u najvećem procentu (96,3%) procijenili svoje zdravlje kao veoma dobro i dobro (CI: 94,61-97,97). Ovaj procenat opada sa starošću ispitanika i najmanji je (45,8%) kod ispitanika starosti 65 i više godina (CI: 41,84-49,68)

Procenat ispitanika koji su ocijenili svoje zdravlje kao veoma dobro i dobro je bio najniži kod ispitanika bez završene škole (38,4%), rastao je sa visinom obrazovnog statusa i bio najviši kod ispitanika sa visokim obrazovanjem (83,9%).

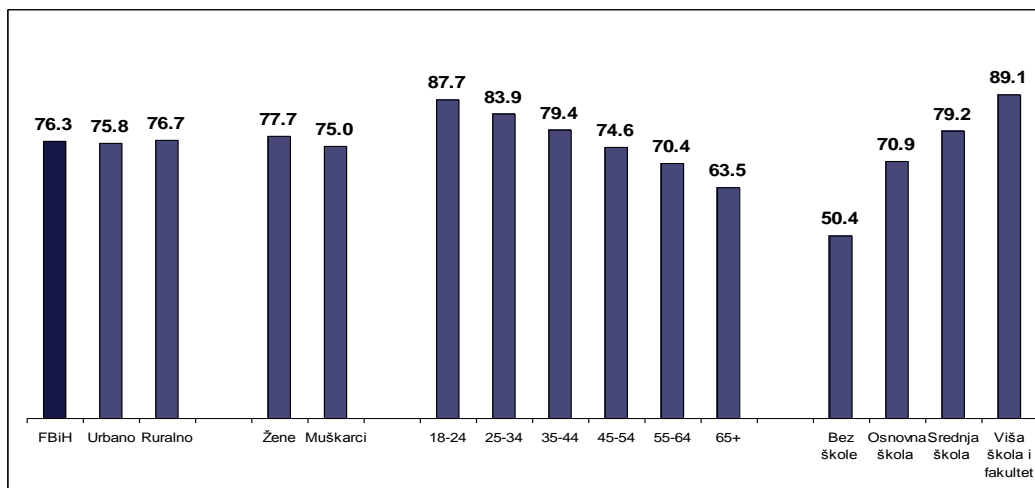
Grafikon 14 - Procenat ispitanika koji su ocijenili svoje zdravlje kao veoma dobro i dobro u FBiH,

4.2.1.2 Samoprocjena zadovoljstva životom

Više od tri četvrtine ispitanika u FBiH (76,3%), je bilo veoma zadovoljno i zadovoljno svojim sadašnjim životom (CI: 74,98-77,67) što se nije značajnije razlikovalo između urbanih (75,8%) i ruralnih sredina (76,7%).

U odnosu na spol, oko tri četvrtine muškaraca (75,0%) u FBiH (CI: 73,11-76,96) i 77,7% žena (CI: 75,78-79,53) je bilo veoma zadovoljno i zadovoljno svojim sadašnjim životom.

Najveći procenat ispitanika (87,7%), koji su veoma zadovoljni i zadovoljni svojim sadašnjim životom je bio među ispitanicima starosti 18-24 godine (CI: 84,73-90,58), ovaj procenat je opadao sa starošću ispitanika i bio najmanji (63,5%) kod ispitanika starosti 65 i više godina (CI: 59,74-67,32)

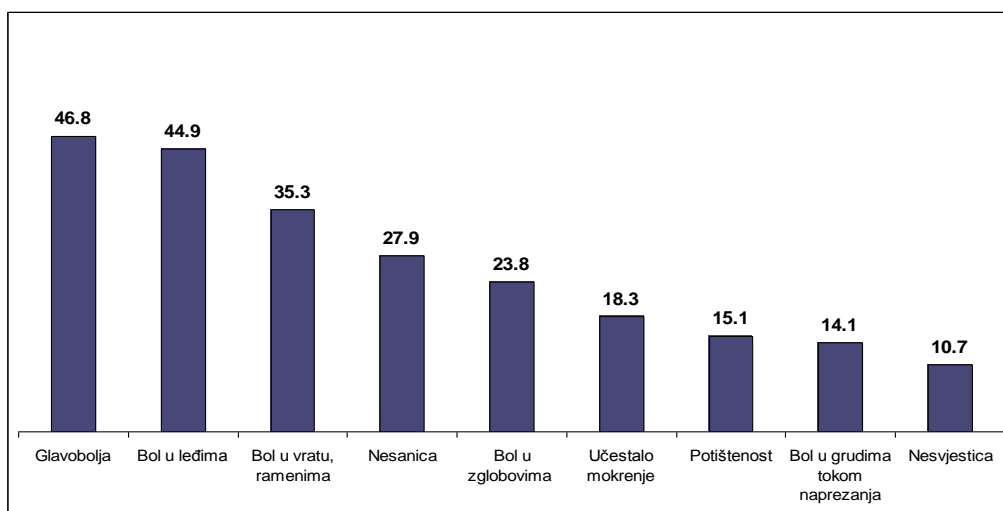
Grafikon 15 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni svojim sadašnjim životom u FBiH, %

Procenat ispitanika koji su ocijenili svoj život kao veoma dobro i dobro je bio najniži kod ispitanika bez završene škole (50,4%), rastao je sa visinom obrazovnog statusa i bio najviši kod ispitanika sa visokim obrazovanjem (89,1%).

4.2.1.3 Simptomi, oboljenja, stanja i povrede

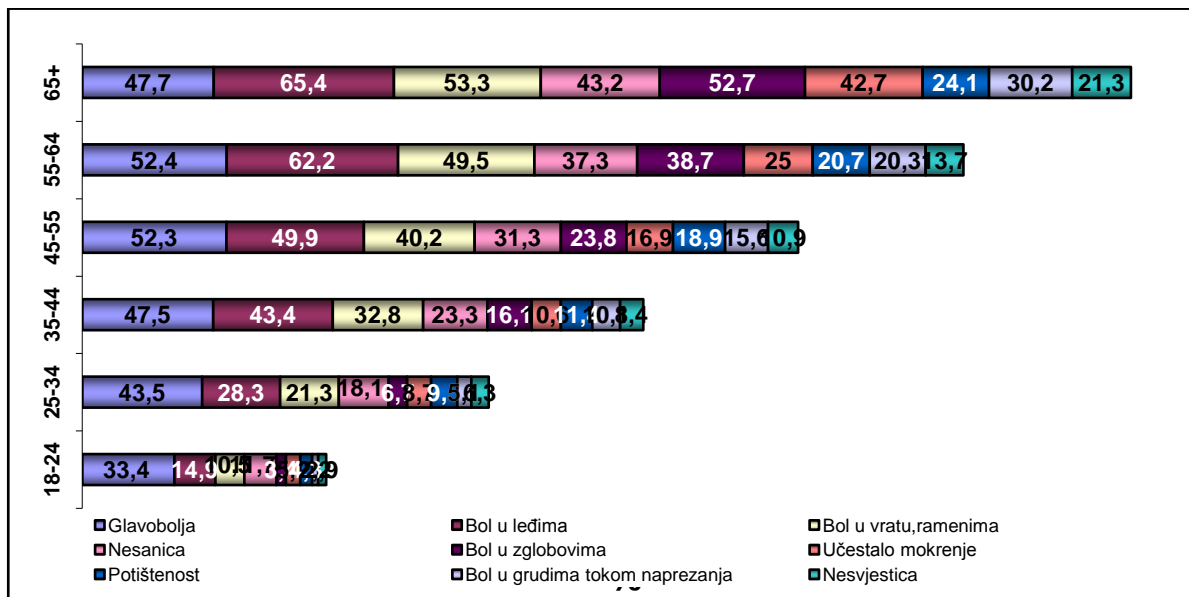
4.2.1.3.1 Najučestaliji zdravstveni simptomi i oboljenja

U mjesecu koji je prethodio istraživanju najučestaliji zdravstveni problemi/simptomi među ispitanicima u Federaciji BiH su bili glavobolja (46,8%), bol u leđima (44,9%), bol u vratu/ramenima (35,3%), nesanicica (27,9%) i učestalo mokrenje (18,3%), bez razlika među urbanim i ruralnim sredinama.

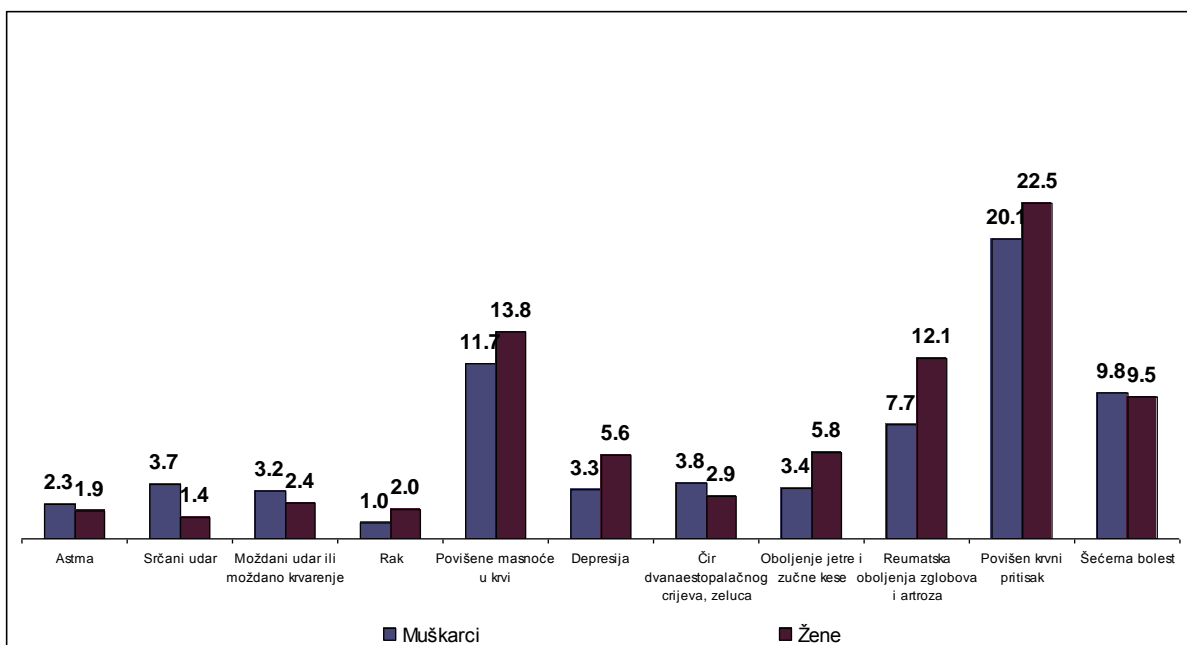
Grafikon 16 - Vodeći zdravstveni problemi/simptomi kod ispitanika u FBiH, %

Učestalost svih navedenih zdravstvenih problema/simptoma je veća kod žena, te u starijim dobnim grupama.

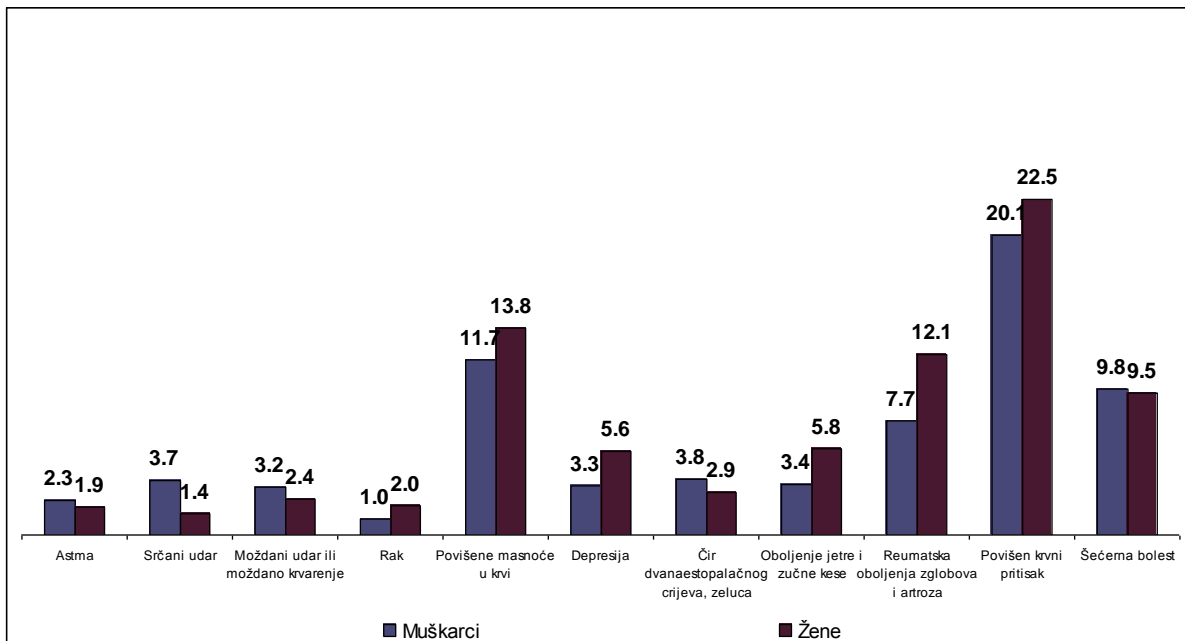
Grafikon 17 - Vodeći zdravstveni problemi/simptomi kod ispitanika u FBiH prema starosti, %

Kao najučestalije poremećaje zdravlja koje je dijagnosticirao njihov doktor, ispitanici navode povišen krvni pritisak (21,3%), povišene masnoće u krvi (12,8%), reumatska oboljenja zglobova (9,8%), potom šećernu bolest (9,6%) te depresiju (4,4%), bez značajnih razlika u odnosu na mjesto stanovanja.

Grafikon 18 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora u FBiH, %

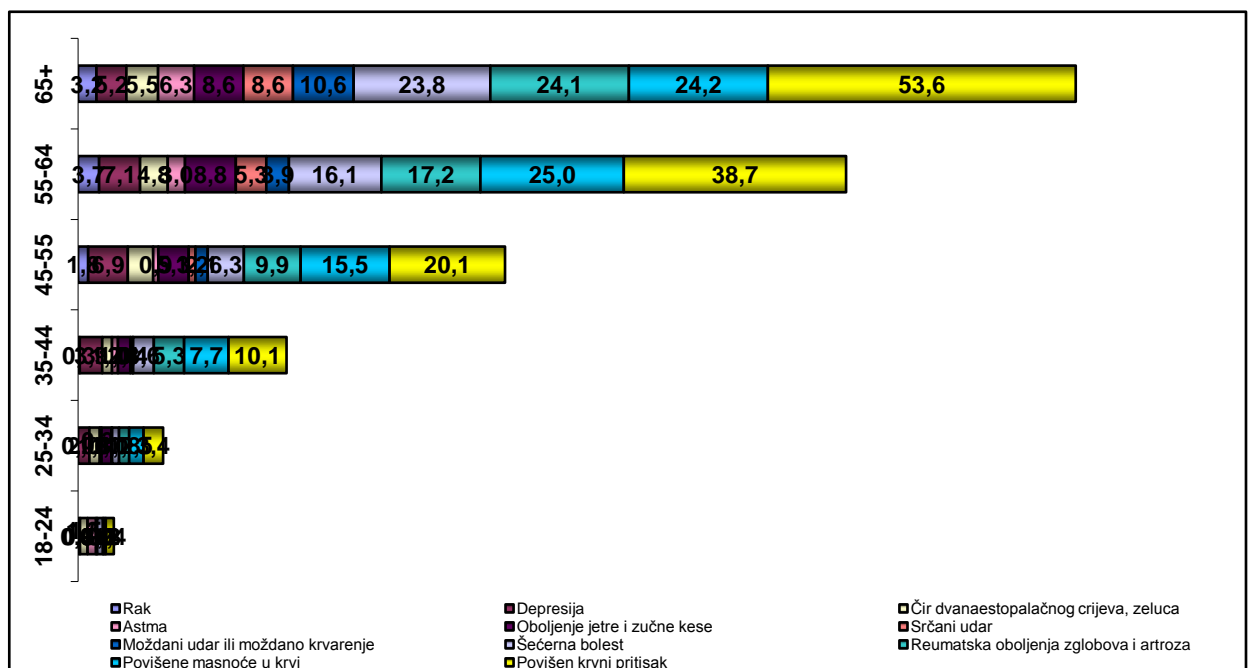
Da su bilo kada imali moždani udar dijagnosticiran od strane doktora je izjavilo 2,8% ispitanika, srčani udar (infarkt) je imalo 2,6% ispitanika, rak 1,5% itd., što je statistički značajno više među starijim ispitanicima kod oba spola. (p=0,000).

Grafikon 19 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora prema spolu u FBiH, %

Prema spolu, ispitanice su najviše bolovala od povišenog krvnog pritiska (22,5%), reumatskih oboljenja (12,1%), povišenih masnoća u krvi (13,8%), šećerne bolesti (9,5%), depresije (5,6%) itd. Muškarci su najčešće imali povišen krvni pritisak (20,1%), povišene masnoće u krvi (11,7%), reumatska oboljenja (7,7%) te šećernu bolest (9,8%)

Učestalost oboljenja i stanja dijagnosticiranih od strane doktora je veća u starijim podgrupama ispitanika.

Grafikon 20 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora u FBiH prema starosti, %

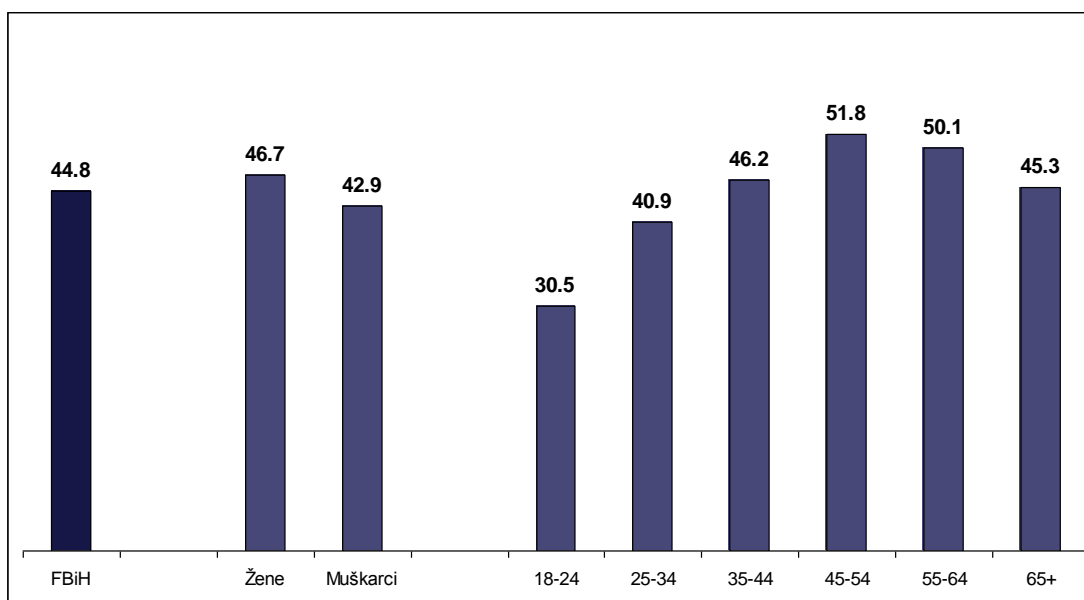
4.2.1.3.2 Mentalno zdravlje

Procjena mentalnog zdravlja odraslih u Federaciji BiH se u ovom istraživanju radila utvrđivanjem prisustva stresa i emocionalnih problema.

4.2.1.3.2.1 Izloženost stresu/pritisku

Nešto ispod polovine odraslih ispitanika (44,8%) u Federaciji BiH je u mjesecu koji je prethodio istraživanju bilo pod stresom/pritiskom, što je bilo statistički značajno ($p=0,000$). Izloženost stresu je bila podjednaka u urbanim (46,9%) i ruralnim sredinama (43,4%). Izloženost stresu/pritisku je bila najveća kod stanovništva bez škole (50,0%).

Prisustvo stresa/pritiska je podjednako prisutna među ženskim (46,7%) i muškim (42,9%) ispitanicima, što je statistički značajano ($p=0,000$). Izloženost stresu je najveća kod ispitanika starosti od 45-54 godine (51,8%) i starosti 55-64 godine (50,1%) a najmanja kod ispitanika starosti 18-24 godine (30,5%), što je također statistički značajano ($p=0,000$).

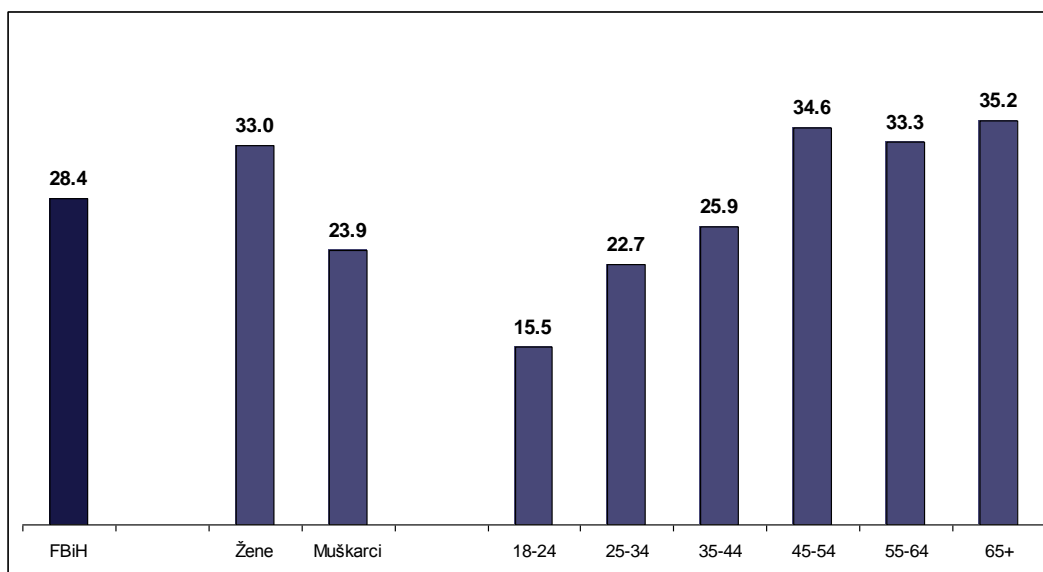

Grafikon 21 - Procenat ispitanika koji je izložen stresu/pritisku u FBiH prema spolu i starosti, %

4.2.1.3.2.2 Prisustvo emocionalnih problema

Emocionalne probleme (tugu, neraspoloženje, zabrinutost, potištenost) u mjesecu koji je prethodio istraživanju navodi ispod trećine ispitanika (28,4%) u Federaciji BiH, podjednako u urbanim (29,3%) i ruralnim sredinama (27,8%).

Prisustvo emocionalnih problema je češće među ženama (33,0%) nego muškarcima (23,9%) i raste sa starenjem, pa je najizraženije kod ispitanika starosti 45-54 godine (34,6%) i kod ispitanika starosti 65 i više godina (35,2%).

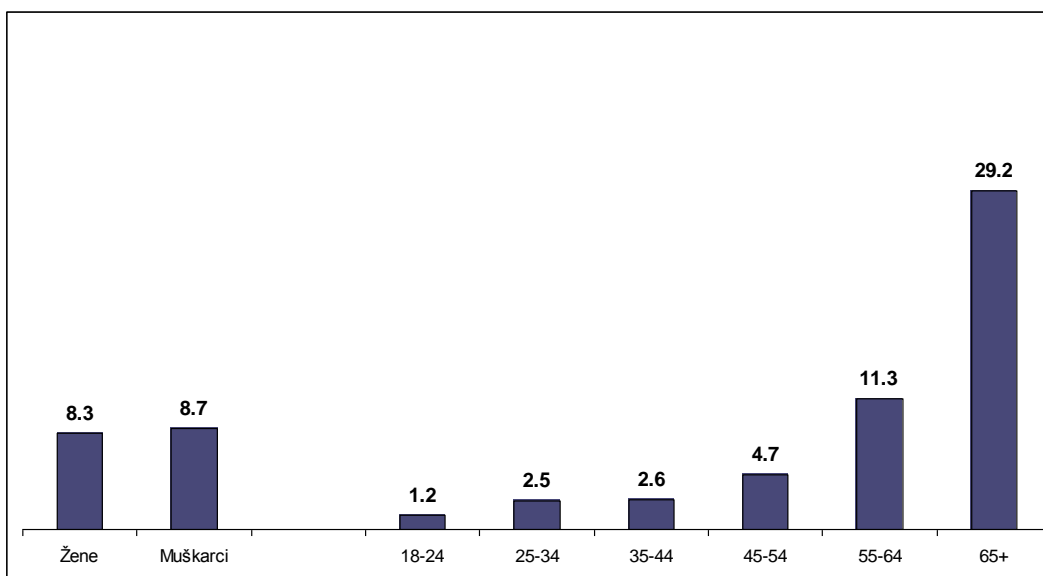

Grafikon 22 - Prisustvo emocionalnih problema kod ispitanika prema spolu i starosti u FBiH, %

4.2.1.3.3 Mogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti

Mogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti odraslog stanovništva u Federaciji BiH procijenjena je na osnovu izjave ispitanika o postojanju dugotrajne bolesti ili stanja zbog kojih nisu mogli da obavljaju uobičajene aktivnosti najmanje u posljednjih 6 mjeseci.

Statistički značajan procenat ispitanika u Federaciji BiH (8,5%) je izjavilo da ima dugotrajnu bolest ili zdravstveni problem zbog kojih ne mogu da obavljaju svakodnevne aktivnosti. Podjednako žene (8,3%) i muškarci (8,7%) ($p=0,000$).

Grafikon 23 - Procenat ispitanika koji su zbog zdravstvenih razloga ograničeni u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u posljednjih 6 mjeseci prema spolu i starosti u FBiH,

U odnosu na mjesto stanovanja u urbanim sredinama 7,2%, a u ruralnim 9,4% ispitanika ne može da obavlja svakodnevne aktivnosti zbog dugotrajnih zdravstvenih problema.

Sa starenjem se statistički značajno povećava procenat ispitanika koji zbog dugotrajnih zdravstvenih problema ne mogu da obavljaju svakodnevne aktivnosti, pa je najmanji kod starosne grupe 18-24 god. (1,2%) a najveći procenat (29,2%) među osobama starosti 65 i više godina.

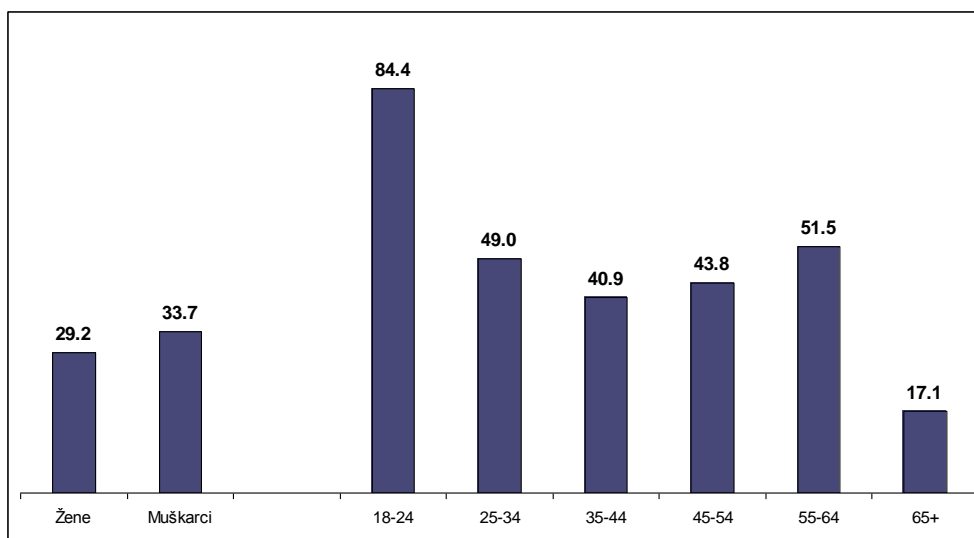
Postoje razlike po ovom pitanju prema nivou obrazovanja, pa su ispitanici bez škole najčešće bili ograničeni u obavljanju svakodnevnih aktivnosti (35,4%) a najmanji je kod ispitanika sa višom i visokom školom (2,9%).

Među ispitanicima koji su ograničeni u obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog zdravstvenih problema, oko trećine (32,4%) su jako ograničeni. Nema razlike prema mjestu stanovanja, postoji razlika prema nivou obrazovanja, pa su ispitanici bez škole (49,2%) više ograničeni u obavljanju svakodnevnih aktivnosti od onih sa višim nivoom obrazovanja.

Preko dvije trećine ispitanika je navelo da su u obavljanju svakodnevnih aktivnosti ograničeni ali ne jako (67,6%), bez razlika prema spolu (66,4% žena i 68,7% muškaraca).

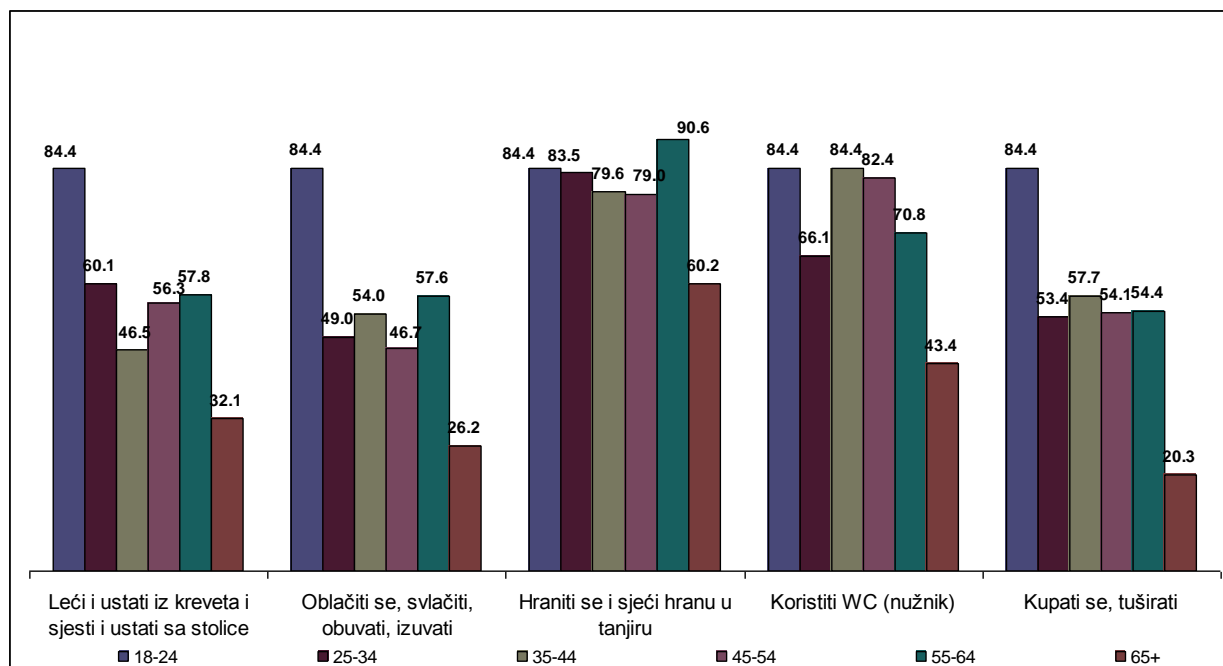
Samo oko trećine ispitanika koji su naveli da imaju ograničenja u svakodnevnom životu, bez teškoća mogu leći i ustati iz kreveta, oblačiti se i skidati, hraniti, koristiti nužnik te se kupati i tuširati (31,5%), manje u urbanim (25,8%) nego u ruralnim sredinama (34,5%).

Muškarci mogu u većem procentu bez teškoća obavljati svih pet navedenih svakodnevnih aktivnosti (33,7%) nego žene (29,2%), kao i ispitanici u mlađim podgrupama u odnosu na starije.

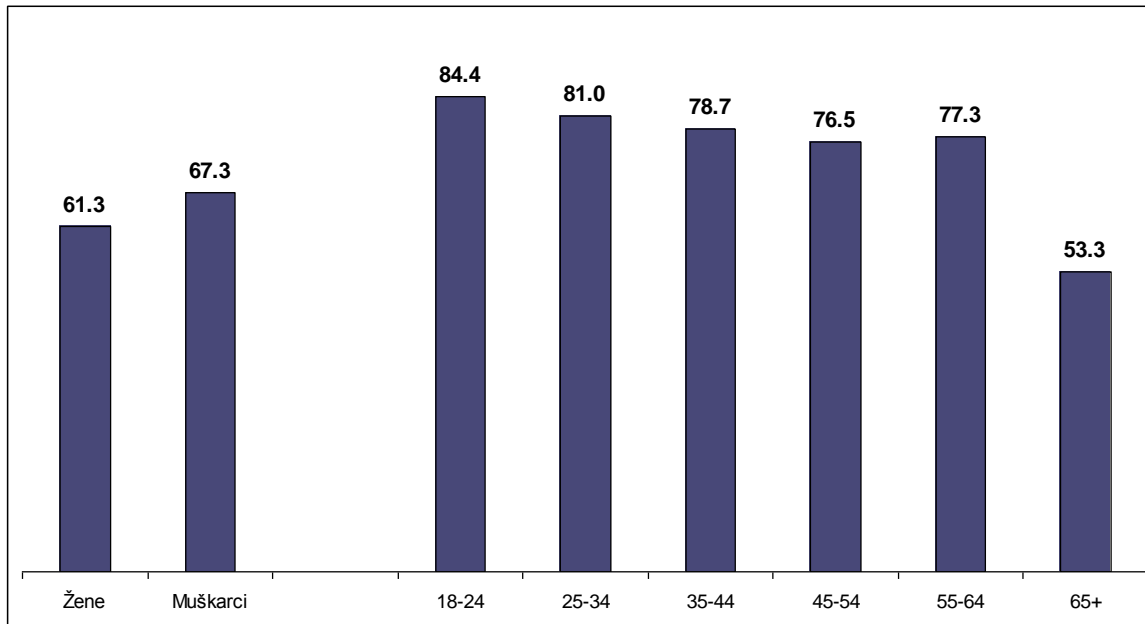
Grafikon 24 - Procenat ispitanika koji mogu samostalno (bez teškoća) obavljati pet svakodnevnih aktivnosti prema spolu i starosti u FBiH

Najviše ispitanika u Federaciji BiH se može bez poteškoća samostalno hraniti (71,5%) i to 69,4% žena i 73,4% muškaraca. Da može samostalno leći i ustati iz kreveta, sjesti i ustati sa stolice navodi 43,4% ispitanika u Federaciji BiH od čega 46,3% muškaraca i 40,4% žena. Sve navedene aktivnosti u većem procentu obavljaju bez teškoća mlađi ispitanici.

Grafikon 25 - Procenat ispitanika koji mogu samostalno (bez teškoća) obavljati aktivnosti prema spolu i starosti u FBiH

Među ispitanicima koji zbog zdravstvenih problema imaju ograničenja u kretanju, samostalno se kreće oko dvije trećine (64,4%), manje u urbanim (58,9%) nego u ruralnim sredinama (67,3%). Muškarci se više samostalno kreću (67,3%) nego žene (61,3%), kao i ispitanici u mlađim podrupama u odnosu na starije (84,4% iz grupe od 18-24 godine, te 53,3% starijih od 65 godina).

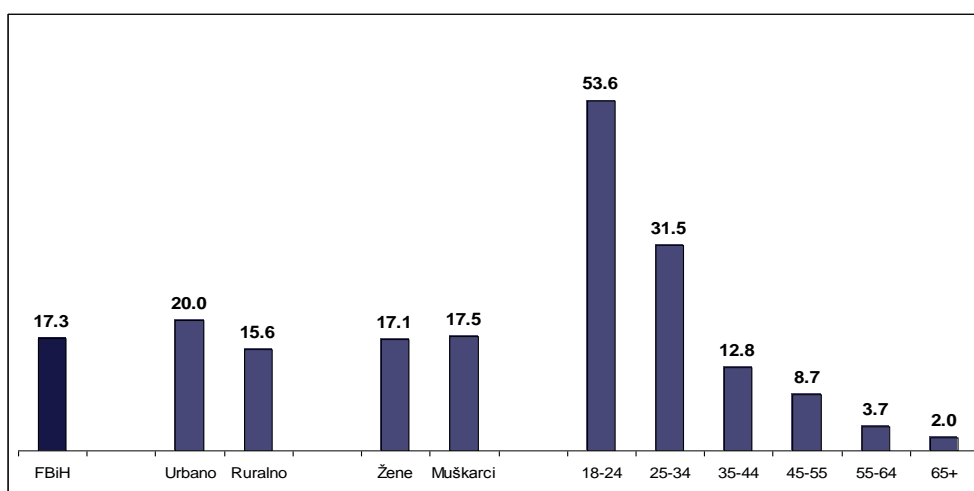
Grafikon 26 - Procenat ispitanika koji se kreću samostalno prema spolu i starosnim podgrupama u FBiH

Među ispitanicima koji zbog zdravstvenih problema imaju ograničenja u kretanju, bez teškoća može preći razdaljinu od 500m bez pomagala manje od polovine ispitanika u Federaciji BiH (43,6%), manje u urbanim (34,8%) nego u ruralnim sredinama (47,5%), te nešto više muškarci (46,2%) nego žene (40,4%).

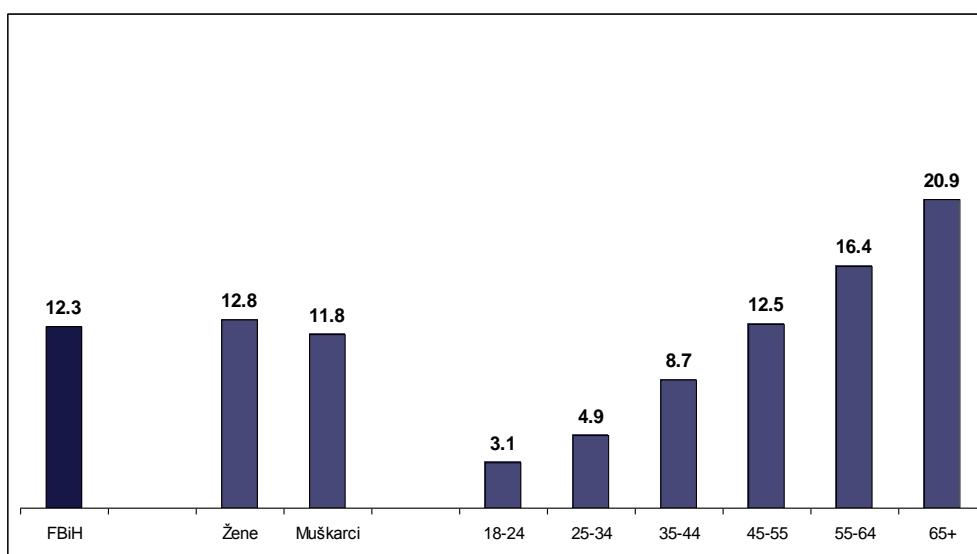
4.2.1.3.4 Oralno zdravlje

Samo 17,3% ispitanika u Federaciji BiH ima sve zube (28 zuba), pri čemu ispitanici u urbanim područjima u nešto većem procentu (20,0%) nego u ruralnim sredinama (15,6%). Sve zube ima podjednak procenat žena (17,1%) i muškaraca (17,5%), pri čemu procenat ispitanika koji ima sve zube statistički značajno opada sa starenjem, te je i kod muškaraca (2,4%) i kod žena (1,4%) najmanji u starosnoj skupini 65 i više godina ($p=0,000$). Sve zube ima najviše ispitanika u starosnoj skupini 18-24 godina (53,6%), a potom procenat ispitanika koji ima sve zube statistički značajno opada sa starenjem te je najmanji (2%) kod ispitanika starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Po jednom ispitaniku u FBiH u prosjeku nedostaje 12,3 zuba. Ženama u prosjeku nedostaje 12,8, a muškarcima 11,8 zuba. Kod oba spola prosječan broj zuba koji nedostaje statistički značajno raste sa starošću ($p=0,000$) i najveći je u starosnoj skupini 65 i više godina (žene:20,9; muškarci:20).

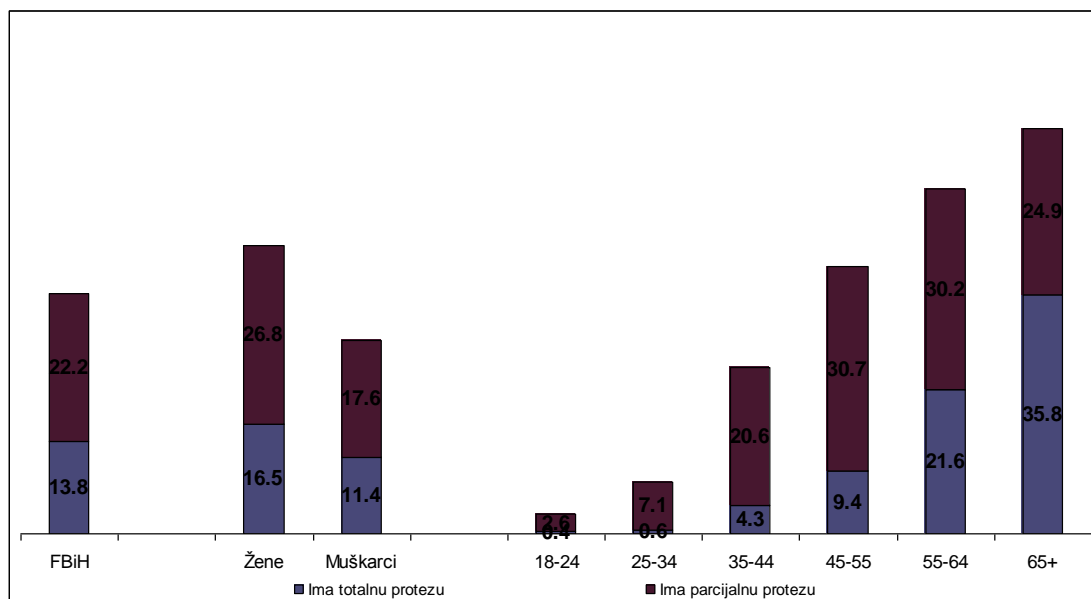
Grafikon 27 - Procenat ispitanika koji imaju sve svoje zube u FBiH, %

Grafikon 28 - Prosječani broj zuba koji nedostaje po ispitaniku u FBiH prema spolu i starosti

Totalnu protezu ima 13,8% ispitanika, više žene (16,5%) nego muškarci (11,4%) i najviše ispitanika u skupini starosti 65 i više godina (35,8%).

Parcijalnu protezu ima nešto ispod četvrtine ispitanika (22,2%), najviše u grupi od 45-54 godine (30,7%) i 55-64 (30,2%).

Grafikon 29 - Procenat ispitanika koji ima protezu (totalnu ili parcijalnu) prema spolu i starosti u FBiH, %

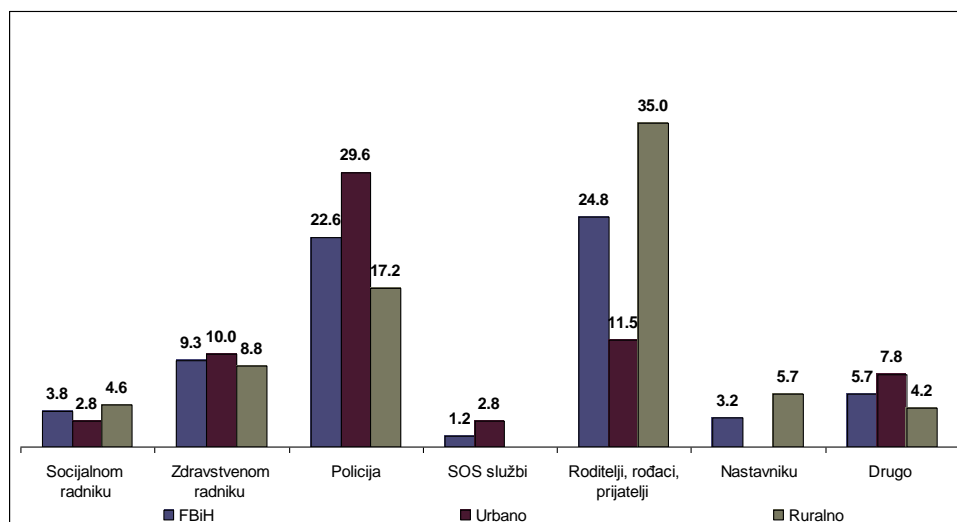
4.2.1.35 Izloženost nasilju

4.2.1.3.5. 1 Izloženost nekom obliku fizičkog nasilja

Izloženost nekom od oblika fizičkog nasilja (u porodici, školi, na radnom mjestu, na ulici ili drugo mjesto) navodi 1,2 % ispitanika u Federaciji BiH, što nije bilo statistički značajno u odnosu na starost ($p=0,689$) te kod muškaraca ($p=0,093$) i žena ($p=0,698$).

Izloženost nekom od oblika psihičkog nasilja (u porodici, školi, na radnom mjestu, na ulici ili drugo mjesto) navodi 2,1% ispitanika u Federaciji BiH, što nije bilo statistički značajno u odnosu na starost ($p=0,942$) te kod muškaraca ($p=0,786$) i žena ($p=0,424$).

Ispitanici koji su bili izloženi fizičkom ili psihičkom nasilju su se u najvećem broju slučajeva obraćali za pomoć roditeljima i rodbini sa 24,8% od čega više u ruralnim sredinama sa 35,0% u odnosu na 11,5% u urbanim područjima, obraćanje policiji potvrđuje 22,6% ispitanika od čega više u urbanim sredinama (29,6%) u odnosu na ruralne sredine (17,2%). Obraćanje zdravstvenim radnicima potvrđuje 9,3% ispitanika od čega 10,0% u urbanim sredinama a 8,8% u ruralnim područjima.

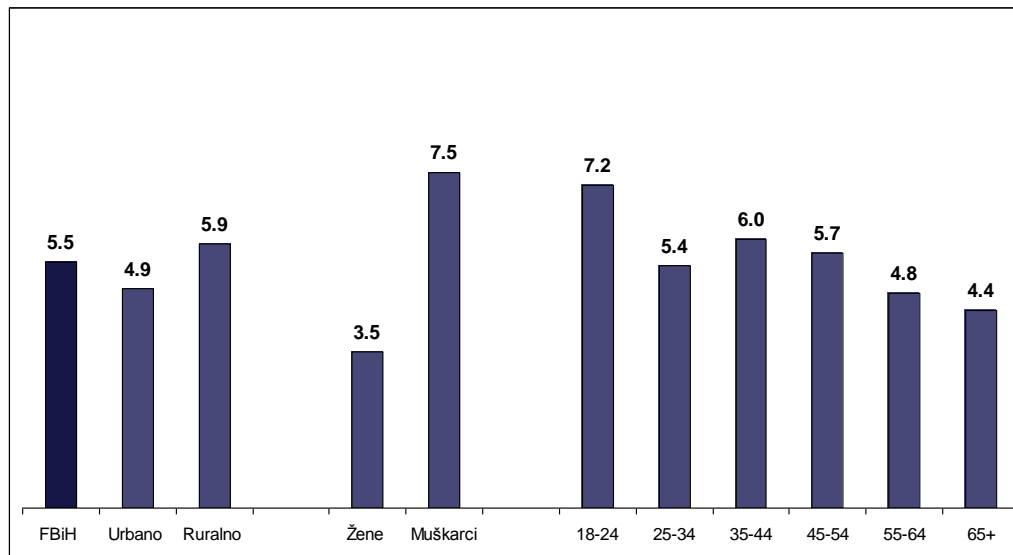

Grafikon 30 - Obraćanje za pomoć zbog izloženosti fizičkom ili psihičkom nasilju u FBiH, %

4.2.1.3.6 Povrede

Samo 5,5% ispitanika u Federaciji BiH potvrđuje da su bili povrijeđeni tokom prethodnih 12 mjeseci, od čega nešto više u ruralnim sredinama sa 5,9% u odnosu na urbano područje sa 4,9%.

Muškarci navode da su bili češće povrijeđeni (7,5%) od žena (3,5%) tokom prethodnih 12 mjeseci, pri čemu se najveći broj povrijeđivanja bilježi u starosnoj skupini 18-24 god. sa 7,2% a najmanje u starosnoj skupini 65 i više godina sa 4,4%.

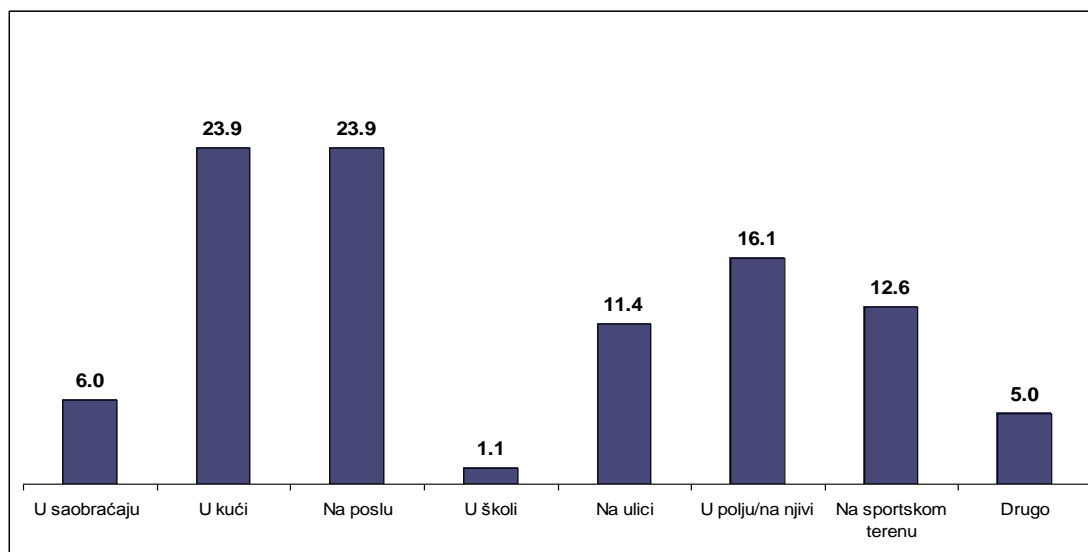

Grafikon 31 - Procenat ispitanika povrijeđenih tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH prema spolu i starosti, %

U odnosu na mjesto posljednjeg povrijeđivanja, kod ispitanika u Federaciji BiH dominiraju povrede u kući (23,9%) i povrede na poslu (23,9%). Kod stanovništva u urbanim područjima dominiraju povrede na poslu sa 24,3%, dok kod ruralnog stanovništva dominiraju povrede u kući sa 26,2%.

Kod žena su značajno izraženije povrede u kući sa 48,0%, u odnosu na muškarce sa 12,8%, dok kod muškaraca izraženije povrede na poslu sa 31,1% u odnosu na žene sa 8,2%. U starosnoj skupini 18-24 god. dominiraju povrede na sportskom terenu sa 43,7%, povrijeđivanje u kući najizraženije u starosnoj

skupini 65 i više god. sa 58,6% dok povrede na poslu i na njivi dominiraju u starosnim skupinama 25-64 godina.

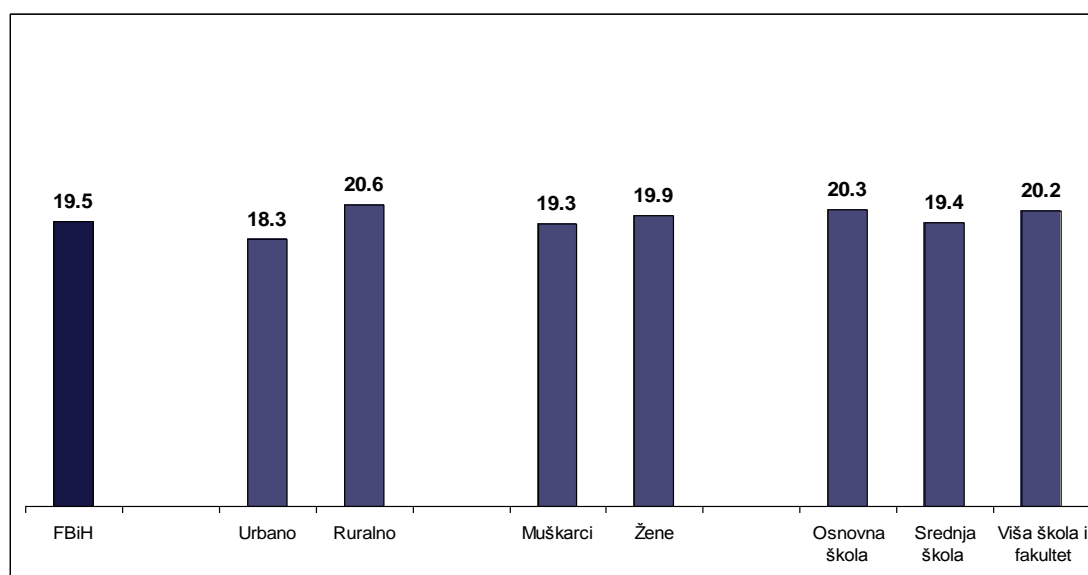

Grafikon 32 - Procenat povrijeđenih ispitanika prema mjestu posljednje povrede u FBiH, %

4.2.1.3. Odsustvo s posla

Manje od petine zaposlenih (19,5%) su odsustvovali s posla u prethodnih 12 mjeseci zbog zdravstvenih problema, nešto manje u urbanim sredinama (18,3%) nego u ruralnim (20,6%). Nema značajnih razlika u odsustvovanju s posla u odnosu na obrazovnu strukturu niti prema spolu.

Prosječan broj dana odsustva s posla u posljednjih 12 mjeseci je 44,8, više u ruralnim sredinama (49,1) nego u gradskim (39,6), značajno više muškarci (53,3) nego žene (29) dana.

Grafikon 33 - Procenat ispitanika koji su odsustvovali s posla u prethodnih 12 mjeseci zbog zdravstvenih problema u FBiH prema mjestu stanovanja i stepenu obrazovanja, %

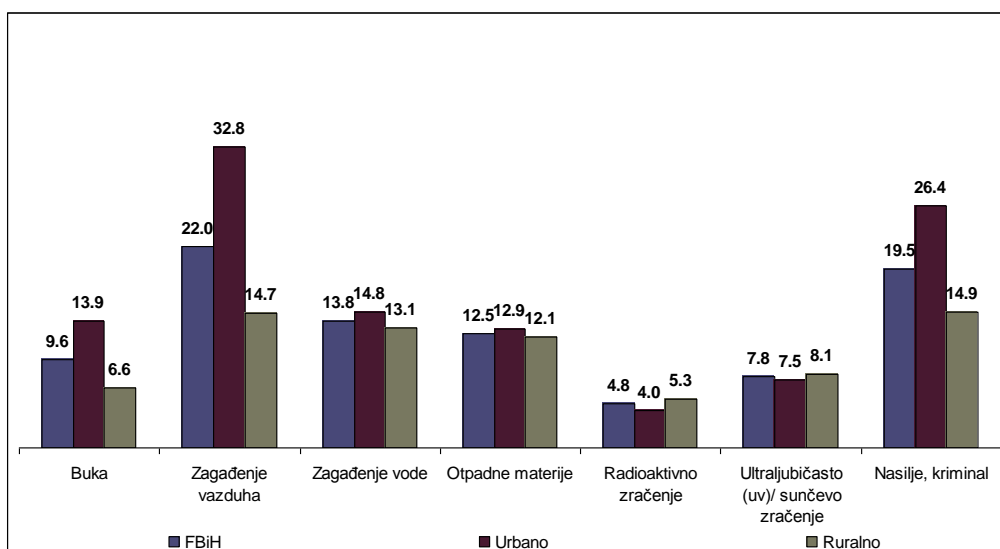

4.2.2 Rizici po zdravlje

4.2.2.1 Rizici po zdravlje u mjestu stanovanja

Ispitanici smatraju da su najveći rizici po zdravlje u mjestu njihovog stanovanja zagađenje vazduha (22,0%), potom nasilje i kriminal (19,5%) i zagađenje vode (13,8%). Poznavanje prisustva rizika po zdravlje je općenito bolje u urbanim nego u ruralnim sredinama i raste sa stepenom obrazovanja.

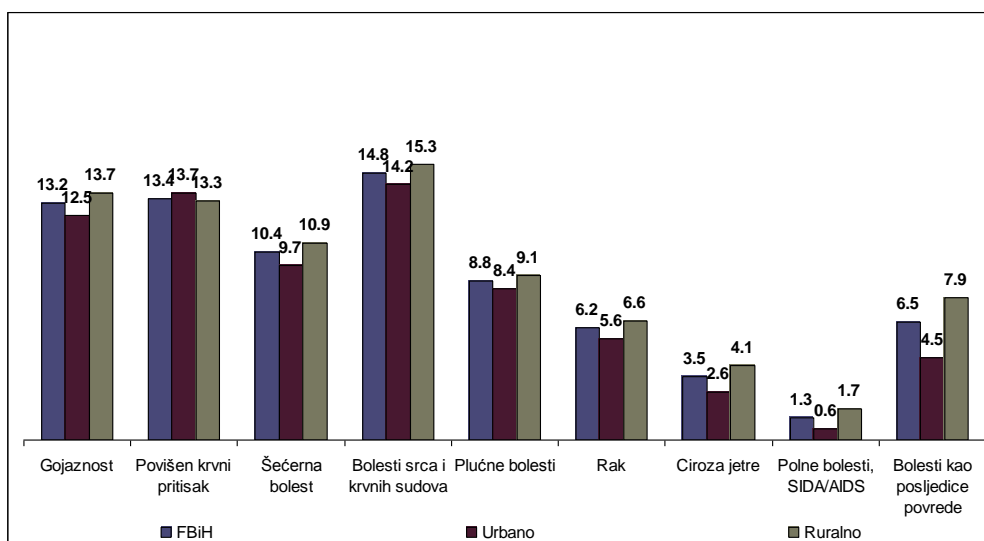
Da postoji rizik po zdravlje od UV zračenja u mjestu njihovog stanovanja smatra 7,8% ispitanika, bez značajnih razlika prema mjestu stanovanja.

Grafikon 34 - Procenat ispitanika koji poznaju rizike po zdravlje u FBiH prema mjestu stanovanja

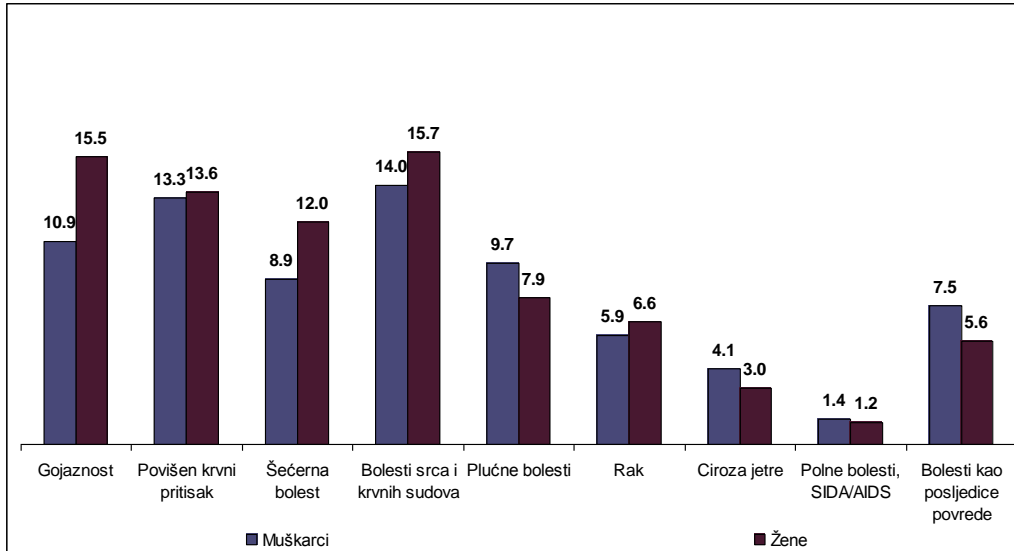
4.2.2.2 Svjesnost o rizičnom ponašanju

Svaki sedmi ispitanik u Federaciji BiH (14,8%) je izjavio da zbog svog ponašanja i navika može da oboli od bolesti srca i krvnih sudova, potom od povišenog krvnog pritiska (13,4%), gojaznosti (13,2%) itd., bez značajnih razlika prema mjestu stanovanja.

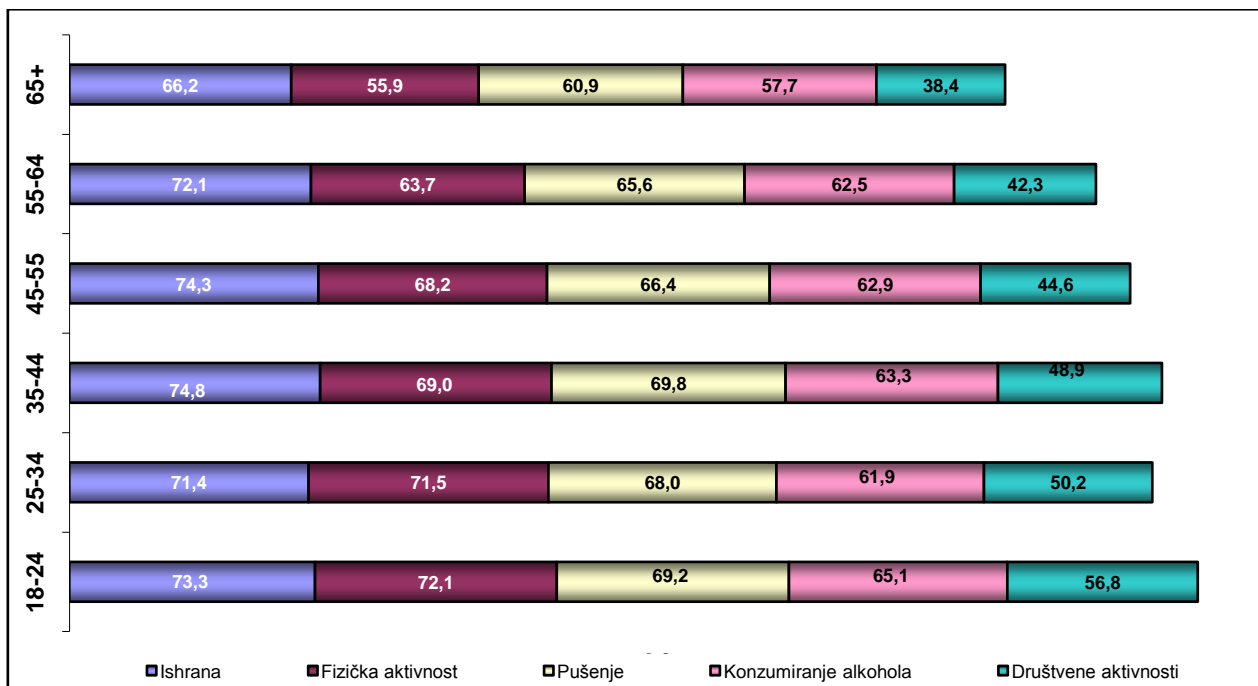
Grafikon 35 - Procenat ispitanika koji smatra da svojim ponašanjem i navikama rizikuje da oboli od navedenih bolesti u FBiH prema mjestu stanovanja

Prema spolu, žene smatraju da najčešće mogu da obole od bolesti srca i krvnih sudova, gojaznosti i povišenog krvnog pritiska. Muškarci smatraju da svojim ponašanjem rizikuju da obole od bolesti srca i krvnih sudova, povišenog krvnog pritiska i gojaznosti. Svjesnost o povezanosti ponašanja/navika i rizika da obole od određenih bolesti raste sa starošću i najizraženija je u skupini od 45-54 godina.

Grafikon 36 - Procenat ispitanika koji smatra da svojim ponašanjem i navikama rizikuje da oboli od navedenih bolesti i stanja u FBiH prema mjestu spolu

Ispitanici u FBiH su ocijenili da veliki uticaj na njihovo zdravlje ima ishrana (72,1%) potom podjednako fizička aktivnost i pušenje (66,7%), slijedi konzumacija alkohola (62,2%) te društvene aktivnosti (46,5%). Evidentirane su razlike prema spolu i nivou obrazovanja po ovom pitanju.

Grafikon 37 - Procenat ispitanika prema starosti koji smatra da veliki uticaj na zdravlje imaju navedeni faktori u FBiH

Od onih koji su promijenili svoje ponašanje u prethodnih 12 mjeseci i time poduzeli mjere za poboljšanje zdravlja, skoro trećina ispitanika navodi da su povećali konzumiranje voća i povrća (29,0%),

smanjili unos masnoće (23,9%), te smanjili unos šećera (20,4%). Sve promjene u navikama vezano za zdravlje su rasle u starijim podgrupama s izuzetkom fizičke aktivnosti.

Kao najvažniji razlog da nešto poduzmu, ispitanici su naveli zdraviji način života (20,1%) i bolest (19,5%). Promjene ponašanja kod ispitanika bez obrazovanja su najčešće uslovljene bolešću, a kod visoko obrazovanih ispitanika razlog da nešto poduzmu tj. promijene u svom ponašanju je zdraviji način života.

4.2.2.3 Ishrana

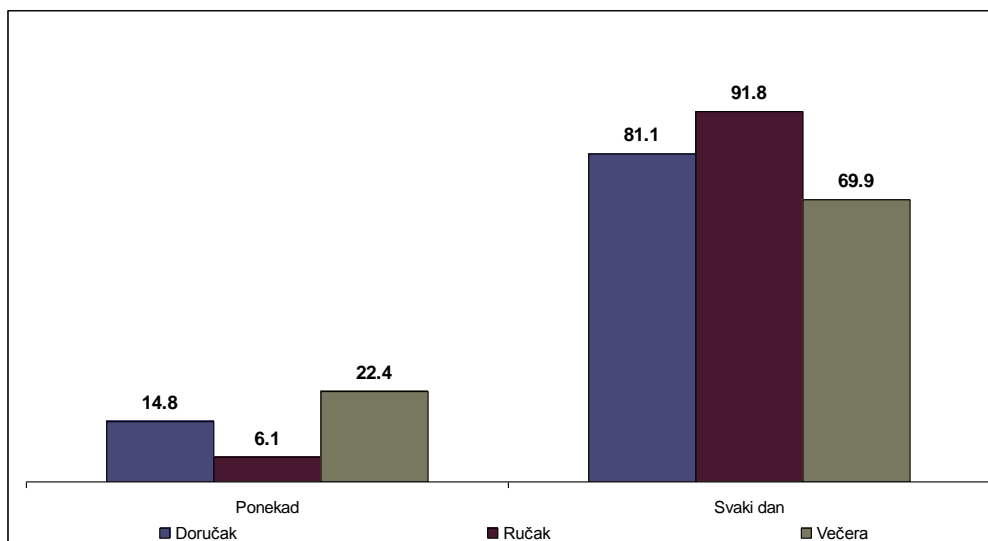
4.2.2.3.1 Redovnost konzumiranja tri glavna obroka

Statistički značajan procenat ispitanika u Federaciji BiH (54,5%) navodi da ima sva tri glavna obroka svakodnevno ($p=0,017$) bez većih razlika u odnosu na mjesto stanovanja.

Svakodnevno tri glavna obroka ima preko polovine muškaraca (57,7%) pri čemu statistički značajno najviše (63,4%) među ispitanicima starosti 65 i više godina ($p=0,040$).

Preko polovine žena (51,2%) navodi da ima sva tri glavna obroka svakodnevno, bez statističkih značajnosti ($p=0,225$).

Naviku doručovanja svaki dan potvrđuje preko tri četvrtine ispitanika (81,1%), pri čemu najviše ispitanici 65 i više godina (89,0%), svakodnevno ruča 91,8% ispitanika, a 69,9% ispitanika svakodnevno večera.

Grafikon 38 - Procenat ispitanika koji svaki dan imaju tri glavna obroka u FBiH

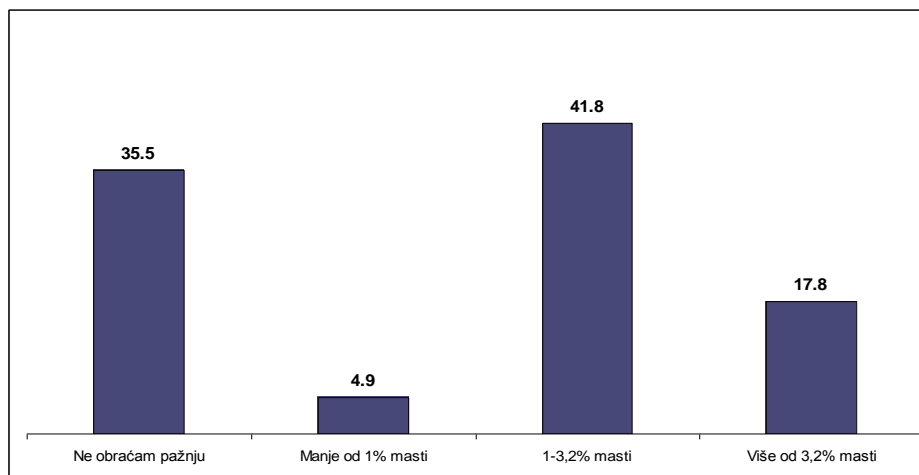
4.2.2.3.2 Konzumiranje mlijeka, mliječnih proizvoda i sadržaja masti

Trećina ispitanika (32,3%) u Federaciji BiH pije barem jednu šolju mlijeka dnevno, pri čemu najviše ispitanici 65 i više godina (41,6%).

Najviše ispitanika i preko dvije petine (41,8%) konzumira mlijeko 1-3,2% sadržaja masnoće, a ispod petine konzumira mlijeko sa povećanim sadržajem masnoće većim od 3,2% (17,8%). Najmanji procenat

ispitanika (4,9%) koristi mlijeko sa sadržajem manje od 1% masti. Konzumaciju mlijeka sa povećanim sadržajem masnoće većim od 3,2% navodi više ispitanika u ruralnim (24,7%) nego u urbanim područjima (7,9%), bez razlika prema spolu, i više ispitanici sa manjim obrazovanjem, te najviše ispitanici u starosnoj grupi 35-44 god. (22,5%).

Preko trećine ispitanika u Federaciji BiH uopće ne obraća pažnju na sadržaj masnoće u mlijeku (35,5%) bez razlika prema mjestu stanovanja i više muškarci (39,7%) nego žene (31,1%) ispitanici starosti 18-24 god. (39,9%).

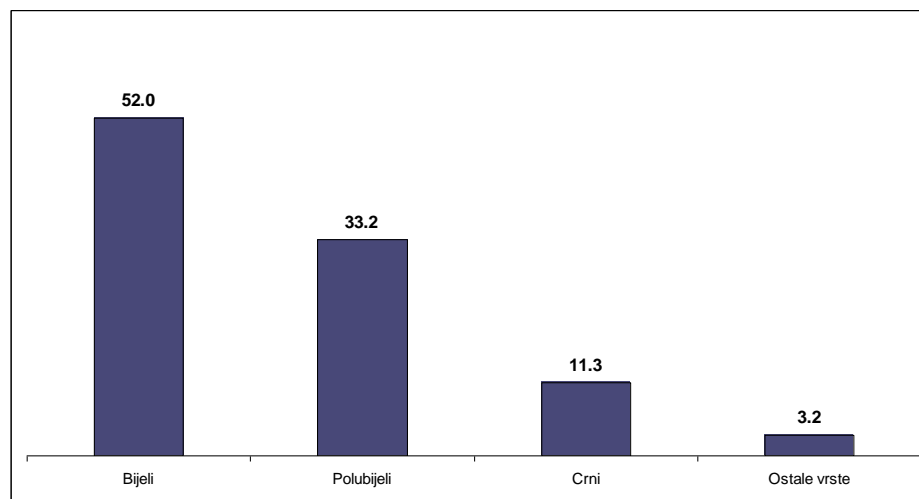

Grafikon 39 - Konzumiranje mlijeka prema procentu masnoće u FBiH, %

4.2.2.3.3 Konzumacija hljeba

Preko polovine ispitanika u FBiH najčešće konzumira bijeli hljeb (52,0%) više ispitanici u ruralnim (59,2%) nego u urbanim (41,3%). Konzumaciju polubijelog hljeba potvrđuje trećina ispitanika (33,2%). Konzumaciju crnog hljeba navodi 11,3% ispitanika, pri čemu više u urbanim područjima (16,0%) nego u ruralnim područjima (8,1%), te je najviša kod ispitanika sa visokim obrazovanjem (18,3%) i u starosnoj skupini 65 i više god. (20,0%).

Ispitanici u Federaciji BiH u prosjeku dnevno pojedju 6,1 kriški hljeba dnevno.

Grafikon 40 - Konzumacija vrste hljeba u FBiH, %

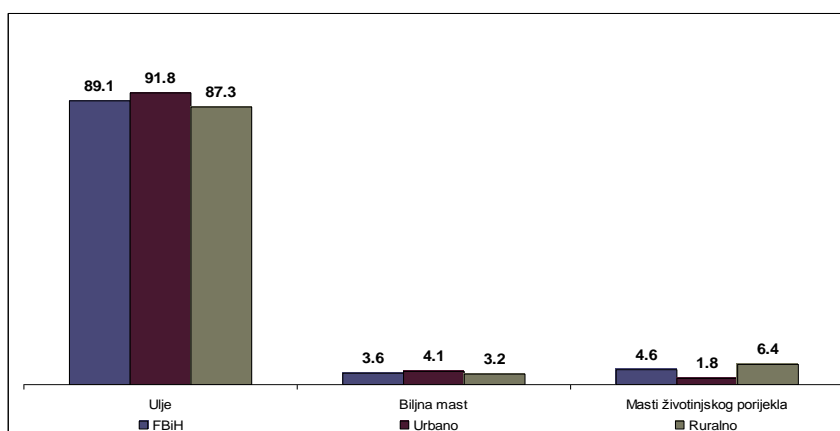
4.2.2.3.4 Konzumacija vrste masnih namaza

Ispitanici u Federaciji BiH najčešće kao namaz na hljeb koriste krem sir/pavlatku (23,2%) i paštetu (18,2%), pri čemu više u urbanim područjima nego u ruralnim te najviše ispitanici sa visokim stepenom obrazovanja.

4.2.2.3.5 Konzumacija masnoće u pripremi hrane

Od masnoća koje se svakodnevno koriste u pripremanju hrane u domaćinstvima u Federaciji BiH najveći broj ispitanika (89,1%) koriste ulja, dok se masti životinjskog porijekla koriste kod 4,6% ispitanika, češće u ruralnim (6,4%) nego u urbanim sredinama (1,8%).

Konzumaciju biljne masti i margarina navodi svega 3,6% ispitanika.

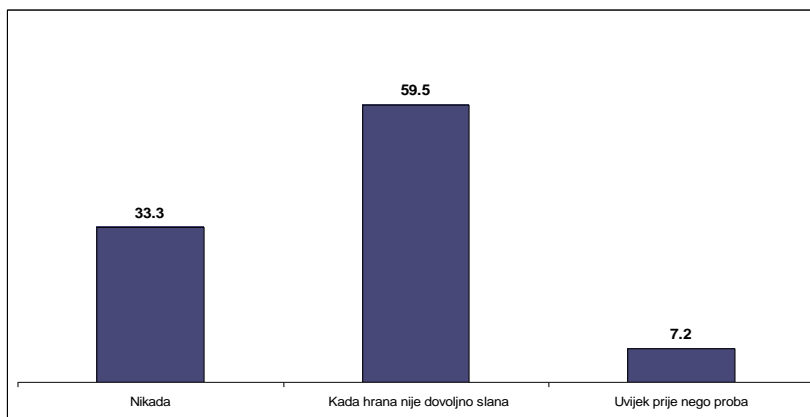

Grafikon 41 - Najčešće korištena masnoća za pripremu hrane u FBiH, %

4.2.2.3.6 Dosoljavanje hrane

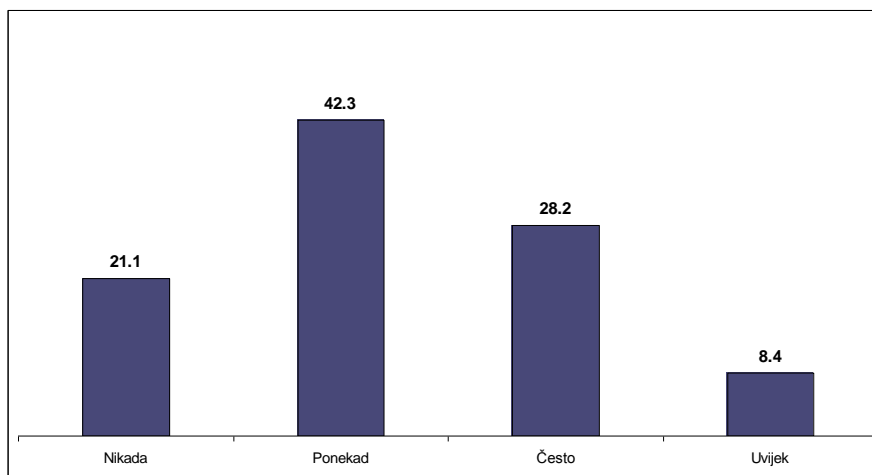
Trećina ispitanika potvrđuje da nikada ne dosoljava hranu (33,3%), a 7,2% ispitanika hranu uvijek dosoljava prije nego što je proba, što je statistički značajno najviše (9,5%) prisutno kod ispitanika starosti 18-24 godina ($p=0,001$).

Hranu prije probanja dosoljava 8,9% muškaraca, što je statistički značajno više izraženo kod ispitanika u mlađim dobnim skupinama ($p=0,024$) te 5,5% žena što je statistički značajno najviše (9,7%) kod žena u dobnj skupini 18-24 godine ($p=0,002$).

Grafikon 42 - Procenat ispitanika koji dosoljava hranu u FBiH,

Samo 8,4% ispitanika uvijek kada pravi izbor hrane koju konzumira vodi računa o uticaju hrane na zdravlje.

Grafikon 43 - Procenat ispitanika koji pri izboru hrane vode računa o zdravlju u FBiH, %

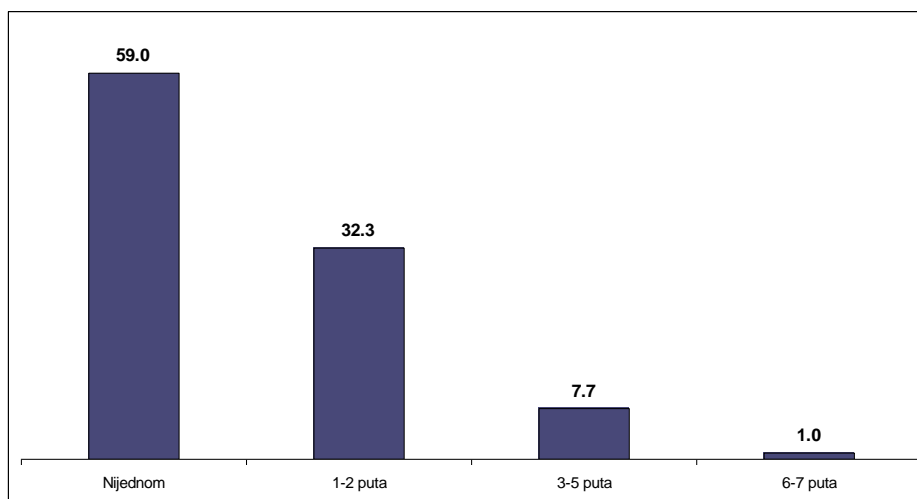
4.2.2.4 Učestalost konzumiranja pojedinih namirnica tokom prethodne sedmice

Učestalost konzumiranja pojedinih namirnica među odraslim stanovništvom u FBiH je procjenjena na osnovu konzumiranja namirnica u nedjelji koja je prethodila istraživanju.

4.2.2.4.1 Konzumacija žitarica

Preko polovine ispitanika u FBiH (59,0%) nije tokom sedmice koja je prethodila anketiranju konzumiralo žitarice (kuhano žito, mekinje, ovsene, kukuruzne i druge pahuljice, pura/palenta).

Trećina ispitanika u FBiH je žitarice konzumirala 1-2 puta (32,3%), te je svega 8,7% ispitanika konzumiralo žitarice 3-7 puta

Grafikon 44 - Ispitanici prema konzumaciji žitarica tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Konzumacija žitarica se nije značajnije razlikovala prema tipu naselja i spolu. Stariji ispitanici (65 i više godina) su u većem procentu konzumirali žitarice 1-2 puta sedmično (38,9%) od ispitanika iz mlađih dobnih skupina.

	Urbano	Ruralno	Ženski	Muški	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Nijednom	57,9	59,7	57,4	60,5	60,2	63,7	60,6	58,5	59,1	51,3
1-2 puta	33,5	31,5	32,9	31,7	28,7	29,7	31,6	32,4	32,1	39,0
3-5 puta	8,0	7,5	8,4	7,1	10,2	6,0	7,3	7,7	7,9	8,0
6-7 puta	0,6	1,2	1,3	0,7	0,9	0,4	0,5	1,5	0,9	1,7

Tabela 4 - Ispitanici prema konzumaciji žitarica tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

4.2.2.4.2 Konzumacija riže, tjestenine i krompira

Preko četiri petine ispitanika u FBiH je tokom prethodne sedmice konzumiralo rižu/tjesteninu (88,5%), kuhani krompir (82,0%) i prženi krompir (73,6%), pri čemu su ispitanici ove namirnice najčešće konzumirali 1-2 puta.

	Kuhani krompir	Prženi krompir	Riža/tjestenina
Nijednom	18,0	26,4	11,5
1-2 puta	56,8	57,5	63,0
3-5 puta	24,4	15,7	25,0
6-7 puta	0,7	0,4	0,4

Tabela 5 - Ispitanici prema konzumaciji riže, tjestenine i krompira tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Procenat ispitanika koji su konzumirali kuhani krompir raste sa starošću i najveći je kod ispitanika starosti 65 i više godina (88,4%), dok je konzumacija prženog krompira najveća kod najmlađih ispitanika (86,0%) te opada sa starošću ispitanika.

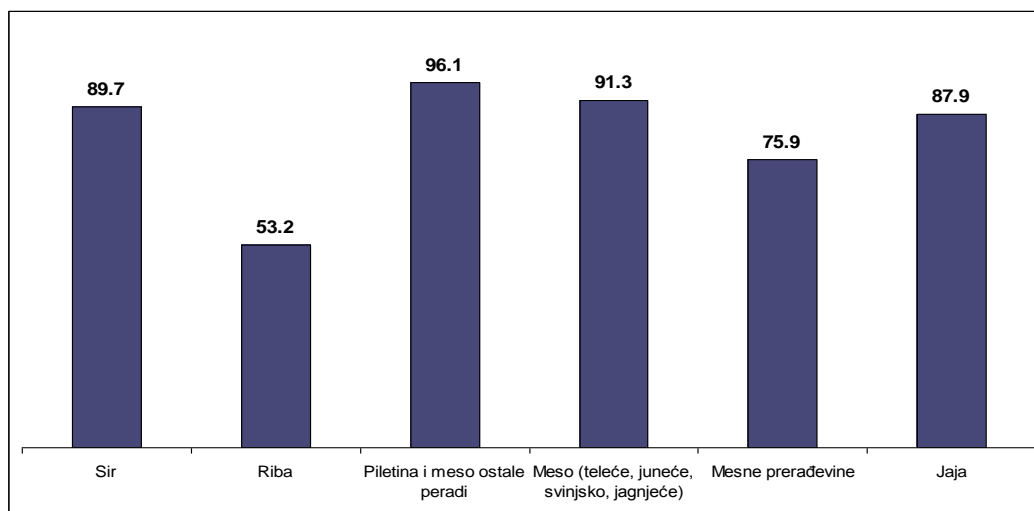
4.2.2.4.3 Konzumacija mesa, mesnih proizvoda, sira i jaja

Oko polovine ispitanika u FBiH je tokom prethodne sedmice 1-2 puta konzumiralo piletinu (49,1%), ribu (47,1%), sir (46,7%), jaja (44,9%) i mesne prerađevine (44,0%). Preko polovine ispitanika (53,0%) je 1-2 puta konzumiralo meso (teleće, juneće, svinjsko, jagnjeće). Značajan procenat ispitanika je meso i mesne proizvode konzumiralo 3-5 puta sedmično: piletinu (44,3%), sir (36,9%), jaja (35,8%), meso (35,6%) i mesne prerađevine (29,1%).

	Sir	Riba	Piletina i meso ostale peradi	Meso (teleće, juneće, svinjsko, jagnjeće)	Mesne prerađevine	Jaja
Nijednom	10,3	46,8	3,9	8,7	24,1	12,1
1-2 puta	46,7	47,1	49,1	53,0	44,0	44,9
3-5 puta	36,9	5,9	44,3	35,6	29,1	35,8
6-7 puta	6,2	0,2	2,7	2,7	2,8	7,2

Tabela 6 - Ispitanici prema konzumaciji mesa, mesnih proizvoda, sira i jaja tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

U najvećem procentu ispitanici su konzumirali piletinu i meso ostale peradi (96,1%), dok su najmanje konzumirali ribu 53,2%.

Grafikon 45 - Ispitanici koji su tokom prethodnih sedam dana konzumirali meso, mesne proizvode, sir i jaja u FBiH, %

Konzumacija mesa, mesnih proizvoda, sira i jaja se nije značajnije razlikovala između urbanih i ruralnih područja, te prema spolu i starosti ispitanika.

4.2.2.5 Konzumacija povrća i voća

4.2.2.5.1 Konzumacija povrća i voća najmanje jednom dnevno

Konzumaciju povrća (izuzev krompira i soka) najmanje jednom dnevno navodi 27,9% ispitanika u Federaciji BiH. Konzumaciju povrća (izuzev krompira i soka) najmanje jednom dnevno navodi 26,4% muškaraca i 23,3% žena.

Konzumaciju voća (izuzev soka) najmanje jednom dnevno navodi 35,5% ispitanika u Federaciji BiH. Konzumaciju voća (izuzev soka) najmanje jednom dnevno navodi 33,1% muškaraca i 38,0% žena.

4.2.2.5.2 Konzumacija povrća i voća tokom prethodne sedmice

Preko polovine ispitanika u FBiH je 1-2 puta tokom prethodne sedmice konzumiralo grah, grašak, sočivo/leću ili kukuruz (60,5%), te je preko petine ispitanika (22,5%) ove namirnice konzumiralo 3-5 puta.

Preko četiri petine ispitanika (87,6%) je tokom prethodne sedmice konzumiralo svježe povrće (izuzev krompira i soka), što su najčešće koristili 3-5 puta (36,6%), te je petina ispitanika (19,9%) svježe povrće koristila 6-7 puta.

	Svježe povrće, salatu (osim krompira i soka)	Grah, grašak, sočivo/leća, kukuruz	Drugo povrće (jela od povrća, smrznuto...)	Svježe voće (osim soka)	Smrznuto ili konzervirano voće	Košunjavo voće (orasi, lješnjaci, bademi i sl.)	Suho voće
Nijednom	12,4	14,1	45,6	10,4	83,2	62,4	69,0
1-2 puta	31,0	60,5	32,3	25,2	13,8	32,9	27,1
3-5 puta	36,6	22,5	17,5	42,8	2,4	3,8	3,5
6-7 puta	19,9	2,8	4,7	21,7	0,6	0,9	0,4

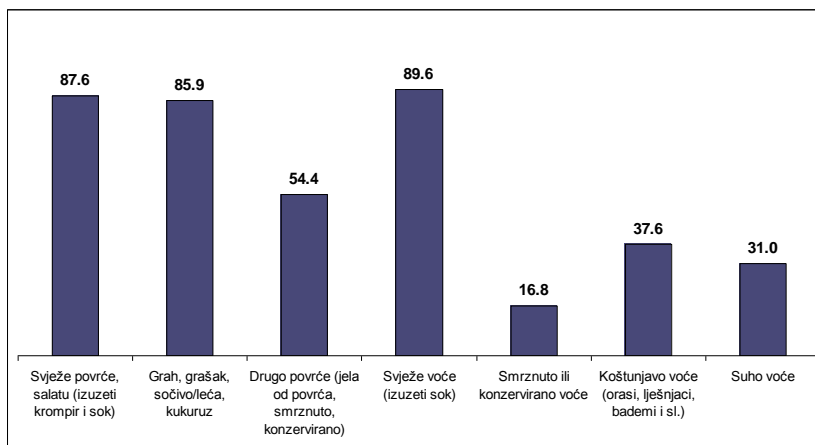
Tabela 7 - Ispitanici prema konzumaciji povrća i voća tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Svježe voće (izuzev soka) je tokom prethodne sedmice konzumiralo preko četiri petine ispitanika u FBiH (89,6%). Ispitanici su svježe voće tokom prethodne sedmice najčešće koristili 3-5 puta (42,8%), a petina ispitanika je svježe povrće koristila 6-7 puta (21,7%).

Preko četiri petine ispitanika u FBiH nije nijednom konzumiralo smrznuto ili konzervirano voće (83,2%), te oko dvije trećine ispitanika nije nijednom konzumiralo suho voće (69,0%) i koštunčavo voće (62,4%).

Konzumacija povrća i voća se nije značajnije razlikovala prema mjestu stanovanja i spolu.

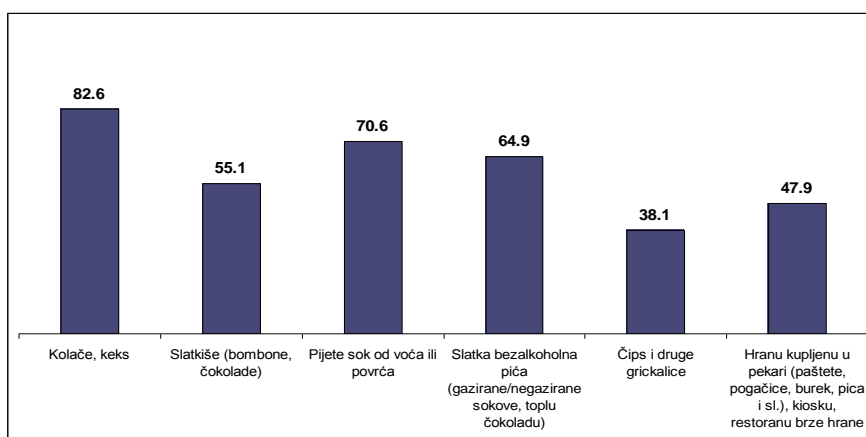

Grafikon 46 - Ispitanici koji su konzumirali povrće i voće tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Stariji ispitanici su u većem procentu konzumirali grah, grašak, sočivo/leća i kukuruz te svježe povrće i salatu, dok su mlađi ispitanici u većem procentu konzumirali suho voće.

4.2.2.5.3 Konzumacija slatkiša, slatkih pića, grickalica i brze hrane

Preko četiri petine ispitanika je tokom prethodne sedmice jelo kolače ili/i keks (82,6%), te je oko dvije trećine ispitanika pilo sok od voća ili povrća (70,6%) i slatka bezalkoholna pića (64,9%).

Grafikon 47 - Konzumacija slatkiša, slatkih pića, grickalica i brze hrane tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Sok od voća ili povrća je svakodnevno (6-7 puta sedmično) konzumiralo 7,7% ispitanika, a 4,2% ispitanika je svakodnevno konzumiralo slatka bezalkoholna pića (gazirane/negazirane sokove, toplu čokoladu), nešto u većem procentu žene (8,6%) u odnosu na muškarce (6,8%).

Kolače i keks je tokom prethodne sedmice svaki dan konzumiralo 3,5% ispitanika, te je 2,9% ispitanika svakodnevno konzumiralo slatkiše (bombone, čokolade). Hranu kupljenu u pekari, kiosku ili restoranu brze hrane je svakodnevno konzumiralo 1,3% ispitanika, dok je 0,8% ispitanika svakodnevno jelo čips i druge grickalice.

	Kolače, keks	Slatkiše (bombone, čokolade)	Pijete sok od voća ili povrća	Slatka bezalkoholna pića (gazirane /negazirane sokove, toplu čokoladu)	Čips i druge grickalice	Hranu kupljenu u pekari (paštete, pogačice....), kiosku, restoranu brze hrane
Nijednom	17,4	44,9	29,4	35,1	61,9	52,1
1-2 puta	46,2	34,0	35,2	38,9	29,3	33,1
3-5 puta	32,9	18,2	27,7	21,8	8,1	13,4
6-7 puta	3,5	2,9	7,7	4,2	0,8	1,3

Tabela 8 - Učestalost konzumacije slatkiša, slatkih pića i brze hrane tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %

Ispitanici u urbanim sredinama (56,9%) su u većem procentu konzumirali hranu kupljenu u pekari, kiosku ili restoranu brze hrane, zatim slatkiše, te čips i druge grickalice u odnosu na ispitanike ruralnih područja (41,8%).

4.2.2.6 Fizička aktivnost

4.2.2.6.1 Naporna fizička aktivnost tokom prethodne sedmice

Napornim fizičkim aktivnostima tokom prethodne sedmice se bavilo manje od četvrtine ispitanika (21,3%) od čega više u ruralnim područjima (25,6%) u odnosu na urbane sredine (14,9%), više muškarci (32,3%) u odnosu na žene (10,0%) te najviše ispitanici u starosnoj skupini 35-44 godine (29,8%).

Ispitanici su se u prosjeku bavili napornim fizičkim aktivnostima 0,9 dana tokom prethodne sedmice, muškarci više (1,3 dana) od žena (0,3 dana) te najviše ispitanici starosti 35-44 god. (1,2 dana).

Tokom jednog dana napornim fizičkim aktivnostima ispitanici su se u prosjeku bavili 208,5 minuta više u ruralnim (220,6 min) nego u urbanim (177,2 min).

4.2.2.6.2 Umjerena fizička aktivnost tokom prethodne sedmice

Umjerenim fizičkim aktivnostima tokom prethodne sedmice se bavilo više od polovine ispitanika (60,4%) od čega više u ruralnim područjima (64,1%) u odnosu na urbane sredine (54,9%), više muškarci (64,8%) u odnosu na žene (55,9%) te najviše ispitanici u starosnoj skupini 35-44 god (71,6%).

Ispitanici su se u prosjeku bavili umjerenim fizičkim aktivnostima 2,9 dana tokom prethodne sedmice, skoro podjednako muškarci (3,0 dana) i žene (2,7 dana) te najviše ispitanici starosti 35-44 god. (3,5 dana).

Tokom jednog dana umjerenim fizičkim aktivnostima ispitanici su se u prosjeku bavili 158,9 minuta više u urbanim (161,8 min) nego u ruralnim (157,3 min).

4.2.2.6.3 Hodanje najmanje 10 minuta u kontinuitetu tokom prethodne sedmice

Hodanje najmanje 10 min. u kontinuitetu tokom prethodne sedmice potvrđuje više od četiri petine ispitanika (87,6%) od čega više u urbanim područjima (89,4%) u odnosu na ruralne sredine (86,4%), više muškarci (90,3%) u odnosu na žene (84,9%) te najviše ispitanici u starosnoj skupini 18-24 godine (94,7%) a najmanje ispitanici starosti 65 i više god. (75,3%).

Tokom prethodne sedmice ispitanici su u prosjeku 4,6 dana hodali najmanje 10 min. u kontinuitetu i to skoro podjednako muškarci (4,9 dana) i žene (4,3 dana) te najmanje ispitanici starosti 65 i više god. (3,7 dana).

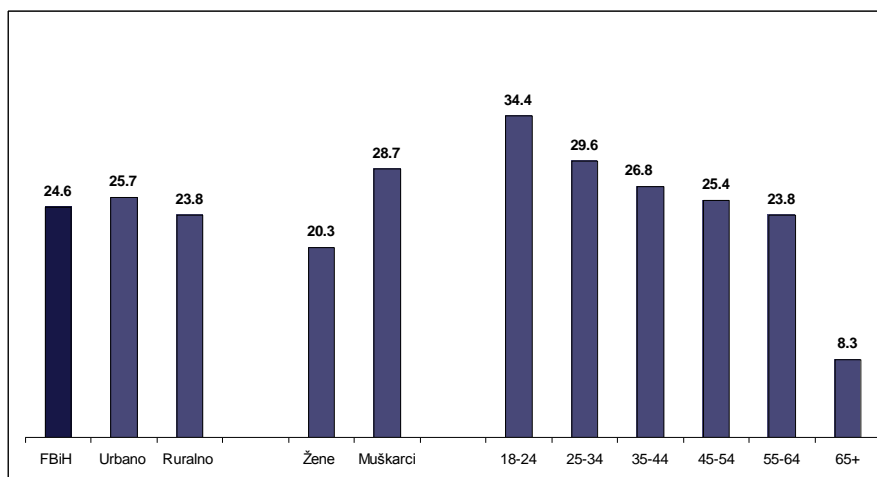
Tokom jednog dana ispitanici su u prosjeku hodali 72,7 minuta, više u urbanim (73,8 min) nego ruralnim područjima (71,9 min) .

4.2.2.6.4 Fizički aktivni bar 30 minuta više od 2-3 puta sedmično

Četvrtina ispitanika u Federaciji BiH (24,6%) navodi da se bar 30 minuta bavi fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, pri čemu najviše ispitanika starosti 18-24 godine (34,4%). Procenat ispitanika koji se bar 30 minuta bave fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, statistički značajano opada sa starošću i najmanji je (8,3%) kod ispitanika 65 i više godina ($p=0,000$).

Petina žena (20,3%) navodi da se bar 30 minuta bave fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, pri čemu najviše žena starosti 18-24 godine (24,4%). Procenat ispitanika koji se bar 30 minuta bave fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, statistički značajno opada sa starošću i najmanji je (7,5%) kod ispitanika 65 i više godina ($p=0,000$)

Iznad četvrtine muškaraca (28,7%) navodi da se bar 30 minuta bave fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, pri čemu najviše muškaraca starosti 18-24 godine (43,5%). Procenat ispitanika koji se bar 30 minuta bave fizičkim aktivnostima tako da se zadišu i oznoje, statistički značajano opada sa starošću i najmanji je (8,9%) kod ispitanika 65 i više godina ($p=0,000$).

Grafikon 48 - Procenat ispitanika koji su fizički aktivni bar 30 minuta najmanje 2-3 puta sedmično u FBiH,

4.2.2.6.5 Fizički aktivni bar 30 minuta jednom sedmično i manje

U grupu manje fizički aktivnih osoba, spada trećina ispitanika u Federaciji BiH (32,8%) pri čemu značajno više u urbanim područjima (41,3%) u odnosu na ruralna područja (27,2%), podjednako muškarci (34,1%) i žene (31,5%), te najviše ispitanika u starosnoj skupini 18-24 god. (45,2%).

4.2.2.6.6 Fizički neaktivni

Preko trećine ispitanika (38,3%) u Federaciji BiH spada u kategoriju fizički neaktivnih osoba uz 4,3% ispitanika koji nisu fizički aktivni zbog bolesti/invalidnosti. Dvije petine žena (44,0%) i skoro trećina muškaraca (32,7%) spada u grupu fizički neaktivnih osoba, pri čemu najviše ispitanika starosti 65 i više godina (61,3%).

Polovina ispitanika (50,0%) u FBiH je aktivna manje od 150 min. sedmično što uključuje napore, umjerene fizičke aktivnosti i hodanje.

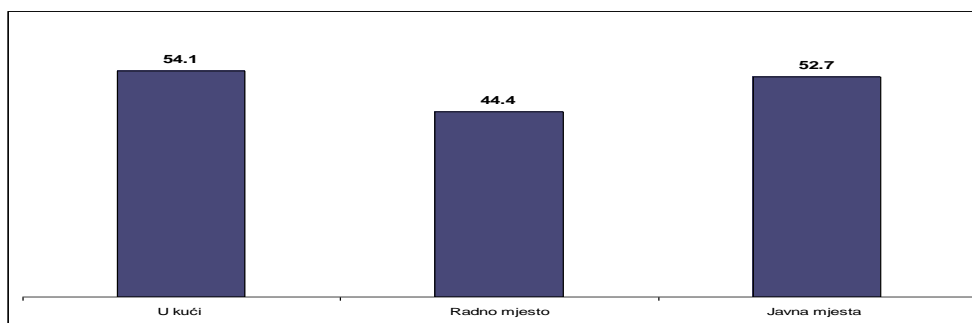
Preko trećine ispitanika u FBiH (37,8%) navodi da im je posao kojim se bave fizički umjereno težak, lak fizički posao potvrđuje manje od trećine (31,0%), ispod petine ispitanika uglavnom sjede tokom obavljanja posla (19,5%) dok težak fizički posao navodi 11,7% zaposlenih ispitanika.

Značajno više zaposlenih u urbanim sredinama (26,7%) nego u ruralnim područjima (12,7%) navodi da uglavnom sjede tokom obavljanja posla, dok težak posao radi u ruralnim područjima značajno veći broj zaposlenih (18,1%) nego u urbanim sredinama (5,0%). Žene više navode da uglavnom sjede tokom obavljanja posla ili rade laki fizički posao u odnosu na muškarce, dok muškarci češće navode težak i umjereno težak fizički posao.

4.2.2.7 Pušenje

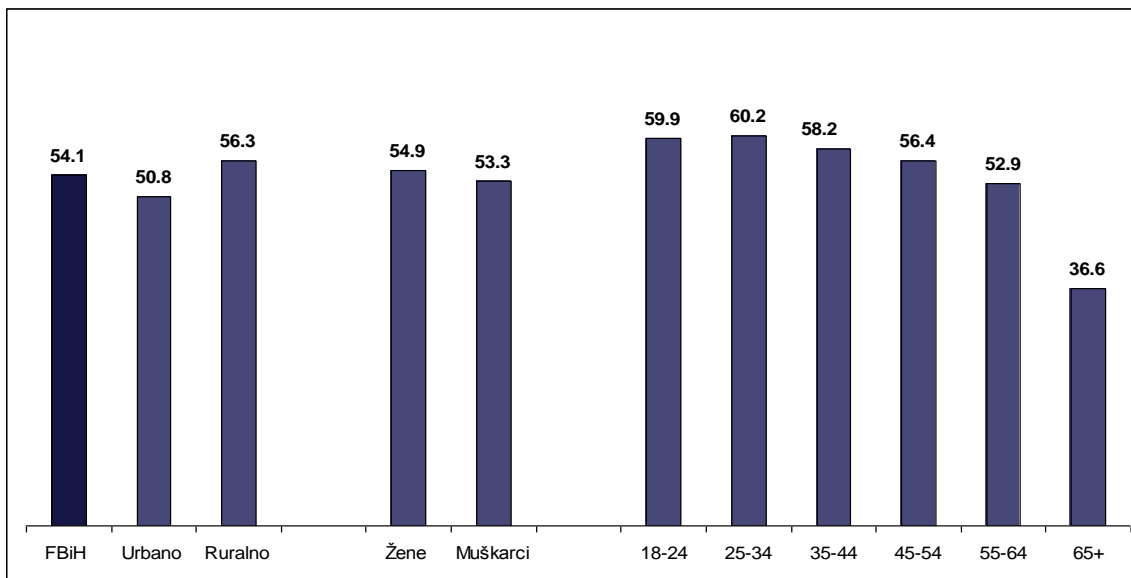
4.2.2.7.1 Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača

Preko polovine ispitanika u FBiH (54,1%) navodi izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u sopstvenoj kući, ispod polovine ispitanika u FBiH (44,4%) navodi izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača na radnom mjestu, a preko polovine ispitanika u FBiH (52,7%) navodi izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača na javnom mjestu.

Grafikon 49 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u FBiH, %

Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u sopstvenoj kući je više izražena u ruralnim područjima (56,3) u odnosu na urbana (50,8%), bez razlika u pogledu spola (54,9% žene i 53,3% muškarci). Duhanskom dimu od strane drugih pušača u kući je izloženo preko polovine ispitanika u svim starosnim skupinama i trećina ispitanika 65 i više godina.

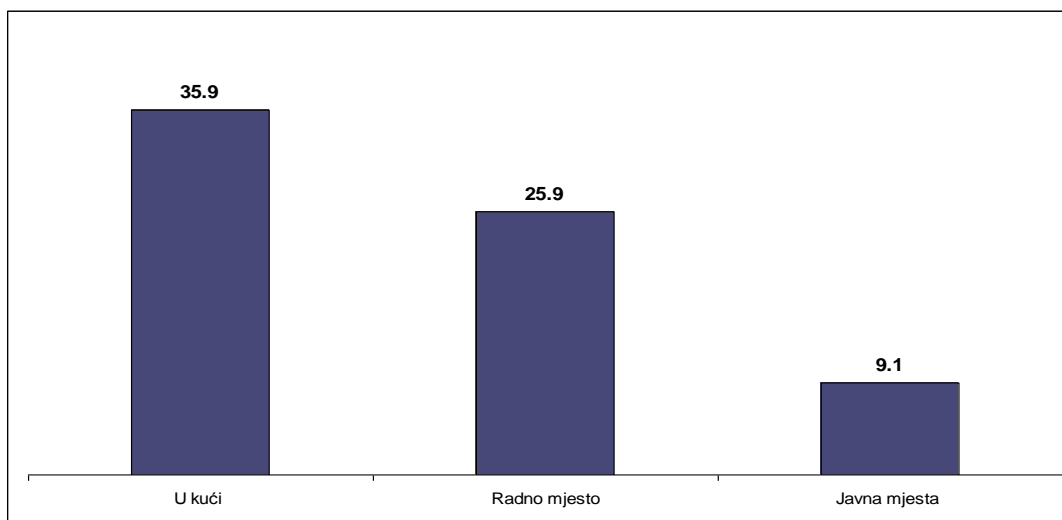
Grafikon 50 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u kući u FBiH, %

Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača na radnom mjestu je nešto više izražena kod muškaraca sa 47,1% u odnosu na žene sa 39,7%, a najviše u starosnim grupama 55-64 god. sa 56,1%.

Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača na javnim mjestima je više izražena kod muškaraca (60,7%) u odnosu na žene (44,5%) a najizraženija u starosnoj skupini 18-24 god. sa 73,4% sa smanjenjem prema starijim dobnim skupinama i najmanja je u grupi 65 i više godina (20,5%) .

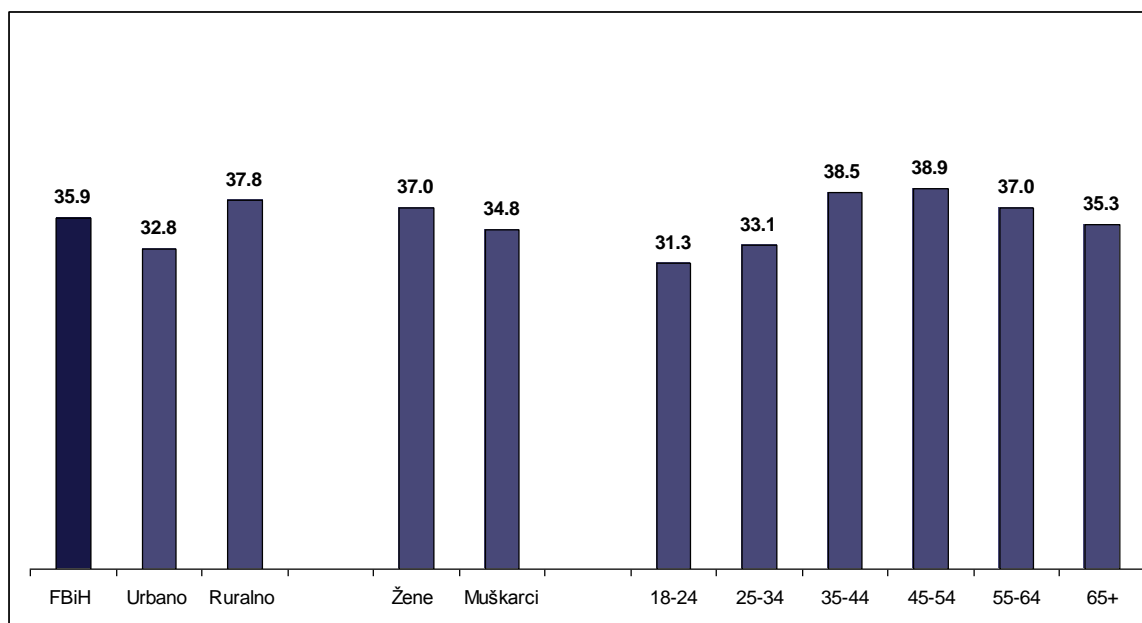
4.2.2.7.2 Dužina izloženosti duhanskom dimu u kući od strane drugih pušača

Preko trećine ispitanika u FBiH (35,9%) navodi izloženost duhanskom dimu više od 5 sati u svojoj kući, 25,9% ispitanika na radnom mjestu a 9,1% ispitanika na javnim mjestima.

Grafikon 51 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača više od 5 sati u FBiH prema mjestu stanovanja, %

Izloženost duhanskom dimu preko 5 sati u kući potvrđuje nešto više žena (37,0%) nego muškaraca (34,8%) kao i približno trećina ispitanika u svim starosnim skupinama.

Grafikon 52 - Izloženost duhan. dimu u kući od strane drugih pušača više od 5 sati u FBiH, %

Izloženost duhanskom dimu na radnom mjestu od strane drugih pušača u trajanju preko 5 sati potvrđuje četvrtina ispitanika u FBiH (25,9%), podjednako žene (24,8%) i muškarci (26,4%) te oko četvrtine ispitanika starosnih skupina 18-54 god. te petina ispitanika 55-64 (19,4%).

Izloženost duhanskom dimu na javnom mjestu od strane drugih pušača više od 5 sati potvrđuje 9,1% ispitanika u FBiH i to više muškarci (9,8%) nego žene (8,2%) a najizraženija u skupini 18-24 god. (13,6%) te opada sa starošću i najmanja je u grupi 65 i više godina (1,3%).

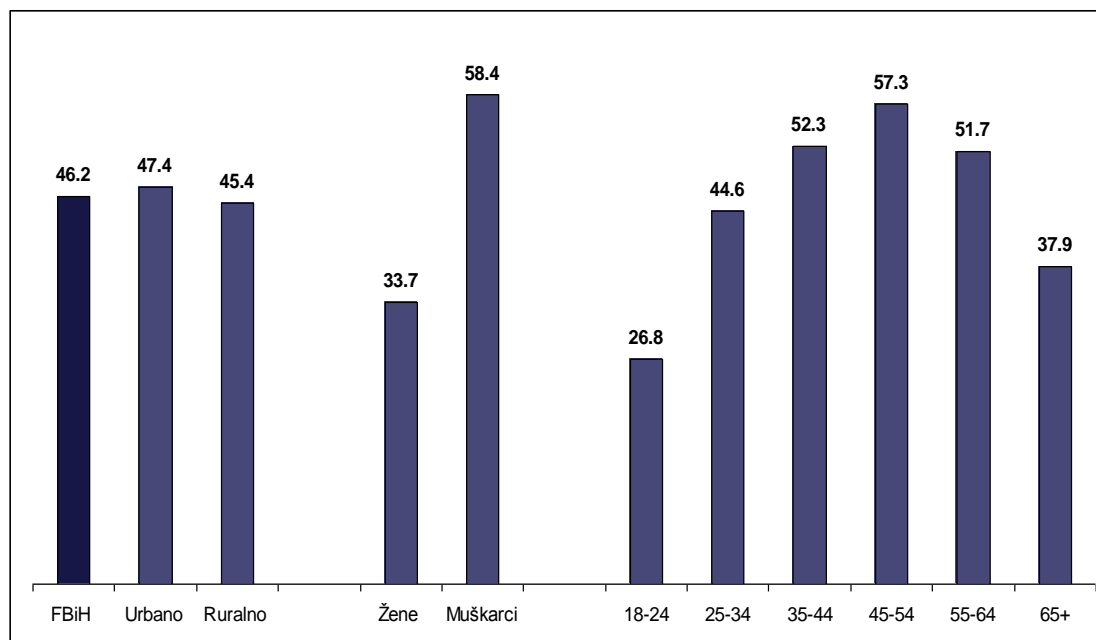
Najveći procenat je izložen duhanskom dimu od strane drugih pušača u trajanju 1-5 sati, i to u kući 47,9% ispitanika, na radnom mjestu 56,7% a na javnim mjestima 50,4% ispitanika.

Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u trajanju manje od 1 sata je bila najviše izražena na javnim mjestima što potvrđuje dvije petine ispitanika u Federaciji BiH (40,4%).

4.2.2.7.3 Pušački status

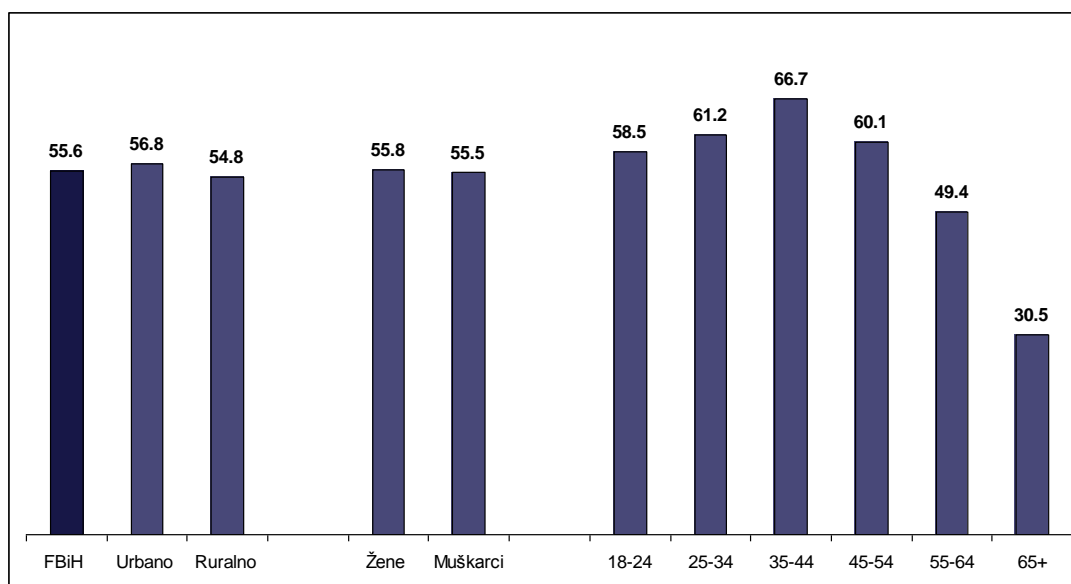
Skoro polovina ispitanika u FBiH (46,2%) potvrđuje da su pušili tokom života, od čega 47,4% u urbanim i 45,4% u ruralnim područjima. Trećina žena (33,7%) i preko polovine muškaraca (58,4%) potvrđuje da su ikada pušili tokom života.

Procenat ispitanika koji su ikada pušili je najmanji kod ispitanika starosti 18-24 godine (26,8%), a najveći kod dobne skupine 45-54 godine (57,3%).

Grafikon 53 - Ispitanici koji su ikada pušili tokom života u FBiH, %

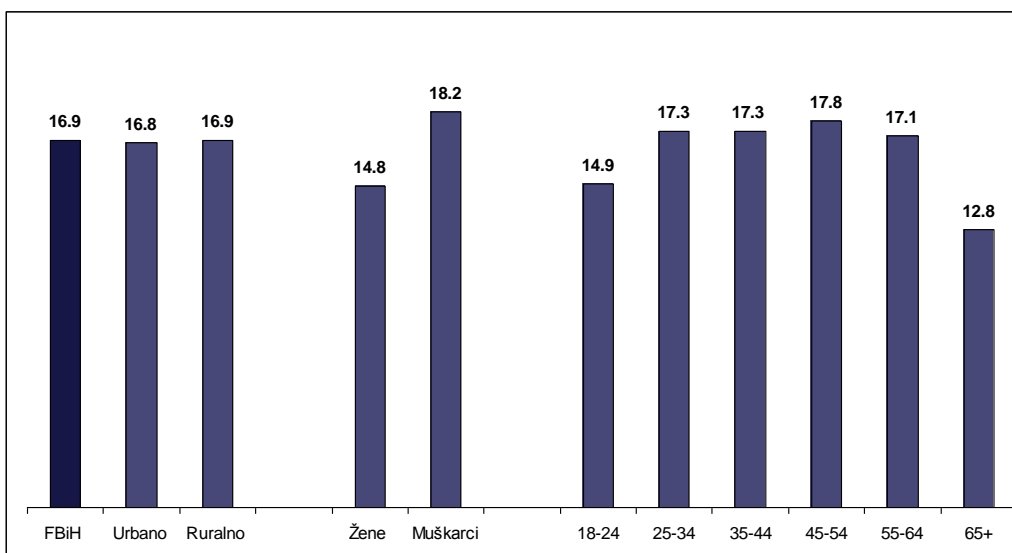
U odnosu na trenutni pušački status ispitanika u Federaciji BiH, povremeno pušenje navodi 15,7% ispitanika, preko polovine ili 55,6% ispitanika u FBiH navodi svakodnevno pušenje tokom posljednjih mjesec dana, bez razlika u odnosu na tip naselja. Svakodnevno pušenje navodi približno isti broj muškaraca i žena. Svakodnevno pušenje potvrđuje najveći procenat ispitanika starosti 35-44 godine (66,7%).

Grafikon 54 - Procenat svakodnevni pušača u FBiH,

U odnosu na dnevnu konzumaciju cigareta, ispitanici u FBiH navode da dnevno popuše u prosjeku 16,9 cigareta, bez značajnih razlika u odnosu na urbana i ruralna područja.

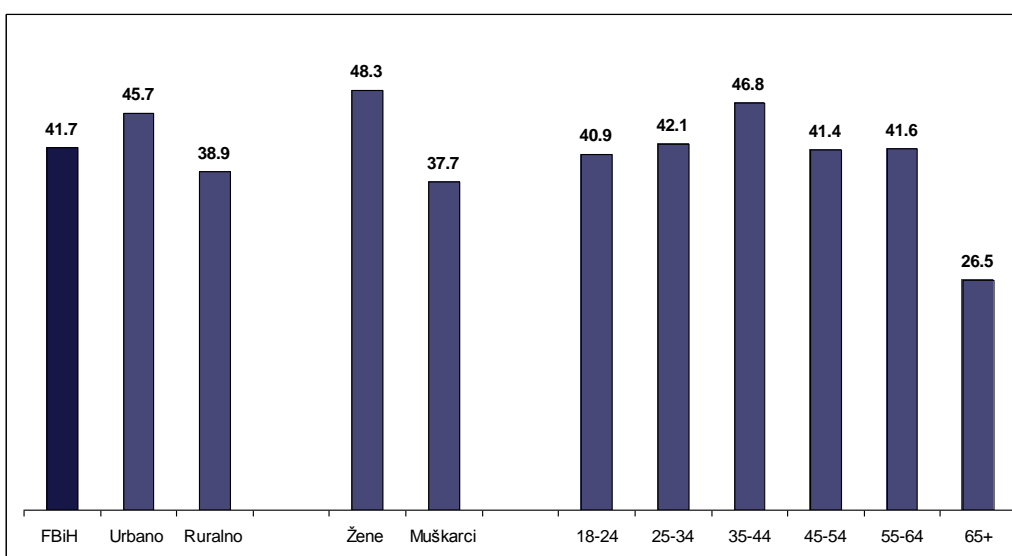
U odnosu na spolnu i starosnu strukturu, muškarci (18,2) navode veću dnevnu konzumaciju cigareta u odnosu na žene (14,8) dok se najveća dnevna konzumacija cigareta bilježi u starosnoj skupini 45-54 (17,8) a najmanja u starosnoj skupini 65 i više god. (12,8).

Grafikon 55 - Prosječna dnevna konzumacija cigareta u FBiH

4.2.2.7.3 Prestanak pušenja

Iznad dvije petine svakodnevnih pušača u Federaciji BiH (41,7%) želi da prestane sa pušenjem, nešto više u urbanim (45,7%) nego u ruralnim (38,9%). Želju za prestankom pušenja potvrđuje skoro polovina žena (48,3%) i iznad trećine muškaraca (37,7%) te najveći procenat ispitanika starosti 35-44 godina (46,8%).

Grafikon 56 - Procenat svakodnevnih pušača koji žele da prestanu sa pušenjem u FBiH

Ispod trećine (31,9%) svakodnevnih pušača u Federaciji BiH je izjavilo da ne žele prestati pušiti a iznad četvrtine svakodnevnih pušača (26,3%) nisu sigurni u namjeru za prestankom pušenja.

4.2.2.8 Konzumacija alkohola

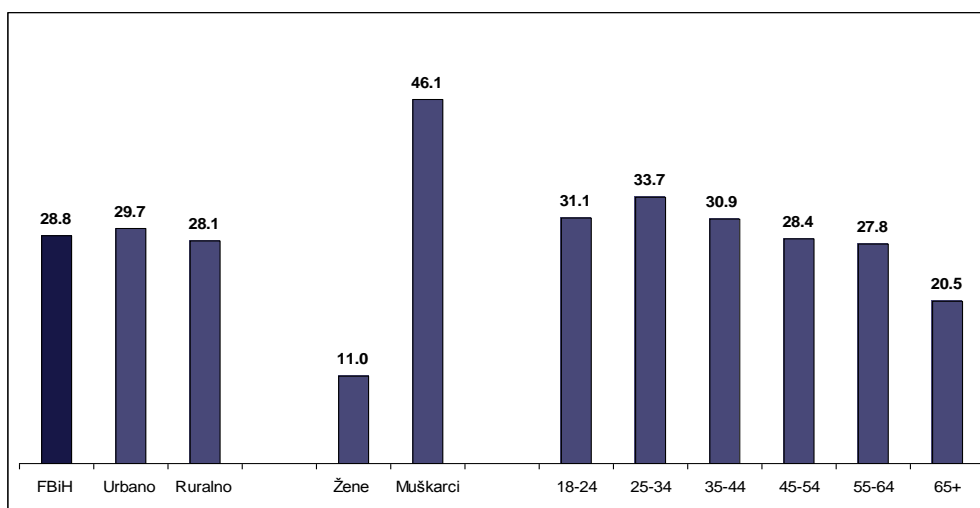
Preko četvrtine ispitanika u FBiH (28,8%) potvrđuje da su konzumirali neko od alkoholnih pića tokom proteklih 12 mjeseci (pivo, vino, rakiju), od čega 29,7% u urbanim i 28,1% u ruralnim područjima.

Tokom prethodnih 12 mjeseci alkohol je konzumiralo skoro polovina muškaraca (46,1%) pri čemu najviše (54,3%) muškarci starosti 25-34 godine a najmanje (30,0%) starosti 65 i više ($p=0,000$).

Konzumaciju alkohola navodi 11,0% žena, pri čemu najviše (20,5%) žena starosti 18-24 godine a najmanje (5,0%) žena starosti 55-64 godina ($p=0,000$). Konzumaciju bilo koje vrste alkohola potvrđuje najmanje ispitanika bez škole (9,4%) a najviše ispitanika sa visokim obrazovanjem (39,5%).

Tokom prethodnih 12 mjeseci alkohol nikada nije konzumiralo 71,2% ispitanika.

Grafikon 57 - Konzumacija bilo kojeg alkoholnog pića tokom proteklih 12 mjeseci u FBiH, %

4.2.2.8.1 Učestalost konzumacije alkohola

U odnosu na učestalost konzumacije bilo kojih alkoholnih pića u proteklih 12 mjeseci, najveći procenat ispitanika (29,0%) navodi konzumaciju alkohola nekoliko puta mjesečno. Konzumaciju alkohola nekoliko puta sedmično navodi 23,5% ispitanika, konzumaciju alkohola nekoliko puta godišnje potvrđuje 21,5% ispitanika, dok svakodnevnu konzumaciju alkohola navodi 11,6% ispitanika.

4.2.2.8.2 Konzumacija žestokih alkoholnih pića

Tokom prethodnih 12 mjeseci ispod četvrtine ispitanika u Federaciji BiH (24,3%) je konzumiralo žestoka alkoholna pića. Svakodnevnu konzumaciju žestokih alkoholnih pića navodi 3,3% ispitanika, jednom ili nekoliko puta sedmično žestoka alkoholna pića je konzumiralo 10,8% ispitanika a nekoliko puta mjesečno ili godišnje 14,3% ispitanika.

	Konzumirana količina alkohola u gramima				Ukupno
	1-39 grama	40-69 grama	>=70 grama		
	N	N	N	N	%
Svakodnevno	14	11	101	126	3,3
Jednom ili nekoliko puta sedmično	113	124	172	409	10,8
Nekoliko puta mjesečno ili godišnje	199	128	70	397	14,3
Ukupno	326	263	343	932	24,3
%	8,5	6,8	8,9	24,3	

Tabela 9 - Učestalost konzumacije alkohola (žestoka pića) u FBiH (N=3841)

Ispitanici koji u sedmici konzumiraju 70 ili više grama žestokih alkoholnih pića se klasificiraju kao teži alkoholičari. Podaci istraživanja su pokazali da je u sedmici prije anketiranja 7,1% ukupnih ispitanika u Federaciji BiH konzumiralo 70 ili više grama žestokih alkoholnih pića čime se mogu klasificirati u teže alkoholičare, od kojih preko trećina (37,0%) pije svakodnevno.

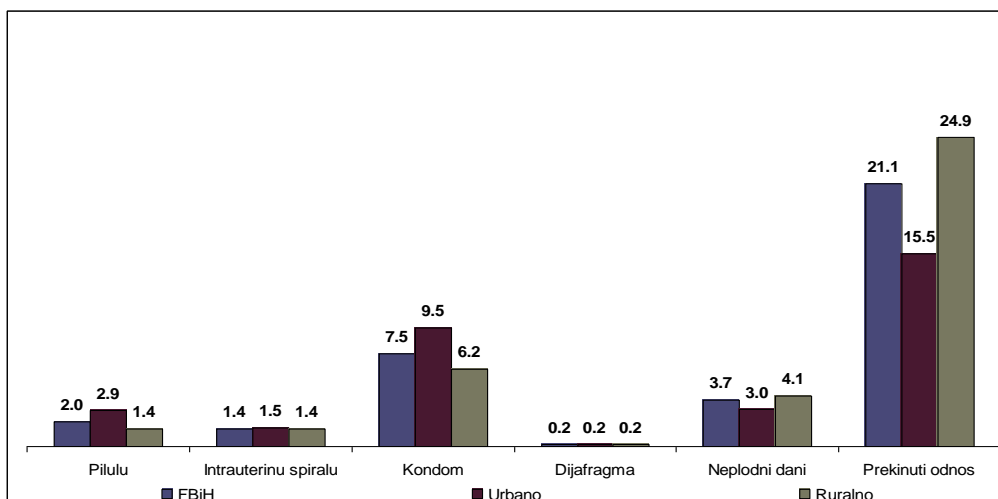
4.2.2.9 Droge i psihotropne supstance

Konzumaciju nekih od droga ili psihoaktivnih supstanci ikada tokom života potvrđuje 0,6% ispitanika u Federaciji BiH, i to bez razlika u urbanim i ruralnim područjima.

Zbog malog broja ispitanika (21) koji su ikada tokom života konzumirali neku od droga ili psihoaktivnih supstanci, daljnja analiza nije rađena.

4.2.2.10 Korištenje kontraceptivnih sredstava

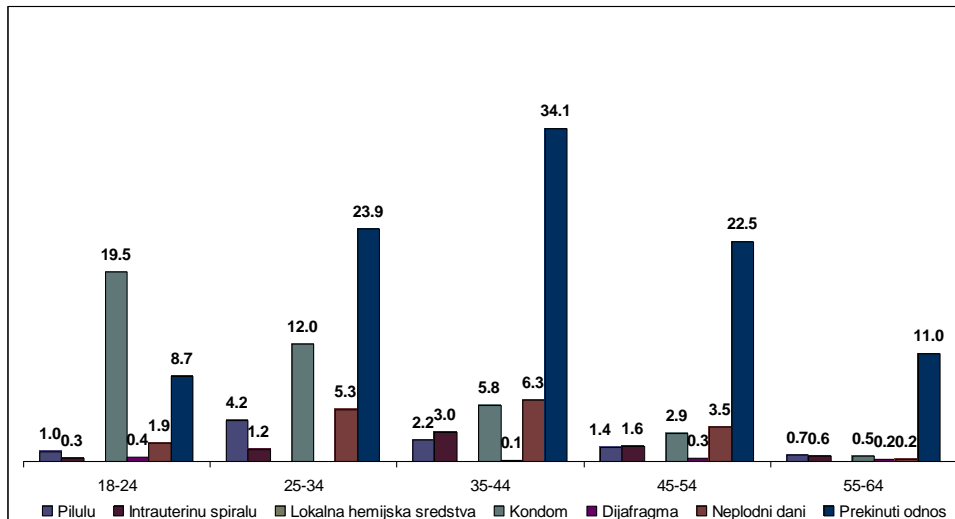
Kontraceptivna sredstva u Federaciji BiH stalno koristi oko trećine ispitanika starosti 15-64 godine (35,9%), nešto više u ruralnim sredinama (38,2%) nego u urbanim (32,6%), bez značajnih razlika prema stepenu obrazovanja i prema spolu.

Grafikon 58 - Procenat ispitanika starosti 18-64 godine koji stalno koriste kontraceptivna sredstva u FBiH prema mjestu stanovanja i vrsti kontraceptivnog sredstava

Najveći procenat ispitanika starosti 18-64 godine kao stalni način kontracepcije primjenjuje prekinuti odnos (21,1%), više u ruralnim (24,9%) nego u urbanim sredinama (15,5%) te u najvećem procentu ispitanici sa završenim osnovnim obrazovanjem (29,1%). Drugi najčešće korišten način kontracepcije je kondom koji koristi 7,5% ispitanika, više u urbanim sredinama (9,5%) nego u ruralnim (6,2%). Prema stepenu obrazovanja ovaj način značajno više koriste ispitanici sa visokim stepenom obrazovanja (13,9%) u odnosu na one bez škole (1,2%).

Prekinuti odnos primjenjuje 21,7% muškaraca i 20,5% žena, a kondom 4,8% žena i 10,3% muškaraca. Ispitanici starosti 18-24 godine kao metod kontracepcije najčešće koriste kondom (19,5%), a u ostalim starosnim podgrupama prekinuti odnos.

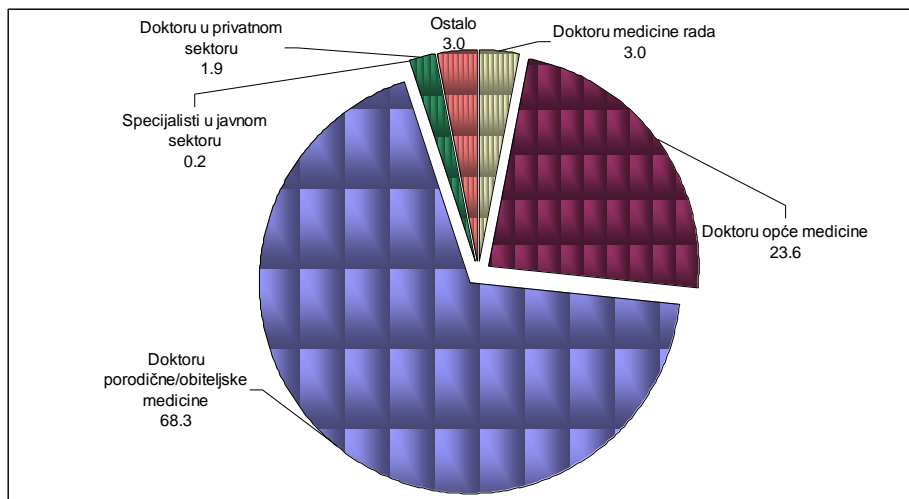

Grafikon 59 - Procenat ispitanika starosti 18-64 godine koji stalno koristi kontraceptivna sredstva u FBiH

4.2.3 Korištenje zdravstvene zaštite

U Federaciji BiH je preko polovine ispitanika (55,2%) posjetilo doktora medicine tokom prethodnih 12 mjeseci, pri čemu procenat ispitanika koji su posjetili doktora je najmanji kod ispitanika starosti 18-24 godine (36,6%) te je statistički značajno rastao sa starošću ispitanika i bio najveći (74,5%) kod ispitanika starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Ispod dvije trećine žena (60,3%) su tokom prethodnih 12 mjeseci posjetile doktora pri čemu statistički značajno najviše (74,7%) žene starosti 55-64 godine, dok je doktora posjetilo polovina muškaraca (50,1%) među kojima statistički značajno najviše (75,1%) muškaraca starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Grafikon 60 - Ispitanici prema tome kome se prvo obraćaju kada imaju zdravstveni problem u FBiH, %

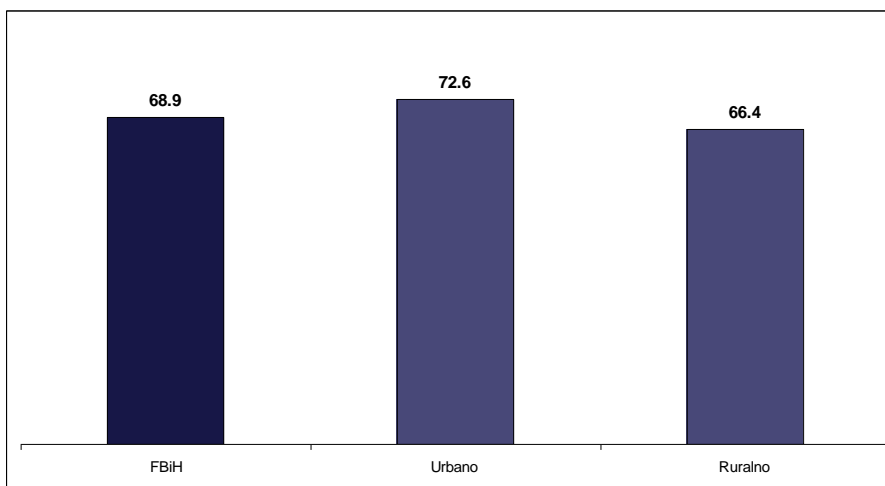
Kada imaju zdravstveni problem, najveći procenat ispitanika u FBiH se prvo obraća doktoru porodične/obiteljske medicine (68,4%), što je više izraženo u urbanim (72,1%) nego u ruralnim područjima (65,8%).

Ispod petine ispitanika u FBiH se u slučaju zdravstvenog problema prvo obraća doktoru opće medicine (23,6%), što je više izraženo u ruralnim područjima (26,8%) nego u urbanim sredinama (18,8%).

Značajno u manjem procentu ispitanici se prvo obraćaju doktoru medicine rada (3,0%), doktoru u privatnom sektoru (1,9%) ili specijalisti u javnom sektoru (0,2%).

4.2.3.1 Korištenje obiteljske medicine

Preko dvije trećine ispitanika u FBiH ima svog porodičnog/obiteljskog doktora (68,9%), pri čemu više u urbanim (72,6%) nego u ruralnim sredinama (66,4%).

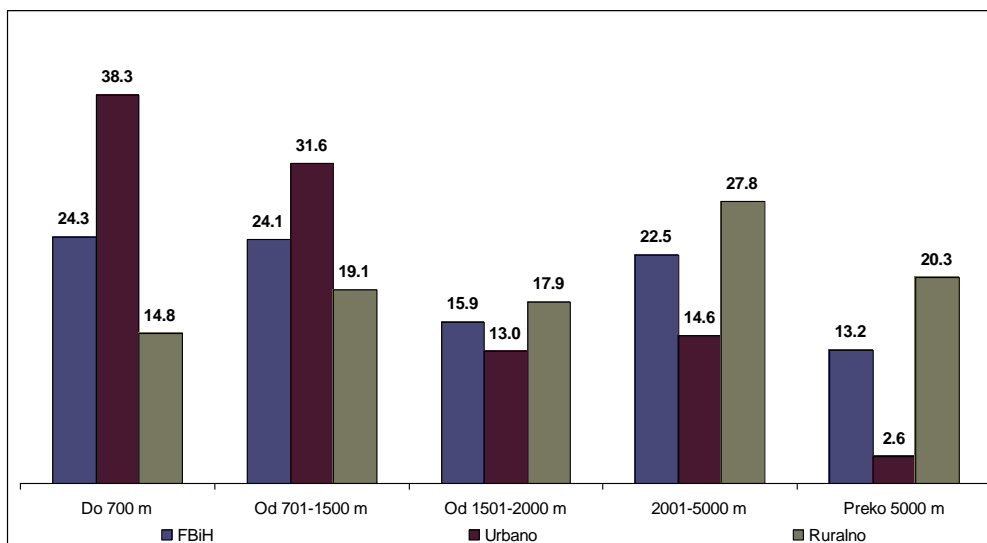

Grafikon 61 - Procenat ispitanika koji imaju svoga porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH

4.2.3.1.1 Teritorijalna dostupnost obiteljske medicine

Gotovo polovina ispitanika u FBiH stanuje na udaljenosti manjoj od 1501m od najbliže zdravstvene ustanove u kojoj dobija usluge porodične medicine (48,4%), što je značajno više izraženo u urbanim (69,9%) nego u ruralnim sredinama (33,9%).

Na udaljenosti većoj od 2000m od najbliže zdravstvene ustanove u kojoj dobija usluge porodične medicine živi oko trećine ispitanika u FBiH (35,7%), pri čemu većina ispitanika u ruralnim područjima (48,1%) i značajno manji procenat ispitanika u urbanim sredinama (17,1%).

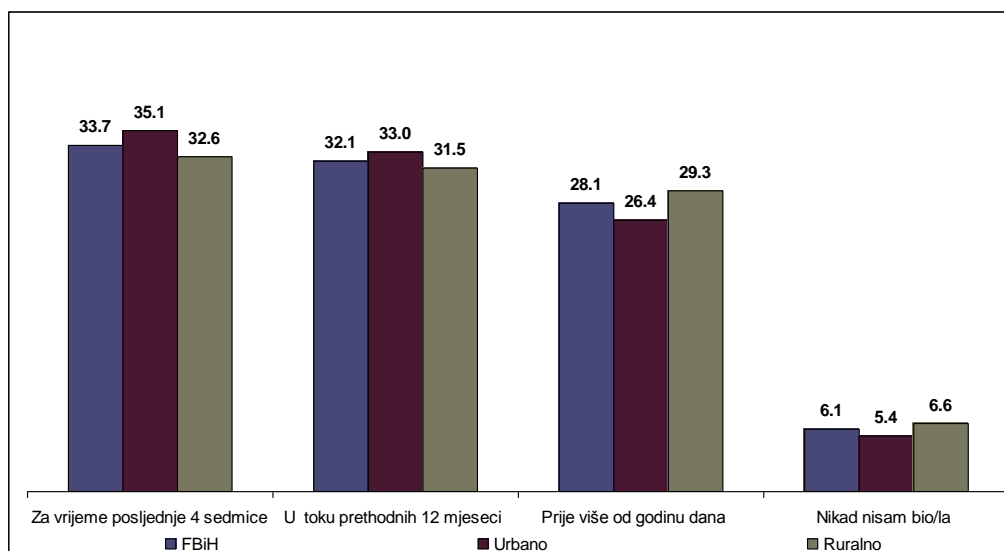

Grafikon 62 - Ispitanici prema udaljenosti mjesta stanovanja od najbliže zdravstvene ustanove u kojoj ostvaruju usluge porodične medicine u FBiH, %

4.2.3.1.2 Posjete doktoru obiteljske medicine

U FBiH je za vrijeme posljednje 4 sedmice kod svog porodičnog/obiteljskog doktora bila trećina ispitanika (33,7%), te je približno isti procenat ispitanika bio kod doktora tokom prethodnih 12 mjeseci (32,1%), što je bilo slično u urbanim i ruralnim područjima.

Preko četvrtine ispitanika u FBiH je kod svog porodičnog/obiteljskog doktora bilo prije više od godinu dana (28,1%).

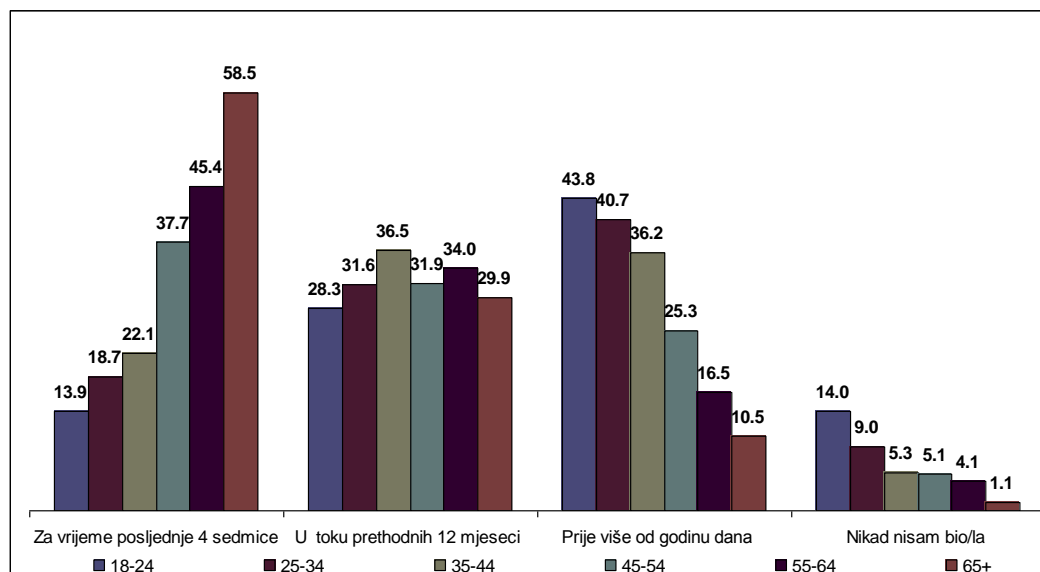

Kod porodičnog/obiteljskog doktora nikada nije bilo 6,1% ispitanika u FBiH.

Grafikon 63 - Ispitanici prema vremenu kada su bili kod svog porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH, %

Među ispitanicima koji su posjetili svoga doktora porodične/obiteljske medicine tokom posljednje 4 sedmice je bilo najviše onih starosti 65 i više godina (58,5%).

Posjetu doktora prije više od godinu dana navode najviše ispitanici starosti 18-24 godine (43,8%).

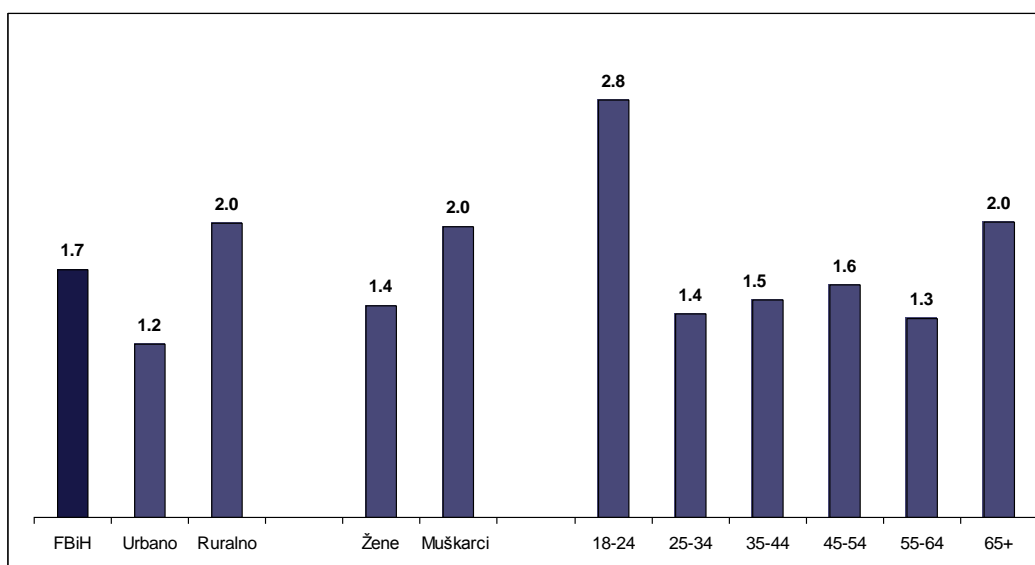

Grafikon 64 - Ispitanici prema vremenu kada su bili kod svog porodičnog/ obiteljskog doktora u FBiH prema starosti, %

Ispitanici su svoga doktora porodične/obiteljske medicine u FBiH u toku posljednje 4 sedmice u prosjeku posjetili 1,7 puta, pri čemu više u ruralnim (2,0 posjete) nego u urbanim sredinama (1,2 posjeta). Prosječan broj posjeta tokom posljednje 4 sedmice je bio veći kod muškaraca (2,0) nego kod žena (1,4).

Tokom posljednjih 12 mjeseci je prosječan broj posjeta doktoru porodične/obiteljske medicine po ispitaniku u FBiH iznosio 2,9 te je bio nešto veći u ruralnim (3,0 posjete) nego u urbanim sredinama (2,8 posjeta).

Prosječan broj posjeta tokom posljednjih 12 mjeseci je bio veći kod žena (3,2) nego kod muškaraca (2,6), te je bio najveći kod ispitanika starosti 65 i više godina (3,7), a najmanji kod ispitanika starosti 18-24 godine (2,0).

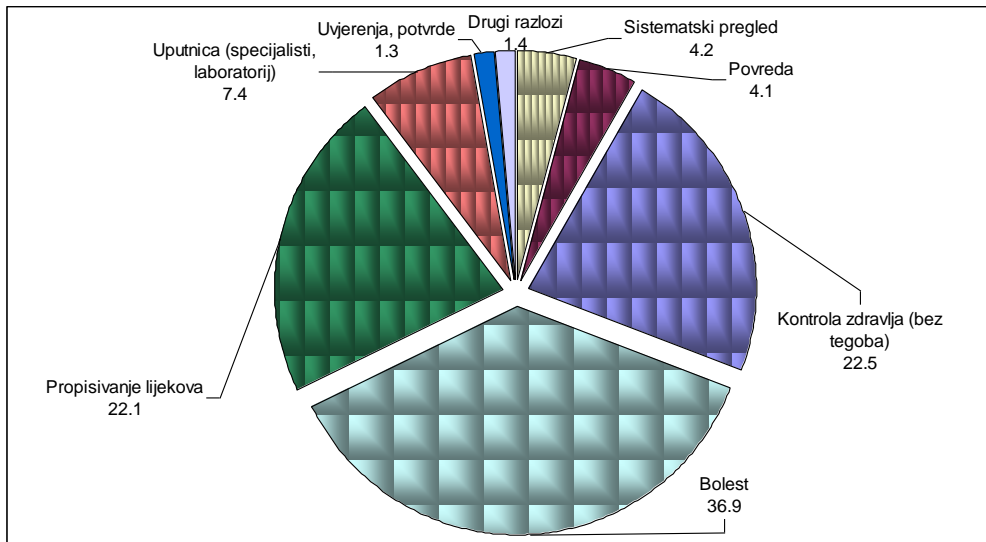
Grafikon 65 - Prosječan broj posjeta doktoru porodične/obiteljske medicine tokom posljednje 4 sedmice u FBiH

4.2.3.1.3 Glavni razlog posljednje posjete porodičnom /obiteljskom doktoru

Najveći procenat ispitanika u FBiH, preko trećine, je kao glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru naveo bolest (36,9%), što se nije značajnije razlikovalo u odnosu na mjesto stanovanja.

Iznad petine ispitanika u FBiH je kao glavni razlog posljednje posjete navelo kontrolu zdravlja (22,5%), što je bilo češće u ruralnim (24,5%) nego u urbanim područjima (19,8%), dok je petina ispitanika u FBiH kao razlog posjete navela propisivanje lijekova (22,1%), što je bilo zastupljenije u urbanim (24,9%) nego u ruralnim područjima (20,1%).

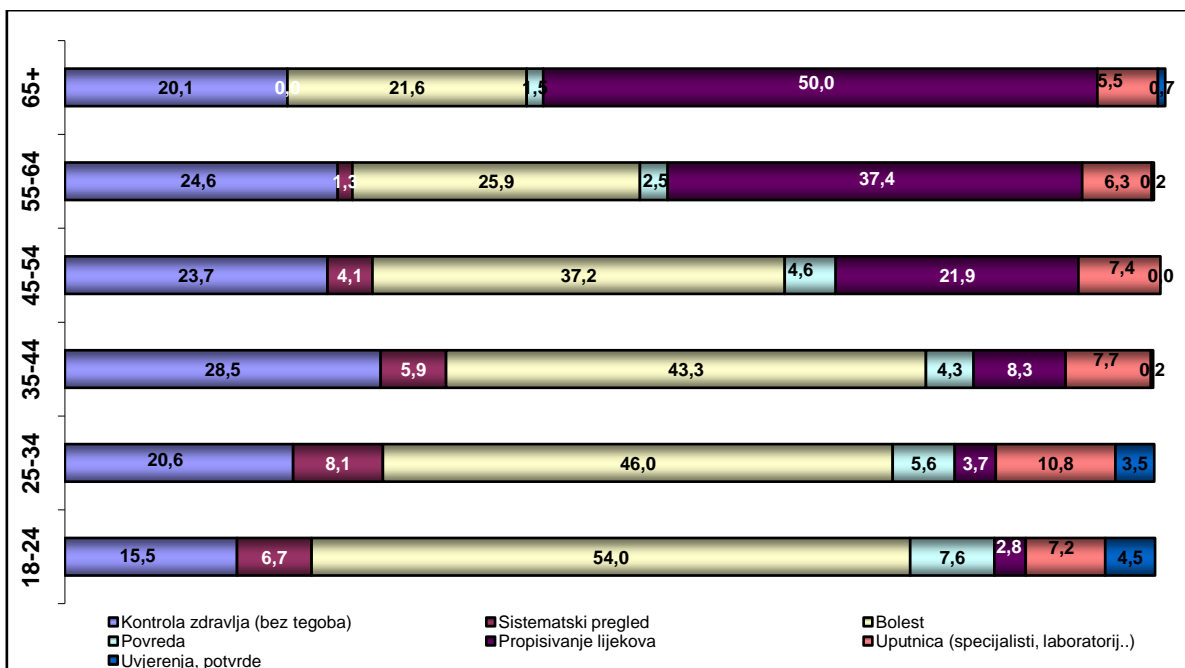
Ostali navedeni razlozi posljednje posjete u FBiH su bili: uputnica (7,4%), sistematski pregled (4,2%), uvjerenje, potvrda (1,3%) ili neki drugi razlozi (1,4%).

Grafikon 66 - Glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru u FBiH, %

Kontrolu zdravlja kao razlog posljednje posjete doktoru porodične/obiteljske medicine je navelo nešto više žena (24,2%) nego muškaraca (20,6%), te je dva puta više žena (9,7%) nego muškaraca (4,9%) kao razlog navelo dobijanje uputnica. Sistematski pregled je bio glavni razlog posljednje posjete doktoru u većem procentu kod muškaraca (6,3%) nego kod žena (2,2%), dok je više muškaraca navelo povredu kao razlog posjete doktoru (6,7%) u odnosu na žene (1,8%).

Posmatrano prema starosti ispitanika, bolest je bila najčešći razlog posljednje posjete doktoru kod ispitanika starosti 18-24 godine (54%), a najmanje je zastupljen kod ispitanika (65+ godina) kod kojih je iznosio 21,6%. Sa druge strane, sa starošću ispitanika je prisutan trend povećanja propisivanja lijekova kao glavnog razloga posjete doktoru. Tako je ovo bio glavni razlog posjete kod polovine ispitanika starosti 65 i više godina (50,0%) i kod svega 2,8% ispitanika starosti 18-24 godine.

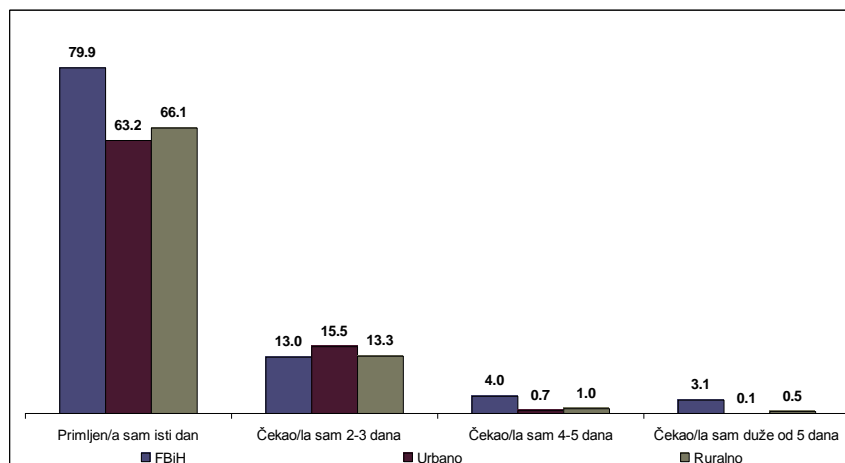

Grafikon 67 - Glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru u FBiH prema starosti, %

4.2.3.1.4 Dužina čekanja prilikom posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru

Kada su posljednji put imali potrebu ići doktoru porodične/obiteljske medicine, preko tri četvrtine ispitanika u FBiH je primljeno isti dan (79,9%), što je bilo češće u ruralnim (66,1%) nego u urbanim sredinama (63,2%).

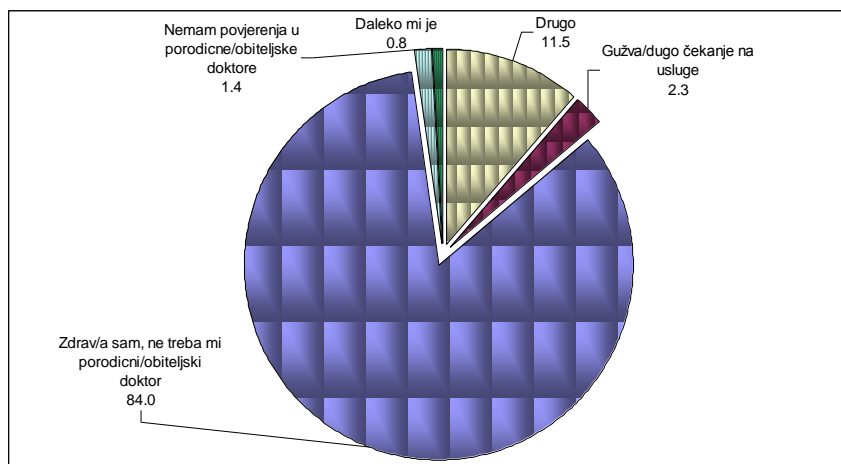
U FBiH je na prijem kod doktora porodične/obiteljske medicine 2-3 dana čekalo 13,0% ispitanika. Manji procenat ispitanika u FBiH je na prijem kod doktora čekao 4-5 dana (4,0%) i duže od 5 dana (3,1%), što je u oba slučaja bilo više izraženo u urbanim nego u ruralnim područjima.

Grafikon 68 - Dužina čekanja u danima na posjetu kod doktora porodične/ obiteljske medicine u FBiH, %

4.2.3.1.5 Glavni razlog zašto nisu koristili usluge svog doktora porodične /obiteljske medicine

Svog doktora porodične/obiteljske medicine nikada nije posjetilo 6,1% ispitanika u FBiH, pri čemu značajno veći procenat muškaraca (8,8%) nego žena (3,6%). Kao glavni razlog zašto ne koriste usluge porodičnog/obiteljskog doktora, tri četvrtine ovih ispitanika je navelo da su zdravi (84,0%) i to više u ruralnim (85,1%) nego u urbanim područjima (82,0%). Manji procenat ispitanika u FBiH je kao glavni razlog naveo gužvu/dugo čekanje na uslugu (2,3%), zatim nedostatak povjerenja u porodične/obiteljske doktore (1,4%), te udaljenost ambulante (0,8%). Oko 11,5% ispitanika je imalo neke druge razloge zbog kojih nisu koristili usluge porodičnog/obiteljskog doktora.

Grafikon 69 - Razlozi zbog kojih ispitanici u FBiH ne koriste usluge porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH, %

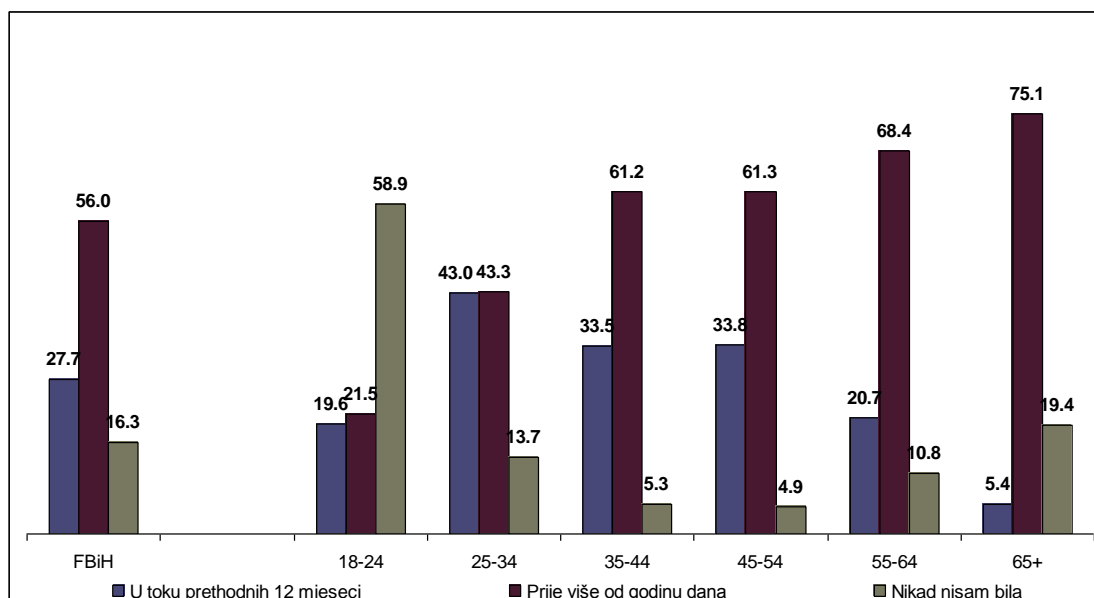
4.2.3.8 Korištenje ginekološke zdravstvene zaštite

4.2.3.8.1 Posjete ginekologu

Ginekologa nikad nije posjetila svaka šesta ispitanica (16,3%), podjednako u urbanim (15,3%) i ruralnim (17,0%) sredinama te najviše ispitanica bez škole (36,5%). Preko polovine žena starosti 18-24 godine nikada nisu posjetile ginekologa (58,9%).

U toku prethodnih 12 mjeseci manje od jedne trećine žena u FBiH (27,7%) je posjetilo ginekologa, nešto više u urbanim (30,0%) nego u ruralnim (26,1%), značajno manje žene bez škole (7,6%) nego visokoobrazovane žene (44,8%). Ginekologa su najčešće posjećivale žene starosti 25-34 godine (43%).

Prije više od godinu dana ginekologa je posjetilo preko polovine ispitanica (56%), podjednako u urbanim (54,7%) i ruralnim sredinama (56,9%), pri čemu najviše žena bez škole (55,9%).

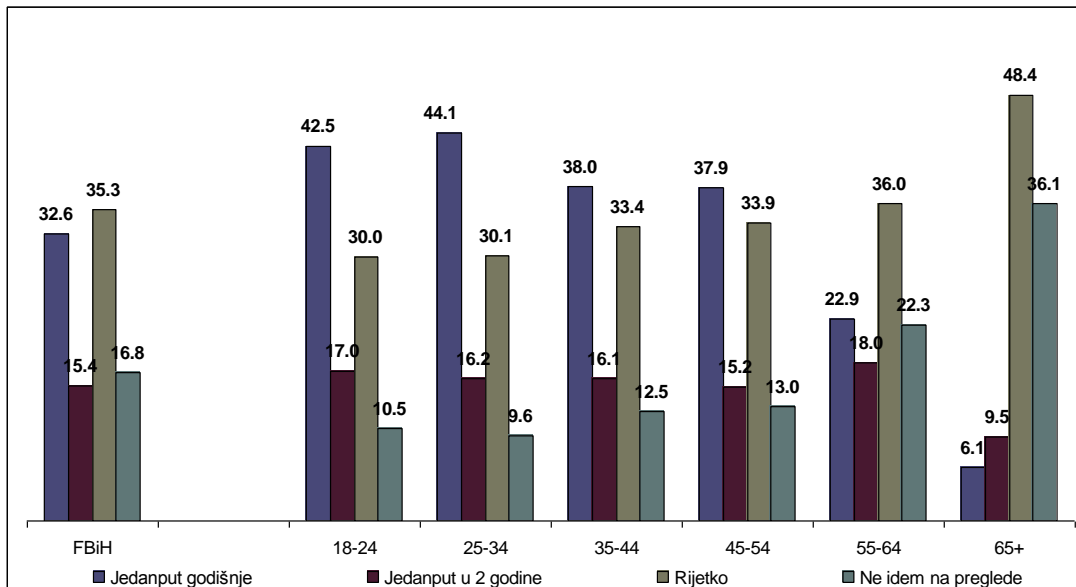

Grafikon 70 - Posjete ginekologu u FBiH prema vremenu posjete i starosti, %

Prosječan broj posjeta ginekologu u prethodnih 12 mjeseci je iznosio 2,2, češće su posjećivale ginekologa žene sa višim stepenom obrazovanjem a najčešće žene starosti 25-34 godine (3,1 posjeta).

Najčešći razlozi posjete ginekologu su kontrola zdravlja (64,3%), trudnoća (17,4%) i bolest (15,2%). Zbog kontrole zdravlja ginekologa su češće posjećivale žene iz urbanih sredina (73,1%) nego iz ruralnih (58,1%), te najviše žene sa visokim obrazovanjem (80,9%).

Samo oko trećine žena (32,6%) posjećuje ginekologa bar jednom godišnje iz preventivnih razloga, češće u urbanim (36,7%) nego u ruralnim (29,6%) sredinama, a najčešće žene sa visokim obrazovanjem (53,5%). Posjete ginekologu iz preventivnih razloga opadaju sa starenjem, najučestalije su kod žena starosti 25-34 godine (44,1%), a najrjeđe kod starijih od 65 godina (6,1%).

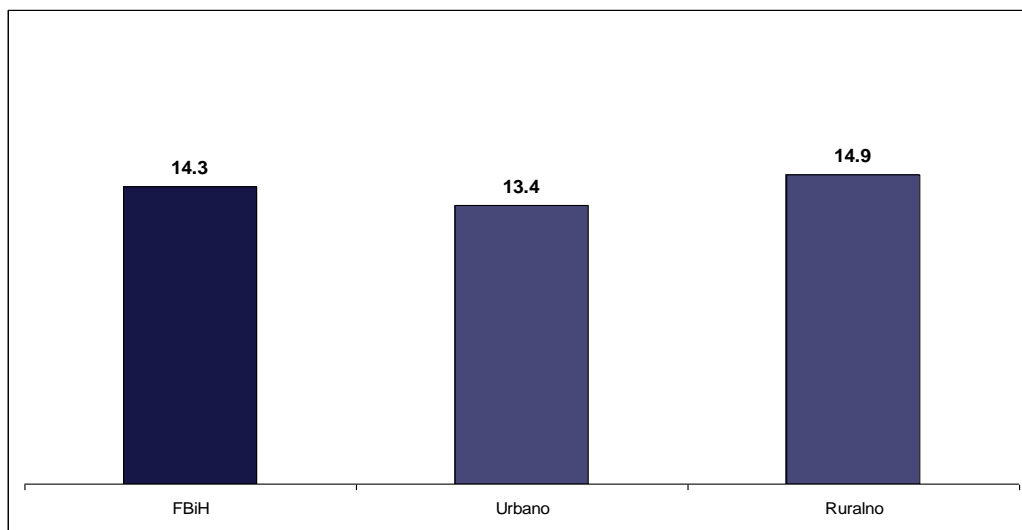

Grafikon 71 - Učestalost preventivnih posjeta ginekologu u FBiH prema starosti, %

4.2.3.3 Korištenje usluga hitne medicinske pomoći

Usluge hitne pomoći je u toku prethodnih 12 mjeseci koristilo 6,1% ispitanika u FBiH.

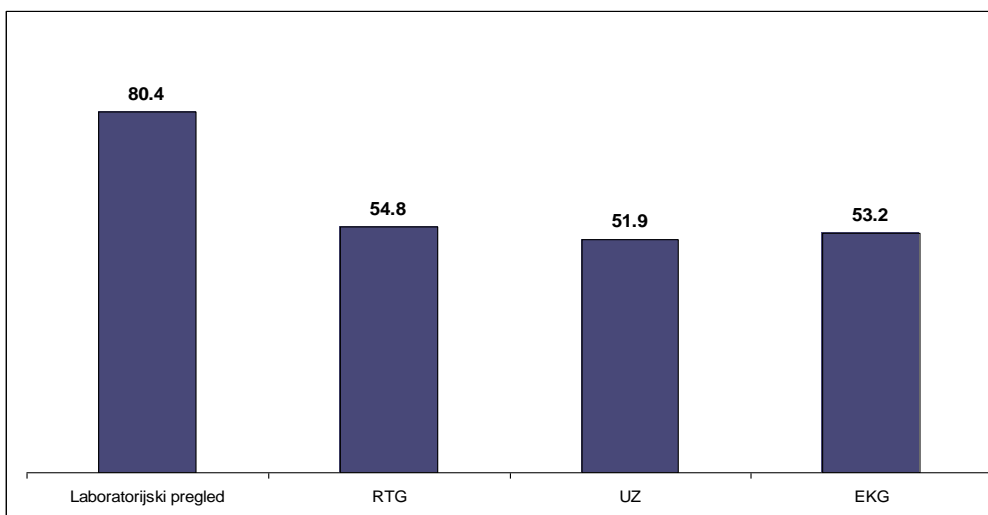
Od trenutka poziva, ispitanici u FBiH su na usluge hitne pomoći u prosjeku čekali 14,3 minute. Čekanje na usluge hitne pomoći je bilo duže u ruralnim sredinama (14,9 min.) nego u urbanim sredinama (13,4 min.)

Grafikon 72 - Prosječno čekanje na usluge hitne pomoći od trenutka poziva u FBiH, minute

4.2.3.4 Korištenje dijagnostičko-terapeutskih usluga

U Federaciji BiH je laboratorijske usluge sa uputnicom ikada koristilo četiri petine ispitanika (80,4%), te je iznad polovine ispitanika radilo RTG (54,8%), ultrazvuk (51,9%) i EKG (53,2%).

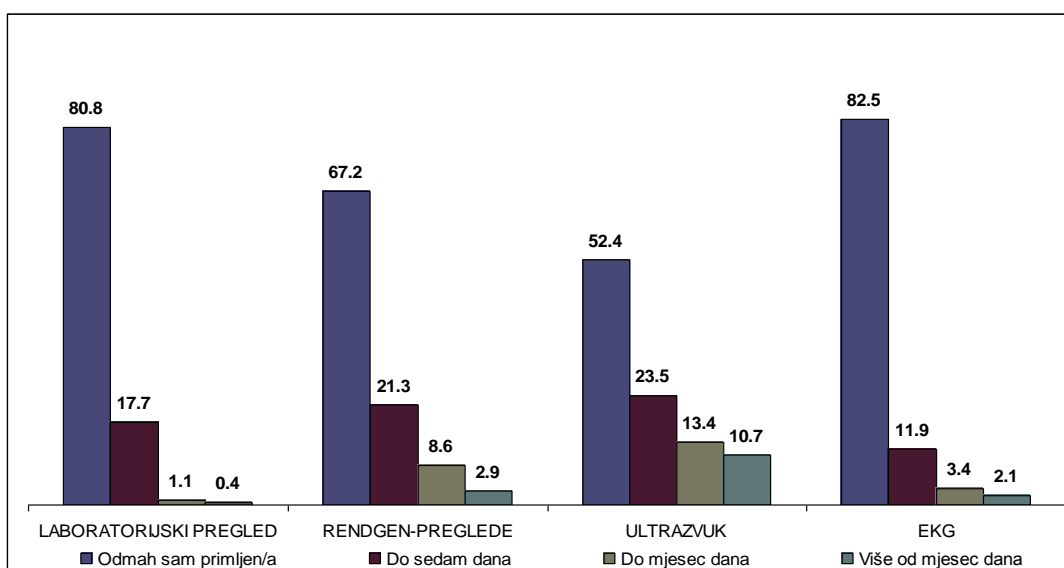

Grafikon 73 - Ispitanici koji su koristili dijagnostičke usluge sa uputnicom u FBiH, %

Od onih ispitanika koji su koristili dijagnostičke pretrage, preko četiri petine ispitanika u FBiH koji su imali uputnicu potvrđuje da im je EKG urađen isti dan (82,5%), te je sličan procenat ispitanika primljen isti dan u laboratorij (80,8%).

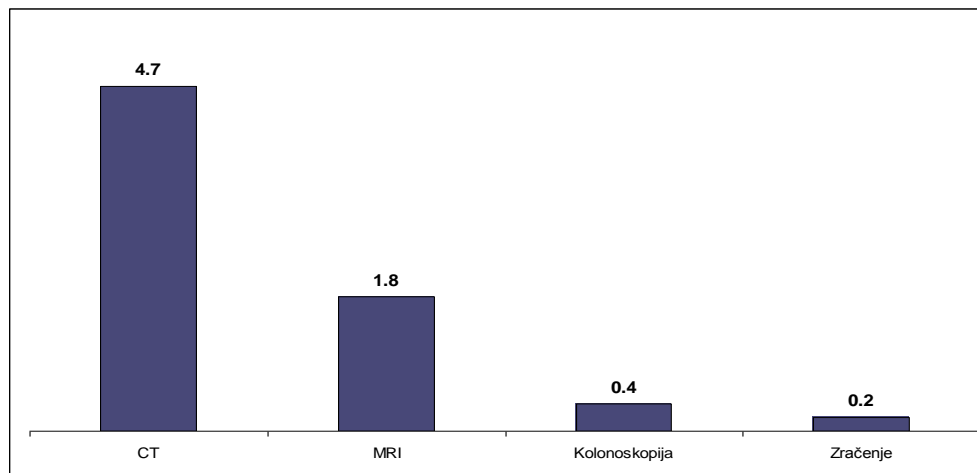
Po dolasku sa uputnicom, isti dan je RTG usluge dobilo preko dvije trećine ispitanika (67,2%), te je preko polovine ispitanika ostvarilo ultrazvučni pregled (52,4%). Sa uputnicom za dijagnostičke pretrage su najduže čekali ispitanici koji su trebali UZ pregled. Do 7 dana na UZ pregled čekala je blizu četvrtina ispitanika (23,5%), a do mjesec dana 13,4% ispitanika.

Čekanje preko mjesec dana na dijagnostičke pretrage sa odgovarajućom uputnicom je bilo različito, zavisno od vrste pretrage: ultrazvuk (10,7%), RTG (2,9%), EKG (2,1%) i laboratorij (0,4%). Dužina čekanja na dijagnostičke pretrage je bila nešto veća u urbanim nego u ruralnim područjima.

Grafikon 74 - Dužina čekanja u danima na dijagnostičke usluge sa uputnicom u FBiH, %

U odnosu na pojedine vrste dijagnostičko-terapeutskih pretraga u Federaciji BiH 4,7% ispitanika je ikada radilo CT, 1,8% ispitanika je radilo MRI, ispod 1% ispitanika radilo kolonoskopiju i išlo na zračenje.

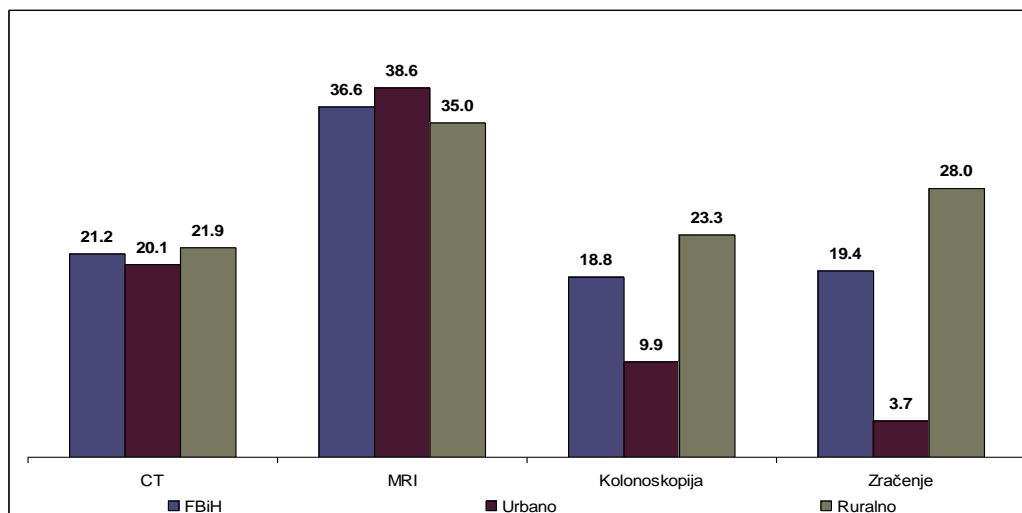

Grafikon 75 - Procenat ispitanika koji su koristili dijagnostičko-terapeutske usluge sa uputnicom u FBiH

Ispitanici u FBiH su prilikom posljednjeg korištenja navedenih dijagnostičko-terapeutskih usluga sa uputnicom svog doktora imali veliki prosječni broj dana čekanja.

Tako su najveći prosječan broj dana čekanja imali ispitanici sa uputnicom za MRI (36,6 dana), zatim za CT (21,2 dana), zračenje (19,4 dana) i kolonoskopiju (18,8 dana).

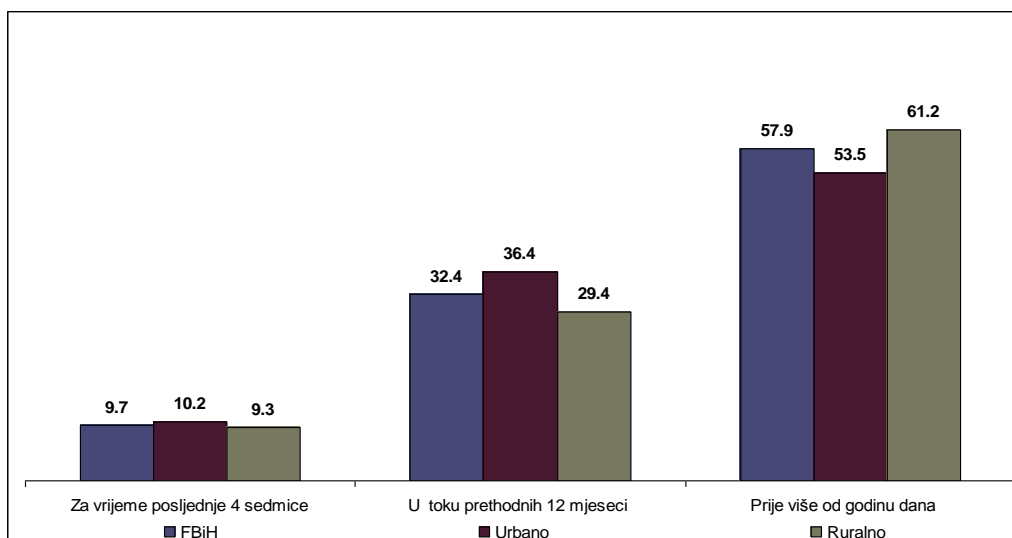
Ispitanici upućeni na kolonoskopiju u ruralnim područjima su imali značajno veći prosječan broj dana čekanja (23,3 dana) nego u urbanim sredinama (9,9 dana). Također, ispitanici u ruralnim područjima koji su upućeni na zračenje su imali veći prosječan broj dana čekanja (28,0 dana) nego u urbanim sredinama (3,7 dana).

Grafikon 76 - Prosječan broj dana čekanja sa uputnicom na dijagnostičko/terapeutske usluge u FBiH

4.2.3.5 Korištenje specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite

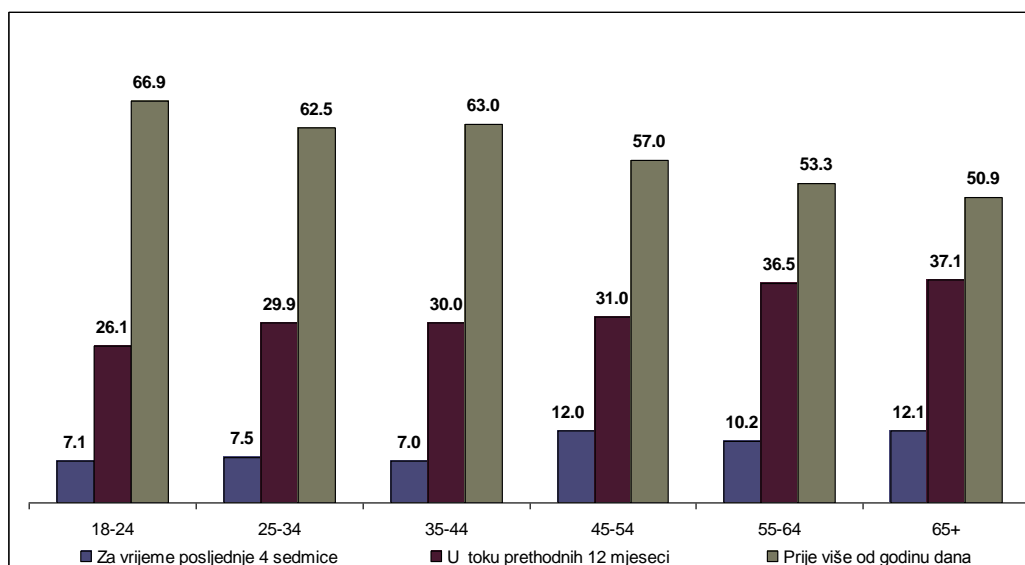
Kod doktora medicine specijaliste (izuzimajući doktora specijalistu porodične/obiteljske medicine) obuhvatajući javni i privatni sektor, je ikada bilo preko tri četvrtine ispitanika u FBiH (76,9%), više ispitanika u urbanim (81,6%) nego u ruralnim područjima (73,8%).

Grafikon 77 - Učestalost korištenja usluga kod doktora medicine specijaliste u FBiH, %

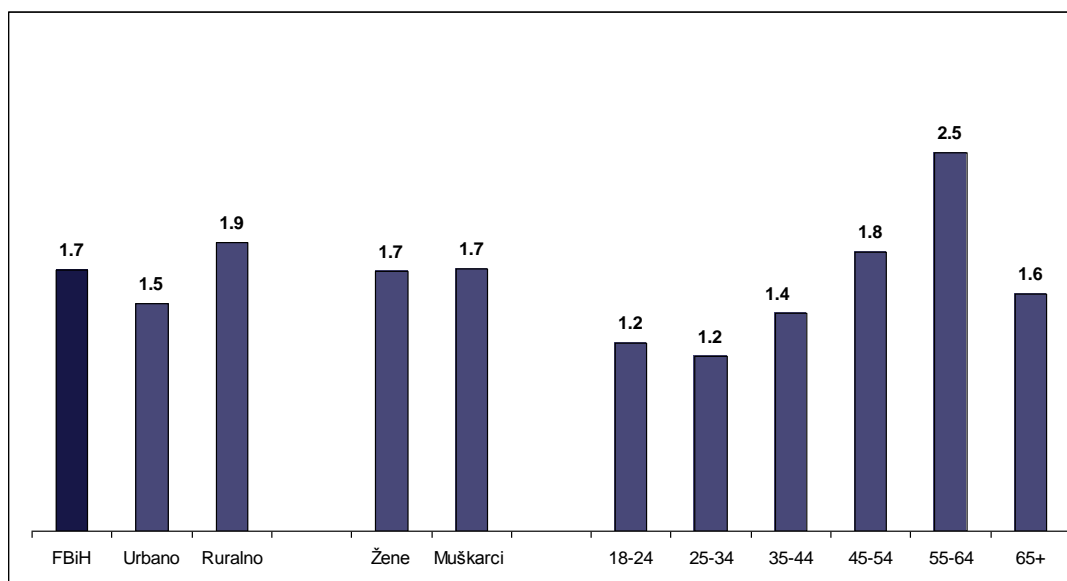
Među ispitanicima koji su ikada posjetili specijalistu je najveći procenat onih koji su specijalističko-konsultativnu zaštitu koristili prije više od godinu dana (57,9%), što je bilo više izraženo u ruralnim (61,2%) nego u urbanim sredinama (53,5%). Trećina ispitanika je kod doktora specijaliste bila tokom prethodnih 12 mjeseci (32,4%) a 9,7% ispitanika za vrijeme posljednje sedmice.

Među ispitanicima koji su posjetili specijalistu tokom prethodnih 12 mjeseci je bilo nešto više žena (34,7%) u odnosu na muškarce (29,9%). Najčešće su kod doktora medicine specijaliste tokom prethodnih 12 mjeseci bili ispitanici starosti 65 i više godina (37,1%), a najmanje ispitanici starosti 18-24 godine (26,1%).

Grafikon 78 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjesec bili kod doktora medicine specijaliste u FBiH prema starosti, %

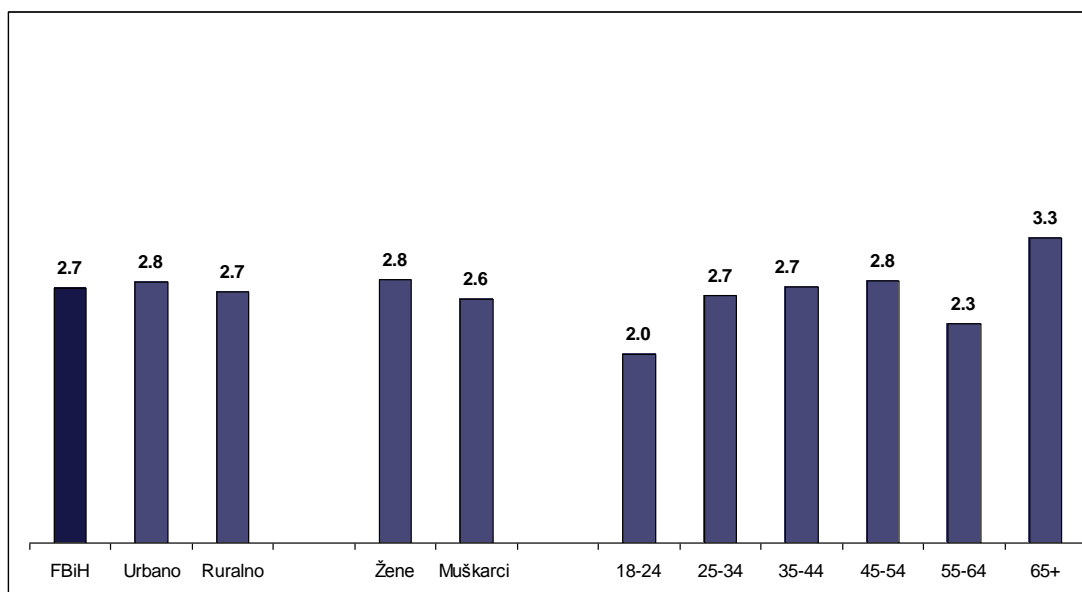
Tokom prethodne četiri sedmice su ispitanici u FBiH u prosjeku imali 1,7 posjeta doktoru medicine specijalisti (izuzimajući doktora specijalistu porodične/obiteljske medicine), pri čemu više u ruralnim (1,9 posjeta) nego u urbanim sredinama (1,5 posjeta), bez razlika prema spolu. Najveći prosječan broj posjeta su ostvarili ispitanici starosti 55-64 godine (2,5 posjeta).

Grafikon 79 - Prosječan broj posjeta doktoru medicine, specijalisti, za vrijeme posljednje 4 sedmice u FBiH

4.2.3.5.1 Korištenje usluga doktora medicine specijaliste u javnom sektoru

U toku posljednjih 12 mjeseci su ispitanici u FBiH u prosjeku imali 2,7 posjeta doktoru medicine specijalisti (izuzimajući doktora specijalistu porodične/obiteljske medicine), bez značajnih razlika prema području stanovanja i spolu. Naveći prosječan broj posjeta su ostvarili ispitanici starosti 65 i više godina godine (3,3 posjeta).

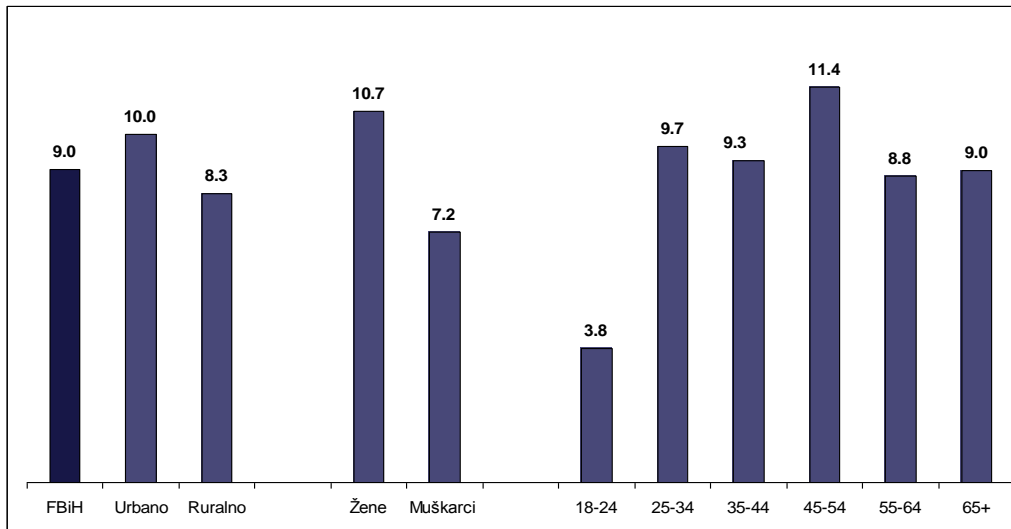

Grafikon 80 - Prosječan broj posjeta doktoru medicine, specijalisti, tijekom posljednjih 12 mjeseci u FBiH

Preko polovine ispitanika u FBiH upućenih doktoru medicine specijalisti u javnom sektoru je primljeno isti dan (59,1%), više u ruralnim (62,0%) nego u urbanim područjima (55,1%). Na prijem kod doktora medicine specijaliste u javnom sektoru je 2-3 dana čekalo 18,0% ispitanika u FBiH, 14,1% ispitanika je čekalo duže od 7 dana, a 8,9% ispitanika je na prijem kod doktora medicine specijaliste čekalo 5-7 dana.

4.2.3.5.2 Korištenje usluga doktora medicine u privatnoj praksi

Usluge doktora medicine u privatnoj praksi (kojima su platili za usluge) je tokom prethodnih 12 mjeseci koristilo 9,0% ispitanika u FBiH, od čega 10,0% ispitanika u urbanim i 8,3% u ruralnim područjima. Usluge doktora medicine u privatnoj praksi su više koristile žene (10,7%) nego muškarci (7,2%), te najviše ispitanici starosti 45-54 godine (11,4%).

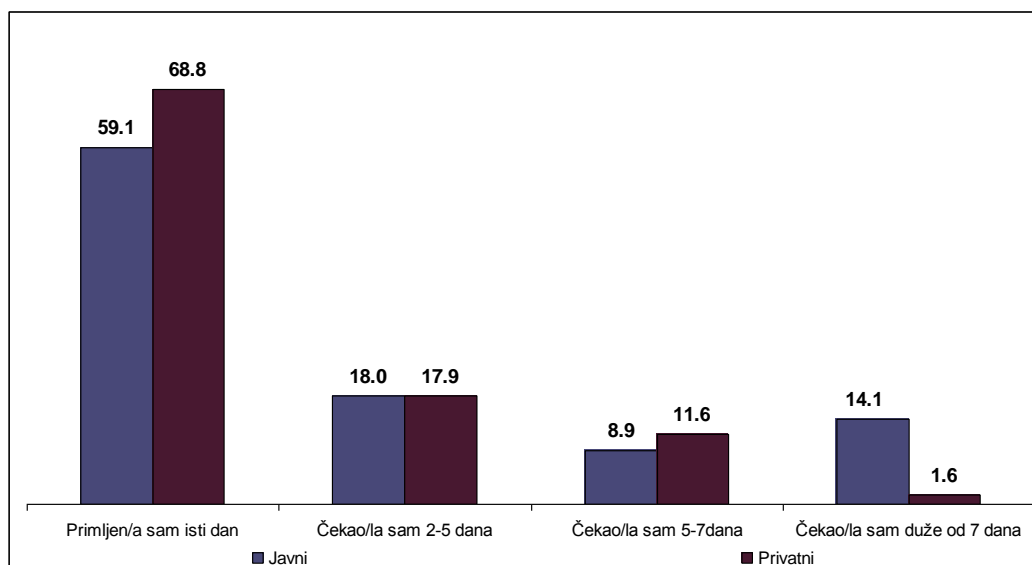

Grafikon 81 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora medicine u privatnoj praksi kojim su platili za usluge u FBiH, %

4.2.3.5.3 Dužina čekanja na usluge doktora medicine specijaliste u javnom i privatnom sektoru

Preko dvije trećine ispitanika upućenih doktoru medicine specijalisti u privatnoj praksi u FBiH (68,8%) je primljeno isti dan, dok je kod doktora medicine specijaliste u javnom sektoru isti dan primljeno preko polovine upućenih (59,1%).

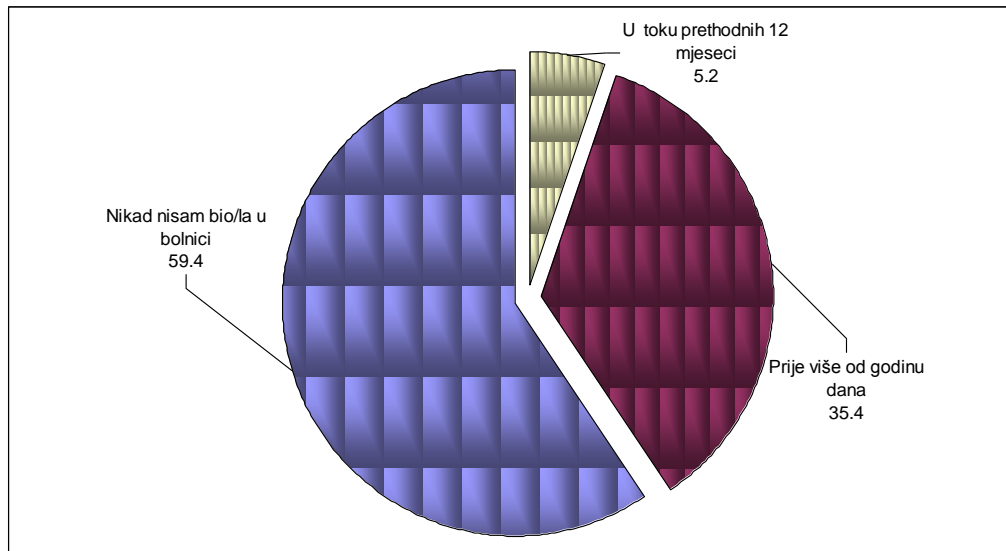
Duže od sedam dana je na prijem kod doktora medicine specijaliste čekao veći procenat ispitanika u javnom (14,1%), nego u privatnom sektoru (1,6%).

Grafikon 82 - Dužina čekanja u danima na prijem kod doktora medicine specijaliste u javnom i privatnom sektoru u FBiH, %

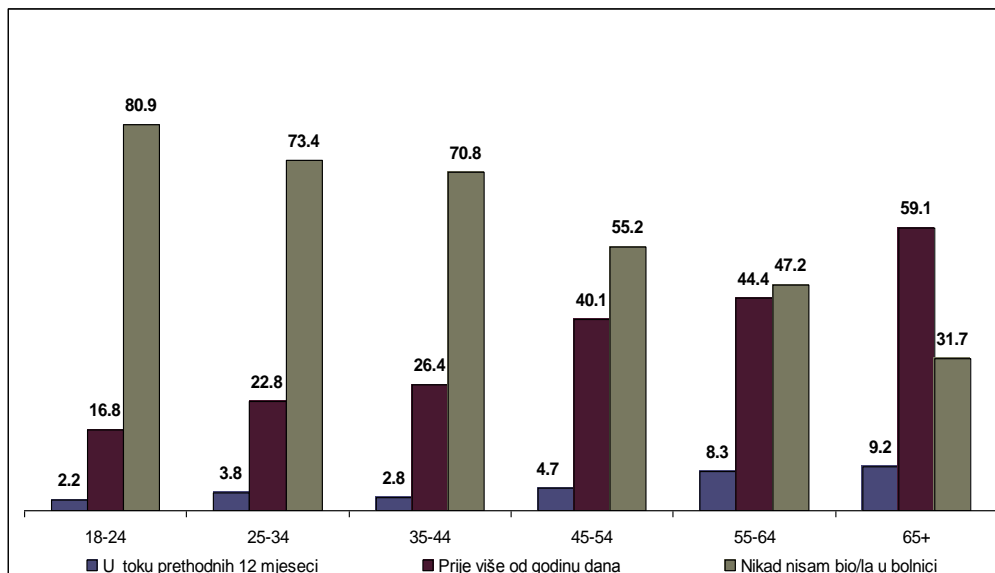
4.2.3.6 Korištenje bolničke zdravstvene zaštite

Na bolničkom liječenju je ikada u životu bilo dvije petine ispitanika (40,6%). Iznad trećine ispitanika je bilo u bolnici prije više od godinu dana (35,4%), dok je 5,2% ispitanika bilo na bolničkom liječenju u toku prethodnih 12 mjeseci. Razlike u korištenju bolničkog liječenja prema mjestu stanovanja nisu bile značajne.

Grafikon 83 - Ispitanici koji su ikada koristili bolničko liječenje u FBiH, %

Na bolničkom liječenju je ikada u životu bilo više muškaraca (43,6%) nego žena (37,5%), a korištenje bolničke zaštite je raslo sa starošću ispitanika.

Grafikon 84 - Ispitanici koji su ikada koristili bolničko liječenje u FBiH prema starosti, %

Ispitanici koji su u prethodnih 12 mjeseci bili na bolničkom liječenju, u bolnici su u prosjeku bili 1,2 puta.

4.2.3.6.1 Dužina čekanja na prijem u bolnicu

Od momenta dobijanja uputnice za bolničko liječenje, ispitanici u FBiH su u prosjeku čekali 3,4 dana, pri čemu nešto više u ruralnim (3,6 dana) nego u urbanim sredinama (3,1 dana).

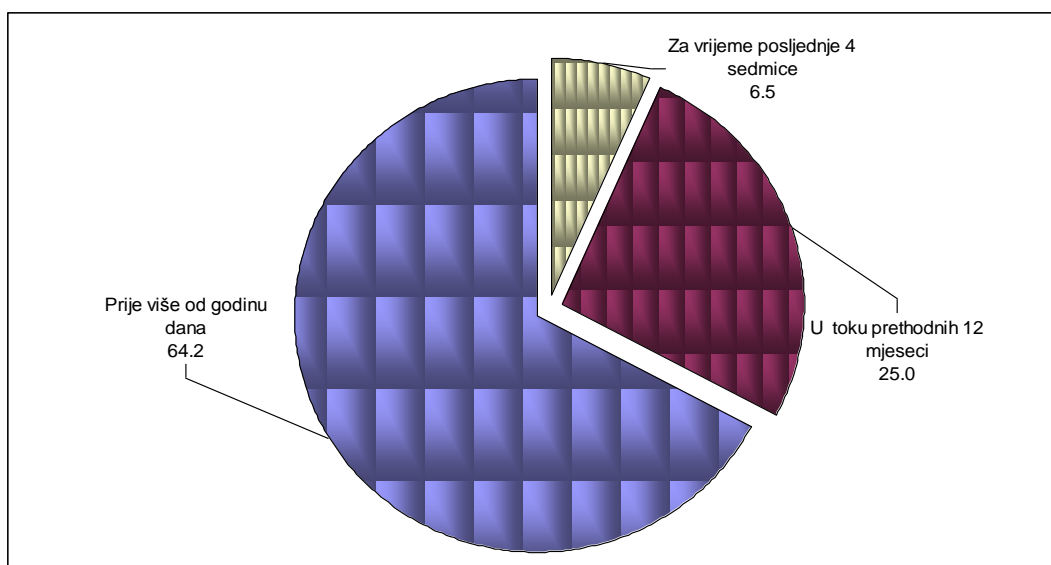

4.2.3.7 Korištenje stomatološke zdravstvene zaštite

4.2.3.7.1 Korištenje usluga doktora stomatologije u javnom sektoru

Među ispitanicima koji su koristili usluge doktora stomatologije u javnom sektoru, gotovo dvije trećine je doktora stomatologije posjetilo prije više od godinu dana (64,2%), četvrtina ispitanika (25,0%) je bila kod doktora stomatologije tokom prethodnih 12 mjeseci, a svega 6,5% ispitanika za vrijeme posljednje 4 sedmice, bez značajnih razlika prema mjestu stanovanja i prema spolu.

Tokom prethodnih 12 mjeseci je doktora stomatologije u Federaciji BiH posjetila četvrtina ispitanika (25,0%) od kojih najveći procenat ispitanika starosti 18-24 godine (44,3%), ovaj procenat je statistički značajno opadao sa starošću i bio najmanji (10,0%) kod ispitanika starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

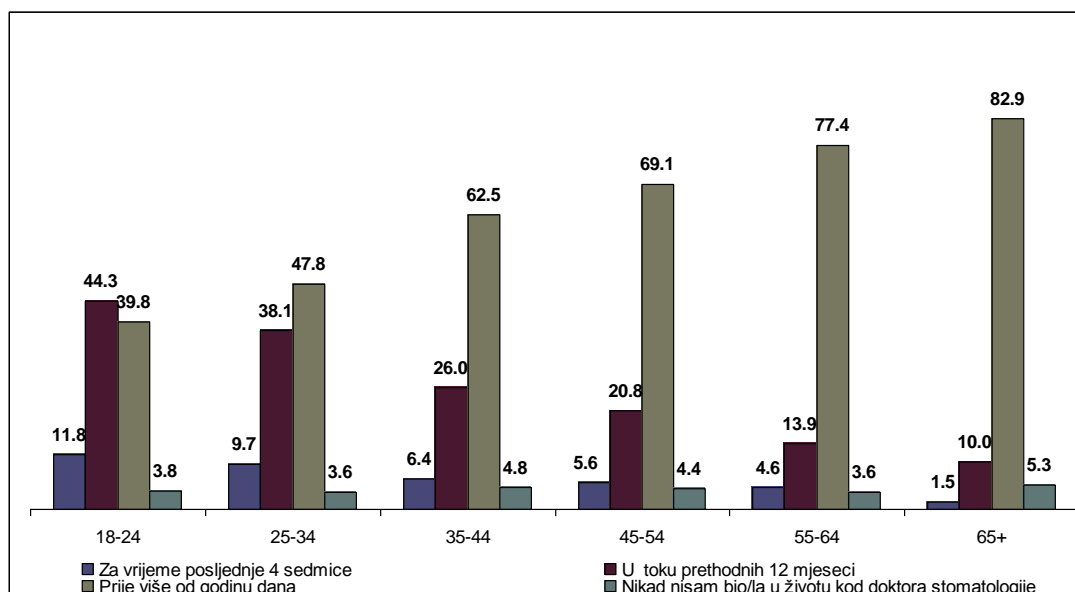
Grafikon 85 - Ispitanici koji su koristili usluge doktora stomatologije u FBiH, %

Tokom prethodnih 12 mjeseci je doktora stomatologije u Federaciji BiH je posjetilo 23,3% muškaraca i 26,7% žena pri čemu kod oba spola najveći procenat ispitanika starosti 18-24 godine (muškarci 40,7%, žene 48,3%), ovaj procenat je statistički značajno opadao sa starošću i bio najmanji (muškarci 11,5%, žene 8,0%), kod ispitanika starosti 65 i više godina. ($p=0,000$).

Među ispitanicima koji su posjetili doktora stomatologije tokom posljednje 4 sedmice je bilo najviše najmlađih ispitanika starosti 18-24 godine (11,8%), a najmanje ispitanika starosti 65 i više godina (1,5%).

Među ispitanicima koji su posjetili doktora stomatologije prije više od godinu dana bio je najveći procenat ispitanika starosti 65 i više godina (82,9%), a najmanji najmlađih ispitanika (39,8%).

Kod doktora stomatologije nikada u životu nije bilo 4,3% ispitanika u FBiH.

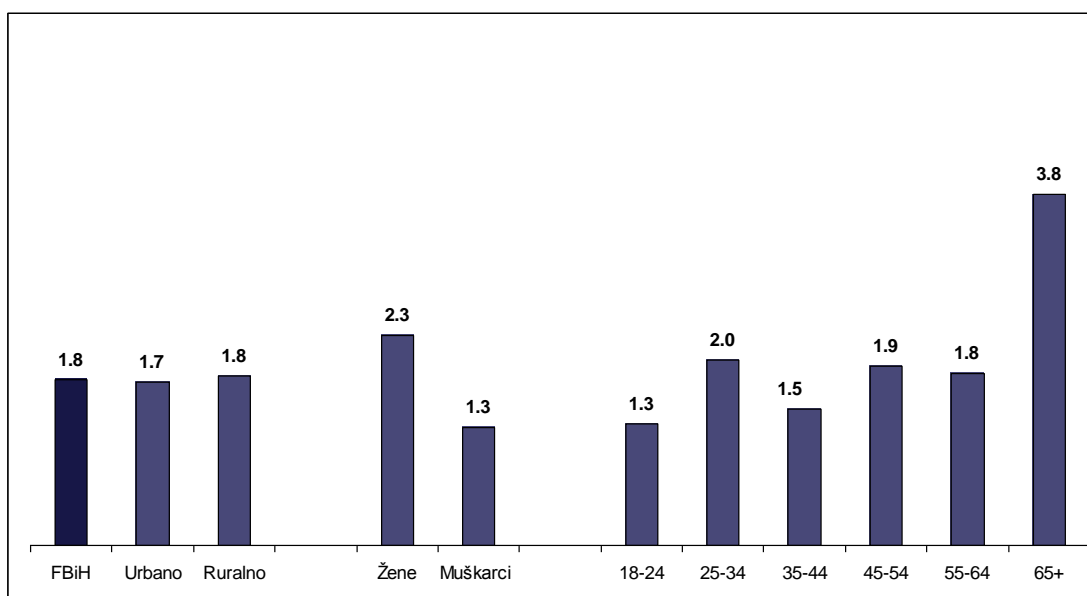

Grafikon 86 - Ispitanici koji su koristili usluge doktora stomatologije u FBiH prema spolu i starosti, %

4.2.3.7.2 Prosječan broj posjeta kod doktora stomatologije

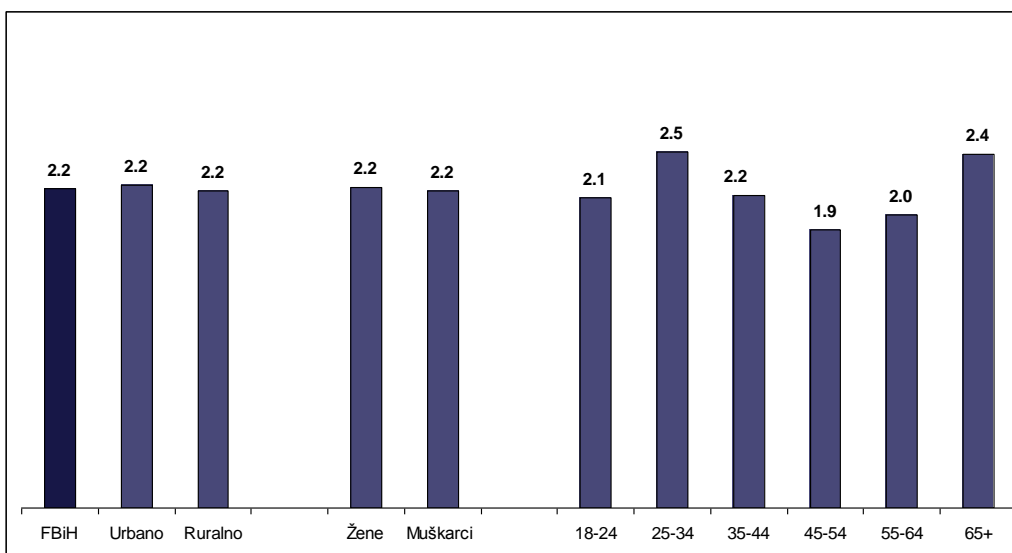
Tokom posljednje 4 sedmice ispitanici u FBiH su u prosjeku posjetili doktora stomatologije 1,8 puta, bez razlika u odnosu na mjesto stanovanja.

Prosječan broj posjeta tokom posljednje 4 sedmice je bio veći kod žena (2,3 posjete) nego kod muškaraca (1,3 posjete), te je bio najveći kod ispitanika starosti 65 i više godina (3,8 posjeta), a najmanji kod ispitanika starosti 18-24 godine (1,3 posjete).

Grafikon 87 - Prosječan broj posjeta doktoru stomatologije tokom posljednje 4 sedmice u FBiH

Tokom posljednjih 12 mjeseci je po jednom ispitaniku u FBiH u prosjeku bilo 2,2 posjete doktoru stomatologije, što se nije značajno razlikovalo u odnosu na mjesto stanovanja, spol i starost ispitanika.

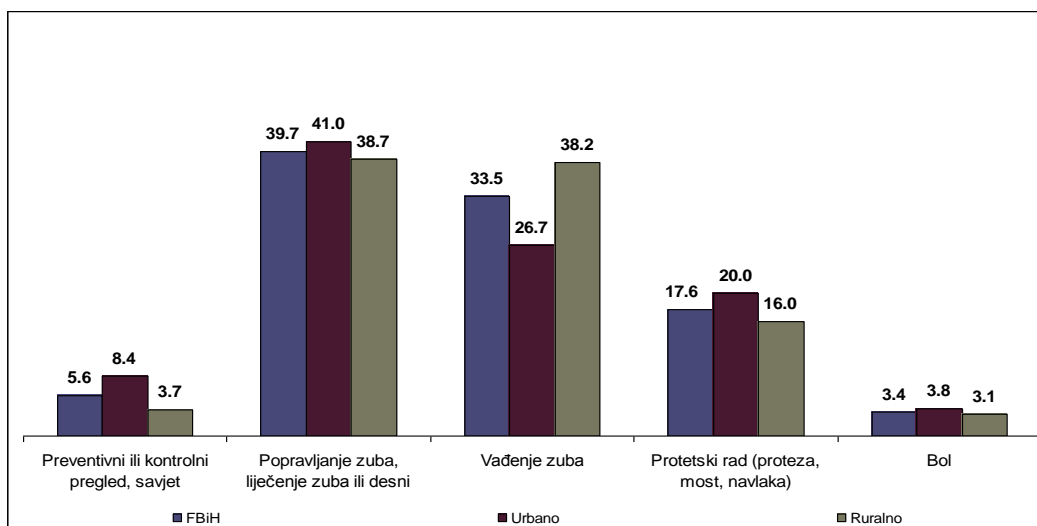
Grafikon 88 - Prosječan broj posjeta doktoru stomatologije tokom posljednjih 12 mjeseci u FBiH

4.2.3.7.3 Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije

Najveći procenat ispitanika u FBiH je kao glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije naveo popravljavanje zuba, liječenje zuba ili desni (39,7%). Trećina ispitanika u FBiH je kao glavni razlog posljednje posjete navela vađenje zuba (33,5%), što je bilo više zastupljeno u ruralnim (38,2%) nego u urbanim sredinama (26,7%).

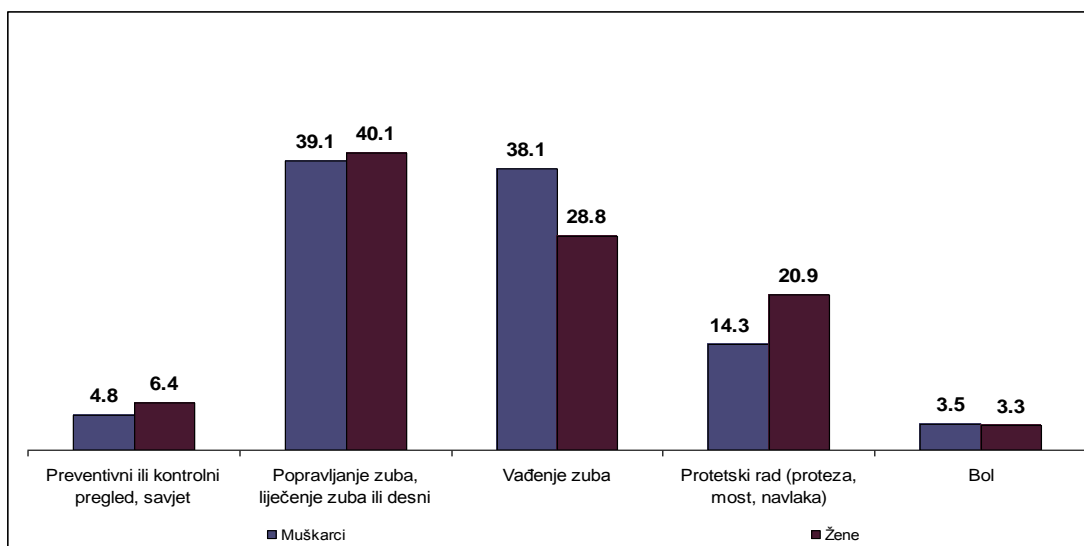
Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije za 17,6% ispitanika u FBiH su bili protetski radovi.

Svega 5,6% ispitanika u FBiH je kao razlog posljednje posjete navelo preventivni ili kontrolni pregled ili savjet, dok je bol bio glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije za 3,4% ispitanika.

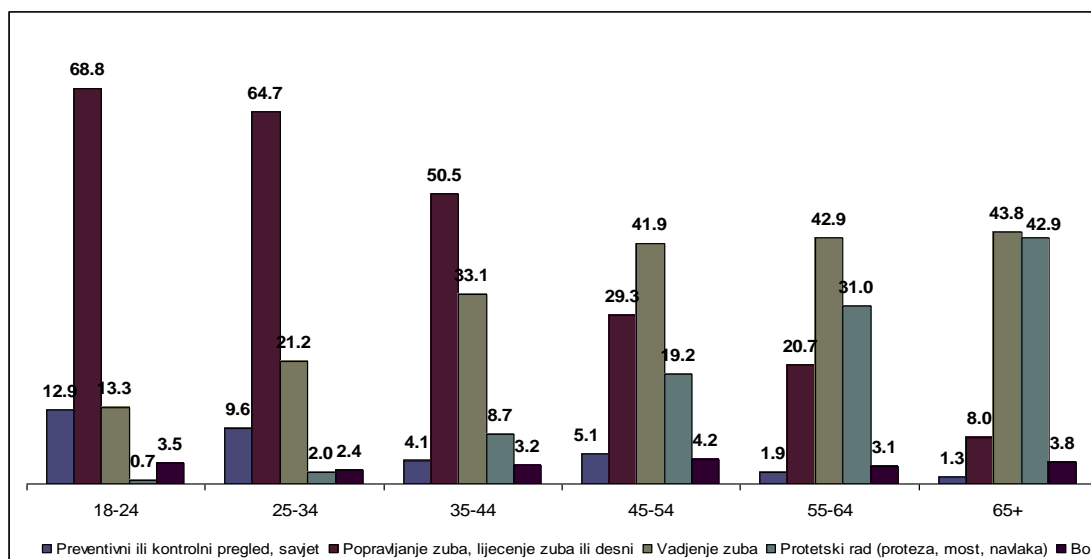
Grafikon 89 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH, %

Vađenje zuba je bilo razlog posljednje posjete doktoru stomatologije za veći procenat muškaraca (38,1%) nego žena (28,8%), dok je veći procenat žena kao razlog naveo izradu protetskog rada (20,9%) u odnosu na muškarce (14,3%).

Grafikon 90 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH prema spolu, %

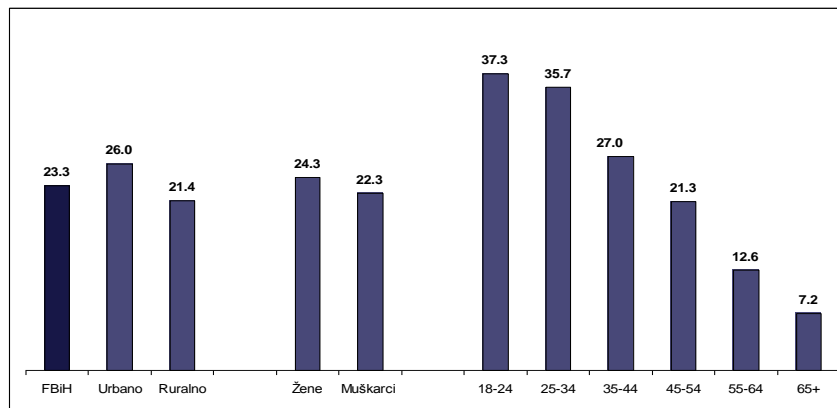
Ispitanici starosti 18-44 godine su u najvećem procentu kao glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije naveli popravljanje zuba, liječenje zuba i desni, dok su ispitanici starosti 45 i više godina u najvećem procentu kao razlog naveli vađenje zuba i izradu protetskog rada.

Grafikon 91 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH prema starosti, %

4.2.3.7.4 Korištenje usluga doktora stomatologije u privatnoj praksi

Tokom prethodnih 12 mjeseci usluge doktora stomatologije u privatnoj praksi koristilo je ispod četvrtine ispitanika u FBiH (23,3%), nešto više u urbanim (26,0%) nego u ruralnim područjima (21,4%). Nije bilo značajnih razlika u korištenju usluga doktora stomatologije u privatnoj praksi prema spolu. Ove usluge su najviše koristili ispitanici starosti 18-24 godine (37,3%), što je opadalo sa starošću, pa je bilo najmanje kod najstarijih ispitanika (7,2%).

Grafikon 92 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora stomatologije u privatnoj praksi u FBiH, %

4.2.3.8 Prevencija i rano otkrivanje bolesti

4.2.3.8.1 Odabrane preventivno-dijagnostičke usluge

Tokom prethodnih 12 mjeseci je u zdravstvenim ustanovama kod preko polovine ispitanika u FBiH izmjeren krvni pritisak (54,6%), šećer u krvi (45,5%), te masnoće u krvi (42,7%). Digitorektalni pregled debelog crijeva je urađen kod 1,4% ispitanika.

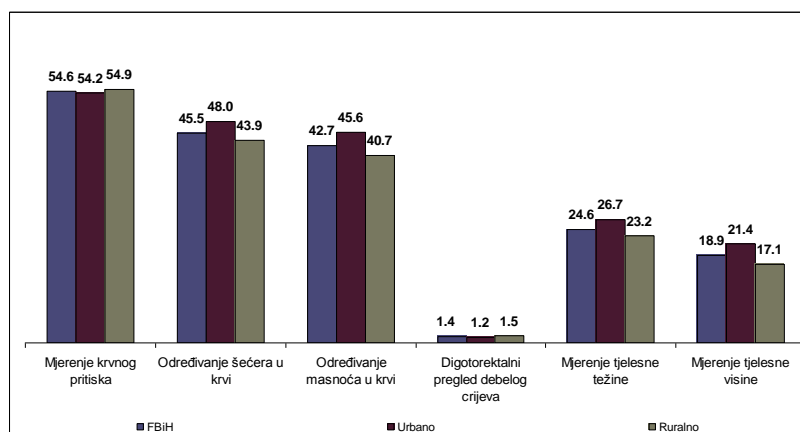
Četvrtini ispitanika u FBiH je izmjerena tjelesna težina (24,6%), te je u nešto manjem procentu izmjerena tjelesna visina (18,9%).

Pružanje navedenih usluga se nije značajnije razlikovao prema mjestu stanovanja.

Procenat svih obavljenih mjerenja tokom prethodnih 12 mjeseci je bio nešto veći kod žena nego kod muškaraca, sa izuzetkom digitorektalnog pregleda debelog crijeva (muškarci: 1,6%, žene: 1,1%).

Posmatrano prema starosti, procenat obavljenih mjerenja krvnog pritiska, određivanja šećera u krvi i masnoća u krvi tokom prethodnih 12 mjeseci povećavao se sa starošću i bio najveći kod ispitanika starosti 65 i više godina.

Digitorektalni pregled debelog crijeva je u najvećem procentu obavljen kod ispitanika starosti 55-64 godine (2,1%).

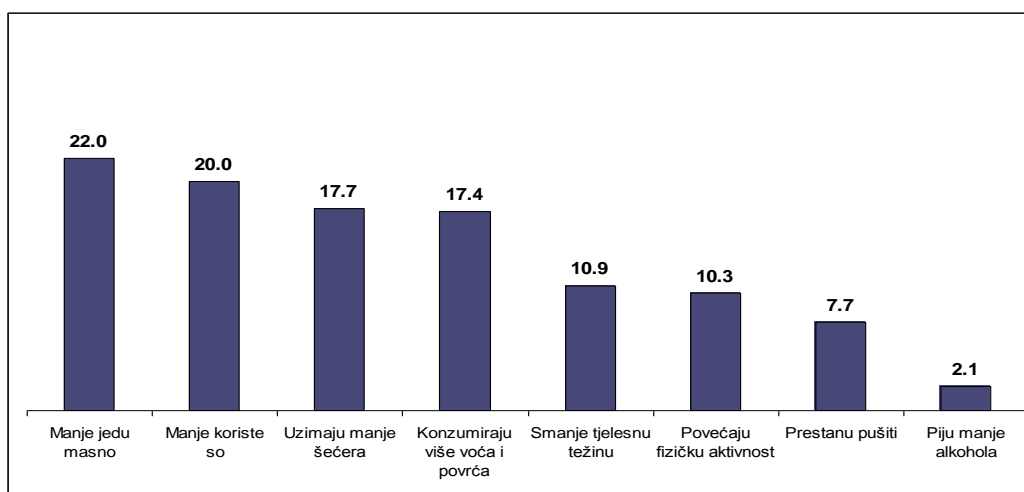

Grafikon 93 - Ispitanici kojima su odabrane usluge pružene tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH, %

4.2.3.8.2 Savjetovanje od strane zdravstvenih radnika

Tokom prethodnih 12 mjeseci su doktor ili drugi zdravstveni radnik približno petini ispitanika u FBiH savjetovali da jedu manje masnu hranu (22,0%), da manje koriste so (20,0%) i šećer (17,7%), te da konzumiraju više voća (17,4%).

Značajno manjem procentu ispitanika u FBiH su tokom prethodnih 12 mjeseci doktor ili drugi zdravstveni radnik savjetovali da smanje tjelesnu težinu (10,9%), povećaju fizičku aktivnost (10,3%), prestanu pušiti (7,7%) i smanje unos alkohola (2,1%). Razlike u pružanju navedenih savjeta između urbanih i ruralnih sredina nisu bile značajne.

Grafikon 94 - Savjeti ispitanicima od strane zdravstvenih radnika tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH, %

Po svim navedenim pitanjima su u nešto većem procentu savjetovane žene u odnosu na muškarce, sa izuzetkom savjeta da prestanu pušiti i piju manje alkohola, što je bilo češće kod muškaraca.

Sa starošću je rastao broj savjeta ispitanicima da jedu manje masno, te manje koriste so i šećer, što je bilo najviše zastupljeno kod ispitanika starosti 65 i više godina.

Ispitanici starosti 55-64 godine su u najvećem procentu savjetovani da povećaju fizičku aktivnost (19,6%), smanje tjelesnu težinu (19,5%) i piju manje alkohola (3,6%), dok su ispitanici starosti 45-54 godine u najvećem procentu savjetovani da prestanu pušiti (13,1%).

4.2.3.8.3 Skringing na rak grlića materice

Nešto više od polovine svih ispitanica (51,0%) je radilo bris grlića materice-test za rano otkrivanje raka grlića materice (Papanikolau test) u posljednje tri godine, više u urbanim (57,7%) nego u ruralnim (46,3%) mjestima stanovanja. Najveći procenat žena kojima je urađen Papanikolau test je starosti od 25-34 (63,7%) i od 35-44 godine (57,5%).

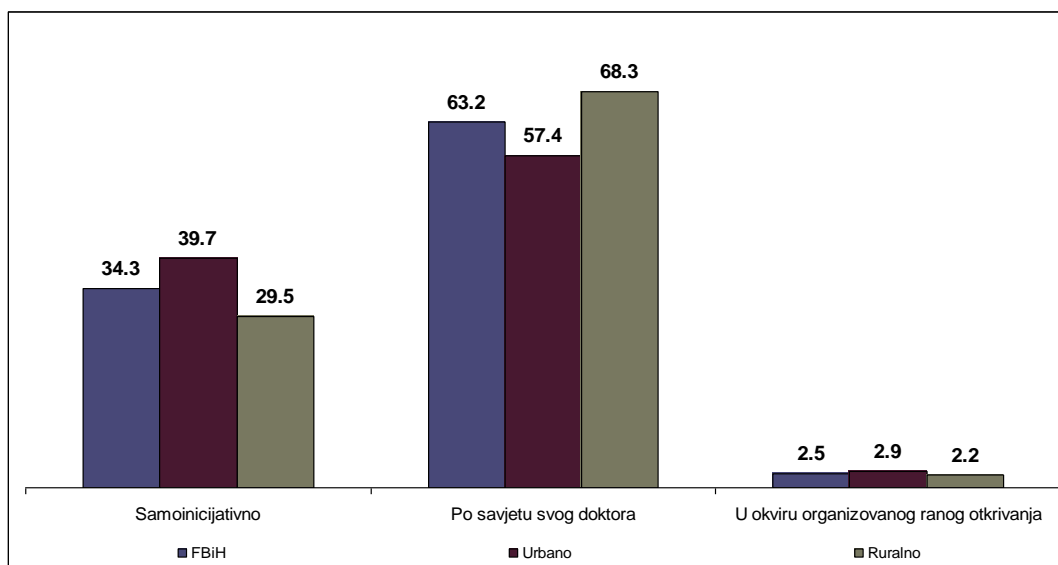
Test za rano otkrivanje raka grlića materice nikad nije radilo oko četvrtine žena (24,2%), više u ruralnim (30,3 %) nego u urbanim sredinama (15,6%), te više žene bez škole (37,6%) nego žene sa visokim stepenom obrazovanja (10,7%).

Skoro dvije trećine žena starosti 20-64 godine (65,7%) je radilo bris grlića materice (Papanikolau test) bilo kada, više u urbanim (71%) nego u ruralnim (61,8%) mjestima stanovanja. Najveći procenat žena kojima je urađen ovaj test je starosti od 25-34 i od 35-44 godine. Test su više radile žene sa visokim obrazovanjem (83,5%) u odnosu na srednje (75,8%) i osnovno (54,1%) obrazovanje, te bez škole (24,3%).

Nešto više od pola žena starosti od 20-50 godina (59,9%) su u posljednje tri godine radile bris grlića materice (Papanikolau test), češće u urbanim (66,8%) nego u ruralnim sredinama (55,2%), te češće žene sa visokim stepenom obrazovanja (79,7%) u odnosu na srednje (63,1%) i osnovno (43,8%) obrazovanje, te bez škole (35,4%).

Skoro dvije trećine žena starosti od 51-64 godine (65,1%) su radile bris grlića materice u prethodnih pet godina, više u urbanim (74,2%) nego u ruralnim sredinama (58,5%), što raste od 49,9% žena bez škole do 88,8% žena sa visokim obrazovanjem.

Test za rano otkrivanje raka grlića materice žene su najčešće radile po savjetu svog doktora (63,2%), potom samoinicijativno (34,3%), a najmanje u okviru organizovanog ranog otkrivanja raka grlića materice (2,5%).

Grafikon 95 - Procenat ispitanica koje su radile bris grlića materice u FBiH

4.2.3.9 Skrining na rak dojke

4.2.3.9.1 Palpatorni pregled dojki

Više od polovine žena nikada nisu radile palpatorni pregled dojke (58,2%), više u ruralnim (65,5%) nego u urbanim sredinama (47,9%).

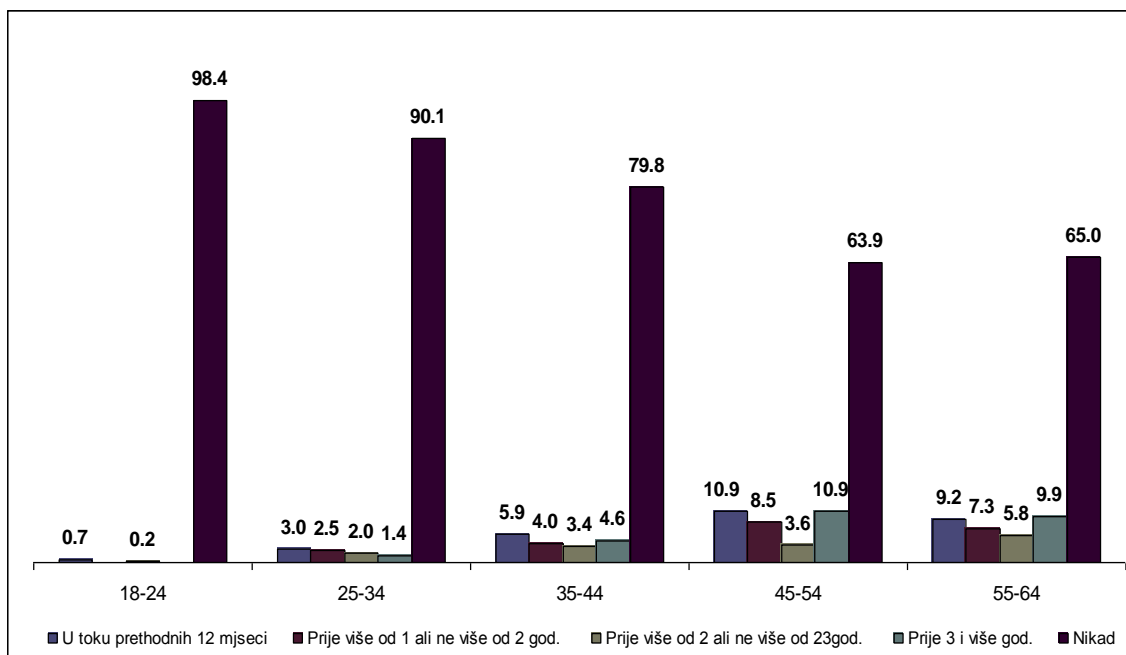
Nešto više od trećine žena starosti od 50-69 godina je radilo palpatorni pregled dojki bilo kada u životu (39,2%), više u urbanim (48,2%) nego u ruralnim (32,5%) sredinama. Žene sa višim i visokim obrazovanjem (75%) su radile ovaj pregled češće nego žene sa završenim srednjim (43,3%) i osnovnim obrazovanjem (35,4%) te one bez škole (19,5%).

Palpatorni pregled dojki u toku prethodnih 12 mjeseci je rađen kod samo 12,1% žena starosti od 50-69 godina, više u urbanim sredinama (15,1%) nego u ruralnim (9,9%). Evidentan je porast procenta prema stepenu obrazovanja žena, najniži je kod žena bez škole (8%), a najviši među ženama sa višim i visokim obrazovanjem (24,9%).

Savjet za izvođenje samopregleda dojki od strane doktora dobilo je oko trećine svih žena (36,6%), više u urbanim (43%) nego u ruralnim mjestima stanovanja (32%), te najviše sa višim i visokim stepenom obrazovanja. Prema starosti, najviše žena je dobilo ovaj savjet u grupama od 45-54 godine (46,1%) i od 25-34 godine (43,4%).

4.2.3.9.2 Mamografija

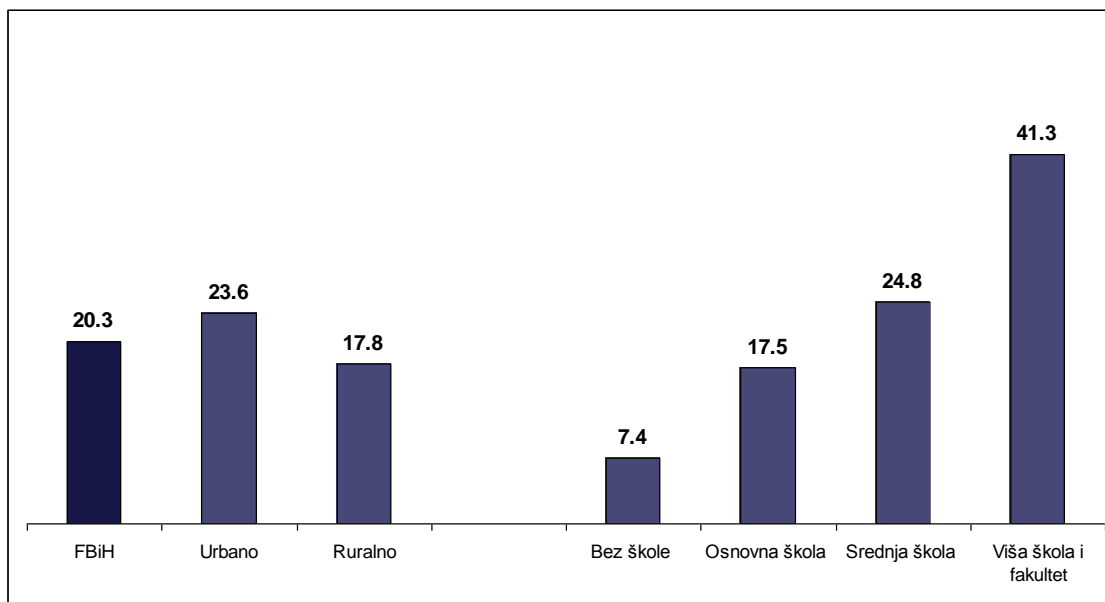
Rezultati istraživanja ukazuju da preko dvije trećine ispitanica nikada nije radilo mamografski pregled dojki kao skrining na rak dojke (77,8%), više u ruralnim (82,5%) nego u urbanim (71,3%) mjestima stanovanja.

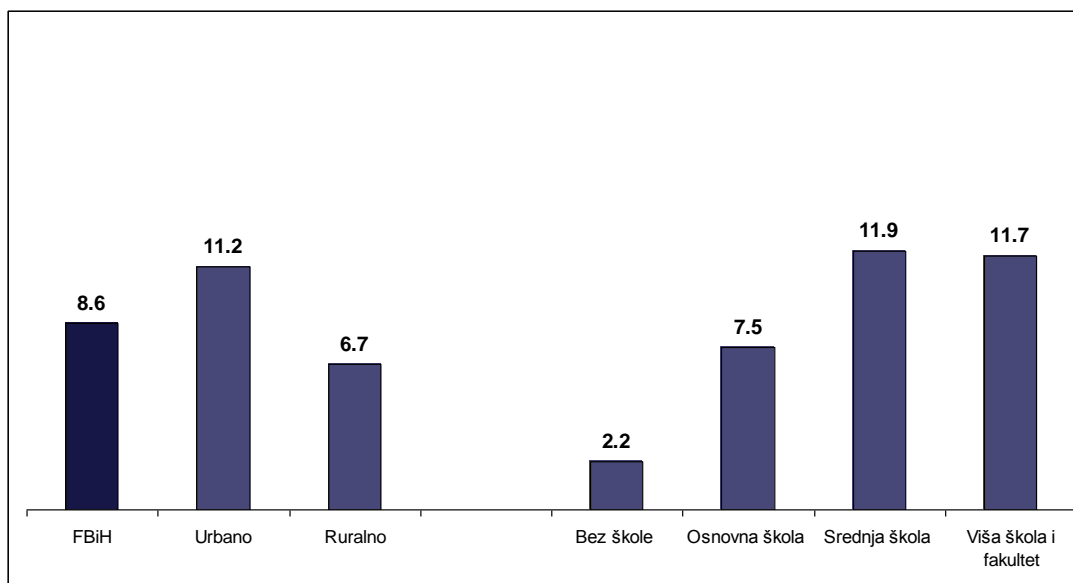
Grafikon 96 - Procenat žena kojima je bilo kada rađena mamografija u FBiH prema vremenu i starosti

U posljednje tri godine svakoj petoj ženi (20,3%) starosti od 50-69 godina je urađeno radiografsko snimanje dojki (mamografija) kao skrining na rak dojke, češće u urbanim (23,6 %) nego u ruralnim sredinama (17,8%), najmanje kod žena bez škole (7,4%) a najviši kod žena sa višim i visokim obrazovanjem (41,3%).

Grafikon 97 - Procenat žena starosti 50-69 godina kojima je urađena mamografija u posljednje tri godine u FBiH prema mjestu stanovanja i obrazovanju

Grafikon 98 - Procenat žena starosti 50-69 godina kojima je urađena mamografija u toku prethodnih 12 mjeseci u FBiH prema mjestu stanovanja i obrazovanju

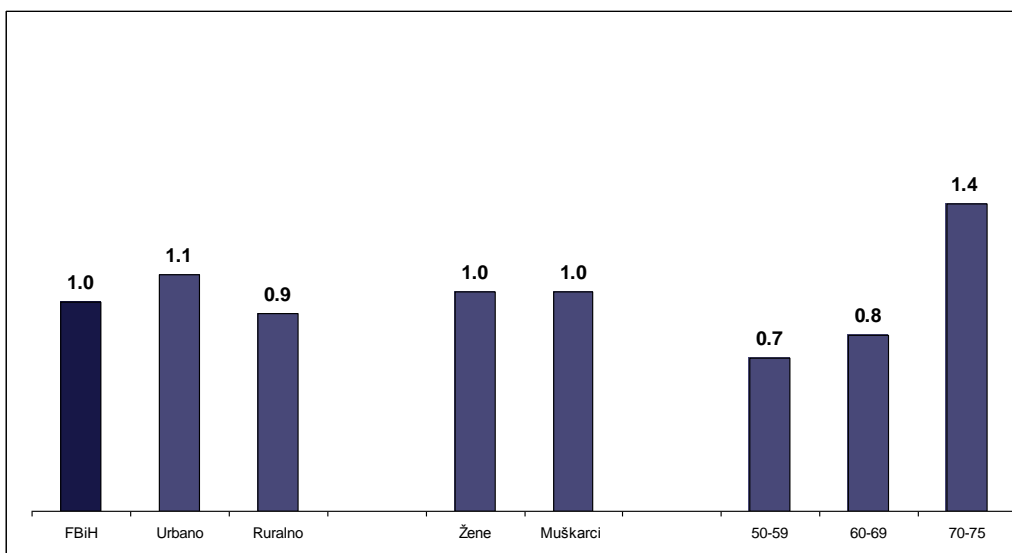
Samo 8,6% žena dobi 50-69 godina su radile mamografski pregled u prethodnih 12 mjeseci, više u urbanim (11,2%) nego u ruralnim područjima (6,7%) manje žene bez škole (2,2%), a više žene sa višom i visokom školom (11,7%)

Žene kojima je urađena mamografija su ovaj pregled najčešće obavljale po savjetu svog doktora (66,6%), rjeđe samoinicijativno (33,7%), a najmanje u okviru organizovanog ranog otkrivanja raka dojke (5,7%). Samoinicijativno, mamografiju češće obavljaju mlađe žene.

4.2.3.10 Skrining na rak debelog crijeva

Tokom prethodnih 12 mjeseci je test na skriveno (okultno) krvarenje iz debelog crijeva uradilo 1,0% ispitanika u FBiH. Ovaj test je podjednako radilo 1,0% muškaraca i žena .

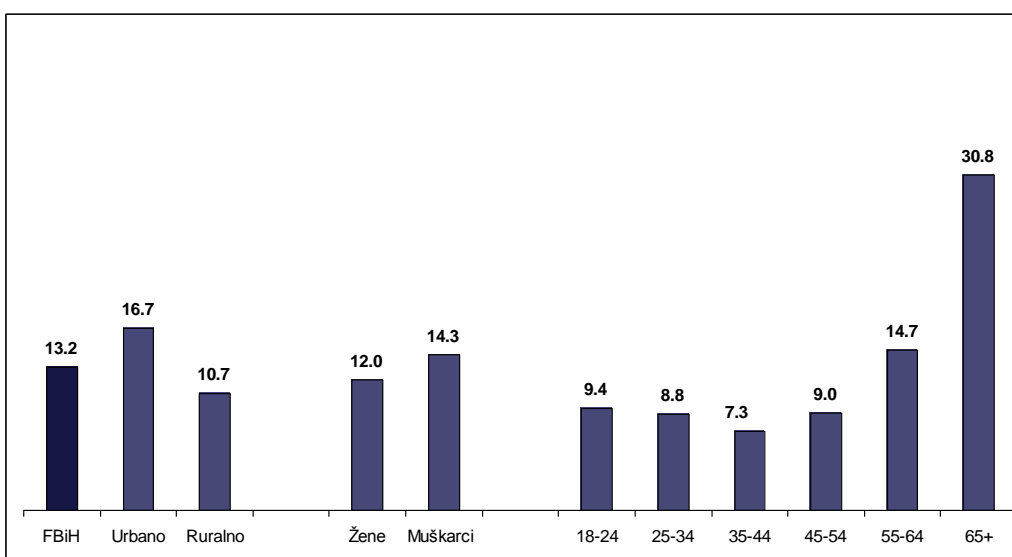
Posmatrano prema specifičnim starosnim grupama, test na skriveno (okultno) krvarenje iz debelog crijeva je najčešće rađen kod ispitanika starosti 70-75 godina (1,4%), procenat ispitanika starosti 60-69 godina (0,8%) i starosti 50-59 godina (0,7%) .

Grafikon 99 - Ispitanici kojima je tokom prethodnih 12 mjeseci urađen test na skriveno (okultno) krvarenje iz debelog crijeva u FBiH, %

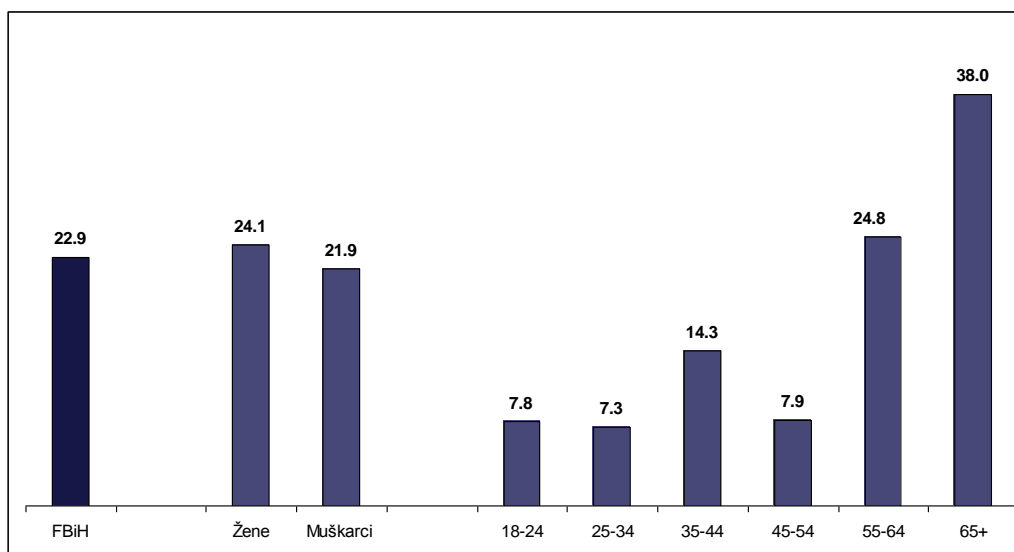
4.2.3.11 Vakcinacija protiv gripa

Protiv gripa se ikada u životu vakcinisalo 13,2% ispitanika u FBiH, pri čemu više u urbanim (16,7%) nego u ruralnim sredinama (10,7%). Najveći procenat vakcinisanih protiv gripa u FBiH je među ispitanicima starosti 65 i više godina (30,8%).

Grafikon 100 - Ispitanici koji su se ikada u životu vakcinisali protiv gripa u FBiH, %

Među ispitanicima koji su se ikada vakcinisali protiv gripa, manje od četvrtine ispitanika u FBiH (22,9%) se vakcinisalo tokom posljednjih 12 mjeseci. Najveći procenat vakcinisanih protiv gripa tokom posljednjih 12 mjeseci je bio među ispitanicima starosti 65 i više godina (38,0%).

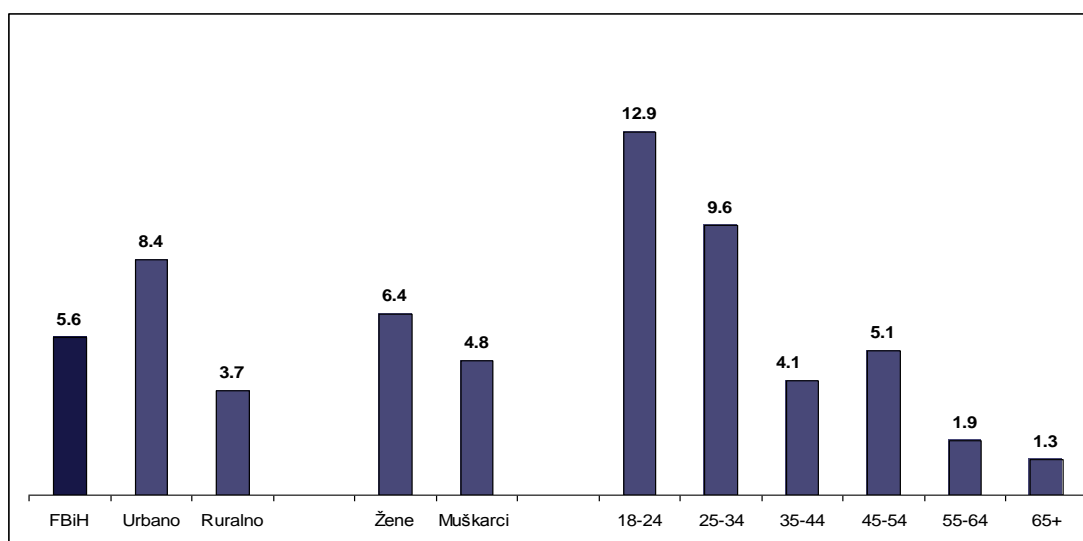

Grafikon 101 - Ispitanici koji su se vakcinisali protiv gripa tokom posljednjih 12 mjeseci u FBiH, %

4.2.3.12 Preventivni pregledi, kontrolni pregledi i savjetovanje u stomatološkoj zaštiti

Svega 5,6% ispitanika u Federaciji BiH je kao razlog posljednje posjete doktoru stomatologije navelo preventivni ili kontrolni pregled ili savjet, što je bilo više zastupljeno u urbanim (8,4%) nego u ruralnim područjima (3,7%).

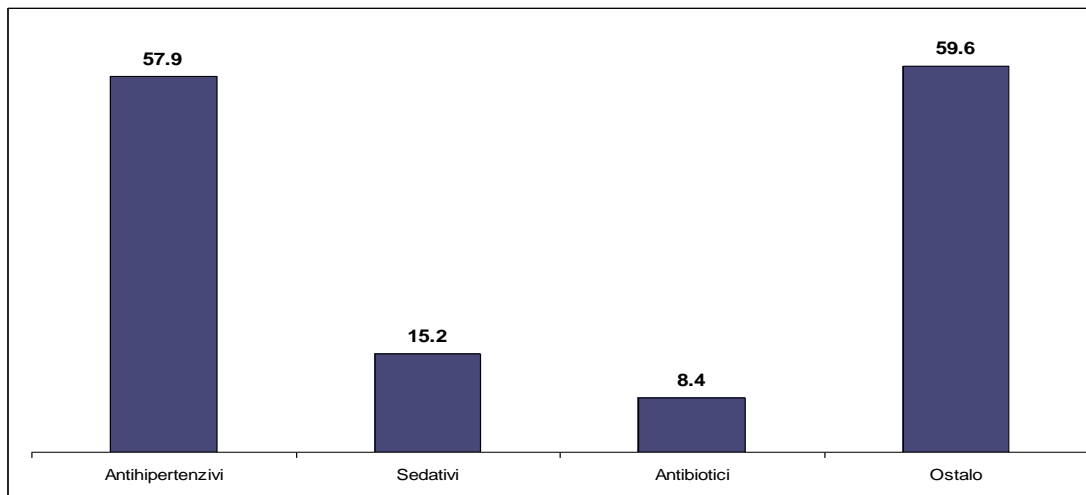
Preventivni ili kontrolni pregled ili savjet doktora stomatologije je bio nešto češći razlog posjete kod žena (6,4%) u odnosu na muškarce (4,8%), te je bio značajno češći kod ispitanika starosti 18-24 godine (12,9%) u odnosu na ispitanike starije dobi.

Grafikon 102 - Preventivni i kontrolni pregledi, savjeti u stomatološkoj zaštiti u FBiH, %

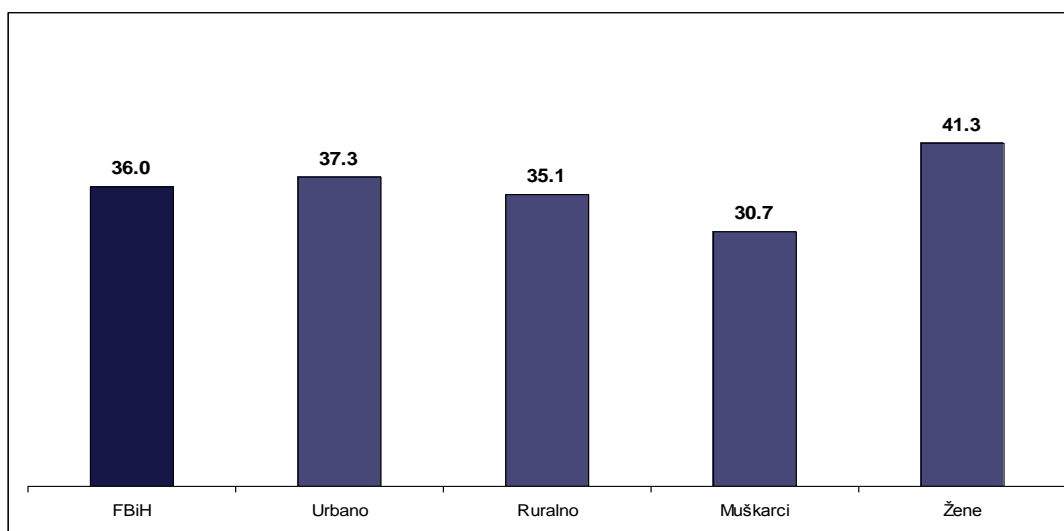
4.2.3.13 Korištenje lijekova

Među ispitanicima koji su koristili lijekove od strane doktora u protekle dvije sedmice, preko polovine ispitanika u Federaciji BiH je uzimalo lijekove za visoki pritisak (57,9%), zatim sedative (15,2%) i antibiotike 8,4%. Značajne razlike u odnosu na mjesto stanovanja i spol ispitanika nisu evidentirane.

Grafikon 103 - Korištenje lijekova propisanih od strane doktora, tokom prethodne dvije sedmice u FBiH, %

Preko trećine ispitanika u Federaciji BiH (36,0%) je samoinicijativno uzimalo lijekove u posljednje dvije sedmice, češće u urbanim (37,3%) nego ruralnim sredinama (35,1%) i to više žene (41,3%) nego muškarci (30,7%).

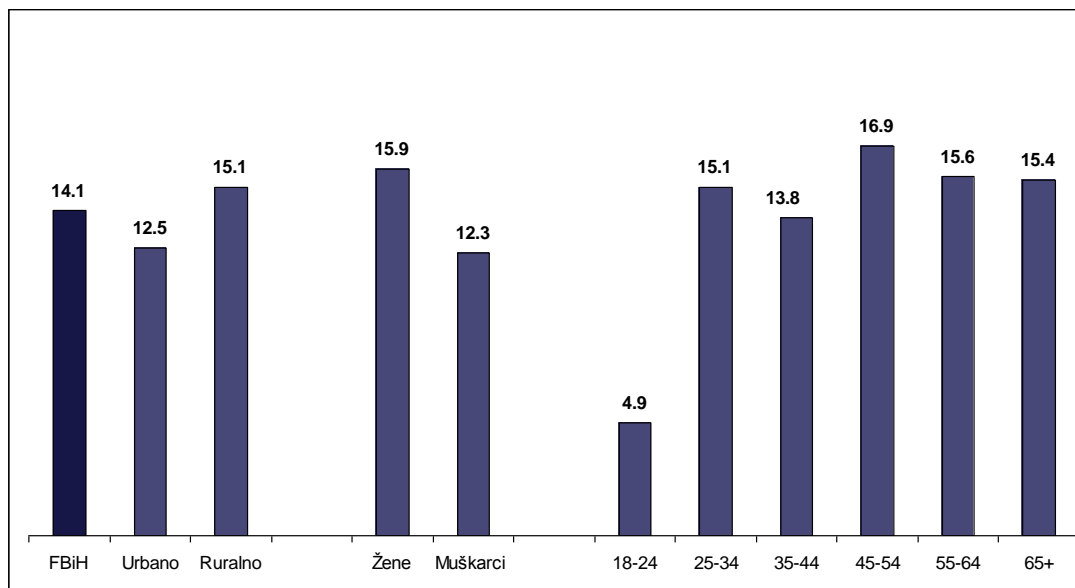

Grafikon 104 - Procenat ispitanika koji su samoinicijativno koristili lijekove u prethodne dvije sedmice u FBiH,

4.2.3.14 Neformalno plaćanje zdravstvenih usluga

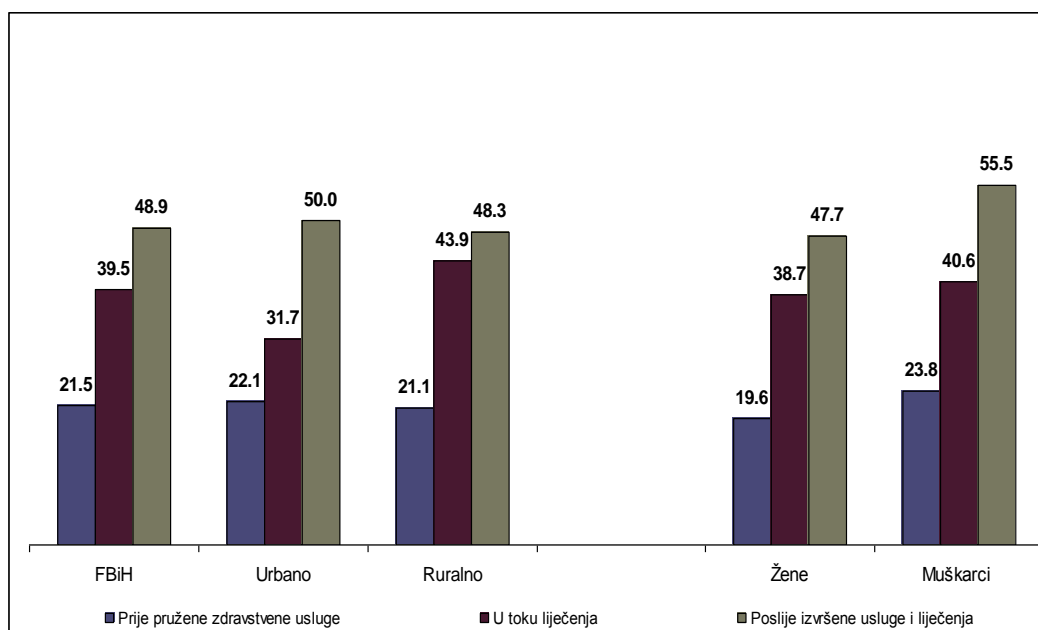
Prilikom korištenja zdravstvenih usluga u javnom sektoru 14,1% ispitanika u FBiH je nekada platilo ili dalo poklon doktoru, drugom zdravstvenom radniku ili osoblju zdravstvene ustanove, nešto više u

ruralnim (15,1%), nego u urbanim područjima (12,5%) i nešto više žena (15,9%) nego muškaraca (12,3%), te najviše ispitanika starosti 45-54 godine (16,9%).

Grafikon 105 - Ispitanici koji su prilikom korištenja zdravstvenih usluga u javnom sektoru ikada platili ili dali poklon doktoru ili drugom zdravstvenom radniku ili drugom osoblju zdravstvene ustanove u FBiH, %

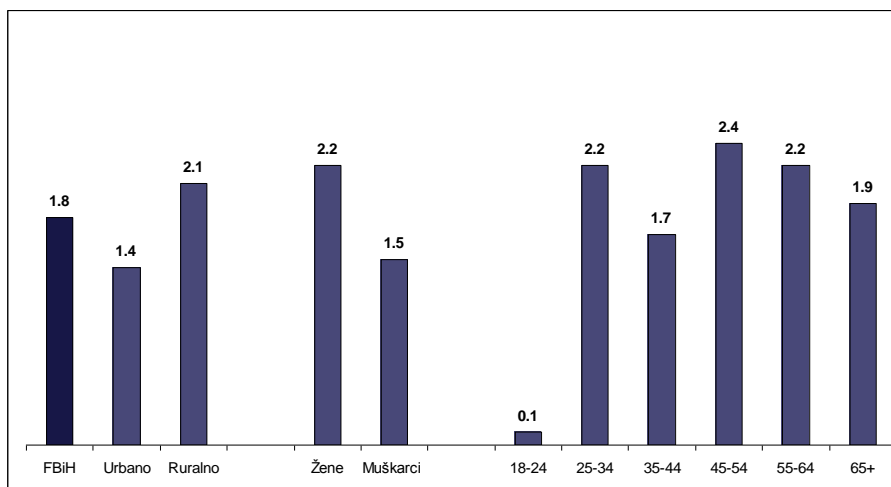
Najveći procenat ispitanika u FBiH je to uradio poslije izvršene usluge i liječenja (48,9%), preko trećina ispitanika je na ovaj način dalo poklon ili platilo u toku liječenja (39,5%), te je petina ispitanika to uradila prije pružene zdravstvene usluge (21,5%).

Grafikon 106 - Ispitanici koji su prilikom korištenja zdravstvenih usluga u javnom sektoru ikada platili ili dali poklon doktoru ili drugom zdravstvenom radniku ili drugom osoblju zdravstvene ustanove u FBiH, %

Da im je u toku prethodnih 12 mjeseci u javnom sektoru prilikom posjete zdravstvenoj ustanovi ili zakazivanja prijema doktor, drugi zdravstveni radnik ili drugi zaposleni direktno tražio da plate (osim participacije) izjavilo je 1,8% ispitanika u FBiH, više u ruralnim (2,1%) nego u urbanim područjima (1,4%).

Ovom su bile više izložene žene (2,2%) nego muškarci (1,5%), te najviše ispitanici starosti 45-54 godine (2,4%).

Grafikon 107 - Ispitanici kojima je u toku prethodnih 12 mjeseci prilikom posjete zdravstvenoj ustanovi ili zakazivanja prijema doktor ili drugi zdravstveni radnik ili drugi zaposleni direktno trazio da plate u FBiH, %

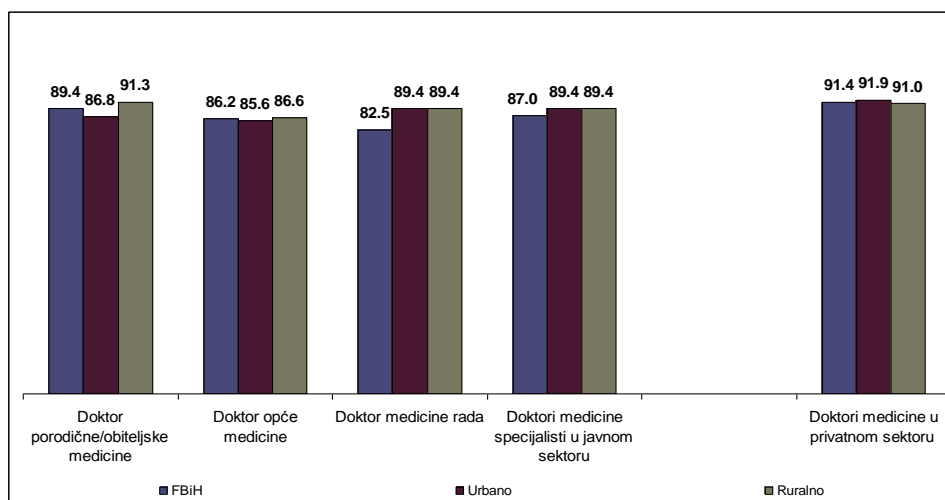
4.2.3.15 Zadovoljstvo uslugama zdravstvene zaštite

4.2.3.15.1 Zadovoljstvo uslugama doktora medicine u javnom i privatnom sektoru

Ispitanici koji su koristili usluge doktora medicine u javnom sektoru su u najvećem procentu bili veoma zadovoljni uslugama doktora porodične/obiteljske medicine (89,4%), nešto više u ruralnim (91,3%) nego u urbanim sredinama (86,8%).

Preko četiri petine ispitanika u FBiH je bilo veoma zadovoljno i zadovoljno uslugama doktora opće medicine (86,2%), doktora medicine rada (82,5%) i doktora medicine specijalista u javnom sektoru (87,0%), bez značajnih razlika u odnosu na mjesto stanovanja.

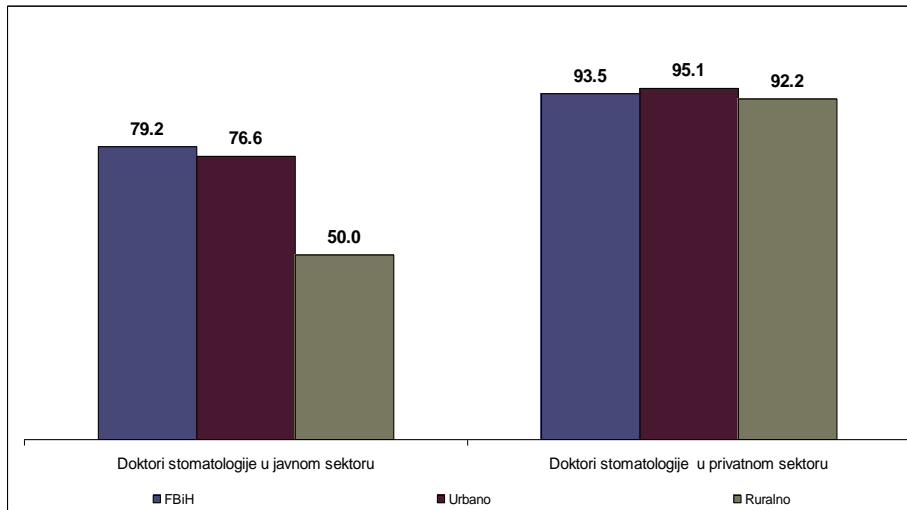
Uslugama doktora medicine specijaliste u privatnom sektoru je bilo veoma zadovoljno i zadovoljno 91,4% ispitanika koji su koristili ove usluge.

Grafikon 108 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni uslugama doktora medicine tokom prethodnih 12 mjeseci u javnom i privatnom sektoru u FBiH

4.2.3.15.2 Zadovoljstvo ispitanika uslugama doktora stomatologije u javnom i privatnom sektoru

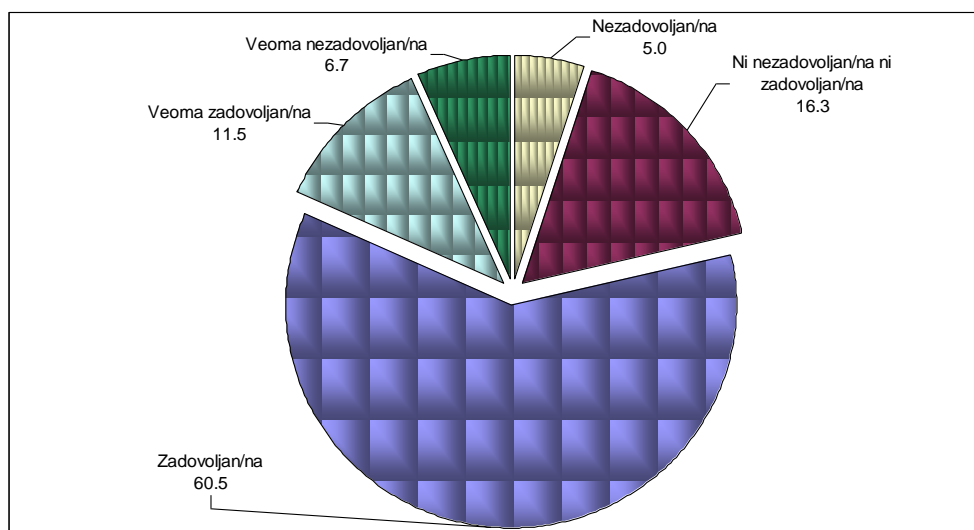
Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora stomatologije u FBiH su u većem procentu bili veoma zadovoljni i zadovoljni uslugama u privatnom (93,5%) nego u javnom sektoru (79,2%). Uslugama doktora stomatologije u privatnoj praksi je veoma zadovoljno i zadovoljno značajno više ispitanika u ruralnim (92,2%) nego u urbanim područjima (50,0%).

Grafikon 109 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni uslugama doktora stomatologije tokom prethodnih 12 mjeseci u javnom i privatnom sektoru u FBiH

4.2.3.15.3 Zadovoljstvo uslugama bolničkog liječenja

Ispitanici koji su koristili bolničku zaštitu u FBiH su u najvećem procentu bili zadovoljni (60,5%) i veoma zadovoljni (11,5%) bolničkim liječenjem. Veoma nezadovoljno bolničkim liječenjem je bilo 6,7% ispitanika, dok je nezadovoljno bilo 5,0% ispitanika. Nije bilo značajnih razlika u zadovoljstvu bolničkim liječenjem prema mjestu stanovanja, niti prema spolu, dok su u odnosu na starost, bolničkim liječenjem bili najviše zadovoljni najmlađi ispitanici (82,6%).

Grafikon 110 - Zadovoljstvo bolničkim liječenjem u FBiH, %

4.2.4 Rezultati objektivnih nalaza

4.2.4.1 Vrijednosti antropometrijskih mjerenja

4.2.4.1.1 Indeks tjelesne mase (ITM)

Indeks tjelesne mase (ITM) je analiziran prema kategorijama SZO: pothranjeni (manje od 18,5 kg/m²), normalno teški (18,5-25 kg/m²), prekomjerno teški/pretili (25-29 kg/m²) i gojazni (jednako i više od 30 kg/m²).

Tjelesna težina i visina je izmjerena kod 97,8% ispitanika u FBiH.

Indeks tjelesne mase manji od 18,5 kg/m² (pothranjeni) je izmjeren kod 1,6 % ispitanika u Federaciji BiH, pri čemu je bio najveći u grupi 18-24 godine (6,5%) te su vrijednosti statistički značajno opadale sa starošću ispitanika i bile najniže (0,6%) kod ispitanika starosti 65 i više godina. Indeks tjelesne mase manji od 18,5 kg/m² ima 0,8% muškaraca i 2,5% žena, dok u odnosu na spol, najviše kod oba spola u starosnim skupinama 18-24 godina i to 3,3% muškarci i 10,2% žene. (p=0,000).

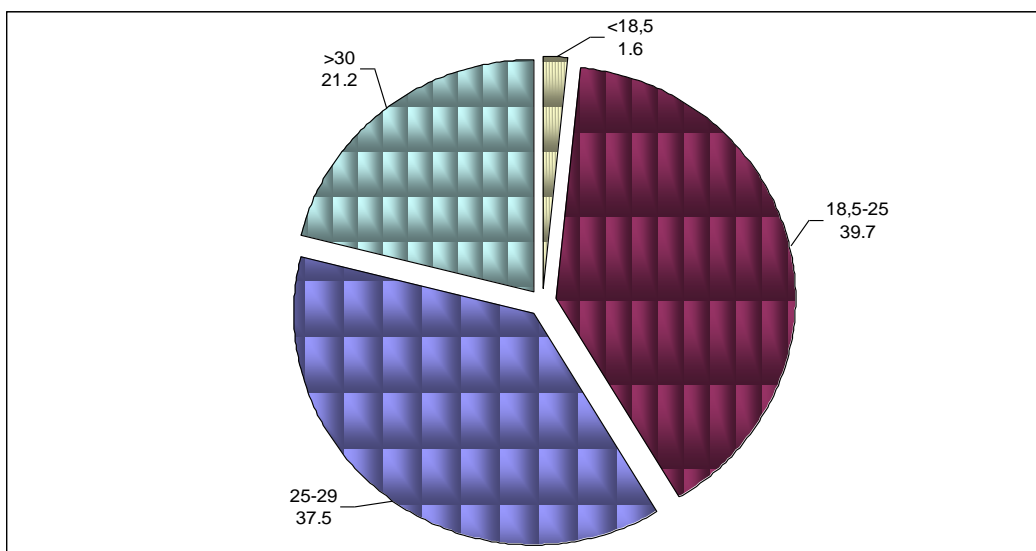
Dvije petine ispitanika u Federaciji BiH (39,7%) je imalo indeks tjelesne mase 18,5-25 kg/m² (normalno teški) među kojima statistički značajno najviše ispitanika starosti 18-24 godine (69,6%) a najmanje (20,8%) ispitanika starosti 55-64 godina (p=0,000). Indeks tjelesne mase 18,5-25 kg/m² ima 34,9% muškaraca i 44,7% žena, pri čemu kod oba spola statistički značajno najviše u starosnim skupinama 18-24 godina (muškarci 63,9%, žene 75,9%) a najmanje (muškarci 19,8% a žene 21,9%) ispitanika starosti 55-64 godine (p=0,000).

Iznad trećine ispitanika u Federaciji BiH (37,5%) ima indeks tjelesne mase 25-29 kg/m²

(prekomjerno teški/pretili) pri čemu značajno najviše ispitanika starosti 35-44 godine (41,8%) a najmanje (20,2%) ispitanika starosti 18-24 godina (p=0,000). Indeks tjelesne mase 25-29 kg/m² ima 45,2% muškaraca i 29,6% žena, pri čemu je najveći procenat kod muškaraca bio u starosnoj skupini 35-44 godina (50,7%) a kod žena (37,4%) u dobnoj skupini 65 i više godina, sa statistički značajnim razlikama (p=0,000).

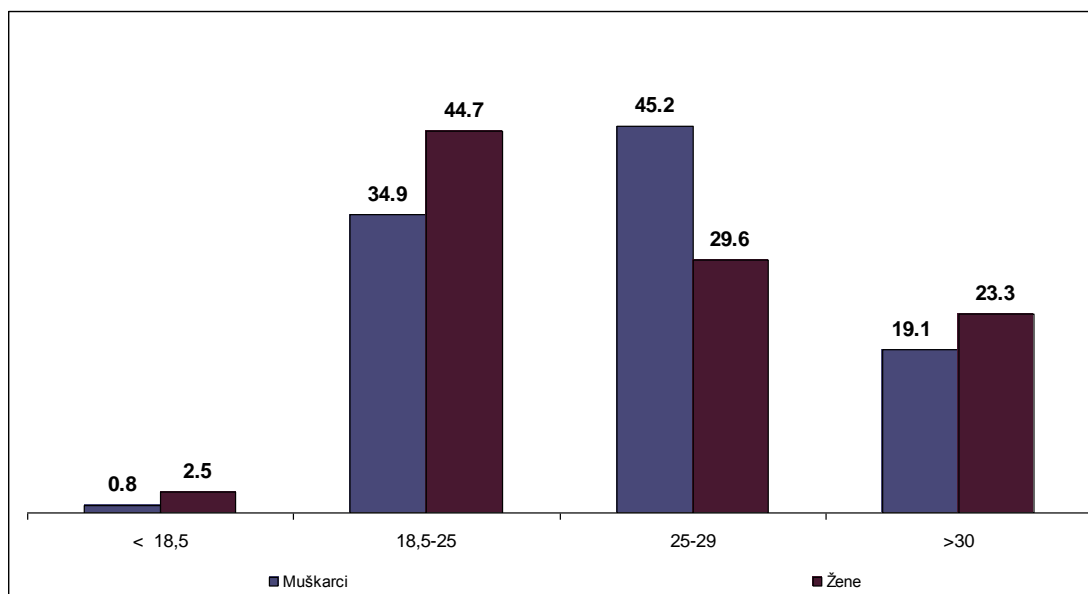
Iznad petine ispitanika u Federaciji BiH (21,2%) ima indeks tjelesne mase jednako i više od 30 kg/m², (gojazni) među kojima statistički značajno najviše ispitanika starosti 55-64 godine (36,7%) a najmanje (3,7%) ispitanika starosti 18-24 godina (p=0,000). Indeks tjelesne mase jednako i više od 30 kg/m² je imalo 19,1% muškaraca i 23,3% žena pri čemu kod oba spola statistički značajno najmanje u starosnim skupinama 18-24 godina (muškarci 4,0%, žene 3,5%) a najviše (muškarci 31,6% a žene 42,0%) ispitanika starosti 55-64 godine sa statistički značajnim razlikama (p=0,000).

Grafikon 111 - Indeks tjelesne mase (ITM) u FBiH, %

Najveći procenat ispitanika u Federaciji BiH spada u kategoriju normalno teških i to skoro polovina žena (44,7%) i trećina muškarca (34,9%). Prekomjerno teških/pretilih ima 45,2% muškaraca i 29,6% žena a gojaznih je bilo 19,1% muškaraca i 23,3% žena. Među ženama je bilo 2,5% pothranjenih a među muškarcima 0,8 %.

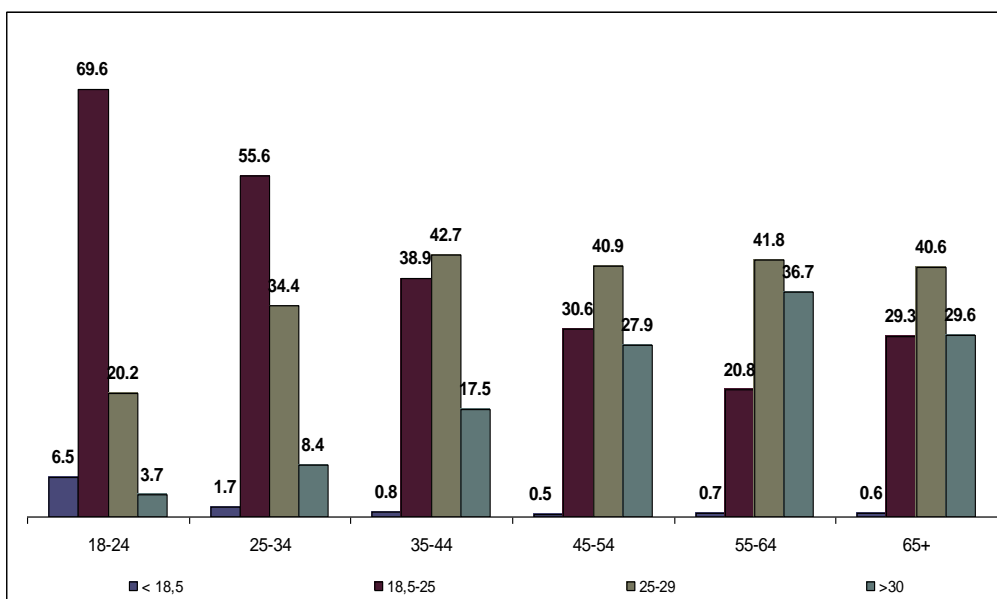

Grafikon 112 - Indeks tjelesne mase u FBiH prema spolu i starosti, %

Među ispitanicima normalne tjelesne težine najviše je ispitanika starosti od 18-24 godina (69,6%) sa smanjenjem učešća u starijim dobnim skupinama te je 55-64 godine (20,8%).

U kategoriji prekomjerno teških/pretilih najveći procenat (42,7%) se nalazi u dobnj skupini od 35-44 godine, a najmanji u dobnj skupini od 18-24 godine (20,2%)

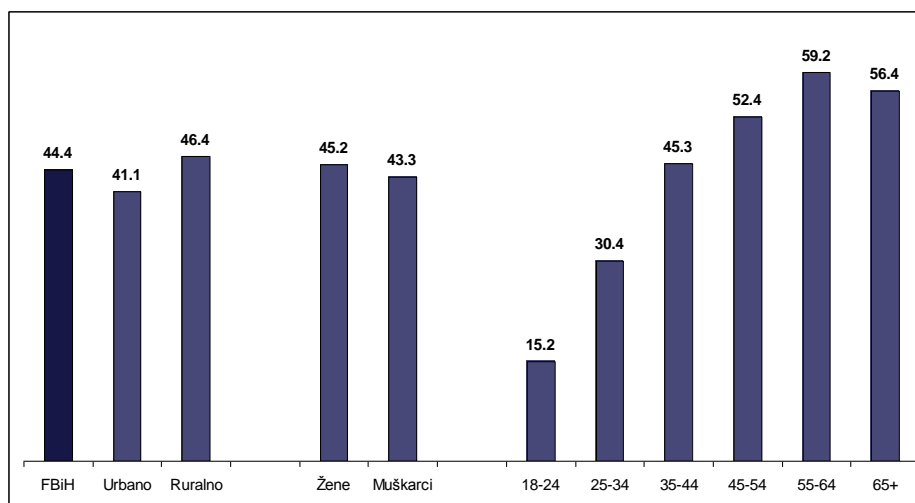
Kategorija gojaznih najzastupljenija je u dobnj skupini od 55-64 godine (36,7%) a najmanje kod grupe 18-24 godine (3,7%).

Grafikon 113 - Indeks tjelesne mase u FBiH prema starosti, %

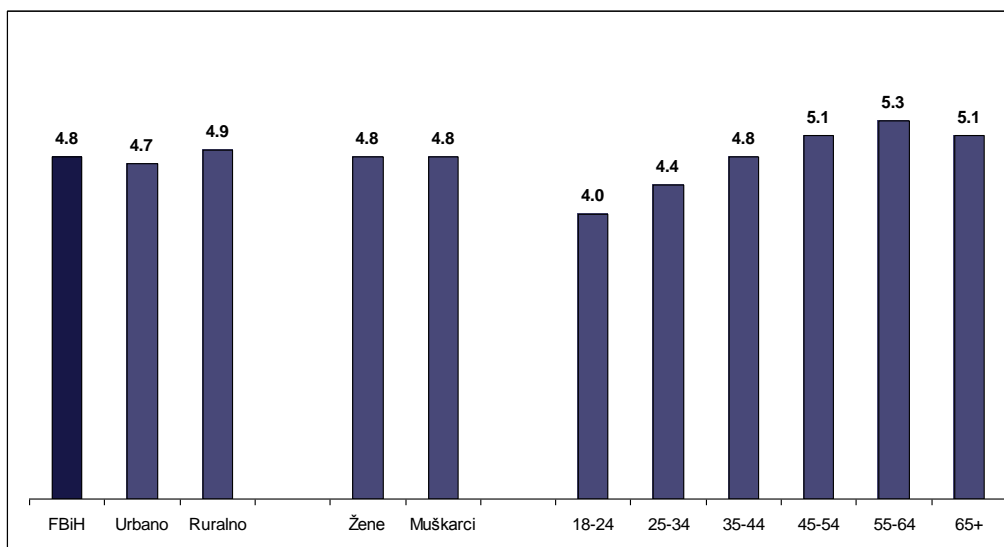
4.2.4.2 Rezultati krvnih pretraga – holesterol, trigliceridi, šećer u krvi

Od ukupnog broja ispitanika za njih 96% (3.688) su urađene pretrage u krvi u cjelosti, što podrazumijeva mjerenje holesterola, triglicerida i šećera u krvi. Kao referentne vrijednosti za povišen holesterol u krvi korištene su vrijednost holesterola =ili> 5 mmol/l (Evropsko udruženje za kardiologiju i Evropsko udruženje za dijabetes). Vrijednost holesterola u krvi jednaku ili veću od referentne (5 mmol/l) ima 44,4% ispitanika kojima je mjenen holesterol, više u ruralnim (46,4%) nego u urbanim sredinama (41,1%). Kod nešto manje od polovine ispitanica (45,3%) je izmjerena vrijednost holesterola u krvi iznad 5 mmol/l, pri čemu najmanje kod najmlađih ispitanica (16,2%) i statistički je značajno rasla sa starošću i bila najviša (63,2%) kod žena starosti 65 i više godina ($p=0,000$). Izmjerena vrijednost holesterola u krvi iznad 5 mmol/l je izmjerena kod 43,5% muškaraca, pri čemu je bila najniža kod najmlađih ispitanika (14,3%) i statistički je značajno rasla sa starošću i bila je najviša (60,9%) kod muškaraca starosti od 55-64 godine ($p=0,000$).

Grafikon 114 - Procenat ispitanika sa vrijednošću holesterola =ili>5 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti

Procenat ispitanika sa povišenim vrijednostima holesterola raste sa starošću, najveći je kod ispitanika starosti od 55-64 godine (5,3 mmol/l).

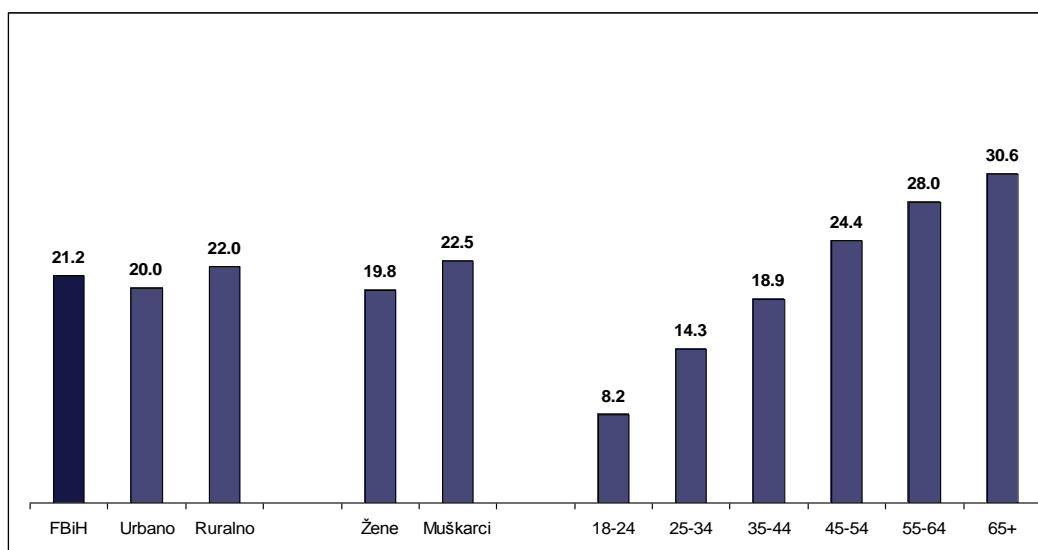

Grafikon 115 - Prosječna vrijednost holesterola u krvi u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti

Vrijednosti triglicerida u krvi ispitanika su analizirane u odnosu na referentnu vrijednost = ili >1,8 mmol/l (European Health Risk Monitoring-EHRM). Oko petine ispitanika (21,2%) ima vrijednost triglicerida preko referentne vrijednosti od 1,8 mmol/l, nešto više u ruralnim (22%) nego u urbanim (20%) sredinama.

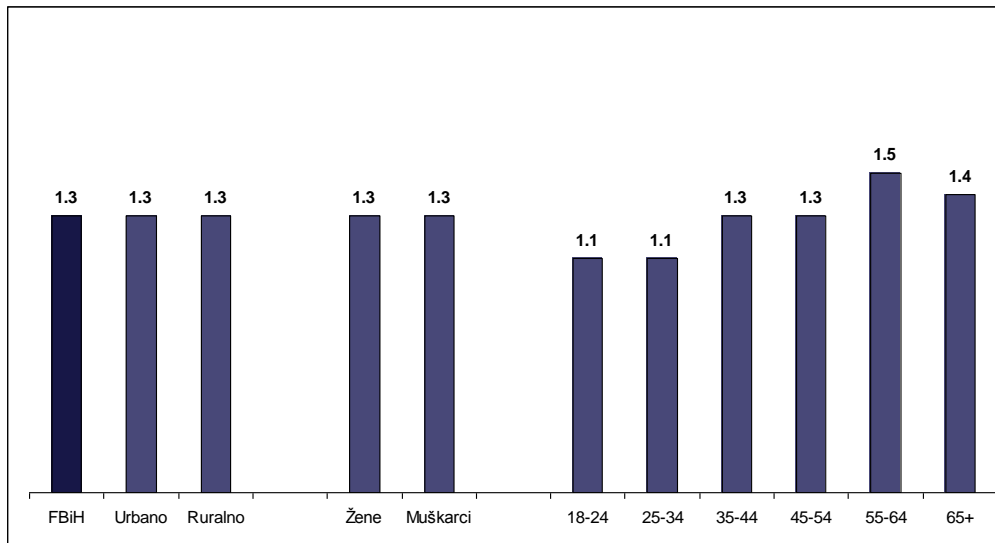
Procenat muškaraca koji imaju vrijednost triglicerida preko referentne vrijednosti od 1,8 mmol/l iznosi 22,5% pri čemu je bila najniža kod najmlađih ispitanika (9,5%), statistički je značajno rasla sa starošću i bila najviša (31,6%) kod muškaraca starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Procenat žena koji imaju vrijednost triglicerida preko referentne vrijednosti od 1,8 mmol/l iznosi 19,8% pri čemu je bila najniža kod najmlađih ispitanica (6,8%), statistički je značajno rasla sa starošću i bila najviša (29,2%) kod žena starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

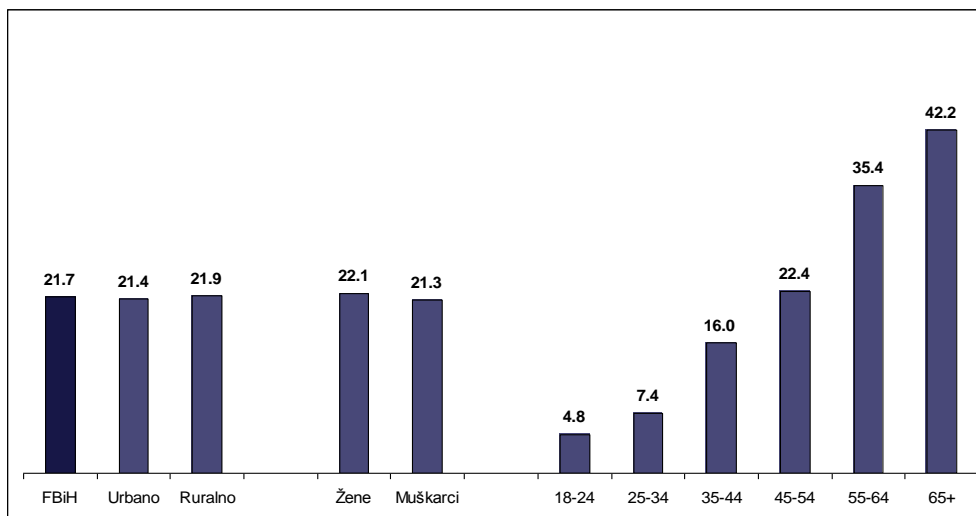
Grafikon 116 - Procenat ispitanika sa vrijednošću triglicerida preko 1,8 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti

Izmjerena prosječna vrijednost triglicerida kod ispitanika u Federaciji BiH iznosi 1,3 mmol/l, bez razlika prema mjestu stanovanja i spolu, a raste sa starenjem i najviša je u starosnoj podgrupi od 55-64 godine (1,5 mmol/l).

Grafikon 117 - Prosječna vrijednost triglicerida u krvi kod ispitanika u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti

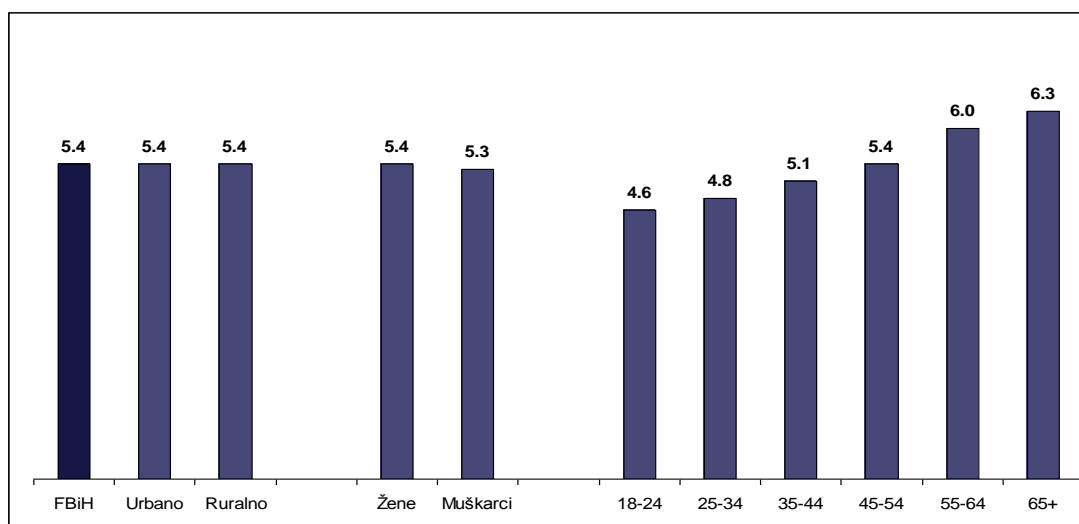
Za određivanje vrijednosti šećera u krvi korištene su referentne vrijednosti =ili> 5,6 mmol/l =ili> (IDF) i =ili> 6,1 mmol/l i =ili> 7,0 mmol/l (European Health Risk Monitoring- EHRMI). Oko trećine ispitanika (34,4%) ima vrijednost šećera u krvi =ili> 5,6 mmol/l, bez razlika prema mjestu stanovanja ili spolu. Oko petine ispitanika (21,7%) ima vrijednost šećera u krvi jednaku ili višu od 6,1 mmol/l, bez razlika prema mjestu stanovanja. Ova vrijednost je izmjerena kod oko petine žena (22,1%), sa statistički značajnom razlikom prema starosti: najmanje ispitanica u grupi 18-24 (6,2%) a najviše ispitanicima starosti 65 i više godina (49,8%), ($p=0,000$). Vrijednost šećera u krvi jednaku ili višu od 6,1 mmol/l ima 21,3% muškaraca sa statistički značajnom razlikom i to sa najvećim procentom među ispitanicima starosti 65 i više godina (36,7%), a najmanjim (3,6%) u grupi 18-24 godina ($p=0,000$).

Grafikon 118 - Procenat ispitanika čija je vrijednost šećera u krvi =ili>6,1 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti,

Izmjerena prosječna vrijednost šećera u krvi kod ispitanika ima vrijednost od 5,4 mmol/l, bez razlika prema mjestu stanovanja i spolu (žene: 5,4 mmol/l, muškarci: 5,3 mmol/l). Postoje razlike prema nivou obrazovanja i prema starosti ispitanika. Najviši nivo šećera u krvi je evidentiran među ispitanicima sa osnovnim obrazovanjem (5,9 mmol/l), te kod starijih od 65 godina (6,3 mmol/l).

Vrijednost šećera u krvi $\geq 7,0$ mmol/l (European Health Risk Monitoring-EHRM) ima 9,8% ispitanika, podjednako žene i muškarci i u najvećem procentu ispitanici starosti 65 i više godina.

Grafikon 119 - Prosječna vrijednost šećera u krvi u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti

4.2.4.3 Krvni pritisak

4.2.4.3.1 Vrijednosti krvnog pritiska prema WHO i ESH/ESC Guidelines for the management of arterial hypertension

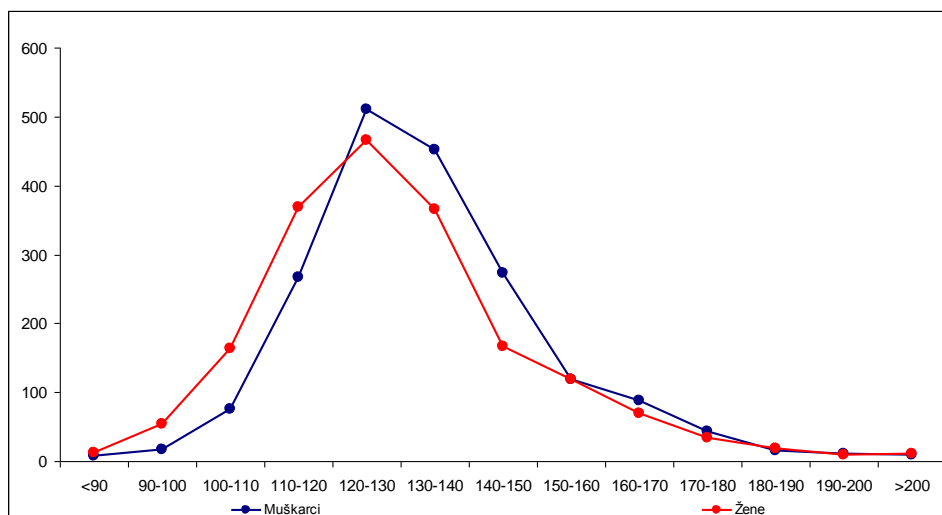
Prema definiciji i odrednicama SZO i Međunarodnog udruženja za hipertenziju ESH/ESC Guidelines for the management of arterial hypertension 2013. pod povišenim krvnim pritiskom (hipertenzija) se smatra sistolni krvni pritisak >140 mmHg, a dijastolni >90 mmHg.

Mjerenje krvnoga pritiska je urađeno kod 97,5% ispitanika u FBiH.

Krvni pritisak (sistolni i dijastolni) je mjereno tri puta uzastopno, a konačna vrijednost je izražena kao aritmetička sredina iz sva tri mjerenja.

4.2.4.3.2 Vrijednosti sistolnog krvnog pritiska

Prosječna vrijednost sistolnog pritiska za FBiH je 132,7 mmHg, bila je nešto viša kod muškaraca (134,7 mmHg) nego kod žena (130,6 mmHg).

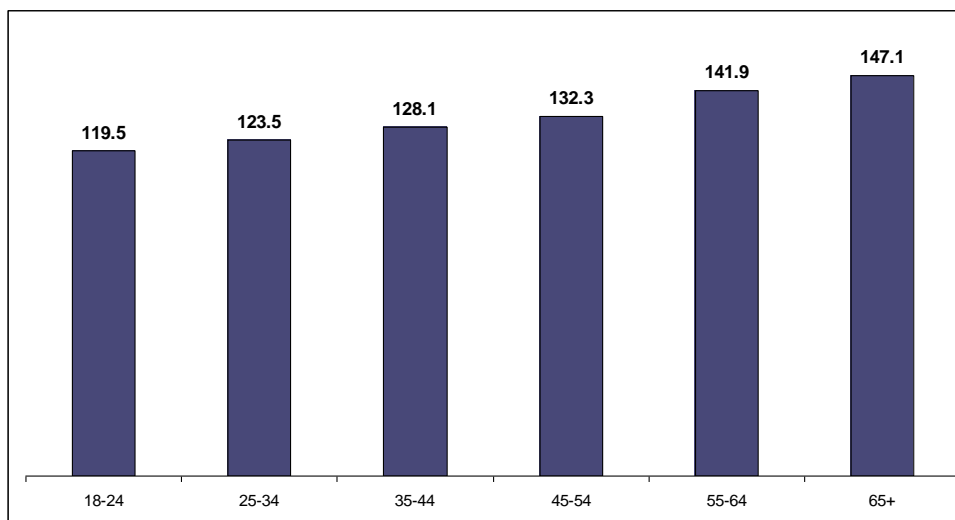

Grafikon 120 - Distribucija sistolnog krvnog pritiska u FBiH, prema spolu, sve dobne skupine

	Žene	Muškarci	Ukupno
Broj ispitanika	1857	1888	3745
Mean	130,59	134,67	132,65
Standardna devijacija	19,48	18,06	18,88
Standardna greška	0,45	0,42	0,31

Tabela 10 - Prosječna vrijednost sistolnog pritiska

Prosječna vrijednost izmjenog sistolnog krvnog pritiska kod ispitanika 18-54 god. su u granicama referentnih vrijednosti. Kod ispitanika starosti 55 i više godina prosječna vrijednost sistolnog krvnog pritiska je nešto iznad referentnih vrijednosti.

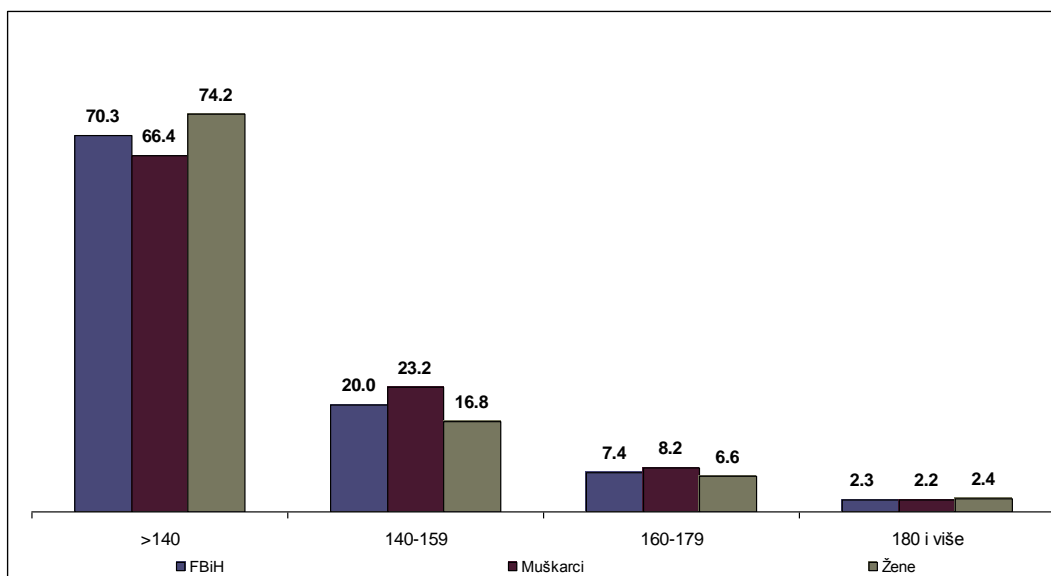

Grafikon 121 - : Prosječne vrijednosti sistolnog krvnog pritiska (sva tri mjerenja) u FBiH prema starosti ispitanika, mmHg

Vrijednosti sistolnog krvnog pritiska kod preko dvije trećine (70,3%) ispitanika su u granicama referentnih vrijednosti (manje od 140 mmHg).

Petina ispitanika (20%) ima vrijednosti od 140 do 159 mmHg, manji procenat ispitanika (7,4%) ima sistolni krvni pritisak od 160 do 179 mmHg, dok 2,3% ispitanika ima sistolni pritisak 180 mmHg i više.

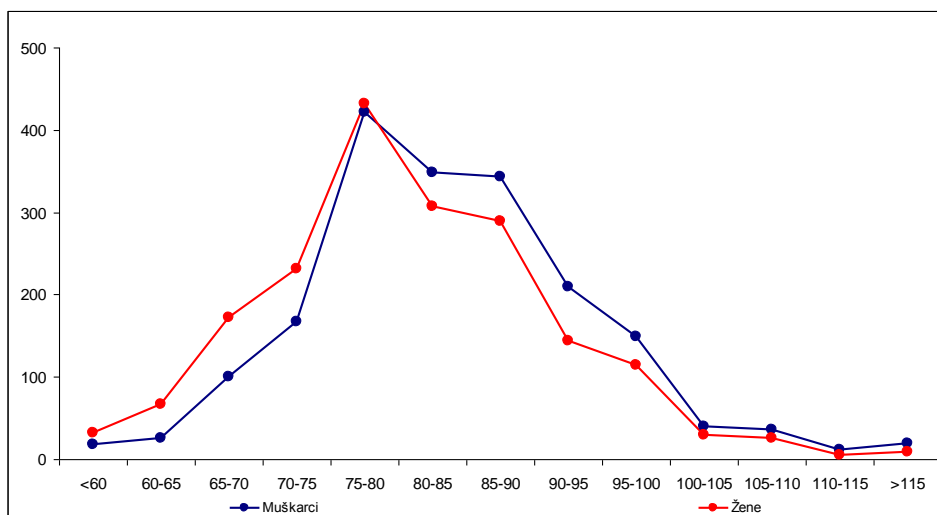
Povećane vrijednosti sistolnog pritiska u kategorijama 140 do 159 mmHg i 160 do 179 mmHg ima više muškaraca nego žena.

Grafikon 122 - Procenat ispitanika prema vrijednosti sistolnog krvnog pritiska, sva tri mjerenja u FBiH prema spolu, mmHg

4.2.4.3 Vrijednosti dijastolnog krvnog pritiska

Prosječna vrijednost dijastolnog krvnog pritiska u FBiH iznosila je 83 mmHg, viša kod muškaraca (84,4 mmHg) nego kod žena (81,5 mmHg).

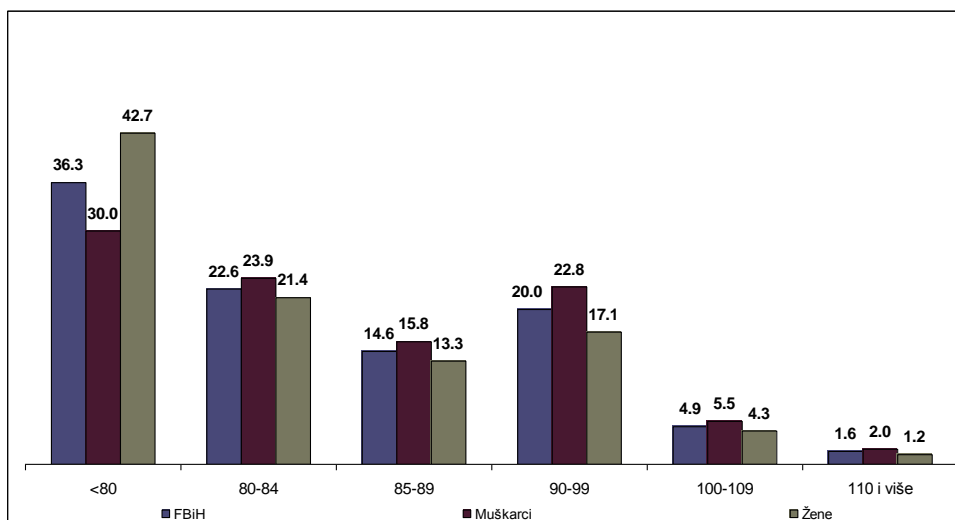

Grafikon 123 - Distribucija dijastolnog krvnog pritiska u FBiH, prema spolu, sve dobne skupine

	Žene	Muškarci	Ukupno
Broj ispitanika	1857	1888	3745
Mean	81,52	84,45	83,00
Standardna devijacija	10,64	10,46	10,65
Standardna greška	0,25	0,24	0,17

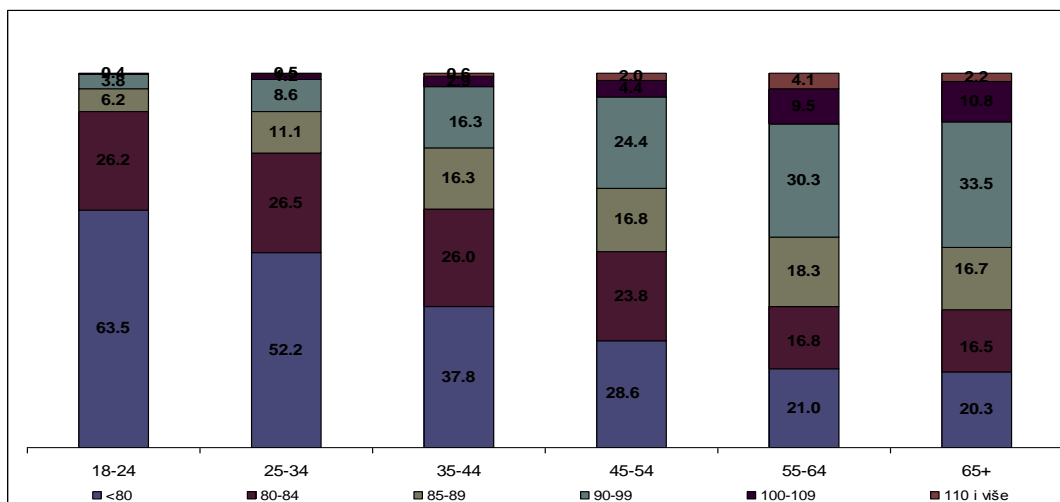
Tabela 11 - Prosječna vrijednost dijastolnog pritiska

Preko četvrtine ispitanika u FBiH ima vrijednosti dijastolnog pritiska veće od 90 mmHg (26,5%).

Grafikon 124 - Procenat ispitanika prema vrijednosti dijastolnog krvnog pritiska u mmHg u FBiH, prema spolu, %

Procenat osoba sa dijastolnim pritiskom iznad 90 mmHg raste sa starošću ispitanika te je najviši kod ispitanika 65 i više godina (46,5%) .

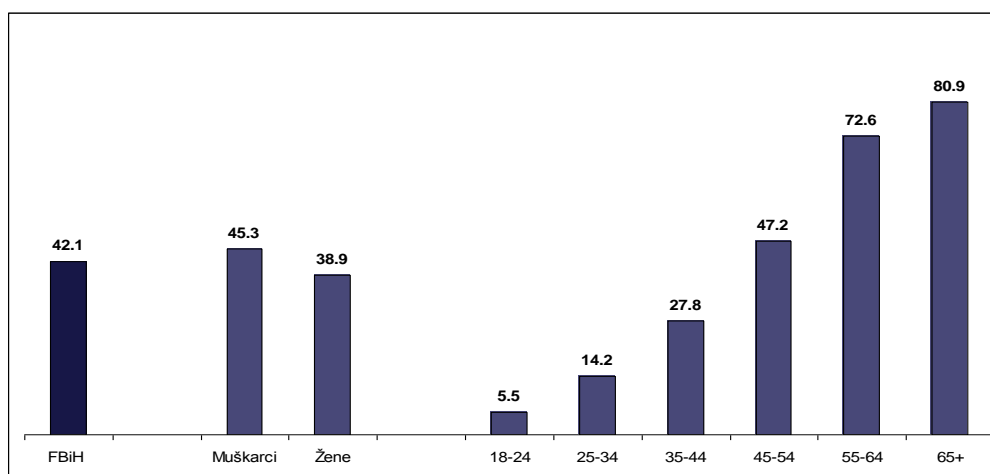
Grafikon 125 - Procenat ispitanika prema vrijednosti dijastolnog krvnog pritiska u mmHg u FBiH prema starosti

Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom i/ili koji su pod tretmanom antihipertenziva (sistolni pritisak veći od 140 mmHg a dijastolni pritisak veći od 90 mmHg) u Federaciji BiH je iznosio 42,1%. Procenat ispitanika sa potencijalnom hiperetenzijom koji su i/ili su pod tretmanom antihipertenziva je bio najniži (5,5%) kod ispitanika starosti 18-24 godine te je sa starošću ispitanika statistički značajno rastao i bio najveći (80,9%) kod ispitanika starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Procenat muškaraca sa potencijalnom hiperetenzijom koji su i/ili su pod tretmanom antihipertenziva je iznosio 45,3% i bio je najniži (7,5%) kod ispitanika starosti 18-24 godine te je sa starošću ispitanika statistički značajno rastao i bio najveći (77,1%) kod ispitanika starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Procenat žena sa potencijalnom hiperetenzijom koje su i/ili su pod tretmanom antihipertenziva je iznosio 38,9% i bio je najniži (3,4%) kod ispitanica starosti 18-24 godine te je sa starošću ispitanika statistički značajno rastao i bio najveći (86,0%) kod ispitanica starosti 65 i više godina ($p=0,000$).

Grafikon 126 - Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom i/ili koji su pod tretmanom antihipertenziva u FBiH, prema spolu i starosti, %

4.2.5 Komparacija odabranih pokazatelja u FBiH za 2002. i 2012. godinu

Naziv pokazatelja	Ispitanici starosti 25-64 godine		
	2002.*	2012.**	
HRONIČNA OBOLJENJA			
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao infarkt miokarda (ikada)	Ukupno	2,1%	1,6%
	Žene	1,9%	0,9%
	Muškarci	2,3%	2,4%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao i moždani udar (ikada)	Ukupno	1,7%	1,5%
	Žene	1,5%	1,5%
	Muškarci	2,0%	1,5%
Procenat ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao šećernu bolest (ikada)	Ukupno	5,4%	5,7%
	Žene	5,8%	5,4%
	Muškarci	4,8%	6,0%
Procenat ispitanika koji trenutno uzimaju antihipertenzivnu terapiju	Ukupno	14,7%	17,1%
	Žene	18,0%	18,6%
	Muškarci	10,0%	15,5%
Procenat ispitanika sa hroničnim bolestima kojiima je tokom posljednjih 12 mjeseci izmjeren krvni pritisak	Ukupno	63,4%	82,0%
Procenat ispitanika sa hroničnim bolestima kojiima je tokom posljednjih 12 mjeseci izmjeren šećer u krvi	Ukupno	41,9%	69,2%
Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom (sistolni pritisak >140, dijastolni > 90 mmHg) i/ili koji uzimaju antihipertenzivnu terapiju)	Ukupno	41,0%	39,8%
	Žene	44,8%	35,8%
	Muškarci	35,5%	44,0%

Naziv pokazatelja	Ispitanici starosti 25-64 godine		
		2002.*	2012.**
FIZIČKA AKTIVNOST			
Procenat ispitanika koji su fizički aktivni bar 30 minuta, tako da se zadišu i ožnoje najmanje 2-3 puta sedmično	Ukupno	15,1%	26,5%
	Žene	12,0%	22,1%
	Muškarci	19,6%	31,0%
BOLESTI OVISNOSTI			
Procenat svakodnevnih pušača	Ukupno	37,6%	49,5%
	Žene	29,7%	37,4%
	Muškarci	49,2%	62,1%
Procenat svakodnevnih pušača koji bi željeli prestati pušiti	Ukupno	49,6%	43,1%
Procenat ispitanika izloženo pasivnom pušenju	Ukupno	>7 sati dnevno 30% (uključuje u kući, radno mjesto i ostalo)	>5 sati dnevno -u kući: 20,8% -na radnom mjestu>: 5,5% -na javnim mjestima: 4,8%
Procenat ispitanika koji su u posljednjih 12 mjeseci konzumirali bilo koja alkoholna pića	Ukupno	29,5%	30,2%
	Žene	12,5%	10,0%
	Muškarci	54,1%	51,4%
Procenat ispitanika koji svakodnevno konzumiraju bilo koja alkoholna pića	Ukupno	5,7%	2,3%
Procenat ispitanika koji su konzumirali 70 i više gr alkohola u proteklih 7 dana (teži alkoholičari)	Ukupno	13,3%	7,7%
KORIŠTENJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE			
Procenat ispitanika koji su posjetili doktora medicine u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	61,6%	54,1%
	Žene	64,5%	60,9%
	Muškarci	57,4%	47,1%
Najčešći razlog za posjetu i doktoru medicine u FBiH: Bolest	Ukupno	30,5%	37,8%
Procenat ispitanika koji su posjetili doktora stomatologije u posljednjih 12 mjeseci	Ukupno	35,6%	24,9%
	Žene	35,5%	26,6%
	Muškarci	35,8%	23,1%

Naziv pokazatelja	Ispitanici starosti 25-64 godine		
		2002.*	2012.**
VRIJEDNOSTI MJERENJA			
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM <25	Ukupno	36,8%	37,6%
	Žene	38,2%	44,9%
	Muškarci	34,8%	30,0%
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM 25-29	Ukupno	41,0%	39,9%
	Žene	35,9%	31,3%
	Muškarci	48,4%	48,9%
Procenat ispitanika sa vrijednostima ITM >30	Ukupno	21,5%	22,5%
	Žene	25,0%	23,8%
	Muškarci	16,5%	21,1%

Izvor:

*Istraživanja riziko faktora nezaraznih bolesti u Federaciji BiH 2002. Zavod za javno zdravstvo FBiH

**Istraživanja zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH 2012. godine

Istraživanje riziko faktora nezaraznih bolesti u Federaciji BiH 2002. godine je provedeno na uzorku odraslog stanovništva starosti 25-64 godine, te je u svrhu komparacije podataka posmatrana ista starosna skupina u Istraživanju zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH 2012. godine.

4.2.5.1 Hronična oboljenja

Hronična nezarazna oboljenja imaju značajano učešće u mortalitetu i morbiditetu stanovništva i praćenje trendova ovog oboljenja je neophodno za monitoring zdravstvenog stanja stanovništva.

U odnosu na oboljevanje od odabranih hroničnih bolesti bilježe se neznatne razlike u 2012. godini u odnosu na podatke istraživanja rađenog u 2002. godini.

Tako je u 2012. god kod 1,6% ispitanika od strane doktora dijagnosticiran infarkt miokarda ($p=0,000$) što predstavlja smanjenje u odnosu na 2002. godinu. (2,1%).

U 2012. godini kod 1,5% ispitanika je od strane doktora dijagnosticiran moždani udar ($p=0,000$) što predstavlja smanjenje u odnosu na 2002. godinu (1,7%).

U 2012. godini 5,7% ispitanika ($p=0,000$) je izjavilo da im je doktor dijagnosticirao šećernu bolest što predstavlja lagani porast u odnosu na 2002. godinu (5,4%).

Tako je u 2012. godini 17,1% ispitanika ($p=0,000$) koji trenutno uzimaju antihipertenzive, što predstavlja porast u odnosu na 2002. godinu (14,7%), posebno kod muškaraca (15,5%).

Procenat ispitanika sa hroničnim bolestima kojima je tokom 12 mjeseci izmjeren krvni pritisak i šećer u krvi povećao se u 2012. godini. Tako je u 2012. godini krvni pritisak izmjeren kod 82,0% a šećer u

krvi kod 69,2% ispitanika dok je u 2002. godini krvni pritisak izmjeren kod 63,4%, a šećer u krvi je izmjeren kod 41,9% ispitanika.

Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom (sistolni pritisak > 140, dijastolni > od 90 mmHg i/ili koji su pod tretmanom antihipertenziva) u 2012 god. je iznosio 39,8% ($p=0,000$) u odnosu na 2002. godinu (41,0%). U 2012. godini je kod žena došlo do pada potencijalne hipertenzije (39,8%), dok je kod muškaraca porastao procenat potencijalne hipertenzije (44,0%) u odnosu na 2002. godinu.

4.2.5.2 Fizička aktivnost

Bilježi se značajno povećanje fizičke aktivnosti pri čemu u 2012. godini 26,5% ispitanika navodi da je fizički aktivno bar 30 minuta najmanje 2-3 puta sedmično tako da se zadišu ili oznoje ($p=0,000$) u odnosu na 2012. god. kada je procenat fizički aktivnih iznosio 15,1%. U 2012. godini se bilježi se porast fizičke aktivnost i kod muškaraca (31,0%) i kod žena (22,1%) u odnosu na 2002. godinu (muškarci: 19,6%; žene: 12,0%).

4.2.5.3 Bolesti ovisnosti

U 2012 god. se bilježi povećanje svakodnevnih pušača pri čemu skoro polovina ili 49,5% ispitanika svakodnevno puši ($p=0,000$) u odnosu na 2002. god. kada je procenat svakodnevnih pušača iznosio preko trećine ili 37,6%. Bilježi se porast svakodnevnih pušača kod oba spola i to kod muškaraca (u 2012. god. 62,1%) u odnosu na 2002. god (49,2%), a kod žena u 2012. god. (37,4%) u odnosu na 2002. god (29,7%).

Među svakodnevnim pušačima u 2012. god. dvije trećine ispitanika ili 43,1% izjavljuje da želi da prestane sa pušenjem u odnosu na 2002. god. kada je ovaj procenat iznosio ispod polovine ili ($p=0,000$).

U 2012. god. petina ispitanika ili 20,5% navodi izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača 5 i više sati dnevno u kući, 5,5% ispitanika na radnom mjestu a 4,8% ispitanika potvrđuje izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača na javnim mjestima. U 2002. god. skoro trećina ili 30,0% ispitanika je bilo izloženo duhanskom dimu od strane drugih pušača 7 i više sati dnevno obuhvatajući kuću, radno mjesto i javna mjesta.

Ispod trećine ispitanika ili 30,2% u 2012. god. navodi da su u posljednjih 12 mjeseci konzumirali bilo koje alkoholno piće bez statistički značajnih razlika u odnosu na starost ispitanika ($p=0,069$) dok je u 2002. god. taj procenat iznosio 29,5%.

Svakodnevnu konzumaciju bilo kojeg alkoholnog pića u 2012 god. navodi 2,3% ispitanika što je smanjenje u odnosu na 2002 god. kada je 5,7% svakodnevno konzumiralo alkoholna pića.

Ispitanici koji su u proteklih 7 dana konzumirali 70 i više grama žestokih alkoholnih pića (procenjeni grami čistog alkohola) su klasificirani kao teži alkoholičari. U 2012. god. 7,7% ispitanika navodi da su u

proteklih 7 dana konzumirali 70 i više grama žestokih alkoholnih pića što je smanjenje u odnosu na 2002. god. kada je taj procenat iznosio 13,3%.

4.2.5.4 Korištenje zdravstvene zaštite

Preko polovine ispitanika u FBiH je u 2012. godini (54,1%) posjetilo doktora medicine, pri čemu statistički značajno više stariji ispitanici ($p=0,000$). Kod preko trećine ispitanika (37,8%) je glavni razlog posljednje posjete doktoru obiteljske medicine u 2012 godini bila bolest .

U 2002. godini je doktora medicine u posljednjih 12 mjeseci posjetilo ispod dvije trećine ispitanika (61,6%), a glavni razlog posljednje posjete doktoru je kod skoro trećine ispitanika bila bolest (30,5%).

Doktora stomatologije je u 2012. godini posjetila četvrtina ispitanika (24,9%), pri čemu statistički značajno više mlađih ispitanika ($p=0,000$). U 2002. godini je doktora stomatologije posjetilo preko trećine ispitanika (35,6%).

4.2.5.5 Vrijednosti indeksa tjelesne mase

Nema većih razlika u vrijednostima indeksa tjelesne mase kod ispitanika u istraživanjima urađenih u 2002. i 2012. godini.

Tako je istraživanje koje je rađeno 2012. godine pokazalo da preko trećine ispitanika (37,6%) ima normalan indeks tjelesne mase ili je pothranjeno ($ITM > 25$), što je približno vrijednostima indeksa tjelesne mase od 36,8% u 2002. godini.

Dvije petine ispitanika ili 39,9% u 2012. god. spada u kategoriju prekomjerne težine ili pretilosti ($ITM 25-29$), što je približno vrijednostima iz 2002. godine, kada je procenat ispitanika sa prekomjernom težinom ili pretilih bilo 41,0%.

Skoro četvrtina ispitanika (22,5%) u 2012. godini spada u kategoriju gojaznih ($ITM > 30$), što je približno vrijednostima iz 2002. godine kada je procenat ispitanika u kategoriji gojaznih bio 21,5%.

5 ZAKLJUČCI

Istraživanjem su dobiveni značajni podaci koji se odnose na vodeće bolesti i faktore rizika po zdravlje i podaci o korišćenju zdravstvene zaštite. Rezultati antropometrijskih mjerenja i biohemijskih pretraga omogućili su kompletniju procjenu zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH.

Rezultati ovog istraživanja su omogućili komparaciju odabranih pokazatelja rezultatima istraživanja urađenog 2002 godine (dobna skupina 25-64 godina).

Istraživanjem je omogućen odgovor na međunarodno preporučene indikatore (EUHIS) koji se ne mogu sakupiti redovnom zdravstvenom statistikom, te predstavlja solidnu osnovu za buduća istraživanja.

5.1 Demografske i socio-ekonomske karakteristike

Među ispitanicima je bilo 50,4% muškaraca i 49,6% žena.

Najveći procenat ispitanika u FBiH je bio sa završenim srednjim obrazovanjem (59,1%), a najmanji procenat ispitanika je bio sa visokim obrazovanjem (5,6%) i bez škole (5,6%).

Samo trećina ukupnih ispitanika u Federaciji BiH je bila zaposlena (31,8%) pri čemu više u urbanim sredinama (37,7%) u odnosu na ruralna područja (27,8%) pri čemu je bilo više zaposlenih muškaraca (41,3%) nego žena (22,0%). Oko dvije petine ispitanika u FBiH su bili penzioneri (22,2%) i domaćice (19,3%), dok su studenti i učenici činili 6,4%:

Najveći procenat domaćinstava ima ukupne mjesečne prihode od 501-1000 KM (31,2%) a mjesečne prihode ispod 250 KM navodi 5,4% domaćinstava. Preko polovine domaćinstava u Federaciji BiH (56,8%) navodi da za hranu izdavaju 30-50% od ukupnih mjesečnih troškova.

5.2 Zdravstveno stanje

Samoprocjena općeg zdravlja je pokazala da gotovo tri četvrtine (72,9%) ispitanika u Federaciji BiH, svoje zdravlje procjenjuje kao veoma dobro i dobro, bez značajnih razlika između urbanih i ruralnih sredina, kao ni prema spolu.

Rezultati istraživanja su pokazali da jedno ili više hroničnih bolesti je imalo preko trećine ispitanika (37,7%) u Federaciji BiH.

Među pojedinačnim hroničnim bolestima dijagnosticiranim od strane doktora, najveći procenat ispitanika je imao hipertenziju (21,3%) potom povišenje masnoće u krvi (12,8%) te reumatska oboljenja zglobova i artrozu (9,8%).

Rezultati istraživanja i mjerenjem krvnog pritiska su pokazali da 42,1% ispitanika u Federaciji BiH ima potencijalnu hipertenziju i/ili koji su pod tretmanom antihipertenziva (sistolni pritisak veći od 140 mmHg, a diastolni pritisak veći od 90 mmHg), pri čemu je potencijalnu hipertenziju imalo 38,9% žena i 45,3% muškaraca.

Petina ispitanika u Federaciji BiH (21,4%) navodi da trenutno koriste antihipertenzivnu terapiju.

Procenat ispitanika starosti 25-64 godina koji trenutno uzimaju antihipertenzivnu terapiju u 2012. godini se povećao (17,1%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002. godini (14,7%) .

Povišene masnoće u krvi dijagnosticirane od strane doktora navodi 12,8% ispitanika od čega 13,8% žena i 11,8% muškaraca te četvrtina ispitanika starosti od 55-64 godine (25,0%). Rezultati istraživanja i mjerenjem holesterola u krvi su pokazali da je povišenu vrijednost holesterola u krvi (= ili > 5,0 mmol/l) imalo 44,4% ispitanika u Federaciji BiH, a povišenje vrijednosti triglicerida su nađene kod 21,2% ispitanika (= ili > 1,7 mmol/l). Prosječne vrijednosti za holesterol od 4,8 mmol/l i triglicerida od 1,3 mmol/l su u fiziološkim granicama.

Reumatsko oboljenje zglobova je imalo 9,8% ispitanika u Federaciji BiH, pri čemu 12,1% žena i 7,7% muškaraca.

Šećernu bolest dijagnosticiranu od strane doktora navodi 9,6% ispitanika od čega 9,5% žena i 9,8% muškaraca. Rezultati istraživanja i mjerenjem šećera u krvi na tašte su pokazali da trećina ispitanika (34,4%) ima vrijednost šećera u krvi = ili > 5,6 mmol/l, oko petine ispitanika(21,7%) ima vrijednost šećera u krvi = ili > 6,1 mmol/l dok vrijednost = ili > 7,0 mmol/l, koja predstavlja laboratorijsku dijagnozu dijabetesa je izmjerena kod 9,8 % ispitanika. Prosječna vrijednost šećera u krvi od 5,4 mmol/l je u fiziološkim granicama.

Nema značajnih razlika u procentu ispitanika kojima je doktor dijagnosticirao šećernu bolest u 2012 godini kod ispitanika starosti od 25-64 godina (5,7%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002 godine (5,4%).

Depresiju dijagnosticiranu od strane doktora navodi 4,4% ispitanika. U mjesecu koji je prethodio istraživanju, izloženost stresu potvrđuje skoro polovina ispitanika (44,8%), a emocionalne probleme navodi ispod trećine ispitanika (28,4%) u Federaciji BiH.

Oboljenja jetre i žučne kese dijagnosticirane od strane doktora navodi 4,6% ispitanika, a čir na dvanaestercu i želucu navodi 3,3% ispitanika u Federaciji BiH.

Moždani udar dijagnosticiran od strane doktora je imalo 2,8% ispitanika a srčani udar 2,6% ispitanika u Federaciji BiH.

Rezultati istraživanja u 2012 godini su pokazali da je manji procenat ispitanika starosti 25-64 godina kojima je doktor dijagnosticirao moždani udar (1,5%) i srčani udar (1,6%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002 godine (moždani udar 1,7% a srčani udar 2,1%).

Astmu dijagnosticiranu od strane doktora navodi 2,1% ispitanika, a rak 1,5% ispitanika u Federaciji BiH.

Rezultati istraživanja upućuju na loše stanje oralnog zdravlja, pri čemu samo 17,3% ispitanika ima sve zube, a prosječan broj zuba koji nedostaje je 12,3 zuba.

Izloženost bilo kojem obliku fizičkog nasilja u toku 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju u Federaciji BiH navodi 1,2 % ispitanika, a izloženost bilo kojem obliku psihičkog nasilja potvrđuje 2,1% ispitanika.

5.3 Ishrana

Iako skoro tri četvrtine ispitanika (72,1%) smatra da ishrana ima veliki uticaj na njihovo zdravlje, još uvijek su kod značajnog dijela stanovništva prisutne neadekvatne navike u ishrani koje se mogu dovesti u vezu sa hroničnim oboljenjima stanovništva .

Samo 8,4% ispitanika uvijek kada pravi izbor hrane koju konzumira vodi računa o uticaju hrane na zdravlje, a preko trećine ispitanika u Federaciji BiH uopće ne obraća pažnju na sadržaj masnoće u mlijeku (35%).

Hranu dosoljava uvijek prije nego što je proba 7,2% ispitanika u Federaciji BiH.

Samo trećina ispitanika (35,5%) svakodnevno konzumira voće, te nešto manji procenat ispitanika povrće (27,9%), preko polovine ispitanika (53,2%) ne konzumira ribu, blizu polovine ispitanika (47,9%) konzumira brzu hranu, a preko trećina ispitanika navodi konzumaciju čipsa i drugih grickalica (38,1%) .

5.4 Fizička aktivnost

Iako preko dvije trećine ispitanika (66,7%) smatra da fizička aktivnost ima veliki uticaj na njihovo zdravlje, samo četvrtina ispitanika (24,6%) spada u kategoriju fizički aktivnih ispitanika (fizički aktivni 30 minuta najmanje dva do tri puta sedmično tako da se zadišu ili oznoje) pri čemu 28,7% muškaraca i 20,3% žena.

Procenat fizički aktivnih ispitanika starosti 25-64 godina u 2012 god. se povećao (24,6%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002 god. (15,1%)

5.5 Bolesti ovisnosti

Iako dvije trećine ispitanika (66,7%) smatra da pušenje ima značajan utjecaj na njihovo zdravlje, dvije petine ispitanika (44,1%) svakodnevno puši od čega preko polovine muškaraca (56,3%) i ispod trećine žena (31,6%). Ispod polovine svakodnevnih pušača (41,7%) želi da prestane sa pušenjem. Bilježi se značajna izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača, pri čemu izloženost duhanskom dimu kući u trajanju pet i više sati potvrđuje petina ispitanika (19,2%) u Federaciji BiH.

Procenat svakodnevnih pušača (49,5%) starosti od 25-64 god u 2012. godini je povećan u odnosu na rezultate istraživanja iz 2002 god. (37,6%,) a procenat pušača koji žele prestati pušiti je smanjen (2012: 43,1%; 2002: 49,6%;).

Mada dvije trećine ispitanika (62,2%) smatra da konzumacija alkohola ima značajan utjecaj na njihovo zdravlje, skoro trećina ispitanika (28,8%) je konzumiralo alkohol tokom posljednjih 12 mjeseci, a svakodnevnu konzumaciju bilo kojeg alkoholnog pića potvrđuje 11,4% ispitanika. Procenat ispitanika koji su konzumirali 70 i više grama žestokih alkoholnih pića čime se svrstavaju u kategoriju težih alkoholičara iznosi 7,1% .

Procenat ispitanika koji svakodnevno konzumiraju bilo koje alkoholno piće u 2012. god. starosti od 25-64 godina je značajano manji (2,3%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002. god. (5,7%)

5.6 Korištenje zdravstvene zaštite

Istraživanjem su prikupljeni značajni podaci dostupnosti i korištenju zdravstvene zaštite u javnom i privatnom sektoru.

Rezultati istraživanja su pokazali da je preko polovine ispitanika u Federaciji BiH (55,2%) tokom posljednjih 12 meseci posjetilo doktora medicine pri čemu više žene (60,4%) nego muškarci (50,1%).

Procenat ispitanika starosti od 25-64 godine koji su tokom posljednjih 12 mjeseci posjetili doktora medicine u 2012 godine se smanjio (54,1%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002 godine (61,6%).

Preko dvije trećine ispitanika u Federaciji BiH ima svog obiteljskog doktora (68,9%) pri čemu više u urbanim (72,6%) nego u ruralnim sredinama (66,4%).

Kada imaju zdravstveni problem, najveći procent ispitanika u Federaciji BiH se prvo obraća doktoru porodične/obiteljske medicine (68,4%).

Rezultati istraživanja su ukazali na razlike u teritorijalnoj dostupnosti obiteljske medicine u Federaciji BiH. Tako gotovo polovina ispitanika (48,4%) u Federaciji BiH živi na udaljenosti manjoj od 1500 m od najbliže ambulante obiteljske medicine, što je značajno više u urbanim nego u ruralnim sredinama. Na udaljenosti preko 5000m od najbliže ambulante obiteljske medicine živi 13,2% ispitanika u Federaciji BiH, značajno više u ruralnim područjima (20,3%) u odnosu na urbane sredine (2,6%) .

Tokom posljednjih 12 mjeseci prosječan broj posjeta obiteljskom doktoru je iznosio 2,9 posjeta. Prosječan broj posjeta je bio veći kod žena (3,2) nego kod muškaraca (2,6) te najveći kod ispitanika 65 i više godina.

Preko trećine ispitanika (36,9%) kao glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru navodi bolest, dok približan broj ispitanika kao glavni razlog posjete navodi kontrolu zdravlja (22,5%) i propisivanje lijekova (22,1%).

Bolest je bila glavni razlog posljednje posljednje posjete doktoru kod većeg procenta ispitanika starosti 25-64 godine u 2012 godini (37,8%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002. god. (30,5%).

Kada su posljednji put imali potrebu ići doktoru porodične/obiteljske medicine, preko tri četvrtine ispitanika u Federaciji BiH je primljeno isti dan (79,9%), nešto više u ruralnim (84,7%) nego u urbanim sredinama (73,5%). Na prijem kod doktora obiteljske medicine duže od pet dana je čekalo 3,1% ispitanika.

U toku prethodnih 12 mjeseci manje od jedne trećine žena u FBiH (27,7%) je posjetilo ginekologa, usluge hitne pomoći je koristilo 6,1% ispitanika, trećina ispitanika (32,4%) je posjetilo doktora specijalistu u javnom i/ili privatnom sektoru a 5,2% ispitanika bilo je na bolničkom liječenju.

U toku prethodnih 12 mjeseci četvrtina ispitanika (25,0%) je posjetila doktora stomatologije.

U 2012. godini smanjio se procenat ispitanika starosti 25-64 godine koji su u toku posljednjih 12 mjeseci posjetili doktora stomatologije (24,9%) u poređenju sa rezultatima istraživanja iz 2002. godine (35,6%).

Rezultati istraživanja su pokazali da je još uvijek nizak obuhvat stanovništva preventivnim zdravstvenim uslugama. Tako je u posljednje tri godine test za rano otkrivanje raka grlića materice (Papanicolau test) obavilo tek nešto više od polovine svih ispitanica (51,0%) pri čemu više u urbanim (57,7%) nego u ruralnim (46,3%) te najveći procenat žena starosti 25-34 godine (63,7%) i 35-44 godine (57,5%).

Tokom posljednje tri godine svakoj petoj ženi (20,3%) starosti 50-69 godina urađeno je radiografsko snimanje dojki (mamografija) kao skrining na rak dojke, češće u urbanim (23,6%) nego u ruralnim sredinama (17,8%).

Skrining na skriveno krvarenje iz debelog crijeva je obavilo 1,0% ispitanika u Federaciji BiH.

Samo 5,6% ispitanika u Federaciji BiH kao razlog posljednje posjete stomatologu navodi preventivni pregled ili savjet, što je više u urbanim (8,4%) nego u ruralnim (3,7%) te najviše kod ispitanika 18-24 godina (12,9%).

Manje od četvrtine ispitanika (22,9%) navodi da su tokom prethodnih 12 mjeseci vakcinisani protiv gripa i to najviše u starosnoj skupini 65 i više godina (38,0%).

Preko četiri petine ispitanika je bilo veoma zadovoljno (veoma zadovoljan i zadovoljan) uslugama doktora medicine u javnom sektoru zdravstvene zaštite, pri čemu je najveći procenat ispitanika bio zadovoljan uslugama doktora obiteljske medicine (89,4%). Veći procenat ispitanika je bio zadovoljan uslugama doktora medicine specijaliste u privatnom sektoru (91,4%) nego uslugama doktora specijaliste u javnom sektoru (87,0%). Također, ispitanici koji su koristili stomatološke usluge su u većem procentu bili zadovoljni uslugama doktora stomatologije u privatnom sektoru (93,5%) nego uslugama doktora stomatologije u javnom sektoru (79,2%).

5.7 Vrijednosti indeksa tjelesne mase (ITM)

Tjelesna težina i visina je izmjerena kod 97,8% ispitanika u FBiH.

Vrijednosti indeksa tjelesne mase su pokazali da preko polovine ispitanika ima prekomjernu tjelesnu težinu. Tako preko trećine (37,5%) ispitanika spada u kategoriju teških/pretilih, nešto više muškaraca (45,2%) u odnosu na žene (29,6%) dok je petina ispitanika (21,2%) gojazno pri čemu je više žena (23,3%) nego muškaraca (19,1%). U kategoriji normalno teških je bilo dvije petine ispitanika (39,7%) i to više žena (44,7%) i nego muškarca (34,9%). Pothranjenih je bilo 1,6% ispitanika od čega 2,5% žena i 0,8% muškaraca.

Nema značajnih razlika u vrijednostima indeksa tjelesne mase (ITM) u poređenju sa istraživanjem iz 2002. godine kod ispitanika starosti 25-64 godina. U 2012. godini dvije petine ispitanika (39,9%) spada u kategoriju pretilih u odnosu na 2002 godinu kada je taj procenat iznosio 41,1%. Indeks tjelesne mase u granicama normalnih vrijednosti je imalo 37,6% ispitanika u 2012 godini i 36,8% ispitanika u 2002. godini. Procenat gojaznih ispitanika u 2012. godini bilježi blagi porast od 22,5% u odnosu na 2002. godinu (21,5%).

6 PREPORUKE

Rezultati ovog straživanja su ukazali na prioritetne aktivnosti neophodne za unapređenje zdravlja stanovništva u Federaciji BiH.

Potrebno je povećati dostupnost preventivno-promotivnih zdravstvenih usluga implementacijom postojećih strateških opredjeljenja:

- Jačati nadzor faktora rizika u timovima obiteljske medicine (antropometrijska mjerenja, šećer i masnoća u krvi, kontrola krvnog pritiska, bolesti ovisnosti)
- Povećati obuhvat savjetovanja od strane zdravstvenih radnika (utjecaj ishrane na zdravlje, promocija fizičke aktivnosti, prevencija gojaznosti, prevencija bolesti ovisnosti, prevencija bolesti srca i krvnih sudova, mentalno zdravlje, oralno zdravlje)
- Afirmirati usluge odvikavanja od bolesti ovisnosti (sa fokusom na timove obiteljske medicine i centre za mentalno zdravlje)
  - Povećati obuhvat sistematskim, kontrolnim pregledima i imunizaciju rizičnih skupina
  - Povećati obuhvat rizičnih skupina skrininga: rano otkrivanje raka dojke, raka grlića materice, raka debelog crijeva
- Omogućiti stimulativne mehanizme za provođenje preventivno-promotivnih usluga (finansiranje, edukacija, organizacija resursa)

U promociji zdravih životnih navika od velikog značaja je aktivno učešće svih relevantnih sektora:

- Edukacija i informisanje sa ciljem promjene životnih navika (pravilna ishrana, fizička aktivnost, prevencija bolesti ovisnosti, mentalno zdravlje)
  - Implementacija intersektorijalnih programa (zdrave škole, zdrava radna mjesta, zdrave zajednice)
  - Tematske kampanje promocije zdravlja u zajednici.

7 UČESNICI U ISTRAŽIVANJU

Nosilac istraživanja:

Federalno ministarstvo zdravstva

Implementacija istraživanja:

Zavod za javno zdravstvo FBiH

Vanjski konsultant:

Sanja Matović - Miljanović

Istraživački tim Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH:

Željko Ler, vođa stručno-istraživačkog tima

Aida Ramić-Čatak, koordinator istraživanja

Enida Imamović, član

Alma Gusinac-Škopo, član

Irena Jokić, član

Konsultant za dizajn uzorka:

Arijana Amina Muhić

Konsultant za izradu baze i statističku obradu podataka:

Dženis Midžić

Supervizori terenskog rada:

Jasmina Cepić

Nasiha Primeća

Maida Mulić

Adisa Bajtarević-Velić

Nermina Ćulov

Amra Mehmedbegović- Živanović

Marija Zeljko

Sabaha Dračić

Kontrolori:

Senada Tahirović

Iskra Vučina

Irma Krupić

Vildana Šuko

Mirsada Mulaomerović

Anketari:

Muhiba Krmpotić
 Tamara Matijević
 Dijana Selimović
 Ružica Lucić
 Mustačević Džejna
 Sarihodžić Azra
 Tišma Tijana
 Arijana Nuhanović
 Limić Majda
 Begagić Sead
 Alić Samir
 Edina Halilagić
 Sanja Živanović
 Amel Kalčo
 Sabina Šeperović
 Hrnjičić Tidža
 Igor Orlović
 Ljubica Šimić
 Seniha Čelik
 Anika Šandrak
 Edin Alihodžić
 Ivor Doder
 Sanjin Mušović
 Davor Maloloža

Mjerači:

Hasnija Bašagić
 Irma Mujagić
 Anela Nuspahić
 Hajrija Primeća
 Bešlagić Damir
 Sabitović Ivana
 Mešanović Edin/Vladimir Bošnjak
 Ahčić Senad
 Beganović Edin
 Kazić Merima
 Ljevaković Belma
 Edina Bešlija
 Emilija Hrapović
 Ermina Kukić
 Džemil Belegić
 Batlak Esad
 Igor Jeličić
 Senka Šimić
 Adriana Tanović
 Mirza Mraković
 Mirza Teparić
 Mirza Osmanović
 Azra Novalija
 Gordan Mamić/odustao

Unos podataka:

Neira Čengiđ, koordinator za unos podataka

Mirsada Hadžović

Sanela Tukulija

Azra Reko

Amela Ćato

Elma Skalonja

Edukatori:

Aida Ramić-Ćatak

Enida Imamović

Alma Gusinac-Škopo

Irena Jokić

Aida Filipović-Hadžiomerađiđ

Aida Vilić-Švraka

8 PRILOZI

- Prilog I   Upitnik za domaćinstvo**
- Prilog II   Upitnik za osobe starosti 18 i više godina**
- Prilog III   Obrazac za objektivni nalaz i mjerenja**
- Prilog IV   Lista grafikona**
- Prilog V   Lista tabela**

Prilog I

Šifra upitnika: |_|_|/|_|_|_|/|_|_|_|_|_|

Dobro jutro/dan/veče, moje ime je _____. Mi smo iz Zavoda za javno zdravstvo FBiH koji provodi istraživanje o zdravlju stanovništva u FBiH Bili bismo Vam veoma zahvalni ukoliko uzmete učešće u našoj anketi. Sve e informacije iz ankete će se smatrati kao strogo povjerljive i nikada se neće otkriti njihov izvor.

UPITNIK ZA DOMAĆINSTVO

DIO DM – OSNOVNE INFORMACIJE O DOMAĆINSTVU	
DM 1. Šifra kantona _ _	DM2. Urbano 1 Ostalo 2
DM3. Broj popisnog kruga u uzorku: _ _ _	DM4. Šifra domaćinstva (iz uzorka): _ _ _ _
DM5. Šifra anketara: _ _	DM6. Šifra kontrolora: _ _
DM7. Dan / mjesec / godina anketiranja:	_ _ / _ _ / 2 0 _ _
DM8. Adresa domaćinstva: _____	DM9. Broj telefona: _____ [ANK] Obavezno upisati broj telefona domaćinstva
[ANK] Pounjava se nakon završenog upitnika:	
DM10. Rezultat popunjavanja Upitnika za domaćinstvo:	DM11. Ime glavnog ispitanika:
Upitnik za domaćinstvo je u cjelosti popunjen 1	Ime: _____
Niko nije kod kuće 2	[ANK] Obavezno upisati ime glavnog ispitanika
Odbili anketiranje 3	
Domaćinstvo nije pronađeno 4	DM12. Ukupan broj članova domaćinstva: _ _
Drugo (navesti) 5	
DM13. Broj odraslih osoba - 18 godina i više: _ _	DM14. Broj popunjenih Upitnika za odrasle osobe 18+ _ _
Napomene [ANK] Upisati napomene u vezi sa anketiranjem članova domaćinstva, kao što su, nepotpuni pojedinačni formulari, broj pokušaja ponovljene posjete i slično.	
DM15. Šifra unosača podataka:	_ _

DIO SD – LISTA ČLANOVA DOMAĆINSTVA					
Redni broj člana domaćinstva	SD1. Ime	SD2. Spol:		SD3. Datum rođenja:	SD4. Rezultat anketiranja
		Ženski	Muški	Dan/Mjesec/Godina	1. Pristao/la 2. Odbio/la 3. Osoba nije pronađen/a
01		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
02		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
03		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
04		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
05		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
06		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
07		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
08		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
09		1	2	<input type="text"/> / <input type="text"/> / <input type="text"/>	
Ukupno					

DIO CD – KARAKTERISTIKE DOMAĆINSTVA		
CD1	Koje je vrste stambeni objekat u kome živite? [ANK] Jedan odgovor	1. Kuća 2. Stan u kući 3. Stan u zgradi 4. Drugo, (navesti) _____
CD2	Koliko imate soba u kući/stanu? [ANK] Računaju se sve sobe uključujući i dnevnu sobu.	_____ soba
CD2A	Koliko se prostorija u kući/stanu domaćinstva koristi za spavanje? [ANK] Računaju se sve sobe i kuhinja	_____ prostorija za spavanje
CD3	Koji izvor energije najčešće koristite za grijanje u Vašoj kući/stanu? [ANK] Jedan odgovor	1. Električna energija 2. Gas 3. Drvo 4. Ugalj 5. Nafta/Lož ulje/Mazut 6. Drugo, (navesti) _____
CD4	Da li ste zadovoljni uvjetima vašega stanovanja? [ANK] Jedan odgovor	1. Veoma zadovoljan 2. Zadovoljan 3. Prosječno 4. Nezadovoljan 5. Veoma nezadovoljan

DIO VO - SNABDIJEVANJE VODOM ZA PIĆE I UKLANJANJE OTPADNIH MATERIJA		
VO1	1. Da li imate izvor vode/priključak za vodu u kući/stanu?	1. Da _____ VO3 2. Ne
VO2	2. Koliko je udaljen izvor vode za piće od Vašeg domaćinstva? 3. [ANK] Jedan odgovor	1. U dvorištu 2. Manje od 100 m 3. Od 100 do 199 m 4. Od 200 do 499 m 5. Od 500 m do 1 km 6. Više od 1 km 7. Ne zna
VO3	Koji je glavni izvor vode za piće za članove Vašeg domaćinstva? [ANK] Jedan odgovor	1. Gradski vodovod 2. Seoski (lokalni) vodovod 3. Javna česma 4. Bušeni bunar 5. Pokriven kopani bunar ili uređen izvor 6. Nepokriven kopani bunar ili neuređen izvor 7. Jezero, rijeka, potok 8. Kišnica (čatrnja) 9. Cisterna 10. Drugo (navesti) _____ 11. Flaširana voda
VO3A	4. Koji je glavni izvor vode koji Vaše domaćinstvo koristi za ostale potrebe, kao što je kuhanje ili pranje ruku? 5. [ANK] Jedan odgovor	1. Gradski vodovod 2. Seoski (lokalni) vodovod 3. Javna česma 4. Bušeni bunar 5. Pokriven kopani bunar ili uređen izvor 6. Nepokriven kopani bunar ili neuređen izvor 7. Jezero, rijeka, potok 8. Kišnica (čatrnja) 9. Cisterna 10. Flaširana voda 11. Drugo, (navesti)
VO4	6. Da li postoje prekidi u snabdijevanju vodom? 7. [ANK] Jedan odgovor	1. Ne 2. Da, povremeno (najmanje jednom mjesečno u toku godine) 3. Da, svakodnevno 4. Da, u toku ljeta
VO5	8. Kakvu vrstu nužnika (WC-a) koristi Vaše domaćinstvo? 9. [ANK] Jedan odgovor	1. Nužnik na ispiranje sa priključkom na kanalizaciju 2. Nužnik na ispiranje sa priključkom na septičku jamu 3. Nužnik bez ispiranja sa vodonepropusnom jamom 4. Nužnik bez ispiranja sa vodopropusnom jamom (poljski nužnik) 5. Nema nužnik
VO6	10. Kako uklanjate čvrste otpadne materije (smeće) iz Vašeg domaćinstva? 11. [ANK] Jedan odgovor	1. Odlazete ih na mesto predviđeno za to u naselju gde živite 2. Bacate ih na "divlje" deponije 3. Spaljujete ih 4. Zakopavate ih 5. Stavljate ih na gomilu u blizini kuće 6. Bacate ih u rijeku 7. Izbacujete u neposrednu okolinu 8. Drugo, (navesti)

DIO SE - SOCIOEKONOMSKO STANJE DOMAĆINSTVA																														
SE1	12. Koliko ukupno izvora prihoda (plata, penzija, od prodaje poljoprivrednih proizvoda itd.) ima Vaše domaćinstvo?	1. Broj _____ 2. Odbija da odgovori																												
SE2	13. Koji je glavni izvor novčanih prihoda u Vašem domaćinstvu? 14. [ANK] Jedan odgovor.	1. Plata u državnoj službi 2. Plata kod privatnika 3. Penzija 4. Sopstveni posao 5. Poljoprivreda 6. Izdavanje nekretnina 7. Socijalna pomoć 8. Nema novčanih primanja 9. Drugo, (navesti) 10. Odbija da odgovori																												
SE3	Na koji način obezbeđujete hranu za domaćinstvo? ODGOVORITI NA SVAKU ponuđenu mogućnost	1. Kupovinom 2. Sopstvenom proizvodnjom 3. Dobijanjem pomoći od rođaka/prijatelja/ komšija 4. Hranim/o se u narodnoj kuhinji 5. Drugo (navesti) _____	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ne</th> <th>Da</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> </tbody> </table>	Ne	Da	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2															
Ne	Da																													
1	2																													
1	2																													
1	2																													
1	2																													
1	2																													
SE4	15. Procjenite izdatke Vašeg domaćinstva za troškove ishrane u toku prethodnog mjeseca: 16. [ANK] Jedan odgovor.	1. Manje od 30% 2. Od 30 do 50% 3. Od 51 do 70% 4. Preko 70% 5. Ne zna																												
SE5	Da li su prihodi Vašeg domaćinstva u toku prethodnog mjeseca bili dovoljni za troškove: ODGOVORITI NA SVAKU ponuđenu mogućnost 17. [ANK] Šifru 3 – Moguće je zaokružiti isključivo za kategorije odgovora 6, 7 i 8.	1. Ishrane 2. Lične higijene 3. Higijene domaćinstva 4. Odjeću, obuću 5. Režijske troškove 6. Zdravstvenu zaštitu (preglede, lijekove) 7. Rekreaciju 8. Izlaske (u pozorište, bioskop, kafanu...) 9. Ostalo(navesti)	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ne</th> <th>Da</th> <th>Ne koristi</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> </tbody> </table>	Ne	Da	Ne koristi	1	2		1	2		1	2		1	2		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Ne	Da	Ne koristi																												
1	2																													
1	2																													
1	2																													
1	2																													
1	2	3																												
1	2	3																												
1	2	3																												
1	2	3																												
SE6	18. Kako procjenjujete materijalno stanje Vašeg domaćinstva? 19. [ANK] Jedan odgovor	1. Vrlo loše 2. Loše 3. Prosječno 4. Dobro 5. Vrlo dobro 6. Ne zna																												
SE7	Koliki su ukupni mjesečni prihodi Vašeg domaćinstva (svih članova i iz svih izvora) ? [ANK] Jedan odgovor	1. do 150 KM 2. od 151-250 3. od 251-500 4. od 501– 1000 KM 5. od 1001 – 2500 KM 6. od 2501– 5000KM 7. preko 5000 KM 8. Odbija da odgovori																												

ŠIFRA SUPERVIZORA: ____

ŠIFRA KONTROLORA: ____

Prilog II

Šifra upitnika: |_|_|_|/|_|_|_|/|_|_|_|_|_|/|_|_|

Ovaj razgovor će trajati oko 45 minuta. Sve dobivene informacije će se tretirati kao strogo povjerljive i neće se otkriti njihov izvor.

UPITNIK ZA ODRASLE OSOBE STARE 18 GODINA I VIŠE

DIO DM– OSNOVNE INFORMACIJE	
Popuniti poseban upitnik za svakog člana domaćinstva starog 18 i više godina, a koji živi u tom domaćinstvu.	
DM1. Broj popisnog kruga u uzorku:	DM2. Šifra domaćinstva:
DM3. Ime člana domaćinstva:	DM4. Redni broj člana domaćinstva:
DM5. Spol: 1. Ženski 2. Muški	DM6. Dan / mjesec / godina rođenja: / /
DM7. Šifra anketara:	DM8. Dan / mjesec / godina anketiranja: / / 2 0
DM9. Rezultat ankete rađene za odrasle osobe stare 18 godina i više	<ol style="list-style-type: none"> 1. Upitnik je popunjen 2. Upitnik je djelimično popunjen 3. Odbijeno anketiranje 4. Ispitanik/ica nije u stanju da odgovori 5. Drugo, navesti:
<p>Ponoviti uvodni pozdrav ukoliko to već nije učinjeno:</p> <p style="text-align: center;">Poštovani,</p> <p>Ovom prilikom želimo da Vam se najsrdačnije zahvalimo u ime Federalnog ministarstva zdravstva i Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH za vrijeme koje ste izdvojili za učestvovanje u ovoj anketi.</p> <p>Podaci prikupljeni na ovaj način posmatraju se samo grupno i koristeće se jedino u svrhu ovog istraživanja. Hvala Vam na saradnji!</p>	

DIO DK – DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE I SOCIJALNO-EKONOMSKI STATUS		
DK1	Koji je najviši stepen obrazovanja koji ste stekli do sada? [ANK] Zaokružiti jedan odgovor	1. Bez škole 2. Osnovna škola 3. Srednja škola (3 ili 4 godine) 4. Viša škola 5. Fakultet
DK2	Koje je Vaše bračno stanje?	1. Oženjen/udata 2. Živim u vanbračnoj zajednici 3. Neoženjen/neudata 4. Razveden/a, razdvojen/a 5. Udovac/udovica
DK3	Kakav je Vaš radni status? [ANK] Jedan odgovor 20.	1. Zaposlen/a 2. Penzionisan/a 3. Domaćica 4. Student, učenik 5. Nezaposlen/a 6. Nesposoban/na za rad

DIO PZ - PROCJENA ZDRAVLJA I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM		
PZ1	Kako biste ocijenili svoje zdravlje u cjelini? [ANK] Jedan odgovor	Vrlo loše 1. Loše 2. Prosječno 3. Dobro 4. Vrlo dobro
PZ2	Molim Vas da ocjenite zadovoljstvo svojim sadašnjim životom. [ANK] Zaokružiti jedan odgovor	1. Vrlo loše 2. Loše 3. Prosječno 4. Dobro 5. Vrlo dobro

DIO RZ –RIZICI PO ZDRAVLJE				
RZ1	Da li smatrate da u mjestu Vašeg stanovanja postoje rizici po zdravlje od: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU			
	21.	Ne	Da	Ne znam
	Buke	1	2	3
	Zagađenja vazduha	1	2	3
	Zagađenja vode	1	2	3
	Otpadnih materija	1	2	3
	Radioaktivnog zračenja	1	2	3
	Ultraljubičastog (UV) / sunčevog zračenja	1	2	3
	Nasilja, kriminala	1	2	3
8. Drugo, navesti: _____	1	2	3	

22. Da li smatrate da svojim ponašanjem/navikama rizikujete da obolite od neke od navedenih bolesti?				
ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU				
	Ne	Da	Već obolio/la	Ne znam
RZ2 Gojznosti	1	2	3	4
Povišenog krvnog pritiska	1	2	3	4
Šećerne bolesti	1	2	3	4
Bolesti srca i krvnih sudova (infarkt, šlag, angina pectoris)	1	2	3	4
Plućnih bolesti (hronični bronhitis)	1	2	3	4
Raka	1	2	3	4
Ciroze jetre	1	2	3	4
Polnih bolesti, side (AIDS)	1	2	3	4
Bolesti kao posljedice povrede	1	2	3	4
Drugo, navesti: _____	1	2	3	4

[ANK] ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU	23. RZ3 24. Da li ste ikada imali ili imate neku od slijedećih bolesti ili stanja? ? [ANK] Oni koji daju odgovor Ne na sva pitanja prelaze na pitanje RZ6		25. RZ4 26. Da li je dijagnostikovano od strane doktora? [ANK] Odgovaraju oni koji su dali odgovor Da na pitanje RZ3		27. RZ5 28. Da li ste tu bolest ili stanje imali u proteklih 12 mjeseci? [ANK] Odgovaraju oni koji su dali odgovor Da na pitanje RZ3	
	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
1. Astma	1	2	1	2	1	2
2. Srčani udar (infarkt miokarda)	1	2	1	2	1	2
3. Moždani udar (šlag) ili moždano krvarenje	1	2	1	2	1	2
4. Rak	1	2	1	2	1	2
5. Povišene masnoće u krvi	1	2	1	2	1	2
6. Depresija	1	2	1	2	1	2
7. Čir dvanaestopalačnog crijeva, želuca	1	2	1	2	1	2
8. Oboljenje jetre i žučne kese	1	2	1	2	1	2
9. Reumatska oboljenja zglobova i artroza	1	2	1	2	1	2

RZ6	Kada Vam je zadnji put, od strane zdravstvenih radnika, mjereno krvni pritisak?	1. U proteklih 12 mjeseci 2. Prije 1 – 5 godina 3. Prije više od 5 godina 4. Nikad	
RZ7	Da li Vam je u posljednjih 12 mjeseci saopšteno od zdravstvenih radnika da imate povećan krvni pritisak, hipertenziju ?	1. Da 2. Ne 3. Nisam siguran	
RZ8	Da li trenutno uzimate lijekove za snižavanje krvnog pritiska?	1. Da 2. Ne 3. Nisam siguran	
RZ9	Da li Vam je doktor, u proteklih 12 mjeseci, preporučio da izmjenite način života, da bi ste smanjili krvni pritisak?	1. Da 2. Ne 3. Nisam siguran	

RZ10	Kad Vam je posljednji put izmjeren šećer (u krvi)?	1. U proteklih 12 mjeseci 2. Prije 1 – 5 godina 3. Prije više od 5 godina 4. Nikad →	RZ15		
RZ11	Da li Vam je doktor saopštio da imate šećernu bolest?	1. Da 2. Ne, } → 3. Nisam siguran,	RZ15		
RZ12	Kad Vam je dijagnosticirana šećerna bolest?	1. U proteklih 12 mjeseci 2. Prije 1 – 5 godina 3. Prije više od 5 godina			
RZ13	Kakav Vam je način liječenja radi povišenog šećera propisan od Vašeg ljekara (moguće više odgovora)	1. Savjeti o ishrani 2. Tablete za snižavanje šećera u krvi 3. Inzulin 4. Ništa			
RZ14	Da li ste zbog svoje šećerne bolesti u prethodnih 12 mjeseci obavili pregled očnog dna	Ne	Da	Ne zna	
RZ15	Da li ste u toku prethodne 4 nedjelje imali slijedeće simptome/probleme? [ANK] Čitati ispitaniku simptom po simptom i ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		Ne	Da	
		1. Bol u grudima tokom naprezanja	1	2	
		2. Bol u zglobovima s otežanim kretanjem	1	2	
		3. Bol u leđima	1	2	
		4. Bol u vratu/ramenima	1	2	
		5. Proširene vene	1	2	
		6. Promjene na koži	1	2	
		7. Glavobolju	1	2	
		8. Nesanicu	1	2	
		9. Potištenost	1	2	
		10. Nesvjesticu	1	2	
		11. Učestalo mokrenje	1	2	
12. Krvavu stolicu	1	2			
RZ16	Koliko zuba Vam nedostaje? [ANK] Jedan odgovor	i. 1. Nedostaje mi: _____ zuba 2. Imam sve zube (28 zuba) → RZ18			
RZ17	Da li imate protezu? [ANK] Jedan odgovor	1. Da, imam totalnu 2. Da, imam parcijalnu 3. Nemam protezu			
RZ18	Da li ste i koliko ste ukupno dana odsustvovali sa posla u prethodnih 12 mjeseci zbog zdravstvenih problema?	1. Da, _____ dana 2. Ne 3. Nije zaposlen/a			
RZ19	Kakav uticaj na zdravlje po Vašem mišljenju ima: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU				
		Veliki	Umjeren	Mali	Ne znam/ nemam mišljenje
	1. Ishrana	1	2	3	4
	2. Fizička aktivnost	1	2	3	4
	3. Pušenje	1	2	3	4
	4. Konzumiranje alkohola	1	2	3	4
5. Društvene aktivnosti (druženje sa prijateljima, izlasci, izleti...)	1	2	3	4	

RZ20	Da li ste u prethodnih 12 mjeseci: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU			
		Ne	Da	Nije bilo potrebno
	Smanjili unos masnoća	1	2	3
	Promjenili vrstu masnoća u ishrani	1	2	3
	Smanjili unos soli	1	2	3
	Smanjili unos šećera	1	2	3
	Povećali konzumiranje voća i povrća	1	2	3
	Smanjili tjelesnu težinu (smršali)	1	2	3
	Povećali fizičku aktivnost	1	2	3
	Prestali da pušite	1	2	3
	Smanjili konzumiranje alkoholnih pića	1	2	3
Povećali unos preparata minerala i vitamina	1	2	3	
RZ21	Ako ste promijenili nešto u svom ponašanju u toku prethodnih 12 mjeseci, koji je bio najvažniji razlog? [ANK] Jedan odgovor		1. Zdravstveni (zbog bolesti) 2. Zbog ljepote/izgleda 3. Zbog zdravijeg načina života 4. Nisam promijenio/la ništa 5. Drugo, navesti: _____	

DIO HR – ISHRANA							
HR1	Koliko puta sedmično: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU						
	29.	Nikad	Ponekad	Svaki dan			
	1. Doručkujete	1	2	3			
	2. Užinate prije podne	1	2	3			
	3. Ručate	1	2	3			
	4. Užinate poslije podne	1	2	3			
5. Večerate	1	2	3				
HR2	Da li pijete mlijeko ili proizvode od mlijeka (jogurt, kiselo mlijeko, kefir i sl.)? [ANK] Jedan odgovor			1. Ponekad 2. Svaki dan po jednu šolju 3. Svaki dan po 2 ili više šolja 4. Nikad		HR4	
HR3	Koliki procenat masnoće ima mlijeko koje obično konzumirate? [ANK] Jedan odgovor			1. Ne obraćam pažnju na sadržaj masti 2. Manje od 1% masti 3. 1 do 3,2% masti 4. Više od 3,2% masti			
HR4	Koliko često: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU						
		Nikada	Manje od jednom nedjeljno	1 do 3 puta nedjeljno	4 do 6 puta nedjeljno	Jednom dnevno	Dva i više puta dnevno
	1. Jedete voće (izuzeti sok)	1	2	3	4	5	6
	2. Jedete povrće (izuzeti krompir i sok)	1	2	3	4	5	6
3. Pijete sok od voća i povrća	1	2	3	4	5	6	

Koliko često ste tokom prošle sedmice jeli ili pili: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU					
	Nijednom	1 do 2 puta	3 do 5 puta	6 do 7 puta	
HR5	1. Kuhani krompir	1	2	3	4
	2. Prženi krompir	1	2	3	4
	3. Rižu/tjestenine	1	2	3	4
	4. Žitarice (kuhano žito, mekinje, ovsene, kukuruzne i druge pahuljice, pura/palenta)	1	2	3	4
	5. Sir	1	2	3	4
	6. Ribu	1	2	3	4
	7. Piletinu i meso ostale peradi	1	2	3	4
	8. Meso (teleće, juneće, svinjsko, jagnjeće)	1	2	3	4
	9. Mesne prerađevine	1	2	3	4
	10. Jaja	1	2	3	4
	11. Grah, grašak, sočivo/leća, kukuruz	1	2	3	4
	ii. 12. Svježe povrće, salatu (izuzeti krompir i sok)	1	2	3	4
	ii. 13. Drugo povrće (jela od povrća, smrznuto, konzervirano)	1	2	3	4
	v. 14. Svježe voće (izuzeti sok)	1	2	3	4
	v. 15. Smrznuto ili konzervirano voće	1	2	3	4
	vi. 16. Koštunjavo voće (orasi, lješnjaci, bademi i sl.)	1	2	3	4
	ii. 17. Suho voće	1	2	3	4
	ii. 18. Kolače, keks	1	2	3	4
	x. 19. Slatkiše (bombone, čokolade)	1	2	3	4
	x. 20. Sok od voća ili povrća	1	2	3	4
	21. Slatka bezalkoholna pića (gazirane/negazirane sokove, toplu čokoladu)	1	2	3	4
	22. Čips i druge grickalice	1	2	3	4
	23. Hranu kupljenu u pekari (paštete, pogačice, burek, pica i sl.), kiosku, restoranu brze hrane	1	2	3	4
HR6	Koju vrstu hljeba <u>NAJČEŠĆE</u> koristite u ishrani i koliko dnevno pojedete kriški hljeba? [ANK] Jedan odgovor		1. Bijeli /_/ / kriški dnevno 2. Polu bijeli /_/ / kriški dnevno 3. Crni /_/ / kriški dnevno 4. Ostale vrste hljeba (integralni i sl) /_/ / kriški dnevno 5. Ne jedem hljeb		
HR7	Koju vrstu masnih namaza <u>NAJČEŠĆE</u> mažete na hljeb? [ANK] Jedan odgovor		1. Niskokalorični margarin 2. Margarin 3. Puter 4. Majonezu 5. Maslo, mast 6. Kajmak 7. Krem sir/pavlatku i slično 8. Paštetu 9. Ne koristim nikakav namaz		
HR8	Koja vrsta masnoće se <u>NAJČEŠĆE</u> koristi za pripremanje hrane u Vašem domaćinstvu? [ANK] Jedan odgovor		1. Ulje 2. Biljna mast, margarin 3. Masti životinjskog porijekla (puter, svinjska mast) 4. Ne koristim masnoću 5. Ne zna		
HR9	Da li dosoljavate hranu koju jedete? [ANK] Jedan odgovor		1. Nikad 2. Kada hrana nije dovoljno slana 3. Skoro uvijek prije nego što probam hranu		
HR10	Da li pri izboru načina ishrane razmišljate o svom zdravlju? [ANK] Jedan odgovor		1. Nikad 2. Ponekad 3. Često 4. Uvijek		

DIO FA - FIZIČKA AKTIVNOST		
<p>Razmislite o aktivnostima koje zahtijevaju veliki fizički napor, a kojima ste se bavili u posljednjih sedam dana. Naporne fizičke aktivnosti su one pri kojima dišete znatno teže nego obično i uključuju podizanje tereta, kopanje, aerobik ili brzu vožnju bicikla. Uzmite u obzir samo one fizičke aktivnosti koje su trajale najmanje 10 minuta u kontinuitetu</p>		
FA1	<p>FA1a. Koliko ste se u posljednjih sedam dana bavili napornim fizičkim aktivnostima? [ANK] Ukoliko je odgovor "Nijedan" upisati 0 dana.</p>	<p>1. Upisati broj dana: _____ dana Ako je odgovor „0“ dana → FA2 2. Ne zna</p>
	<p>FA1b. Koliko ste obično vremena u toku jednog dana proveli baveći se napornim fizičkim aktivnostima?</p>	<p>1. Upisati broj sati _____ i _____ minuta</p>
<p>Razmislite o aktivnostima koje zahtijevaju umjeren fizički napor, a kojima ste se bavili u posljednjih sedam dana. Umjerene fizičke aktivnosti su one pri kojima se malo zaduvate i uključuju nošenje lakših tereta, vožnju bicikla umjerenom brzinom i sl. Nemojte uključivati hodanje. Uzmite u obzir samo one fizičke aktivnosti koje su trajale najmanje 10 minuta u kontinuitetu.</p>		
FA2	<p>FA2a. Koliko ste se u posljednjih sedam dana bavili umjerenim fizičkim aktivnostima? [ANK] Ukoliko je odgovor "Nijedan" upisati 0 dana</p>	<p>1. Upisati broj dana: _____ dana Ako je odgovor „0“ dana → FA3 2. Ne zna</p>
	<p>FA2b. Koliko ste obično vremena u toku jednog dana proveli baveći se umjerenim fizičkim aktivnostima?</p>	<p>1. Upisati broj sati _____ i _____ minuta</p>
<p>Sada razmislite o tome koliko ste vremena u posljednjih sedam dana proveli hodajući. Ovo uključuje hodanje do posla i nazad, hodanje od jednog do drugog mjesta, kao i ono koje ste preduzeli samo zbog rekreacije, sporta, vježbanja ili razonode.</p>		
FA3	<p>FA3a. U posljednjih sedam dana, tokom koliko dana ste hodali najmanje 10 minuta u kontinuitetu? [ANK] Ukoliko je odgovor "Nijedan" upisati 0 dana.</p>	<p>1. Upisati broj dana: _____ dana 2. Ne zna</p>
	<p>FA3b. Koliko ste obično vremena u toku jednog dana proveli hodajući?</p>	<p>1. Upisati broj sati _____ i _____ minuta</p>
FA4	<p>Koliko često se, u slobodno vrijeme, bavite fizičkim aktivnostima bar 30 minuta tako da se bar malo zadišete ili oznojite? [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je ispitanik starija osoba i odgovori da ne može da vježba jer je isuviše stara zaokružiti šifru 7.</p>	<p>Svaki dan 4 – 6 puta sedmično 2 – 3 puta sedmično Jednom sedmično 2 – 3 puta mjesečno Nekoliko puta godišnje Nikad Ne mogu da vježbam zbog /bolesti/invalidnosti</p>
FA5	<p>[ANK] Odgovaraju <u>samo zaposlena lica</u> i lica koja samostalno obavljaju <u>neku djelatnost (uključuje i zemljoradnike)</u>. Koliko je fizički naporan posao kojim se bavite?</p>	<p>1. Uglavnom sjedim 2. Lak fizički posao (ponekad se krećem za vrijeme posla) 3. Umjereno težak posao 4. Težak fizički posao (prenošenje teških predmeta, poslovi koji zahtijevaju napor)</p>

DIO PU – PUŠENJE		
PU1	Koliko ste sati dnevno tokom posljednjih mjeseca dana bili izloženi duhanskom dimu od strane drugih pušača:	
	1. U Vašoj kući	1. Ne 2. Da Ako je da, koliko: 1. Više od 5 h 2. 1- 5 h 3. Manje od 1 h
	2. Na Vašem radnom mjestu (zatvoreni prostori)	1. Ne 2. Da, Ako je da, koliko: 1. Više od 5 h 2. 1- 5 h 3. Manje od 1 h
	3. Na javnim mjestima (zatvoreni prostori)	1. Ne 2. Da Ako je da, koliko: 1. Više od 5 h 2. 1- 5 h 3. Manje od 1 h
PU2	Da li ste ikad pušili?	1. Ne, preći na sljedeći modul 2. Da
PU3	Da li ste tokom života popušili bar 100 cigareta, cigara, lula?	1. Ne 2. Da 3. Nisam siguran/a
PU4	Da li ste ikad pušili svakodnevno (svaki dan u toku bar jedne godine)? Ako je tako, koliko godina ukupno?	1. Da, ukupno _____ godina 2. Ne
PU5	Da li sada trenutno pušite?	1. Ne, preći na sljedeći modul 2. Da, povremeno 3. Da, svakodnevno tokom posljednjih mjesec dana
PU6	Koliko prosječno pušite u toku jednog dana (posmatrajući posljednjih mjesec dana)? [ANK] Odgovoriti na svaki stavku. Ukoliko se nešto od navedenog nije pušilo upisati nulu!	1. Fabrički proizvedenih cigareta _____ dnevno 2. Samostalno zavijenih cigareta _____ dnevno 3. Lula duhana _____ dnevno 4. Cigara _____ dnevno 5. Cigarilosa _____ dnevno
PU7	Da li želite da prestanete da pušite?	1. Ne 2. Da 3. Nisam siguran/na 4. Prestao/la sam

DIO UA - UPOTREBA ALKOHOLA		
UA1	Da li ste u proteklih godinu dana (12 mjeseci) pili bilo kakvo alkoholno piće (pivo, vino, rakiju)?	1. Ne, preći na sljedeći modul 2. Da
UA2	Koliko često ste u proteklih 12 mjeseci konzumirali alkoholna pića?	Svakodnevno 5. Nekoliko puta sedmično 6. Jednom sedmično 7. Nekoliko puta mjesečno 8. Nekoliko puta godišnje
UA3	Koliko ste čaša slijedećih pića popili tokom prošle nedjelje? [ANK] Ukoliko se u prethodnoj nedjelji ništa od navedenog nije pilo, u kućice upisati nule	1. Čaša piva - 2,5 dl <input type="text"/> 2. Konzerva/flaša piva – 3,3 dl <input type="text"/> 3. Čaša vina - 1,5 dl <input type="text"/> 4. Čašica žestokog pića - 0,3 dl <input type="text"/> 5. Čašica likera - 0,3 dl <input type="text"/> 6. Čaša koktela –2,5 dl <input type="text"/>

DIO PS - UPOTREBA PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI					
PS 1	DA LI STE <u>IKADA U ŽIVOTU</u> KONZUMIRALI DROGU ILI BILO KOJE DRUGO OPOJNO SREDSTVO?	1. Da 2. Ne, preći na sljedeći modul			
	KADA STE POSLJEDNJI PUT KONZUMIRALI NEKU OD SLJEDEĆIH OPOJNIH SREDSTAVA? zaokružite samo jedan odgovor za svaku navedenu supstancu.	Nikada	Tokom proteklih 12 mjeseci	Prije više od 12 mjeseci	Ne znam / ne sjećam se
	1. KANABIS (MARIHUANU I/ILI HAŠIŠ)	1	2	3	4
	2. EKSTAZI	1	2	3	4
	3. AMFETAMIN I/ILI METAMFETAMIN, SUPSTANCE KOJE SU NAJPOZNATIJE POD NAZIVOM „SPEED“.	1	2	3	4
	4. KOKAIN I/ILI CRACK	1	2	3	4
	5. HEROIN	1	2	3	4
	6. LSD	1	2	3	4
	7. HALUCINOGENE (MAGIČNE) GLJIVE	1	2	3	4
8. INHALANTE (ISPARLJIVE TVARI), KAO ŠTO SU DEZODORANSI U SPREJU, LJEPILO, PLIN/BENZIN ZA UPALJAČ, OSVJEŽIVAČI ZRAKA U SPREJU I DRUGI INDUSTRIJSKI PROIZVODI KOJI SE NAMJERNO UDIŠU	1	2	3	4	
PS2	[ANK] Pitati samo ispitanike koji su ikada konzumirali nešto od gore navedenog	1. Ne	2. Da		
	Da li ste u <u>posljednjih 12 mjeseci</u> probali ili uzimali nešto od navedenog		Probao/la 1 do 2 puta	Uzimam povremeno	Uzimam svakodnevno
	Ljepilo	1	2	3	4
	Tablete (bensedin, trodon, amfetamin i dr.)	1	2	3	4
	Marihuanu	1	2	3	4
	Hašiš	1	2	3	4
	Ekstazi	1	2	3	4
	Kokain	1	2	3	4
Heroin	1	2	3	4	

DIO ZE-ZDRAVLJE ŽENA		
Na sljedeća pitanja odgovaraju samo osobe ženskog spola		
Muškarci idu na sljedeći modul		
ZE1	Kada ste bili kod ginekologa? [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je odgovor pod brojem 1, upisati i odgovor koliko puta	1. U toku prethodnih 12 mjeseci ____ puta 2. Prije više od godinu dana 3. Nikad nisam bila, →
		ZE6
ZE2	Koji je najčešći razlog Vaših posjeta ginekologu? [ANK] Jedan odgovor	1. Kontrola zdravlja (kada ste bez tegoba) 2. Bolest 3. Trudnoća 4. Kontracepcija 5. Abortus 6. Sterilitet 7. Drugo, navesti: _____
ZE3	Koliko često idete na ginekološke preglede, iako se osjećate zdravi? [ANK] Jedan odgovor	1. Jedanput godišnje 2. Jedanput u 2 godine 3. Rijetko 4. Ne idem na preglede
ZE4	Kada Vam je posljednji put urađen bris grlića materice (Papa test)? [ANK] Jedan odgovor	1. U toku prethodnih 12 mjeseci 2. Prije više od 1, ali ne više od 2 godine 3. Prije više od 2, ali ne više od 3 godine 4. Prije 3 i više godina 5. Ne sjećam se 6. Nikad } → 7. Ne znam kakav je to pregled
		ZE6
ZE5	Da li ste Papa test uradili: [ANK] Jedan odgovor	1. Samoinicijativno 2. Po savjetu svog doktora 3. Po savjetu doktora u okviru organizovanog ranog otkrivanja raka grlića materice
ZE6	Kada Vam je posljednji put urađen palpatorni pregled dojke (prstima- pipanjem pregledana) dojka? [ANK] Jedan odgovor	1. U toku prethodnih 12 mjeseci 2. Prije više od 1, ali ne više od 2 godine 3. Prije više od 2, ali ne više od 3 godine 4. Prije 3 i više godina 5. Ne sjećam se 6. Nikad
ZE7	Da li ste od strane doktora savjetovani o načinu izvođenja samopregleda dojke?	1. Ne 2. Da
ZE8	Kada Vam je posljednji put urađeno radiografsko snimanje doiki (mamografija)? [ANK] Jedan odgovor	1. U toku prethodnih 12 mjeseci 2. Prije više od 1, ali ne više od 2 godine 3. Prije više od 2, ali ne više od 3 godine 4. Prije 3 i više godina 5. Ne sjećam se 6. Nikada } → 7. Ne znam kakav je to pregled
		preći na sljedeći modul
ZE9	Da li ste na mamografiju otišli: [ANK] Jedan odgovor	1. Samoinicijativno 2. Po savjetu svog doktora 3. Po savjetu doktora u okviru organizovanog ranog otkrivanja raka dojke

DIO SP - SEKSUALNO PONAŠANJE-PITATI OSOBE STAROSTI 18-65 GODINA

Na ovo pitanje odgovaraju samo osobe koje imaju seksualne odnose, ostali idu na sljedeći modul

SP1	Da li Vi i Vaš partner/ka koristite pri seksualnom odnosu neko od sredstava ili metoda za sprečavanje trudnoće (kontracepciju)?	ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		
		Ne	Da, ponekad	Da, stalno
	1. Pilulu	1	2	3
	2. Intrauterinu spiralu	1	2	3
	3. Lokalna hemijska sredstva (pjenu, AB film)	1	2	3
	4. Kondom (prezervativ-gumicu)	1	2	3
	5. Dijafragmu	1	2	3
	6. Neplodne dane	1	2	3
	7. Prekinut odnos	1	2	3
	8. Drugo navesti šta _____	1	2	3

DIO MZ - MENTALNO ZDRAVLJE

MZ1	Da li ste bili napeti, pod stresom/pritiskom tokom prethodne 4 sedmice? [ANK] Jedan odgovor	1. Ne 2. Da, ponekad, ali ne više nego ostali ljudi 3. Da, više nego ostali ljudi 4. Da, moj život je skoro nepodnošljiv				
MZ2	Da li ste tokom prethodne 4 sedmice imali emocionalne probleme (tuga, neraspoloženje, zabrinutost, potištenost)?	1. Ne 2. Da				
MZ3	Koliko dugo ste se u toku prethodne 4 sedmice osjećali na opisan način: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU					
		Stalno	Najveći dio vremena	Neko vrijeme	Vrlo malo vremena	Nikad
	Bio/la sam pun/a poleta	1	2	3	4	5
	Bio/la sam veoma nervozan/a	1	2	3	4	5
	Bio/la sam tužan/a	1	2	3	4	5
	Bio/la sam srećan/a	1	2	3	4	5
	Osjećao/la sam se umorno	1	2	3	4	5

DIO NA – NASILJE					
NA1	Da li ste u toku prethodnih 12 mjeseci bili izloženi nekom fizičkom nasilju? ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		Ne	Da	Ne želi odgovoriti
		1. U porodici	1	2	3
		2. U školi/na poslu	1	2	3
		3. Na ulici	1	2	3
		4. Drugo	1	2	3
NA2	Da li ste u toku prethodnih 12 mjeseci bili izloženi nekom psihičkom maltretiranju (vrijeđanju, ponižavanju, omalovažavanju, ismijavanju, ucjenjivanju...)? ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		Ne	Da	Ne želi odgovoriti
		1. U porodici	1	2	3
		2. U školi/na poslu	1	2	3
		3. Na ulici	1	2	3
		4. Drugo	1	2	3

Na pitanje NA3 odgovaraju oni koji su imali najmanje jedan pozitivan odgovor - da (2) u pitanjima NA1 i/ili NA2					
NA3	Ukoliko ste u toku prethodnih 12 mjeseci bili izloženi fizičkom nasilju ili psihičkom maltretiranju, da li ste se obraćali za pomoć? ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		Ne	Da	
		1. Socijalnom radniku	1	2	
		2. Zdravstvenom radniku	1	2	
		3. SOS službi	1	2	
		4. Policiji	1	2	
		5. Roditelju, rođaku, prijatelju	1	2	
		6. Nastavniku, profesoru	1	2	
		7. Drugo, navesti: _____			
VAŽNA NAPOMENA: NA Pitanje NA4 ODGOVARAJU SVI ISPITANICI					
NA4	Da li se do sada dešavalo da Vi nekoga: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU		Ne	Da	Ne želi odgovoriti
		1. Psihički maltretirate (vrijeđate, ponižavate..)	1	2	3
		2. Fizički maltretirate (tučete)	1	2	3

DIO PO – POVREDE		
PO1	Da li ste u toku prethodnih 12 mjeseci bili povrijeđeni? [ANK] Odnosi se na fizičke povrede	1. Ne, preći na sljedeći modul 2. Da
PO2	30. Gdje se dogodilo posljednje povređivanje?	1. U saobraćaju 2. U kući 3. Na poslu 4. U školi 5. Na ulici 6. U polju/na njivi 7. Na sportskom terenu 8. Drugo, navesti: _____

DIO AŽ - MOGUĆNOST OBAVLJANJA AKTIVNOSTI U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU					
AŽ1	Da li ste zbog zdravstvenih razloga ograničeni u obavljanju uobičajenih aktivnosti (aktivnosti koje većina ljudi obično obavlja) najmanje u posljednjih 6 mjeseci?	1. Ne, preći na sljedeći modul 2. Da, povremeno 3. Da, stalno			
AŽ2	U posljednjih 6 mjeseci, u kojem obimu ste bili ograničeni zbog zdravstvenih problema u obavljanju aktivnosti koje većina ljudi obično obavlja?	1. Jako ograničen/a 2. Ograničen/a ali ne jako 3. Uopšte nisam bio/la ograničena			
AŽ3	Da li možete samostalno:[ANK] Čitati jednu po jednu tvrdnju i ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU				
		Da, bez teškoća	Da, ali sa određenim teškoćama	Da, ali sa puno teškoća	Ne mogu sam/a, samo uz nečiju pomoć
	1. Leći i ustati iz kreveta i sjesti i ustati sa stolice	1	2	3	4
	2. Oblačiti se, svlačiti odnosno obuhati i izuvati?	1	2	3	4
	3. Hraniti se i sjeći hranu u tanjiru?	1	2	3	4
	4. Koristiti WC (nužnik) ?	1	2	3	4
	5. Kupati se, tuširati?	1	2	3	4
AŽ4	Kakva je Vaša mogućnost kretanja? [ANK] Jedan odgovor	1. Vezani ste za krevet 2. Krećete se uz pomoć invalidskih kolica 3. Krećete se uz pomoć pomagala (štap, štake, aparati, proteze) 4. Krećete se samostalno		preći na sljedeći modul	
AŽ5	Da li možete da pređete razdaljinu od 500m bez štapa ili pomagala? [ANK] Jedan odgovor	1. Da, bez teškoća 2. Da, ali uz manje teškoće 3. Da, ali uz velike teškoće 4. Ne, nisam u stanju			

DIO KZ - KORIŠTENJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE			
KZ1	Koliko je od Vaše kuće/stana udaljena najbliža zdravstvena ustanova u kojoj dobijate usluge porodične/opće medicine?	1. Do 700 m 2. Od 701-1500 m 3. Od 1501-2000 m 4. 2001-5000 m 5. Preko 5 000 m	
KZ2	Kome se prvom obraćate kad imate zdravstveni problem? [ANK] Jedan odgovor	1. Doktoru porodične/obiteljske medicine 2. Doktoru opće medicine 3. Doktoru medicine rada 4. Specijalisti u javnom sektoru 5. Doktoru u privatnom sektoru 6. Ostalo, navesti _____	
KZ3	Da li imate svog porodičnog/obiteljskog doktora?	1. Da 2. Ne	KZ8
KZ4	Kada ste bili kod svog porodičnog/obiteljskog doktora? [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je odgovor pod brojem 1 i 2, upisati koliko puta.	1. Za vrijeme posljednje 4 sedmice, koliko puta _____	KZ6
		2. U toku prethodnih 12 mjeseci, koliko puta _____	
		3. Prije više od godinu dana 4. Nikad nisam bio/la	KZ5

KZ5	Ako je odgovor Nikad nisam bio/la, koji je glavni razlog zašto ne koristite usluge porodičnog /obiteljskog doktora? [ANK] Jedan odgovor.	1. Zdrav/a sam, ne treba mi porodični/obiteljski doktor 2. Nisam imao/la vremena da se registrujem 3. Nema povjerenja u porodične/obiteljske doktore 4. Gužva/dugo čekanje na usluge 5. Usluge doktora se plaćaju- finansijski razlozi 6. Daleko mi je 7. Nema porodične/obiteljske medicine 8. Drugo				
		Poslije ovog pitanja preći na	KZ8			
KZ6	Koji je bio glavni razlog Vaše posljednje posjete porodičnom /obiteljskom doktoru? [ANK] Jedan odgovor	Kontrola zdravlja (bez tegoba) Sistematski pregled Bolest Povreda Propisivanje lijekova Uputnica (specijalisti, laboratorij..) Uvjerenja, potvrde Drugo: _____				
KZ7	Kada ste posljednji put trebali ići porodičnom/obiteljskom doktoru koliko ste čekali da budete primljeni? [ANK] Jedan odgovor	i. 1. Primljen/a sam isti dan ii. 2. Čekao/la sam 2-3 dana v. 3. Čekao/la sam 4-5 dana 4. Čekao/la sam duže od 5 dana				
KZ8	Koliko ste prilikom posljednjeg odlaska sa uputnicom svog doktora čekali na sljedeće usluge u domu zdravlja? v. ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU					
	Pregledi	Odmah sam primljen/a	Do sedam dana	Do mjesec dana	Više od mjesec dana	Nisam koristio/la uslugu
	1. Laboratorijski pregled	1	2	3	4	5
	2. Rendgen-preglede	1	2	3	4	5
	3. Ultrazvuk	1	2	3	4	5
	4. EKG	1	2	3	4	5
KZ9	Koliko ste prilikom posljednjeg odlaska sa uputnicom svog doktora čekali na sljedeće usluge? ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU					
		Upisati broj dana čekanja			Nisam koristio/la uslugu (X)	
		1. CT				
		2. MRI				
		3. Kolonoskopija				
	4. Zračenje					

KZ10	Da li ste bili kod doktora specijaliste (izuzimajući posjete specijalisti porodične/obiteljske medicine)? [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je odgovor pod brojem 1 i 2, upisati i odgovor koliko puta. Uključuje posjete u javnom i privatnom sektoru	1. Za vrijeme posljednje 4 sedmice, koliko puta _____ 2. U toku prethodnih 12 mjeseci, koliko puta _____ 3. Prije više od godinu dana 4. Nikad nisam bio/la u životu kod doktora specijaliste,			
		KZ12			
KZ11	Ako ste bili upućeni kod doktora specijaliste, koliko ste čekali na pregled u javnom i privatnom sektoru tokom posljednje posjete? [ANK] Za svaki sektor je moguće zaokružiti jedan odgovor. Ukoliko se neki sektor nije koristio, ništa se ne zaokružuje.	KZ11a Javni sektor		KZ11b Privatni sektor	
		i. 1. Primljen/a sam isti dan ii. 2. Čekao/la sam 2-5 dana iii. 3. Čekao/la sam 5-7 dana iv. 4. Čekao/la sam duže od 7 dana	x. 1. Primljen/a sam isti dan x. 2. Čekao/la sam 2-5 dana i. 3. Čekao/la sam 5-7 dana 4. Čekao/la sam duže od 7 dana		
KZ12	Kada ste bili kod doktora stomatologije? [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je odgovor pod brojem 1 ili 2, upisati i odgovor koliko puta.	1. Za vrijeme posljednje 4 sedmice _____ puta ii. 2. U toku prethodnih 12 mjeseci _____ puta iii. 3. Prije više od godinu dana v. 4. Nikad nisam bio/la u životu kod doktora stomatologije			
		KZ14			

KZ13	Koji je glavni razlog Vaše posljednje posjete doktoru stomatologije? [ANK] Jedan odgovor	1. Preventivni ili kontrolni pregled, savjet 2. Popravljanje zuba, liječenje zuba ili desni 3. Vađenje zuba 4. Protetski rad (proteza, most, navlaka) 5. Bol 6. Drugo_____					
KZ14	Ukoliko ste u toku prethodnih 12 mjeseci koristili usluge hitne pomoći, navedite koliko ste posljednji put čekali na pomoć od trenutka poziva? [ANK] Jedan odgovor, odnosi se na pozive iz kuće, sa ulice.	1. Čekao/la sam _____ minuta 2. Ne sjećam se koliko sam čekao/la 3. Nisam koristio/la usluge hitne pomoći					
KZ15	Da li ste tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora medicine u privatnoj praksi kojem ste platili za usluge?	1. Da 2. Ne					
KZ16	Da li ste tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge privatnog doktora stomatologije u privatnoj praksi kojem ste platili za usluge?	1. Da 2. Ne					
KZ17	Kada Vam je posljednji put urađen test na skriveno (okultno) krvarenje iz debelog crijeva? [ANK] Jedan odgovor	1. U toku prethodnih 12 mjeseci 2. Prije više od 1, ali ne više od 2 godine 3. Prije više od 2, ali ne više od 3 godine 4. Prije 3 i više godina 5. Ne sjećam se 6. Nikad 7. Ne znam kakav je to pregled					
KZ18	Da li ste se ikada u životu vakcinisali protiv gripa?	1. Ne 2. Da					
KZ19	Kada ste se posljednji put vakcinisali protiv gripa? [ANK] Jedan odgovor	1. Tokom prethodnih 12 mjeseci 2. Preko 1 godinu 3. Ne znam					
KZ20	Koliko ste, u prethodnih 12 mjeseci, bili zadovoljni uslugama [ANK] ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU						
		Veoma nezadovoljan /na	Nezadovoljan /na	Nisam ni nezadovoljan/na ni zadovoljan/na	Zadovoljan/na	Veoma zadovoljan/na	Nisam koristio/la
	1. Doktora porodične/obiteljske medicine	1	2	3	4	5	6
	2. Doktora opće medicine	1	2	3	4	5	6
	3. Doktor a medicine rada	1	2	3	4	5	6
	4. Doktora specijaliste u javnom sektoru	1	2	3	4	5	6
	5. Doktora medicine u privatnoj praksi	1	2	3	4	5	6
	6. Doktora stomatologije u javnom sektoru	1	2	3	4	5	6
7. Doktora stomatologije u privatnoj praksi	1	2	3	4	5	6	

KZ21	Kada Vam je posljednji put pružena neka od navedenih usluga: [ANK] Čitajte ispitaniku uslugu po uslugu. ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU					
		Nikad	Tokom prethodnih 12 mjeseci	Prije 1 – 5 godina	Prije više od 5 godina	Ne znam
	1. Mjerenje krvnog pritiska	1	2	3	4	5
	2. Određivanje šećera u krvi	1	2	3	4	5
	3. Određivanje masnoća u krvi	1	2	3	4	5
	4. Mjerenje tjelesne težine	1	2	3	4	5
	5. Mjerenje tjelesne visine	1	2	3	4	5
6. Digitorektalni pregled (pregled debelog crijeva)	1	2	3	4	5	
KZ22	Da li Vam je tokom prethodnih 12 mjeseci neka od navedenih osoba savjetovala da: ODGOVORITI NA SVAKU PONUĐENU OPCIJU (moguće više odgovora)					
		Doktor, drugi zdravstveni radnik	Član porodice	Niko me nije savjetovao	Nije bilo potrebno	
	1. Manje jedete masno	1	2	3	4	
	2. Manje koristite so	1	2	3	4	
	3. Uzimate manje šećera	1	2	3	4	
	4. Jedete više voća i povrća	1	2	3	4	
	5. Smanjite težinu (smršate)	1	2	3	4	
	6. Povećate fizičku aktivnost	1	2	3	4	
	7. Prestanete da pušite	1	2	3	4	
8. Pijete manje alkoholnih pića	1	2	3	4		
KZ23	Kada ste bili na bolničkom liječenju? Izuzima se pratilac djeteta i bolnički tretman vezan za porođaj. [ANK] Jedan odgovor. Ukoliko je odgovor pod brojem 1, upisati i odgovor koliko puta. Odnosi se na javni sektor		1. U toku prethodnih 12 mjeseci : _____ puta 2. Prije više od godinu dana 3. Nikad nisam bio/la u bolnici, preći na sljedeći modul			
KZ24	Koliko ste dugo čekali na prijem u bolnicu od trenutka kada ste dobili uput? [ANK] Ako je bilo više bolničkih liječenja, pitanje se odnosi na posljednji prijem.		Broj dana čekanja: ___			
KZ25	Da li ste bili zadovoljni bolničkim liječenjem? [ANK] Ako je bilo više bolničkih liječenja, pitanje se odnosi na posljednji prijem.		1. Veoma nezadovoljan/na 2. Nezadovoljan/na 3. Ni nezadovoljan/na ni zadovoljan/na 4. Zadovoljan/na 5. Veoma zadovoljan/na			

xxv. IK-ODGOVARAJU ISPITANICI KOJI SU IKADA KORISTILI ZDRAVSTVENE USLUGE		
IK1	Da li ste IKADA prilikom korištenja zdravstvenih usluga (u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru) platili ili dali poklon doktoru ili drugom zdravstvenom radniku ili drugom osoblju zdravstvene ustanove (ne odnosi se na participaciju)?	1. Ne, preći na IK3 2. Da
IK2	Kada ste to učinili? [ANK] Moguće više odgovora	1. Prije pružene zdravstvene usluge 2. U toku liječenja 3. Poslije izvršene usluge ili liječenja
IK3	Da li Vam je u toku prethodnih 12 mjeseci prilikom posjete zdravstvenoj ustanovi ili zakazivanja prijema doktor ili drugi zdravstveni radnik ili drugi zaposleni DIREKTNO TRAZIO da platite (osim participacije)?	1. Ne 2. Da

DIO LI – LIJEKOVI		
LI1	Da li ste tokom <u>prethodne dvije sedmice</u> uzimali neke lijekove KOJI SU VAM PROPISANI ILI PREPORUČENI OD STRANE DOKTORA?	1. Ne → 2. Da
LI1a	Ako je Da, da li su to bili: [ANK] Moguće više odgovora	1. Antibiotici 2. Lijekovi za visok pritisak 3. Sedativi 4. Ostalo, navesti: _____
LI2	Da li ste tokom <u>prethodne dvije sedmice samoinicijativno</u> uzimali lijekove KOJI VAM NISU PROPISANI ILI PREPORUČENI OD STRANE DOKTORA?	1. Ne 2. Da

DIO AM - ANTROPOMETRIJSKA MJERENJA	
AM1. Tjelesna visina (TV) u stojećem položaju (cm): <div style="text-align: center;"> </div>	AM2. Rezultati mjerenja 1. Mjerenje završeno 2. Mjerenje odbijeno 3. Nije bilo moguće izvršiti mjerenje (navesti razlog:) _____
AM3. Tjelesna težina (TT) (kg): <div style="text-align: center;"> </div>	AM4. Rezultati mjerenja 1. Mjerenje završeno 2. Mjerenje odbijeno 3. Nije bilo moguće izvršiti mjerenje (navesti razlog:) _____
AM5. Obim struka (cm): 1. Mjerenje <div style="text-align: center;"></div> 2. Mjerenje <div style="text-align: center;"></div>	AM6. Rezultati mjerenja 1. Mjerenje završeno 2. Mjerenje odbijeno 3. Nije bilo moguće izvršiti mjerenje (navesti razlog:) _____

KOMENTARI ANKETARA: <div style="height: 100px;"></div>
--

ŠIFRA SUPERVIZORA: ____

ŠIFRA KONTROLORA: ____

Prilog III

Šifra upitnika: |_|_|/|_|_|/|_|_|_|_|/|_|_|

OBRAZAC ZA OBJEKTIVNI NALAZ I MJERENJA

DIO DM-OSNOVNE INFORMACIJE	
Popuniti OBRAZAC I IZVRŠITI MJERENJA za svakog člana domaćinstva starog 18 i više godina koji živi u tom domaćinstvu, a koji pristane na mjerenja.	
DM1. Broj popisnog kruga u uzorku: <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	DM2. Šifra domaćinstva: <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
DM3. Ime člana domaćinstva: _____	DM4. Redni broj člana domaćinstva: <input type="text"/>
DM5. Šifra mjerača: <input type="text"/> <input type="text"/>	DM6. Dan / mjesec / godina mjerenja: <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

DIO KP-KRVNI PRITISAK					
KP1. Mjerenje krvnog pritiska (KP)	KP1.a Temperatura sobe ($^{\circ}\text{C}$) <input type="text"/> <input type="text"/>				
	<table border="1"> <tr> <td>KP1.b Ruka korištena pri mjerenju</td> <td>KP1.c Položaj tijela pri mjerenju</td> </tr> <tr> <td>1. Desna 2. Lijeva</td> <td>1. Sjedeći 2. Ležeći</td> </tr> </table>	KP1.b Ruka korištena pri mjerenju	KP1.c Položaj tijela pri mjerenju	1. Desna 2. Lijeva	1. Sjedeći 2. Ležeći
	KP1.b Ruka korištena pri mjerenju	KP1.c Položaj tijela pri mjerenju			
1. Desna 2. Lijeva	1. Sjedeći 2. Ležeći				
KP1.d Razlog za mjerenje u ležećem položaju (navesti):	KP2. Frekvencija pulsa (30 sekundi) <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>				
KP3. Vrijeme prvog mjerenja KP: <input type="text"/> : <input type="text"/> (čč/mm) ANK] Vrijeme između mjerenja je 1 minut. Osoba kojoj se mjeri pritisak ne smije da mijenja položaj.	KP4. Izmjerene vrijednosti KRVNOG PRITISKA:				
	KP4. 1. Sistolni krvni pritisak (mmHg)	KP4.2 Dijastolni krvni pritisak (mmHg)			
	1. Prvo mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	1. Prvo mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>			
	2. Drugo mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	2. Drugo mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>			
	3. Treće mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	3. Treće mjerenje <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>			
KP5. Rezultat mjerenja krvnog pritiska ANK] Zaokružiti	1. Izmjeren 2. Osoba odsutna 3. Osoba odbila mjerenje 4. Nije bilo moguće izvršiti mjerenje 5. Drugo, navesti				

DIO KA-KRVNE ANALIZE		
ANK] Svakog ispitanika je prije vađenja krvi potrebno pitati koliko je prošlo od posljednjeg obroka, uzimanja zaslađenih pića I alkohola u satima	KA1. Vrijeme u satima od: a) Posljednjeg obroka	<input type="text"/> <input type="text"/>
	b) Posljednje konzumacije zaslađenih pića	<input type="text"/> <input type="text"/>
	c) Posljednje konzumacije alkohola	<input type="text"/> <input type="text"/>
KA2. Mjerenje holesterola ANK] Svakom ispitaniku postaviti pitanja (a-e). Ukoliko su svi odgovori "Ne", uraditi analizu Da li ste tokom posljednjih dva mjeseca imali (zaokružiti): a Akutni infarkt miokarda Da Ne b Hirurške operacije Da Ne c Traume (povrede) Da Ne d Bolesti povezane sa promjenama u metabolizmu lipida (masti) Da Ne e Akutne bakterijske i virusne infekcije Da Ne		
KA3. Vrijeme mjerenja (uzimanja kapilarne krvi):	__: __ (čč/mm)	
KA4. Izmjerena vrijednost HOLESTEROLA	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> . <input type="text"/>	KA7. Rezultati mjerenja krvnih pretraga: 1. Urađene u cjelosti 2. Urađene djelimično 3. Osoba odbila mjerenje 4. Nije bilo moguće izvršiti mjerenje 5. Drugo, navesti
KA5. Izmjerena vrijednost ŠEĆERA U KRVI	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> . <input type="text"/>	
KA6. Izmjerena vrijednost TRIGLICERIDA	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> . <input type="text"/>	
Primjedbe/komentari:		

Šifra supervizora: ___

Šifra Kontrolora: ___

Lista grafikona

Grafikon 1 - Prosječan broj članova u domaćinstvima FBiH.....	28
Grafikon 2 - Ispitanici prema obrazovanju u FBiH, %	29
Grafikon 3 - Ispitanici prema obrazovanju i spolu u FBiH, %.....	29
Grafikon 4 - Ispitanici prema bračnom statusu u FBiH, %	30
Grafikon 5 - Ispitanici prema radnom statusu u FBiH, %.....	30
Grafikon 6 - Zaposlenost prema stepenu obrazovanju u FBiH, %	31
Grafikon 7 - Najčešći izvori prihoda u domaćinstvima FBiH, %	31
Grafikon 8 - Procjena materijalnog stanja domaćinstva u FBiH, %	32
Grafikon 9 - Vrsta stambenih objekata u FBiH, %.....	33
Grafikon 10 - Najčešći izvor energije za grijanje u domaćinstvima u FBiH, %	33
Grafikon 11 - Glavni način snabdijevanja vodom za piće u domaćinstvima u FBiH, %	34
Grafikon 12 - Zadovoljstvo uvjetima stanovanja u FBiH, %.....	34
Grafikon 13 - Ispitanici prema spolu i dobnim skupinama u FBiH, %.....	35
Grafikon 14 - Procenat ispitanika koji su ocijenili svoje zdravlje kao veoma dobro i dobro u FBiH, %.....	36
Grafikon 15 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni svojim sadašnjim životom u FBiH, %.....	37
Grafikon 16 - Vodeći zdravstveni problemi/simptomi kod ispitanika u FBiH, %.....	37
Grafikon 17 - Vodeći zdravstveni problemi/simptomi kod ispitanika u FBiH prema starosti, %	38
Grafikon 18 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora u FBiH, %	38
Grafikon 19 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora prema spolu u FBiH, %	39
Grafikon 20 - Ispitanici koji su bilo kada imali/imaju navedene bolesti/stanja dijagnosticirane od strane doktora u FBiH prema starosti, %.....	39
Grafikon 21 - Procenat ispitanika koji je izložen stresu/pritisku u FBiH prema spolu i starosti, %	40
Grafikon 22 - Prisustvo emocionalnih problema kod ispitanika prema spolu i starosti u FBiH, %.....	41
Grafikon 23 - Procenat ispitanika koji su zbog zdravstvenih razloga ograničeni u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u posljednjih 6 mjeseci prema spolu i starosti u FBiH, %	41
Grafikon 24 - Procenat ispitanika koji mogu samostalno (bez teškoća) obavljati pet svakodnevnih aktivnosti prema spolu i starosti u FBiH, %.....	42
Grafikon 25 - Procenat ispitanika koji mogu samostalno (bez teškoća) obavljati aktivnosti prema spolu i starosti u FBiH, %.....	43
Grafikon 26 - Procenat ispitanika koji se kreću samostalno prema spolu i starosnim podgrupama u FBiH, %.....	43
Grafikon 27 - Procenat ispitanika koji imaju sve svoje zube u FBiH, %	44
Grafikon 28 - Prosječani broj zuba koji nedostaje po ispitaniku u FBiH prema spolu i starosti.....	44
Grafikon 29 - Procenat ispitanika koji ima protezu (totalnu ili parcijalnu) prema spolu i starosti u FBiH, %..	45
Grafikon 30 - Obraćanje za pomoć zbog izloženosti fizičkom ili psihičkom nasilju u FBiH, %.....	46
Grafikon 31 - Procenat ispitanika povrijeđenih tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH prema spolu i starosti, %	46
Grafikon 32 - Procenat povrijeđenih ispitanika prema mjestu posljednje povrede u FBiH, %	47
Grafikon 33 - Procenat ispitanika koji su odsustvovali s posla u prethodnih 12 mjeseci zbog zdravstvenih problema u FBiH prema mjestu stanovanja i stepenu obrazovanja, %.....	47
Grafikon 34 - Procenat ispitanika koji poznaju rizike po zdravlje u FBiH prema mjestu stanovanja, %.....	48
Grafikon 35 - Procenat ispitanika koji smatra da svojim ponašanjem i navikama rizikuje da oboli od navedenih bolesti u FBiH prema spolu, %	48
Grafikon 36 - Procenat ispitanika koji smatra da svojim ponašanjem i navikama rizikuje da oboli od navedenih bolesti i stanja u FBiH prema mjestu stanovanja, %.....	49
Grafikon 37 - Procenat ispitanika prema starosti koji smatra da veliki uticaj na zdravlje imaju navedeni faktori u FBiH, %	49

Grafikon 38 - Procenat ispitanika koji svaki dan imaju tri glavna obroka u FBiH, %	50
Grafikon 39 - Konzumiranje mlijeka prema procentu masnoće u FBiH, %.....	51
Grafikon 40 - Konzumacija vrste hljeba u FBiH, %.....	51
Grafikon 41 - Najčešće korištena masnoća za pripremu hrane u FBiH, %.....	52
Grafikon 42 - Procenat ispitanika koji dosoljava hranu u FBiH, %.....	52
Grafikon 43 - Procenat ispitanika koji pri izboru hrane vode računa o zdravlju u FBiH, %	53
Grafikon 44 - Ispitanici prema konzumaciji žitarica tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	53
Grafikon 45 - Ispitanici koji su tokom prethodnih sedam dana konzumirali meso, mesne proizvode, sir i jaja u FBiH, %.....	55
Grafikon 46 - Ispitanici koji su konzumirali povrće i voće tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	56
Grafikon 47 - Konzumacija slatkiša, slatkih pića, grickalica i brze hrane tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %.....	56
Grafikon 48 - Procenat ispitanika koji su fizički aktivni bar 30 minuta najmanje 2-3 puta sedmično u FBiH, %.....	58
Grafikon 49 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u FBiH, %.....	59
Grafikon 50 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača u kući u FBiH, %.....	60
Grafikon 51 - Izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača više od 5 sati u FBiH prema mjestu stanovanja, %.....	60
Grafikon 52 - Izloženost duhan. dimu u kući od strane drugih pušača više od 5 sati u FBiH, %	61
Grafikon 53 - Ispitanici koji su ikada pušili tokom života u FBiH, %	62
Grafikon 54 - Procenat svakodnevnih pušača u FBiH, %	62
Grafikon 55 - Prosječna dnevna konzumacija cigareta u FBiH	63
Grafikon 56 - Procenat svakodnevnih pušača koji žele da prestanu sa pušenjem u FBiH, %.....	63
Grafikon 57 - Konzumacija bilo kojeg alkoholnog pića tokom proteklih 12 mjeseci u FBiH, %.....	64
Grafikon 58 - Procenat ispitanika starosti 18-64 godine koji stalno koriste kontraceptivna sredstva u FBiH prema mjestu stanovanja i vrsti kontraceptivnog sredstava, %.....	65
Grafikon 59 - Procenat ispitanika starosti 18-64 godine koji stalno koristi kontraceptivna sredstva prema spolu i starosti u FBiH, %	66
Grafikon 60 - Ispitanici prema tome kome se prvo obraćaju kada imaju zdravstveni problem u FBiH, %	66
Grafikon 61 - Procenat ispitanika koji imaju svoga porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH, %	67
Grafikon 62 - Ispitanici prema udaljenosti mjesta stanovanja od najbliže zdravstvene ustanove u kojoj ostvaruju usluge porodične medicine u FBiH, %	67
Grafikon 63 - Ispitanici prema vremenu kada su bili kod svog porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH, % ...	68
Grafikon 64 - Ispitanici prema vremenu kada su bili kod svog porodičnog/ obiteljskog doktora u FBiH prema starosti, %	68
Grafikon 65 - Prosječan broj posjeta doktoru porodične/obiteljske medicine tokom posljednjih 12 mjeseci u FBiH.....	69
Grafikon 66 - Glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru u FBiH, %.....	70
Grafikon 67 - Glavni razlog posljednje posjete porodičnom/obiteljskom doktoru u FBiH prema starosti, %	70
Grafikon 68 - Dužina čekanja u danima na posjetu kod doktora porodične/ obiteljske medicine u FBiH, % .	71
Grafikon 69 - Razlozi zbog kojih ispitanici u FBiH ne koriste usluge porodičnog/obiteljskog doktora u FBiH, %.....	71
Grafikon 70 - Posjete ginekologu u FBiH prema vremenu posjete i starosti, %.....	72
Grafikon 71 - Učestalost preventivnih posjeta ginekologu u FBiH prema starosti, %.....	73
Grafikon 72 - Prosječno čekanje na usluge hitne pomoći od trenutka poziva u FBiH, minute	73
Grafikon 73 - Ispitanici koji su koristili dijagnostičke usluge sa uputnicom u FBiH, %	74
Grafikon 74 - Dužina čekanja u danima na dijagnostičke usluge sa uputnicom u FBiH, %	74
Grafikon 75 - Procenat ispitanika koji su koristili dijagnostičko-terapeutske usluge sa uputnicom u FBiH, %	75
Grafikon 77 - Učestalost korištenja usluga kod doktora medicine specijaliste u FBiH, %.....	76
Grafikon 78 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjesec bili kod doktora medicine specijaliste u FBiH prema starosti, %.....	76
Grafikon 79 - Prosječan broj posjeta doktoru medicine, specijalisti, za vrijeme posljednja 4 tjedna u FBiH .	77

Grafikon 80 - Prosječan broj posjeta doktoru medicine, specijalisti, tijekom posljednjih 12 mjeseci u FBiH.	77
Grafikon 81 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora medicine u privatnoj praksi kojem su platili za usluge u FBiH, %	78
Grafikon 82 - Dužina čekanja u danima na prijem kod doktora medicine specijaliste u javnom i privatnom sektoru u FBiH, %	78
Grafikon 83 - Ispitanici koji su ikada koristili bolničko liječenje u FBiH, %	79
Grafikon 84 - Ispitanici koji su ikada koristili bolničko liječenje u FBiH prema starosti, %	79
Grafikon 85 - Ispitanici koji su koristili usluge doktora stomatologije u FBiH, %	80
Grafikon 86 - Ispitanici koji su koristili usluge doktora stomatologije u FBiH prema spolu i starosti, %	81
Grafikon 87 - Prosječan broj posjeta doktoru stomatologije tokom posljednje 4 sedmice u FBiH	81
Grafikon 88 - Prosječan broj posjeta doktoru stomatologije tokom posljednjih 12 mjeseci u FBiH	82
Grafikon 89 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH, %	82
Grafikon 90 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH prema spolu, %	83
Grafikon 91 - Glavni razlog posljednje posjete doktoru stomatologije u FBiH prema starosti, %	83
Grafikon 92 - Ispitanici koji su tokom prethodnih 12 mjeseci koristili usluge doktora stomatologije u privatnoj praksi u FBiH, %	84
Grafikon 93 - Ispitanici kojima su odabrane usluge pružene tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH, %	84
Grafikon 94 - Savjeti ispitanicima od strane zdravstvenih radnika tokom prethodnih 12 mjeseci u FBiH, %	85
Grafikon 95 - Procenat ispitanica koje su radile bris grlića materice u FBiH, %	86
Grafikon 96 - Procenat žena kojima je bilo kada rađena mamografija u FBiH prema vremenu i starosti, %	87
Grafikon 97 - Procenat žena starosti 50-69 godina kojima je urađena mamografija u posljednje tri godine u FBiH prema mjestu stanovanja i obrazovanju, %	88
Grafikon 98 - Procenat žena starosti 50-69 godina kojima je urađena mamografija u toku prethodnih 12 mjeseci u FBiH prema mjestu stanovanja i obrazovanju, %	88
Grafikon 99 - Ispitanici kojima je tokom prethodnih 12 mjeseci urađen test na skriveno (okultno) krvarenje iz debelog crijeva u FBiH, %	89
Grafikon 100 - Ispitanici koji su se ikada u životu vakcinisali protiv gripa u FBiH, %	89
Grafikon 101 - Ispitanici koji su se vakcinisali protiv gripa tokom posljednjih 12 mjeseci u FBiH, %	90
Grafikon 102 - Preventivni i kontrolni pregledi, savjeti u stomatološkoj zaštiti u FBiH, %	90
Grafikon 103 - Korištenje lijekova propisanih od strane doktora, tokom prethodne dvije sedmice u FBiH, %	91
Grafikon 104 - Procenat ispitanika koji su samoinicijativno koristili lijekove u prethodne dvije sedmice u FBiH, %	91
Grafikon 105 - Ispitanici koji su prilikom korištenja zdravstvenih usluga u javnom sektoru ikada platili ili dali poklon doktoru ili drugom zdravstvenom radniku ili drugom osoblju zdravstvene ustanove u FBiH, %	92
Grafikon 106 - Ispitanici koji su prilikom korištenja zdravstvenih usluga u javnom sektoru ikada platili ili dali poklon doktoru ili drugom zdravstvenom radniku ili drugom osoblju zdravstvene ustanove u FBiH, %	92
Grafikon 107 - Ispitanici kojima je u toku prethodnih 12 mjeseci prilikom posjete zdravstvenoj ustanovi ili zakazivanja prijema doktor ili drugi zdravstveni radnik ili drugi zaposleni direktno trazio da plate u FBiH, %	93
Grafikon 108 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni uslugama doktora medicine tokom prethodnih 12 mjeseci u javnom i privatnom sektoru u FBiH, %	93
Grafikon 109 - Procenat ispitanika koji su veoma zadovoljni i zadovoljni uslugama doktora stomatologije tokom prethodnih 12 mjeseci u javnom i privatnom sektoru u FBiH, %	94
Grafikon 110 - Zadovoljstvo bolničkim liječenjem u FBiH, %	94
Grafikon 111 - Indeks tjelesne mase (ITM) u FBiH, %	96
Grafikon 112 - Indeks tjelesne mase u FBiH prema spolu i starosti, %	96
Grafikon 113 - Indeks tjelesne mase u FBiH prema starosti, %	97
Grafikon 114 - Procenat ispitanika sa vrijednošću holesterola =ili>5 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti, %	97
Grafikon 115 - Prosječna vrijednost holesterola u krvi u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti	98

Grafikon 116 - Procenat ispitanika sa vrijednošću triglicerida preko 1,8 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti, %	98
Grafikon 117 - Prosječna vrijednost triglicerida u krvi kod ispitanika u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti	99
Grafikon 118 - Procenat ispitanika čija je vrijednost šećera u krvi =ili>6,1 mmol/l u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti, %	99
Grafikon 119 - Prosječna vrijednost šećera u krvi u FBiH prema mjestu stanovanja, spolu i starosti	100
Grafikon 120 - Distribucija sistolnog krvnog pritiska u FBiH, prema spolu, sve dobne skupine	101
Grafikon 121 - : Prosječne vrijednosti sistolnog krvnog pritiska (sva tri mjerenja) u FBiH prema starosti ispitanika, mmHg	101
Grafikon 122 - Procenat ispitanika prema vrijednosti sistolnog krvnog pritiska, sva tri mjerenja u FBiH prema spolu, mmHg, %	102
Grafikon 123 - Distribucija dijastolnog krvnog pritiska u FBiH, prema spolu, sve dobne skupine	102
Grafikon 124 - Procenat ispitanika prema vrijednosti dijastolnog krvnog pritiska u mmHg u FBiH, prema spolu, %	103
Grafikon 125 - Procenat ispitanika prema vrijednosti dijastolnog krvnog pritiska u mmHg u FBiH prema starosti, %	103
Grafikon 126 - Procenat ispitanika sa potencijalnom hipertenzijom i/ili koji su pod tretmanom antihipertenziva u FBiH, prema spolu i starosti, %	104

Lista tabela

Tabela 1 - Uzorak za Istraživanje zdravstvenog stanja stanovništva u FBiH prema tipu naselja	20
Tabela 2 - Uzorak za Istraživanje zdravstvenog stanja stanovništva u FBiH po kantonima	20
Tabela 3 - Stopa odaziva ispitanika u FBiH	35
Tabela 4 - Ispitanici prema konzumaciji žitarica tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	54
Tabela 5 - Ispitanici prema konzumaciji riže, tjestenine i krompira tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	54
Tabela 6 - Ispitanici prema konzumaciji mesa, mesnih proizvoda, sira i jaja tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	54
Tabela 7 - Ispitanici prema konzumaciji povrća i voća tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	55
Tabela 8 - Učestalost konzumacije slatkiša, slatkih pića i brze hrane tokom prethodnih sedam dana u FBiH, %	57
Tabela 9 - Učestalost konzumacije alkohola (žestoka pića) u FBiH (N=3841)	64
Tabela 10 - Prosječna vrijednost sistolnog pritiska	101
Tabela 11 - Prosječna vrijednost dijastolnog pritiska	102